

ION AGIRBICEANU

O P E R E

ACEASTĂ EDIȚIE APARE SUB
SUPRAVEGHEREA AUTORULUI

Coperta și supracoperta : *Cristea Müller*

ION AGÂRBICEANU

O P E R E 3

SCHIȚE ȘI
POVESTIRI

1 9 6 2

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

ONU

În zilele frumoase de vară ulițele satului sînt pustii și tăcute. Par adormite, cum se încovoaie neregulat, cum se pierd printre casele acoperite cu paie, înnegrite de fum și de vremuri. Din înălțimi coboară mereu deasupra satului unde le luminii, jucînd ape argintii pe tinicheaua clopotniței.

În răstimpuri latră plîngător vreun cîine rămas acasă, în lanț. Pe la porțițe, la umbra frăgarilor, se joacă domol copii în cămășuțe. Bunici potolite apar din cînd în cînd lîngă ei, torcînd din caierul de lînă. Ochii lor mici luminează blînd, privesc mirați din fețele zbîrcite.

În zilele frumoase de vară, în zilele lucrătoare, rar se rătăcește vreun bărbat pe uliți. Dar în fiecare di-

mineață, cînd soarele s-a săltat de cîteva suluri pe cer, pe calea ce coboară drept prin inima satului, venind din pădure, se zărește, tot apropiindu-se, un nou raș de colb. Nou rașul cînd se destramă, cînd se-ncheagă iar, mai gros, mai luminos. Cînd se apropie, deslușești un omuleț, frînt de șale, cum trage în spinare o sarcină de lemne.

Copiii, cum îl văd, își lasă jocurile, se reped, sar în jurul lui, se cațără pe nuielele ce le tîrîie prin praful drumului, rîd, chiuie și-i cîntă în cor :

— Onule, Onule,
Ce ne-ai adus, Onule ?
Turtă dulce, domnule,
Turtă dulce de la tîrg,
Ș-un covrig,
Ș-un covrig !

Onu pășește mereu, înotînd prin colbul ce-l stîrnesc copiii care-i ies în cale, tot mai mulți, scăpărînd din piciorușele desculțe. Ceata, tot mai mare, îl înconjură, îl urmează, și cei ce nu ajung să se prindă cu mînuța de un gătej din sarcina lui pășesc pe lîngă el militărește, în tactul : «O-nu-le, O-nu-le, ce ne-ai a-dus, dom-nu-le».

În fața porțiței lui Onu, ceata întreagă se repede grămădindu-se să deschidă. Se înghioldesc, se zgîrie, țipă, și, cînd porțița s-a deschis, cei căzuți în brînci pe cîmpul de luptă se ridică încet, plîngînd amarnic.

Onu își leapădă sarcina de lemne sub nukul bătrîn din fața casei vechi, cu părății scorojiți. Dintr-o aruncătură de ochi el vede lacătul pus la ușă. Un zîmbet

ușor îi trece peste fața roșcovană. Cu o mână își aruncă clopul, care nu mai are nici o culoare, apoi se întinde, se scutură. Nu-i chiar așa pitic cum era sub sarcina de lemne. Fața-i mică, rotundă, pare plină de sănătate. Mustăța și-o poartă rătezată, și părul tuns pînă la piele. Ochii-i albaștri privesc voioși. Cu o mîneacă de la cămașă își zbicește oboseala, și se culcă, oftînd ușurat, pe pajiște, la umbra nukului.

În vremea asta copiii și-au repetat de multe ori cîntecul lor, apăsînd silabele.

— Azi n-am aflat nimic, băieți, în zadar v-ați împins și-ați făcut tărăboi ca niște ăia. Nu-s pui, nu-s ouă, nu-i pasăre.

Și Onu se întoarce pe-o dungă, apropiindu-și de cap mînecarul său bătucit cu petece de toate mărimile și culorile, care par, de departe, niște bani antici, străini.

Vreo cinci băieți se desprind din mulțime și, codindu-se încă, spun deodată :

— Eu am deschis porțița, nene Oane !

— Ați putut s-o deschideți. Dar azi-noapte a trecut vijelie mare peste pădure. Frunzele s-au scuturat, cren-gile s-au despicat, pasările au zburat, cuiburile printre spini au picat. Și deasupra pămîntului, din naltul cerului, s-au coborît, ca o furtună, nouă șerpi mari, nouă balauri cu solzii de aur, s-au tîrîit, reci ca gheața, prin frunzele pădurii, și toate ouăle le-au înghițit. Vai, cum plîngeau azi-dimineață, în crăpatul zorilor, pasările, săracile ! Și păsăroii zburau, ca pietrele aruncate din prăștii, dădeau ocoale în jurul pădurii, cătînd dușmanul, și, în durerea lor fără nădejde, își smulgeau cu pliscurile penele moi și scumpe și le lăsau pradă vîntului. Și, rar de tot, de prin vro huzdoapă, se auzea plînsul

chemător al vrunei puișor, aruncat acolo de aripa vijeliei. Sarcina de lemne mi-am adunat-o în grabă : poți aduce sute de cară, atâtea sînt uscăturile căzute. Apoi am început să caut după cuiburi. Știam că azi e Nicușor la rînd să-i dau niște ouă de mierlă. Și, cum rătăceam prin pădure, cădeau lacrimi mari și grele de sus, ș-am auzit un glas cum mă chema : «Oane ! Oane !» «Aice-s, zic eu, cat un ou lui Nicușoru morăresei.» «Nu mai căta, zice glasul, că nu vei afla. Spune-i lui Nicușor că-mi pare rău de el.» Glasul făcu apoi : «Of-of», și părea că s-a pierdut pe-aici la deal, în cer.

Onu tace, iar Nicușor pune buza și începe să plîngă cu amar.

Onu îl privește cu coada ochiului, zîmbește sub mustața rătezată, țepoasă.

— Nu plînge, frățioare, încă n-am isprăvit povestea, zice Onu, căutînd pe furiș în buzunarul mînecarului de lîngă el. Cum veneam pe drum, cu povara în spate, văd deoparte o tufă de spini. Stau să mă odihnesc puțin, șăd lîngă tufă, și ce aud ? Cirișea un pui părăsit. Poate furtuna de azi-noapte l-a adus pînă aici, poate a căzut din gura lacomă a balaurului... Desfac tufa, mă-nțap, da-n urmă iată ce aflai.

Și Onu scoate din buzunar un puișor de mierlă. Ciocu-i era încă tivit cu galben. Puișorul tremura și clipea des din ochișorii lui cît două gămălii de ac.

Cei cinci se aruncară deodată.

— Nu așa, băieți, ăsta-i norocul lui Nicușor.

Și-l dă feciorului morăresei. Acesta zvîcnește repede, tăindu-și drum prin mulțime. Vreo cîțiva fug după el îndată, iar ceilalți, după ce văd că așteaptă în zadar, se strecoară cîte unul în uliță.

Acum e gălăgie pe drum. Jocurile copiilor au început iară. Onu se cuibărește bine pe pajiște, la umbră, dornic de somn.

În toate diminețile Onu pornește cu noaptea-n cap în pădure, după lemne. Și, când vine, află totdeauna ușa încuiată. Dacă ar fi de față soru-sa, care-i încuie mereu ușa, ar ști el ce buchi să-i spuie, ca să nu-i tihnească nici prânz, nici cină. Dar soru-sa și cumnatu-său Vasile îs duși la lucru pe la oameni, ca doi sărîntoci ce sînt. Și astfel Onu trebuie să-și înghită mînia, să uite că n-a îmbucat nimic și să se liniștească în stăpînia somnului.

În zilele frumoase de vară, Onu adoarme regulat sub nukul cel bătrîn, îndată ce-și leapădă sarcina de lemne și scapă de copiii de pe uliță. Dar înainte de-a adormi, privește, în răstimpuri, prin luminișurile gardului, în curtea vecină. Parcă s-ar teme mereu să nu audă de-acolo un glas. Și teama lui nu e fără temei, căci bunica din vecini îl păzește de multe ori, din umbra casei de după gard, pînă ce Onu rămîne singur, și atunci începe, ca și când ar fi așteptat de mult clipa asta :

— Facu-mi sfînta cruce, că iar se culcă ! zice bătrîna scuipînd o gușă de lînă. — Că dumneai veșnic toarce ori răsuțește. — Facu-mi sfînta cruce ! mai zice, a doua oară.

Onu tace. Se preface că doarme, că n-aude nimic. Atunci bunica, o rubedenie de-a Onului, s-apropie de gard și zice a treia oară :

— Facu-mi sfînta cruce, că...

— Fă-ți-o, zice Onu, căpătînd glas deodată, să te apere de dracu ! Cel din pietre și așa trage la bătrîne.

— Doamne, Oaneo, cum te rabdă inima să stai acasă pe vremea asta ?! Ai voștri de mult s-au dus cu sapa-n spate.

— Lasă-i să meargă.

— Da, numa că din oboseala lor trăiești și tu, le-neșule, că ai fi bun să te tragă cînii-n părau. Om sănătos, tare, om tinăr, să zaci toată ziua pe coaste, ca betegii ! Nu ți-i frică de bătaia lui Dumnezeu ?

— Nu mi-i frică. Și eu muncesc, răspunde Onu ridicîndu-se într-un cot.

De dincolo de gard s-aude un rîs răutăcios.

— Ce muncești tu ?

— Aduc lemne, zice Onu, cu voce aspră. Sînt calul de povară a' lui cumnatu-meu. Știi dumneata ?

— Știu, știu, face bătrîna amărîtă. Măcar de-ai fi cal, dar ești om, și mi-i rușine de oameni. Mi-i rușine că-mi ești rudenie.

Onu nu răspunde. S-aude cum face numai :

— Hm !

— Ai să putrezești de viu, Onule ! Bun e Dumnezeu, dar o să vedem minunea asta. Muncești ! Aduci o sarcină de lemne și-ți pare c-ai clătit lumea din temelie. Doamne, și nu știu cui să samene, adaogă bătrîna, ca pentru ea. Părinții lui au fost pîrjol de harnici. Și toate rudeniile noastre. Da' ce mă-ntreb eu de rudenii ? Tu n-ai păreche-n nouăzeci și nouă de sate, măi slăbănogule ! zice iar către Onu.

— N-oi avea ! zice acesta trîntindu-se pe spate.

— Îți poate fi rușine, începe bătrîna mai oțărîtă, văzîndu-l pregătit pentru somn, îți poate fi rușine că flămînzești ziua întreagă, zăcărind aici la umbră ! Bine face soru-ta că-ți încuie ușa ! Las', să te hrănești cu ră-

dăcini, ca dobitoacele, cu mere pădurețe și cu porumbele !

Bătrîna-i spune cazanii lungi, și lui Onu i-i ciudă că nu poate adormi. Onu are însă ac pentru cojocul ei. Cînd vede că nu mai tace, își pune o mînă ușor la gură, și-n răstimpurile de liniște, cînd baba își ia răsuflăt, începe să grohotească încet din gît, cum fac copiii cînd vor să stîrnească bivoli ce vin de la pășune.

Bătrîna se înfurie, începe să înjure și se depărtează de la gard ; nu poate suferi grohotitul lui Onu.

Și, în pacea și umbra dulce a nukului, Onu adoarme senin, mulțumit.

Onu a rămas neînsurat. A rămas să trăiască în casa părinților săi, cu soru-sa și cumnatu-său. N-au împărțit averea, ci s-au înțeles așa, că, după moartea lui Onu, rămîne și partea lui soră-si, care avea o fetiță mărișoară. Bizuit pe puterea ce-o avea la casă, Onu se ferea mereu de lucru. În timpul verii se scula cu noaptea-n cap și, luîndu-și ștreangul vechi, pornea în pădure după lemne. Cînd se trezeau ceilalți doi, Onu — ca-n palmă.

— Iar a șters-o de-acasă, tu muiere ! zicea în fiecare dimineață bărbatul.

— Iar ! Să-l fi ars focul ! Noi nu ne mai vedem capul de lucru, și el nu vrea să-nțăleagă.

— Ba-nțălege, da-i făcut el așa, să ne amărască zilele. De venea și el astăzi, cum ne-am înțăles asară, isprăveam postata ce ne-a rămas.

Și, într-adevăr, în fiecare sară cei doi se împăcau cu Onu, nădăjduind că a doua zi îi va însoți la sapă ori la secere. Însă Onu mirosea primejdia ce-l aștepta și le scăpa totdeauna din mînă. Soru-sa, în schimb, îi

încuia totdeauna ușa. Și de aici urma greutate mare pentru Onu, pînă dădeau în coacere poamele.

Pînă pe la Sînpetru, Onu mîncă de regulă o dată în zi, sara, dar de la Sînpetru încolo, pînă la Vinerea Mare, Onu nu se mai plîngea. Era stăpîn pe toate grădinile din sat. De-un șir lung de ani știe toți merii cu mere văratice din sat, știe în a cui grădină se coc mai întîi perele. Și cele dintîi prune, presărate cu praf fin, el le culegea. Din grădina lor părea că pleacă poteci care leagă toate grădinile din sat. De cîte ori se cobora pe dîmbul grădinii lor, avea sînul plin tot de alte poame. Atunci copiii de pe uliță se gudurau în jurul lui, îl priveau, dornici, în ochi, îi pipăiau sînul cămășii, greu de povara poamelor. Și, după ce, zîmbindu-le cu drag, dădea fiecăruia un măr, o pară, două nuci, un strugure chiar, copiii ieșeau pe porțiță săltînd într-un picior și cîntînd pe silabe :

— Onule, Onule,
Ce ne-ai adus, Onule ?
Turtă dulce, domnule,
Turtă dulce de la tîrg,
Ș-un covrig,
Ș-un covrig !

Cîteodată, baba din vecini îl surprindea cînd împărțea bunătățile din sîn copiilor. Aștepta pînă rămînea Onu singur.

— Iar ai furat, vai de sufletul tău ! începea bunica.

— Cum ai mîncă și dumneata... făcea Onu, căutîndu-se prin sîn. Am o piersică, bunico !

— Să n-o arunci, diavole, că-mi legi sufletul cu păcat,

— Las', bunico, stau eu în iad și pentru dumneata !
Și-i arunca piersica peste gard... Bătrîna înjura, își făcea cruce, scuipa, dar cu coada ochiului trăgea să vadă unde-a căzut poama.

— Înveți copiii hoți, Oaneo ! Îi înveți să fure ! În loc să le dai o pildă bună...

Onu tăcea.

— De ce fac lemnele roade, bunico ? o întreba pe neașteptate Onu.

— De ce ? Fac ! zicea baba, neștiind ce să răspundă în grabă.

— Ca să le mîncăm noi, oamenii, bătrîno ! Și muștele și albinele sug din mustul lor. Apoi noi, oamenii, nu sîntem mai mult decît muștele ?

Și, în vreme ce-i vorbea, îi mai arunca o pară, un măr moale peste gard.

— Văleu și vai de mine ! făcea bunica încremenită. Mă faci și pe mine hoasă, ticălosule ! Stai, că am să te spun la tot satul !

Însă, para, mărul văzuse bunica unde se rostogolise.

Dacă-i stăruia mai multă vreme la gard, Onu începea să grohotească, ș-atunci bunica, scuipeindu-și în sîn, mergea să culeagă poamele ce i le aruncase în curte.

Peste săptămînă Onu muncește într-o singură după-amiază : sîmbăta. Taie lemne la cîrciumarul satului și cîștigă de-un litru de vin pe duminică. Duminica trebuie să fie în rînd cu lumea, — nu la biserică, ci la crîsmă. Își îmbracă o haină mai curățică și, șezînd la masă, într-un colț, își bea băutura. Nu intră bucuros în vorbă cu oamenii, și, cît ce-și zvîntă vinul, merge acasă.

În zilele lucrătoare de vară, cînd e vreme slabă, la Onu acasă e o larmă veșnică, de parcă s-a aprins. So-

ru-sa e acasă, și soru-sa nu-l mai slăbește din gură, ziua-ntreagă. Are un glas bărbătesc, răgușit, pe care-l tot suie și-l tot coboară, ziua-ntreagă. S-aude pînă la al patrulea vecin, și, de multe ori, trecătorii de pe drum deschid porțița să vadă ce-i. Onu e totdeauna în curte. Șade sub streășina casei, pe podmol.

— Dar ia, sora asta ! Gîndește că ea n-are să mai moară niciodată, răspunde Onu dacă întreabă cineva ce-i înăuntru.

Mai răspunde și el, mai spune-o vorbă, însă de la o vreme are un singur răspuns și pentru ea : îi face-n ciudă grohotindu-i din gît, și asta o înfurie pe muiere și mai rău.

Cu apropierea iernii, sora și cumnatul se mai potolesc. Lucrul s-a isprăvit pe hotare, iar Onu aduce și acum, și iarna întreagă, în fiecare zi, o sarcină de lemne.

Și, iarna, Onu le mai face o slujbă : cum știe o mulțime de povești, vin femeii din vecini cu furca și stau pînă tîrziu, și ele cumpără gazul pentru lampă.

Iar în cîte-o duminică, stînd cei trei la masă și cu fetița patru, zicea Onu, privind la fată :

— N-ai avut tu noroc, Anișo, să mă fi făcut un popă ori un domn... Atunci ți-aș fi lăsat eu o zestre ca aceea !

Și părea că-i pare foarte rău că nu-i poate da zestre fetei decît partea lui de casă și moșie.

— Dă fiecare ce poate, Oane, zicea cumnatul.

Și trăiau liniștiți pînă da gură de primăvară. Atunci larma începea din nou în căsuța bătrînă, prin ogradă, prin grădină, răsunînd pînă la al patrulea vecin.

Iar Onu, de cu bună vreme, de prin postul Paștilor, se încerca de mai poate grohoti din gât, cum fac copiii cînd vor să stîrnească bivoli ce vin de la pășune. Și, văzînd că merge, zîmbea liniștit.

1 9 1 1

BEȚIVUL

Șazu pe-un colț de laviță, lângă foc, își puse lângă el căciula roasă, își adună aripile pătate și petecite ale cojociței și începu să povestească, privind aiurit prin casă :

— Nu mi-i frig, cum spui dumneata. Tremur de groaza morții. Că astă-noapte venise moartea să mă ducă. Venise, dragă, în chip de muiere, și-mi bătea la fereastră, și-mi vorbea cu glasul Mărinei, al muierii mele, moartă de zece ani. Să vezi : Eu șad în marginea satului, într-o colibă, aproape de cimitir, aproape de stîncă și de pădure. În viața mea, din pricina asta, am pățimit multe. Că cel Necurat, cum știi, dragă, se sălășluiește în beznă și în piatră sacă. Iar la miezul

noptii se plimbă prin cimitire. Dar azi-noapte n-a fost vedenie. Venise Mărina mea la fereastră, și plîngea încet, s-o las în casă, că îngheață de frig. Deschid fereastră, o pipăi pe muiere și-am văzut că are trup ca oamenii. Și, nemaștiind ce fac, i-am deschis ușa.

Moșul se opri deodată încremenit : părea c-o vede într-un colț al casei pe Mărina.

— Deschid eu ușa, zice el, dar în casă nu intră Mărina, ci o femeie slabă și deșirată, cu cap de cal și-n mîină c-o seceră strălucitoare. «Bună sara, moș Ioane, zice, bună sara, bătrînule, bună sara, ticălosule!» Așa mi-a zis, de trei ori. Eu întîi am înghețat, da-n urmă mi-am luat inima în dinți : «Eu nu dumitale ți-am deschis, chip de ciumă, ci nevastei mele. Pe Mărina am lăsat-o eu în casă.» Ea bătu din fălcile lungi de cal, în casă se porni un vînt rece ; se apropie de mine și-mi zise : «Aștepti pe Mărina, și ți-am venit eu pe cap. Dă-mi un scaun de șădere.» Mie deodată-mi fulgeră prin cap : Moartea-i, ea cere scaun de șădere, cînd merge să ducă pe creștini ! Și nu i-am dat. Și ciuma se trage lîngă cămin. «Ce mai faci, moș Ioane, ticălosule ? mă întreabă iar. Îți place viața, îți place să trăiești ?» «Place, da», îi răspund. «Da' crezi tu că Mărinei tale nu i-a plăcut ? Ai îngropat-o de zece ani. Tu i-ai scurtat zilele. Da, tu, ticălosule ! De cîte ori nu și-a rugat biata femeie moartea, de răul tău, bețivule !» Moartea tăcu, și în casă, pe păcel, începu deodată cineva să geamă. Gemetele se ridicau din zece piepturi parcă, umpleau casa, și eu m-am tras cu groază lîngă fereastră. Gemea Mărina, nevastă-mea, așa cum făcea în anii ei de boală. Moartea bătu din fălcile lucii, sună din oasele înghețate și-mi zise șuierînd : «Cunoști ?» «Da, cunosc

că-i plînsul Mărinei.» «Așa ai lăsat-o, ani de zile, să se tînguie ! Tu mergeai dimineața la crîsmă și veneai noaptea tîrziu acasă. Cîteodată nu veneai nici noaptea. Durmeai cînd într-un șanț, cînd lîngă un gard. Ți-aduci aminte, sînt patru ani chiar în noaptea asta, ai dormit pe zăpadă, într-o hudiță. Ai înghețat de jumătate. Ș-a-tunci, cel ce-mi poruncește mie mi-a zis : „Du-te și ridică pe nemernicul acela !” Eu am venit și te-am văzut. Erai cu fața buhăită, ca acum. Însă durmeai liniștit, n-aveai nici o durere. Mi-am zis : „Ar fi prea mare noroc pentru ticălosul ăsta să moară fericit”. Am mers la stăpînul meu și m-am rugat să nu-ți ceară încă sufletul. Știam că, cu anii ce-or trece, ți-l vei face tot mai negru. Și am avut dreptate.» Eu îmi adusei aminte de noaptea aceea, cum m-au dus oamenii pe sus acasă. Stam acum împietrit de groază și așteptam să mă ducă. Moartea rînji, arată niște măsele galbene și late, scoase din sîn, de pe coaste, o hîrtie lungă și lată, o ridică și-mi zise : «Ia privește ce-ți apasă sufletul !» Hîrtia se luminea deodată și văzui, chiar deasupra, trupul umflat al Mărinei. Picioarele-i — cît butucii de stejar. Capul ei nepieptănat privea de-acolo de sus înfiorător. Văzui butoaie mari de șpirt, din care își scoteau capetele cu ochi de foc, cu limbi de șerpi, dracii iadului. «Iată, moș Ioane, ticălos bătrîn, faptele tale. Ți-ai lăsat femeia fără nici un ajutor la boală, ai beut atîtea butoaie de șpirt, cîte vezi aici.» «E mare păcat, jupîneasă, să bei, îmi zic eu, nemai-știînd ce să-i spun.» Nu-i plăcu vorba. S-apropie c-un pas de mine. Da' știam că-n noaptea asta nu mă poate duce : nu i-am dat scaun de șădere. «Îmi dai, zice, un scaun, bădicule ?» «Nu-ți dau în noaptea asta. Să fii dumneata sănătoasă și să mă aștepți ! Eu trăbă să mă

grijăsc, și numai apoi plec pe lumea ceealaltă. Dumitale ți-ar plăcea să mă duci cu catastihul tuturor păcatelor. Parcă este om în lume fără de păcat, și parcă numa eu aș fi ticălos în lume !...» Mi se dezlegase puțin limba, de când îmi venise-n minte că în noaptea asta nu mă poate duce. Moartea zurui niște lanțuri și cercă să mă încunjure cu ele. Da', cum stam lipit de părete, n-a putut. Atunci mi se cutremură bordeiul, auzii răgînd toate gadinile pădurii, auzii tînguiri de pasări de noapte și, cînd privii mai bine, moartea se dusesese. În bordei rămăsese un aer de pucioasă și un fir de păr sur, căzut de pe botul îmbătrînit al jupînesei. Ce crezi dumneata, am mai putut dormi ? Da-mi părea că am să-nnebunesc pînă dimineață ! Mă frămîntam în păcel și nu mai puteam să mă hodinesc. Cu gîndul că voi muri m-am împăcat eu repede. Știam că Dumnezeu n-are să mă judece ca jupîneasa asta cu fălci de cal. Da' chipu-i nu-mi mai ieșea din minte. Oho, nu-i glumă s-o vezi cu ochii !

Moșul își netezi chelia, suflă tare prin mustățile stufoase și adăogă :

— Acuma vreau să-mi văd de suflet. Cînd a veni la noapte, am s-o potcovesc. Nu-i dau scaun, da-n noaptea a treia nu mai am ce-i face : atunci mă duce.

— Da', moșule, pînă dimineață n-ai mai văzut nimic ? Nu ți s-a mai arătat nimic ?

— Nu. Nimic. Ba, stai, acum îmi vine în minte. Părea că mă-necam într-o apă adîncă și glodoasă. Îmi ajunsese apa pîn' la gît, pîn' la barbă, pîn' la ochi. Era întunerec, și de sus cădea apă noroioasă cu găleata, să zici că se rupseseră toarteale cerului. Nu era suflet de om în jurul meu. Numai apa aceea groasă forfotea, și din

sînul ei negru ieșeau, cu gurile deschise, toate dihăniile pădurii. Strigau ceva, da' nu puteam auzi. Apa huiat tare, și eu zadarnic strigam după ajutor. M-am cufundat o dată, și cînd am ieșit la suprafața apei, m-a prins un om de mîină, m-a pus într-o luntre și m-a mîntuit. Aio ! noaptea asta m-a făcut să nu mai vreau să trăiesc. Adecă dacă n-ar fi noaptea, tot ar mai plăti ceva viața.

— Plătește, moș Ioane, și noaptea chiar e pusă ca dimineața să ne sculăm mai dornici de viață. Numa nu trăbă să-ți faci nopțile neliniștite. Iată-ți spun : Dumneata ești bătrîn și bei prea mult.

Moșul mă privi mirat.

— Adecă și dumneata ca și jupîneasa ?! Nu, din beutură nu văd eu minuni ! N-am văzut moartea pînă am fost tare. Dar acum slăbesc și m-apropiu de groapă, pentru aceea vine la mine. Da' să nu fie cu supărare, адаose sculîndu-se. Aș vrea să mă grijăsc, că-i tîrziu, și azi n-am luat nimic în gură. Aș vrea să-mi iau un păhărel de țuică. Mai am două zile, și-n urmă, dacă vine jupîneasa, ce știu eu în ce lumi mă duce ?!...

DUPĂ DOI ANI

Părintele Mărculeț, după ce își sfădi sluga, după ce se certă cu preoteasa, întră în odăița care-i slujea de cancelarie și, șezînd la masă, începu să frunzărească o carte. Din cînd în cînd privea prin geam și făcea mereu, cu ciudă :

— Ce comédie, ce comédie !

De două săptămîni vremea ținea mereu umedă și rece. Cînd ieșise de dimineață în curte și văzuse același cer, aceeași mocnire bolnăvicioasă în aer, părintele nu se putu răbda să nu zică tare :

— Dacă-i iarnă, fic iarnă ! Ce comédie, ce comédie !

Apoi intrase în camera în care preoteasa îmbrăca o puzderie de copii mărunței și o luase la ceartă.

— Ce comédie, ce comédie ! mai zisese părintele, ca încheiere, și ieșise.

Preoteasa nu se supăraseră. Ea știa că părintele nu putea suferi vremea asta mohorâtă și că, în astfel de zile, dumnealui îi plăcea să se certe, după cum, în zilele luminoase, îi plăcea să rîdă. Cu regula asta se împăcase ea de mult.

Părintele Mărculeț nici n-avea de gînd să citească, ci frunzărea cartea așa, doar ca să facă ceva. Deodată se auzi o ciocănitură în ușă și, fără să mai aștepte răspunsul, în odăiță intra repede, ca și cînd ar fi urmărit-o cineva, o femeie tînără, înaltă, cu ochii negri, cu fața bărnace. Urmele lacrimilor se mai vedeau încă pe obrazul ei palid. Părintele se făcu, deodată, că-i adîncit în citire. Ar fi voit să nu-i întreprinde nimeni în casă, acum.

Femeia dete bună dimineața și se apropie, cu pași mărunți, să-i sărute mîna.

— Ei, comédie ! făcu părintele, retrăgîndu-și mîna. Las', nu-i de lipsă ! și păru că citește iarăși, cu mult interes.

Femeia, însă, nu putea să aștepte.

— Părinte, zise ea, abia stăpînindu-și plînsul. Pavel înnebunește. Mă bate, mă omoară, adaoase ea și începu numaidecît să suspine.

Neridicînd ochii din carte, părintele spuse sentențios, cu satisfacție :

— «Iară muieră să se teamă de bărbat !» Ei, comédie ! Asta-i lege ! Bărbatul trăbă să-și bată muieră, dacă-i vinovată !

— Că nu-s vinovată, părinte, nici cît o floare din grădină ! Să nu-mi ajute...

— Iară tu nu te vei jura, întrerupse părintele, nu te vei jura nici pe cer, că este scaunul lui Dumnezeu, nici pe pământ, că este așternutul picioarelor lui ! Muieră trăbă s-asculte de bărbat ! adaose repede părintele Mărculeț, închizînd cu zgomot cartea și ridicîndu-se de la masă. Privirile lui se mai limpeziseră. Ce supărare ai, Bucură ? o întrebă el cu o voce mai blîndă.

Femeia începu să-i spuie repede ce-o apăsa pe suflet. Nu se oprea decît cînd i se isprăvea răsufierea. Și începea din nou.

— Un an și jumătate, începu femeia, am trăit cu el fără să-mi zică ori să-i zic fă-te-ncolo, că ne-am luat din dragoste și din voia noastră. Încă muma-mi zicea să nu mă grăbesc. O vorbă de vorbit, un sfat de sfătuit, o mîncare de mîncat, un drum de făcut, toate le făceam cu bună înțelegere, și traiul nostru de-atunci să deie Dumnezeu să-l aibă toți oamenii, că ceartă n-a fost în casa noastră, bătaie n-am mîncat. Nu săcurea, da' nici pumnul nu l-a ridicat asupra mea. Pe urmă, părinte, zise ea oftînd, Pavel s-a dus în America. Drept e și-aceea că s-a dus cu învoirea mea, că m-a întrebat : «Să merg oare și eu, Bucură ?» Și eu i-am zis : «Du-te !»

— Așadar, de cînd s-a întors din America vi s-a întors traiul spre rău ? întrebă părintele Mărculeț, încîlcindu-și barba cu degetele.

— Da, părinte. A stat în America doi ani, și, astătoamnă, la culesul viilor, a sosit, fără să-mi scrie nimic, și pe mine nu m-a aflat acasă. Și cînd am sosit, cea dintîi întrebare a lui, care nu mă văzuse de doi ani, a fost : «Unde-ai umblat ?» Da' nu-i mai cunoșteam ochii, că i se schimbaseră, și se uita la mine cu ură, și

vedeam că nu credea cînd i-am spus c-am fost pînă la o vecină.

— Și de unde știai tu că el nu te credea ? o întrebă părintele, clipind din ochi.

— Vedeam pe fața lui, și mi-a spus și el că mințesc, că am ibovnic de cînd s-a dus el. Să vezi, părinte, că mă prepune cu Ionu Florii, cu Căpraru și cu satu-ntreg, și eu sînt nevinovată ca o floare din grădină ! Asta o spun pe sufletul meu ! Și ziua cea dintîi s-a-nceput rău, că eu trebuia să merg iarăși la vecina, să cos, că am mașină de cusut, părinte, și lucrez pe la femei, că, numa cu ce-mi trimitea el din America, rău aș fi dus-o. El îmi zicea să rămîn acasă. Eu, femeie lucrătoare !

— Lucrătoare, cum vei fi, în ziua cea dintîi, după ce ți-a sosit bărbatul, trebuia să rămîi acasă, nu să umbli prin vecini. Ce comédie ! Voi nu v-ați văzut de doi ani ! zise cu ciudă părintele Mărculeș.

— Nu puteam să stau ziua-ntreagă, începu să torăie femeia, că și mumă-sa, soacră-mea, mi-a zis să-mi văd de lucru, că dumneaei mă cunoaște.

— Toată pasărea pre limba ei piere, nevastă, o întrerupse iarăși părintele. Nerămînînd cu el în ziua cea dintîi, tu i-ai întărit numa bănuielile, cu care poate a plecat din America. Muierea trăbă s-asculte de bărbat !

— Și soacră-mea mă cunoaște, continuă ea, părăind că nu aude pe părintele, că doi ani de zile la o masă am mîncat, c-un fel de bucate ne-am săturat, într-o casă am durmit. Și s-o chemi pe dumneaei și s-o-ntrebi, să vezi, putea-va jura pe ceva, rău, împotriva mea ? Că eu am fost femeie de omenie, cum puține sînt în sat, și dacă nu-i mai plac, deie-mi drumul și caute-și altă nevastă.

— Ho-ho ! făcu părintele Mărculeț. Pînă la despărțanie mai este ! Asta nu merge atît de ușor cum crezi tu ! Și din tot ce-mi spui eu nu văd pentru ce v-ați despărți, adaoase, începînd să se plimbe prin casă.

— Mă prepune, părinte, cu toată lumea, și două zile a păzit după mine, ascunzîndu-se prin cucuruze, că zicea că mă-ntîlnesc pe-acolo cu Căpraru ; dar eu pe Căpraru de două luni de zile nu l-am văzut în ochii mei, că n-am lipsă să-l văd. Și, sara, zice că are treabă pînă la un om, da', cît ce ies puțin din casă, îndată-mi sare înaintea și mă-ntreabă : «Unde vrei să mergi ?» Și nopțile de cap mă judecă, părinte, și mă amenință cu moarte, pînă se trezește soacra, — că ea-i cam surdă, — și-i zice : «Ce aveți acolo ? Mai las-o, mă, nebunile !» Dar el n-o ascultă nici pe mumă-sa, și-mi spune mereu că, de mă prinde, îmi sucește grumajii ca la un pui de găină.

— Nici n-ai fi vrednică de altă moarte dacă te-ar prinde ! zise cu satisfacție părintele Mărculeț.

El, cum se plimba, vedea prin geam vremea mohorîță de-afară, și sufletul i se înăsprea din nou.

— Că nu mă poate prinde, începînd plîngînd femeia, că n-are de unde. Eu îmi păzesc cîntea casei și vreau să fie bine, cum a mai fost, dar el e tot tulbure, și nu mai pot să mă-ntăleg cu el. Că la o vorbă nu-mi răspunde, la o mîncare nu vine ca lumea, la părinți nu mă mai lasă, dar eu i-am spus că, decît să mă despart de părinții mei, care m-au crescut, mai bine mă despart de el.

Tăcu înecată în plîns. Lacrămile îi curgeau șiroaie pe obraji.

— «Și pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl său și pe mumă-sa și se va alipi de muiere-sa !» zise părintele, sentențios. Asta-i lege de Evanghelie, muiere, adaoase

îndată, și nu-i sună numa bărbatului, ci și muierii. Rău ai făcut dacă i-ai spus așa ! Foarte rău ai făcut !

Femeia tăcu puțin, părea că se gîndește, apoi începu din nou, cu glasul puțin scăzut, care însă se înălța repede :

— El zice că mă duc pe la părinți ca să mă-ntîlnesc cu ibovnicii. Da' părinții mei sînt oameni de omenie, îi știe satul, și ei mă apără, nu mă îndeamnă la păcat. Și, doi ani, cît a fost el dus, ei m-au ocrotit și m-au mîngîiat. El zice că fur din casă de la noi și duc la părinți. Dar ai noștri n-au ajuns zilele acelea, s-aștepte milă de la noi, că-s harnici și au din ce trăi !

„Aici se opri, și plînsul o înecă din nou.

— Și azi-dimineață m-a bătut, zise ea, suspinînd, c-am vrut să merg pînă la ai noștri. Dar eu nu-s cînele nimănui, și, dacă nu-i place, caute-și altă nevestă, decît să mă prepuie cu unul și cu altul și să mă păzească prin șuri și prin grădinile vecinilor, de-au început ș-aceia să se ieie de-un gînd de el. Și-i spune mumă-sa : «Pavele, adună-ți mințile acasă, Pavele !» Dar el n-o ascultă, trăbă că-i smintit, că și el a zis odată : «Nu știu ce-i cu mine, trăbă că-nnebunesc». Eu, părinte, vreau să-l chem de față, și să spuie sfinției-tale dacă vrea să mă ție ca pe-o nevestă cu credință, cum i-am fost, și să nu mă bănuiască, ori, dacă nu vrea, să-mi deie cale slobodă, că eu cîne la casa mea nu mai vreau să fiu !

Femeia tăcu, suspinînd adînc. Frîngîndu-și mîinile, aștepta răspunsul părintelui Mărculeț.

— Ce crezi, zise tîrziu părintele, v-ați mai putea împăca ?

— Ne-am putea ! răspunse femeia, repede, ștergîndu-și lacrămile. Numa să nu mă prepuie mereu.

— Bine, bine ! făcu părintele. Pentru asta ar trebui ca mai întâi tu să nu-l faci să te bănuiască. În rîndul cel dintîi va trebui s-ascuți de el. Îți zice el : «Muieră, nu te duce în cutare casă !» tu să nu te duci, nici chiar la părinții tăi, cel puțin pînă-î trec bănuielele. «Muierea trăbă să se teamă de bărbat !» Adecă să-l asculte. «Bărbatul e capul muierii !» Gîndești tu că poți să-l ascuți, de-aici încolo, într-o toate ?

Părintele o privi cu ochii lui suri. Din cum își plecase capul, din cum își strînsese buzele, el găsise că ea ar fi bucuroasă de împăcare.

— O să-l ascult, părinte ! Cred că și pîn-acum să-l fi ascultat, zise ea.

— Bine, bine, făcu părintele Mărculeț, mulțumit. Acum poți merge. O să-l chem îndată pe bărbatul tău.

Și, deodată cu femeia, ieși și părintele Mărculeț.

— Niculae, măi Niculae ! strigă el în curte.

— Aude ! răspunse sluga și se ivi numaidecît de sub șopron.

— Să mergi acum îndată la Pavel Brad, să vie la mine numaidecît. Ai înțăles ?

— Înțăles ! făcu sluga, mulțumit că părintele nu era supărat pe el.

Din cum îl chemase, înțeleșese că inima părintelui s-a muiat. Cînd era mînios, nu-i zicea pe nume, ci-l striga : «Măi ăsta !»

Părintele Mărculeț intră în odăiță și privi pe geam. Pe uliță treceau din cînd în cînd bărbați, cu pasul greu, încet, ca și cînd i-ar apăsa o povară nevăzută din aerul mocnit și umed. Trecea, mai rar, și cîte-o femeie, cu gura ascunsă-n broboadă. Erau îmbrobodite de iarnă, deși afară nu era ger, ci numai umezeală rece.

Pavel Brad trecu pe subt ferestrele casei parohiale, cu capul în piept, cu pași hotărâți.

— Aici nu-i glumă, zise tare părintele Mărculeț văzându-l.

Omul întră, respirînd des. Venise repede, ori sufletul lui era învolburat ?

— Te-a pîrît nevasta, Pavele, spune c-o bați, c-o bănuiești. Te-am chemat să vedem ce-i adevărat din toate.

Părintele îl privi cu luare-aminte. Omul era de statură mijlocie. Își strîngea buzele sub mustața rătezată scurt. Ochii-i ardeau ca de friguri.

— Am ascultat, părinte, ș-am venit, începu el cu vocea răgușită, ca și cînd l-ar fi strîns cineva de gît. Da', să nu fie cu supărare, m-ați chemat în zadar. Eu nu mai vreau să trăiesc cu ea. N-o mai sufăr în casa mea.

Vorbea agitat, respirînd des, oprindu-se mereu. Din vorbe, din priviri, din fața lui aspră se vedea că-i hotărât.

— Să nu ne grăbim, pretine, zise părintele, și între sprîncene i se ridică o dungă groasă. Graba strică treaba, adaose el.

— Nu mă grăbesc, părinte ! Acum sîntem în iarnă, și, de la culesul viilor, de cînd am venit, am avut vreme să mă socotesc îndestul. Aici e vorba de doi ani, părinte ! Doi ani mi-au stricat toată viața ! Da, mi-au stricat-o, pentru că eu cu ea nu mai pot trăi !

— Numa voință să fie, se poate, pretine ! Trăbă să iertăm ! Trăbă să ne muiem inimile ! zise domol părintele.

El vedea că omul acesta, pe fața căruia se mai cunoștea paliditatea celor doi ani petrecuți într-o fabrică din America, suferă.

— Noi, un an și jumătate, am trăit bine, părinte. Pe urmă, m-am dus în America. Știi dumneata, că se duc destui oameni de la noi. Mi-am zis : «Să câștig și eu». Acasă sînt căpătări puține. M-am înțales cu ea și m-am dus. — El, aici, oftă adînc, și-și puse mîna pe masa părintelui. — Am muncit în rînd cu alții, și ce agôniseam trimiteam acasă. Ei îi trimiteam. Erau ea și mama acasă. Eu o avusesem dragă. Mă gîndeam la ea și-i scriam destul de des, că știu carte și știu scrie. La-nceput îmi răspundea tot așa. Pe urmă, după vro jumă-ta' de an, scrisorile ei începură să se rărească. Îmi ziceam, cercînd să mă liniștesc : «E vremea lucrului, și ea nu știe scrie». Și-i trimiteam bani. Pe la strînsul fî-nului îi vine la un om de la noi o scrisoare de-acasă. Omul lucra cu mine în fabrică. «Uite ce scrie de ne-vastă-ta, măi Pavele !», îmi zice și-mi dă scrisoarea. Ș-acolo zicea : «Fratele Pavel ce mai face, că Bucura lui duce lume-albă cu Ionu Florii». Ca orice om, am început s-o bănuiesc.

— Nu poți da crezămînt la orice veste, Pavele. Poate-a fost un om rău ș-a voit să vă strice casa, zise părintele Mărculeț.

El urmărea cu mult interes toate mișcările romînului, privirile lui înfrigurate. Și omul îi era tot mai simpatic.

Țăranul oftă din adînc, clătină din cap și spuse :

— Ce-mi zici dumneata acum mi-am zis și eu, pă-rinte. Altfel, n-aș mai fi putut sta o zi în țară străină. I-am scris și ei : «Uite, Bucură, ce veste mi-a sosit !» Ea mi-a răspuns îndată, o aducea mărturie pe mama și se jura pe cer și pe pămînt că-i tot așa de curată cum o știu. Eu m-am liniștit, așa, pe jumătate. Că de ce să

mințesc înaintea sfinției-tale și să-ți spun că am crezut-o deplin ?

— Ei, muierea !... făcu părintele, cu ciudă.

— M-am liniștit așa, ca să mai pot rămînea un an, zise el mai departe, cu vocea înghețată. Da', în celea din urmă trei luni ale anului al doilea, nu mi-a mai răspuns la nici-o scrisoare !

— Iacă muierea !... zise părintele, care era convins acum de vinovăția femeii.

— Atunci mi-am zis : «Stai, să vedem !» Și am plecat acasă, fără să-i dau de știre. M-am gîndit pe drum : «Că ce voi afla acasă ?» De, ca omul, părinte.

— Ca omul năcăjit, făcu părintele.

— M-am gîndit, nu zic. Dar eram și vesel. Îmi ziceam : «Poate nu va fi nimic adevărat». Cînd am ajuns, ea nu era acasă. Întru tîrziu, vine. Va fi auzit de prin sat că m-am întors. Eu am văzut-o încă prin fereastră. Și deodată mi s-a pus ceva rece la inimă. Venea mînioasă, — a izbit porțița. Și oricît a cercat să pară veselă, n-a putut. Da, n-a putut, părinte ! Avea ochii vinovați. Eu i-am văzut îndată. Nu cuteza să se uite deschis la mine. Se uita numai așa, pe furiș. Pe urmă, temîndu-se să n-o ghicesc, a spus că are de lucru și s-a dus la o vecină.

Tăcu și trase aer în piept. Ochii-i ardeau.

— Tu ai venit cu prepusul din America, Pavele, și foarte ușor ai putut să te-nșăli, zise părintele.

Țăranul zîmbi dureros.

— Nu mai era nevasta mea, părinte ! Eu o știam pe Bucura așa cum am lăsat-o. Doi ani însă mi-au schimbat-o. După doi ani, din ziua cea dintîi, n-am mai cunoscut-o. Înțăleg din fiecare vorbă ce-o spune, din fie-

care mișcare că nu-i mai ea. S-a isprăvit ! Doi ani mi-au stricat viața ! sfârși el oftînd adînc.

— Bine, frate, da' numa după bănuiele de-astea, după cum ți se-mpare, nu te poți lua, zise părintele, în-tăritat deodată împotriva lui Pavel. Spune probele ce le ai împotriva ei, adaose repede, și începu să se plimbe prin odăiță.

— Ceea ce-am spus pentru mine e mărturie prea multă împotriva ei, începu cu greu țăranul. Eu știu cum am trăit cu ea mai nainte, părinte. Eu știu ! Însă pentru dumneata îți spun și dovezi. — El se opri puțin. — Înainte de toate, continuă îndată, din banii care i-am trimis din America nu mai e nici o băncuță. N-a pus la bancă nici o coroană. Pe toți i-a cheltuit.

— Iacă muierea !... făcu, cu bucurie, părintele, ca și cînd ar fi fost satisfăcut de dovada asta împotriva femeii.

— Am întrebat-o, nu mi-a răspuns. Zice că banii trec. Zice că eu n-am să-i poruncesc. I-am spus că am, că i-s bărbat, ș-atunci mi-a zis : «Nu știu ce-i, că te am urît ca pe dracu !»

— Ei, nemernica ! zise părintele, înțepenindu-se înaintea omului. Ți-a spus așa ? Sînt chiar vorbele ei ?

— N-am voie de glume, părinte, mă poți vedea. Așa a zis. Pe urmă, sara, îndată ce simte că nu-s acasă, noaptea chiar, iasă în grădină și-ncepe să tușească. Înainte cu doi ani, n-ar fi ieșit noaptea în grădină, singură, pentru un corn de țară ! Am păzit-o. Am prins-o. Vezi bine, n-am martori, da' pot jura. Odată, într-o sară, i-am spus că merg pînă la covaci, să-mi ascută un fier de plug. Da' cînd a-nceput să-și facă sămnul cu tusa, eu am deschis porțița grădinii. «Da' ce, te-ai și întors ?

De te-ar fi luat dracu, cu covaci cu tot !» așa m-a-ntîmpinat.

— Toată pasărea pre limba ei piere ! zise părintele, vesel.

— Ei, părinte, ce să le mai înșir toate ?! Poate ea nici nu-i așa de vină. Poate-s de vină mai mult cei doi ani. Dar eu n-o mai cunosc și nu mai pot trăi cu ea. M-am însurat cu o femeie, ș-acum asta e alta, e a doua.

Tăcu oftînd. Respirația i se mai liniștise.

— Bine, frate, să zicem că-i greșită, începu părintele. Da' chiar tu spui că poate ea nu-i așa vinovată, ci cei doi ani de despărțire. Să zicem că de-aici încolo s-ar îndrepta. Să zicem că le dați uitării toate și că vă împăcați...

— Nu se poate, părinte, n-o pot ierta ! Aici e vorba de-o viață ! Eu am cercat, da' nu se poate ! Ea acum mi-i străină ! zise el cu silă.

— Da' nevasta a făgăduit că te va asculta, de-aici înainte, în toate.

— Înțăleg, zise el, zîbind amar. Ea a-nceput să-și tragă pe samă. Dar e prea tîrziu. Mi-i străină, și-n casa mea n-o mai sufăr !

— Gîndește-te, pretine, că n-ai dovezi grele ca să-i arăți necredința. Nu vă vor despărți, insistă părintele.

— Eu mă simt despărțit de ea, părinte ! Ce va zice legea, treaba legii ! Țin-o legea, eu n-o mai sufăr în casa mea ! Doi ani, părinte, mi-au stricat viața ! Asta-i folosul meu de la America !

— Hm... făcu părintele, și nu mai stăruî.

Totuși, după ce românul ieși, gîndindu-se la multele rele care vin odată cu sărăcia, gîndindu-se că iar va avea un proces de divorț în parohia sa, începu să se

mînie. Se plimbă puțin prin odăi, privi prin geam în aerul sur și ieși apoi în curte. Umezeala îl ațîță. Găsi un topor lăsat sub șopron, în tină. Îl privi, îl mișcă cu piciorul, îl ridică de coadă.

— Măi ăsta ! Măi ăsta ! încep să strige după slugă părintele Mărculeț.

— Ei, să mă fi luat dracu ! zise sluga, punînd repede deoparte țesala și peria și ieșind din grajdul vitelor.

— Asta-i unealtă ? Asta-i grijă ? Ce comédie, ce comédie ! încep părintele.

DINU NATULUI

Avea moșioară bună, avea casă de piatră în ulița morii, avea doi boi și un cal negru, țintat în frunte. Lui Dinu îi muriseră părinții, de când era de optsprezece ani, și, de atunci, toată gospodăria de acasă și de pe câmp pe umerii lui se sprijinise. Frați și surori nu avea. Oamenii din sat, când l-au văzut rămas orfan, au început să-l căineze :

— Vai, săracul Dinu, ce s-a alege de dînsul ? Cum s-a face mere-pere moșioara de la părinți !...

N-a fost însă vai de dînsul, nici moșioara nu i s-a ales mere-pere. Ci, dimpotrivă, moșioara a mai crescut, în locul celor două vaci, care intrau sara în curtea părinților, acum intrau doi boi, mari și grei, învîrtin-

du-și capul să le încapă coarnele pe porțiță. La câțiva ani mai venise și calul cel țintat să bată din copită la porțița Natului.

E drept, însă, că oamenii aveau pentru ce se teme. Dinu era un om căruia părea că mereu îi plouă și-i ninge. Avea un cap mare, pe care îl purta tuns pînă la piele, — iarna, vara. Țeasta era aproape în colțuri, ca și cînd i-ar fi fost turtită, de cînd era copil mic, de poveri mari. Fruntea — îngustă cît o muche de topor, și îndată din frunte părea că se încep obraji — mari și lați. Avea ochii mici, cețoși, ca și cînd îndărătul lor ar pluti mereu neguri dese. Mustața-i răsărise rară, și, cu anii, firele se lungeau, se înăspreau, dar nu se înde-seau. Era o batjocoră de mustață, — săracă, bălaie. Gura lui era largă și umedă, ca o gură de somn. Grumajii, puternici, groși, scurți, se întepeneau în trunchiul pătrat, pe lîngă care brațele lungi atîrnau ca niște pendule uriașe.

Dinu deci nu era un fecior frumos. Avea douăzeci și șapte de ani și părea cu mult mai bătrîn. De altfel, ochii, fața lui posomorîtă nu l-au lăsat niciodată să pară nici tînăr, nici om de ispravă. Drept că pînă-i trăiseră părinții îl munceau din zori și pînă în noapte. Dar oamenii își ziceau : «Are la spate pe Natu». Tatăl său fusese om năpraznic și nu-și lăsa nici femeia să odihnească, precum nu odihnește o suveică. Natu mai era apoi și bețiv, și, la mînie, cel mai cumplit om din sat.

Mirarea sătenilor fu deci mare cînd văzură că Dinu nu slăbește din hărnicie. Începură să zică : «Dinu e om de ispravă», și priveau cu plăcere boii lui frumoși și calul țintat în frunte.

Dinu Natului nu era jucăuș, nu bătea nici crîșmele, nici șazătorile. De cînd se desprimăvăra și pînă se punea înghețul, numai nopțile era acasă, apoi duminicile și sărbătorile. El își ara, el își sămăna, el își cosea. Numai la secere și la strînsul fînului lua oameni cu plată, să-i ajute. Și erau destule zile cînd, isprăvindu-și lucrul pe hotar, ar mai fi putut rămîne și acasă, sau să beie un pahar de rachiu, în zilele ploioase, în crîsmă. Dar nu ! Cînd nu avea de lucru, el își oprea dimineața boii și calul în grajd, nu-i dădea în grija ciurdarului, ci, luîndu-și gluga după grumaji și bîta în mîină, îi ducea el la păscut. Îi purta pe margini, pe căi de porumbiști, pe capetele lanurilor de grîu. Privea cu plăcere cum cei doi boi adună cu limba lor aspră iarba fragedă, înaltă, sau cum ronțăie calul, rătezînd iarba pînă la fața pămîntului, umblîndu-i buza de sus ca o vietate ciudată. După ce creștea mohorul prin porumbiști, Dinu își ducea boii și calul la moșia sa și-i îndopa cu mohor. Cînd flămînzările începeau să se rotunjească, Dinu lua un fir de mohor, se oprea în marginea lanului, și, urmărind cu plăcere lăcomia celor trei animale, cînta ușor, abia auzit, din firul de mohor, cîntecul feciorului. Acesta era tot cîntecul lui. Alt cîntec nime nu l-a auzit cîntînd vreodată.

Cînd își ducea, sara, vitele acasă, vitele erau sătule cumu-s tobele.

În vreme de iarnă nu erau boi albi grijiți, țesălați, grași ca ai lui în tot satul. Cînd îi ducea să-i adape, că nu avea fîntînă în curte, oamenii priveau cu ciudă.

— Al dracului Dinu ăsta ! ziceau sătenii.

Duminicile și în sărbători, în vreme de vară, se scula de dimineață, își mătura curtea, drumul înaintea casei,

se primenea apoi și mergea regulat la biserică. Femeile cu fete mari își ziceau : «Se vede — om așăzat ; pagubă că-i așa de urît». Fetele, întîlnindu-l primenit astfel, pe drum, se coteau, își șopteau la ureche, chicoteau. El însă trecea pe lîngă ele ca și cînd nici nu le-ar vedea, nici nu le-ar auzi. Cu ochii lui cețoși, intra în biserică, se apropia de locul feciorilor și rămînea neclintit — doar ce-și măsura în răstimpuri cruci largi.

Acasă — nime nu știa cum trăiește. La Crăciun, drept, Dinu totdeauna tăia un grăsun, dar încolo, fierturi, în casa lui, nu se pomeneau decît la zile mari. Atunci venea o rudenie depărtată, o femeie uscățivă și rea, care pînă ce-i punea o oală de varză la foc, ori sucea grumazul unei găini, să-i facă tăieței, mormăia neconținut.

Atunci Dinu era mereu în jurul ei. Urmărea cu mult interes toate mișcările femeii, se apleca asupra găinii despicate, asupra verzei cu miros plăcut, și un zîmbet larg i se răspîndea pe față. Pentru el erau noi toate lucrurile acelea migăloase, pe care le făcea femeia. Îi părea un fel de joc și simțea o plăcere foarte mare privind acel joc. Îi părea chiar că-l gîdilă ceva la inimă, și atunci zîmbea și mai larg.

Din cînd în cînd, rudenia se mînia :

— Mai lasă-mă și în pace, Dinule ! Altfel, nu-ți isprăvesc fiertura pînă mîne. Nu mă opăci.

Dinu se lăsa atunci pe un colț, pe o margine de la-viță, dar urmărea mereu mișcările femeii. Îi părea, chiar, că și lemnele pe foc altfel le așează o femeie decît el.

— Însoară-te, îi zicea femeia de cîte ori îi punea mîncarea pe masă și se pregătea de ducă. Ai casă, ai

moșie, ai boii tăi, ai coșurile pline. Cu atâtea bunătăți tu trăiești ca un sărîntoc. Însoară-te, îi repeta, ieșind pe ușă.

— Hm ! făcea Dinu cu fața luminată.

Apoi apuca să se ospăteze, avînd o poftă de lup. Aburii, mireasma fierturii îi deschideau parcă o prăpastie în deșerturi.

De cîte ori îi vorbea cineva despre căsătorie, el asculta cu ochii plecați, da din cap, dar din gura lui, afară de acel «Hm !», nime n-a auzit nici o părere asupra însurătorii.

Anul întreg se scurgea pentru Dinu fără bucurii și fără dureri, afară de dulcele Crăciunului.

Cu două-trei săptămîni înainte de sărbători, Dinu se pregătea pentru zilele acelea dintre Bobotează și Pare-simi, uneori mai puține, alteori mai multe. Dinu știa în fiecare an zilele de dulce. El își avea la Crăciun ghetе noi, căciulă nouă, pieptar alb și înflorat. Dar, cu două-trei săptămîni înainte de Crăciun, Dinu își alegea o zi în care pleca, pe murgul lui, la Sibiu. Aci, dacă întîlnea oameni de la el din sat, se învîrtea în dreapta, în stînga, pînă ce aceia rămîneau pierduți, apoi se furișa într-o prăvălie pe care o știa de mai mulți ani.

— Să-mi dați o peană, zicea cu silă Dinu, privind mereu în jur, să vadă dacă nu sînt cumva săteni de-ai lui acolo.

— O peană de mire ? îl întreba băiețașul de după tarabă.

— Da, una de-aia, spunea în silă Dinu, simțind cum se înroșește.

Băiețașul îi puneа numaidecît dinainte florile acelea de hîrtie, — roșii, verzi, albastre, — ca florile de pe

turte. Erau legate pe sîrmă și sunau uscat. Dinu căuta printre ele cu degetele lui groase, alegea una care bătea în mai multe culori și avea ținte strălucitoare.

— Asta. Cît face? întreba, ridicîndu-și pieptarul și căutîndu-se în șerpar.

Băiețașul îi spunea prețul, adunînd și punînd la loc pe celelalte.

— Să mi-o învălui într-o hîrtie, zicea Dinu, după ce-i număra banii.

În vreme ce floarea de tîrg era împachetată într-o hîrtie subțire, Dinu Natului privea mereu spre ușă. Însă niciodată n-a fost surprins de vreun cunoscut cînd își cumpăra podoaba aceea. El o ascundea sub haină și, strecurîndu-se din prăvălie, își lua drumul spre casă.

Apropiîndu-se Crăciunul, Dinu era tot mai mult rob de o slăbiciune. Și, astfel, cîteodată, sara, își astupa ferestrele, își scotea din ladă hainele de sărbătoare și începea să se primenească, simțind o adîncă plăcere. Cînd era gata, își lua căciula neagră, rotilată, o pune pe masă, scotea din ladă pana cea de tîrg, o dezvălea cu grijă din hîrtie și o prindea în cheutoarea de la căciulă. Apoi își puneu căciula în cap, se apropia de un ciob de oglindă și se privea îndelung, cu plăcere, cu satisfacție. Atunci ochii lui se luminau, și zîmbetul larg îi stăruia mereu pe față. Șădea pe laviță, după masă, și rămînea multă vreme pe gînduri. Tîrziu, se ridica, se dezbrăca de straiile de duminică, puneu floarea la locul ei, în hîrtie, închidea lada, și, oftînd adînc, se culca.

După ce treceau Crăciunul, Boboteaza, Dinu nu mai avea somn ca oamenii. În zilele care urmau, pînă în

Paresimi, se încheiau toate căsătoriile în sat. Cine nu 'se însura acum rămînea să aștepte pînă la anu.

Dinu Natului, de mulți ani, ieșea în fiecare sară, după ce se liniștea satul, pe uliță. Deschidea fără zgomot porțița și grija, cît se putea de mult, să nu-i scîrțîie zăpada sub picioare. În fiecare an credea el că vor să se apropie de dînsul două-trei fete din sat ori vreo văduvioară. Asta o credea Dinu din vorbele unor oameni, din privirile ce i le aruncaseră peste an cutare fete sau cutare văduve tinerele. El trecea deci pe ulițele satului, mergea în liniște, furișîndu-se pe cît putea, și, cînd ajungea dinaintea caselor cu fetele sau cu văduvioarele pe care le prepunea, începea să fluiera încet printre dinți, să șuiere domol. Lui îi părea că șuieră tare, că ar putea să-l latre cîinii, dar șuiera așa de încet, încît numai un om care-ar fi stat lîngă dînsul l-ar fi putut auzi. Se plimba în sus și-n jos pe dinaintea acelei case, șuierînd așa, în surdină, mereu, neobosit, apoi, de la o vreme, se strecura pe altă uliță și șuiera pe dinaintea altei case. Uneori i se părea că aude zgomot în curte. Atunci inima lui înceta să mai bată. Se alîpea de gard și aștepta. În curte, însă, nu tușea nime, nu se auzea cîntecul zăpezii. Dinu se mișca de lîngă gard, și, încet-încet, că nu-l simțeau nici cîinii, se strecura pe altă uliță.

Alteori afla, plimbîndu-se, tocmai pe dinaintea casei spre care se îndrepta el, pe vreun fecior din sat. Cît ce-l băga de samă, Dinu își făcea calea întoarsă.

Uneori se întîmpla s-o afle pe cutare fată, la care se gîndea, în porțiță, dar nu singură, ci cu vreun fecior, șoptindu-și fericiți. Dacă era prea aproape de ei și nu

se putea întoarce, trecea pe dinaintea lor, făcându-se că nu-i vede.

Și astfel, în nopțile din dulcele Crăciunului, Dinu Natului se întorcea târziu acasă. Se întindea, așa îmbrăcat cum era, în patul rece, trăgea un țol peste el, dar somnul nu-i venea pînă târziu.

Popa vestea, din ușa altarului, în fiecare duminică, un șir de nume. Dinu Natului asculta și, din cînd în cînd, se cutremura : popa vestea cununia fetelor și văduvioarelor la care se gîndise el peste an.

Cu cît se apropiau Paresimile, Dinu umbla tot mai mult pe uliți. El tot mai spera. Nu mai știa care fată anume are să-i iasă la porțiță, că pe care le prepusesese erau acum neveste, dar se putea întîmpla să iasă totuși vreuna la semnul ce-l făcea el. Și, astfel, Dinu se plimba acum pe toate ulițile, șuierînd mereu, domol, printre dinți.

Apoi, deodată, popa vestea în biserică începutul Paresimilor. De aci încolo porțița de la curtea Natului nu se mai deschidea sările. Dinu intra în viața lui obișnuită, mereu cu speranța că, dacă nu s-a întîmplat acum, se va-ntîmpla la anul.

Și iar își vedea de gospodărie.

Și, din an în an, penele de mire s-au tot adunat mai multe și mai multe la el în ladă, căci Dinu Natului nu s-a însurat niciodată.

PATIMA BĂDICULUI STAN

«Paștele ca Paștele, Crăciunu-i sărbătoare !» era vorba bădicului Stan.

Dumnealui, de cînd era băiețaș bun de strungar, tot pe la oi a văcuit. De cînd se desprimăvăra și pînă cădeau zăpezile, din behăit de miei, de oi, din lătrat de cîni, din gospodăria stîinii încolo, bădicul Stan nu mai prea știa ce se întîmplă în lumea asta. Dumnealui se hrănea «cu bîta», cum se zice. Rar venea prin sat, deși avea aici casă de piatră, zidită cu temei, nevastă frumoasă și copiii mărunței. Cînd era cu stîna pe Măgură, cînd în Aluniș, cînd iarăși pe ogoare. Aerul curat al cîmpiilor, laptele gros de oaie, cașul dulce, urda îl făcuseră nalt, puternic, lat în spete și cu pumnul greu.

Era cel mai tare om din sat. Dar tăria lui nu slujea la nici o bravură. Bădicul Stan nu era certăreț. În ochii lui albaștri se coborîse pacea, liniștea văzduhului senin și ceva din melancolia depărtărilor fumurii. Era blînd ca animalele lîngă care crescuse. Iarna, vara i se vedea prin gura cămășii pieptul arămiu. Obrajii lui erau plini și roșii, în ei era ceva din sănătatea brazilor tineri, a băieților sănătoși și bine hrăniți. Dar așa, la-n-tîmplare, un sac sătul de grăunțe și-l puneă pe umăr jucîndu-se, un car încărcat cu fîn ți-l ridica de pe roatele de dinapoi, și berbecele în lîna căruia își împlînta bădicul Stan mîna lui mare, cu degete groase, se uita cu ciudă în pămînt. Nu mai cerca să scape. Încolo, dumnealui zăcărea mai mult pe pajiște, în urma oilor. De jos, răzimat într-un cot, striga după cîni, după oile care se răzlețeau de turmă. Glasul lui se auzea departe, limpede, cum limpezi erau aerul, cerul, chiar privirile bădicului. Oilor mai năvălașe bădicul nu le zicea decît «boale». «Nea, boală, nea!» și le privea c-un fel de dezgust. Îi păreau că samănă cu nevestele cele rele, iuți, neastîmpărate. Bădicul Stan își zicea de multe ori : «Sprîncenata asta cu gura ascuțită e ca Vuța. Oacăra samănă cu Paraschiva din părau. Băla ceea parcă-i Măriuța Tunarului.»

Însă, după ce cădeau zăpezile, bădicul Stan rămînea la gospodăria lui pînă se făcea gură de primăvară. Trupul dumnealui, uriaș, se vedea prin curte, pe la grămada de lemne, se vedea îndoindu-se și întrînd în grajd la vite. Cele din urmă săptămîni din postul Crăciunului totdeauna îl aflau pe bădicul acasă. El ținea doi boi și două vaci, iar porcul de Crăciun nu-i lipsea nici-odată. De cu vară îl puneă la îngrășat, și rar, cînd da

pe acasă, mai întîi se apropia de coteț, să vadă cît s-a îngrășat. Și de cîte ori pleca la stîină, totdeauna îi zicea muierii :

— Grijește de porc, nevastă ! Dă-i să mînce !

În săptămîinile din urmă, în postul Crăciunului, grija asta o lua asupra sa. Îl puteai vedea mereu cum se apropia cu trocuța plină de boabe aurii de porumb și o vărsa grăsunului. Apoi îl aștepta pînă se ridica în mare silă din așternutul de paie, grohotind cu prietenie, și începea să ronțăie. Cîntecul acesta, de boabe sfărîmate în măsele tari, îi plăcea foarte mult bădicului. Se apropia, privea printre scînduri, și un surîs de mulțumire îi trecea pe față.

— Ți-s numărate zilele ! Mîncă, să nu-ți pară rău, zicea el tare, ca și cînd ar fi vorbit cu un om.

Apoi, în ziua de Mucenicul Ignat, bădicul Stan aducea de dimineață în curte paie proaspete, aurii, care împrăștiu un miros de vară, de mașină de treierat. Le puneă grămadă pe zăpada înghețată, și, din cînd în cînd, se apropia de culcușul grăsunului. Acela sforăia nepăsător.

— Sărace, zicea bădicul, milos, cum nu știi ce te așteaptă...

Apoi se auzea scîrțîind înghețat porțița de la curte. Meșterul Andrei se apropia, cîntîndu-i zăpada sub opinci. Încă nu era ziuă albă.

— V-ați sculat ? zicea încet Andrei.

— Numa dumnealui doarme, răspundea bădicul, arătînd spre culcușul grăsunului.

— Las', că-i bine ! Abia-i facem mai iute apa.

Pe la alți creștini veneau doi-trei vecini și ajutau pînă înjunghia Andrei grăsunul. Însă aici el se bizuia

singur pe bădicul Stan. Și n-ar fi avut pentru ce să se încreadă așa de tare în bădicul. El se apropia de închisoare totdeauna c-un adînc fior de milă. Sufletul lui parcă încerca să se înspăimînte. Însă numai pînă ce grăsunul, îngrozit, începea să grohotească înfuriat și nu voia să iasă din ascunziș. Atunci bădicul se învolbura de mînie, îl prindea cu brațele, îngenunchia, îl izbea la pămînt, și, gîfîind, îi zicea meșterului Andrei :

— Dă-i !

Cînd trupul de sub genunchi începea să se înmoaie, bădicul se ridica în silă, lua o mînă de paie și se ștergea de sînge.

Dumnealui se bucura de bobotaia care-și sălta sus flăcările mari, arămii, ca pe vremea cînd era copil. Ca și atunci, urmărea și acum șperla neagră, ce se-nălța ca niște hoaspe în văzduh.

— De-acum-au plecat țigani la tîrg ! zicea vesel bădicul Stan.

Simțea un adevărat deliciu cînd șoricul porcului începea să se albească, spălat, ras de meșterul Andrei, care schimba mereu cuțitele.

Acum nu se mai țin posturile ca mai demult. La Mucenicul Ignat se îndulceau mulți creștini, chiar și nevasta bădicului Stan. Însă dumnealui — nu, că era postelnic mare. De altfel, pentru el, care trăia cu lapte și caș, postul era ușor, era chiar dorit. Peste vară aștepta cu nerăbdare miercurea și vinerea, să soarbă o fiertură de post, oțetită. Acasă, în postul Crăciunului, avea varză acră. Totuși, ziua aceea de Ignat era cea mai plină de ispite pentru bădicul Stan. Dumnealui era pătimaș după carnea de porc.

— Mîncă și tu, bărbate, că unde vom merge noi, vei merge și tu, îl îndemna nevasta așezîndu-se la masă.

— Pentru o mîncare nu s-a face gaură în cer, zicea meșterul Andrei.

El și nevasta bădicului mîncau cu poftă din friptura proaspătă. Mirosul acela blăstămat îi gîdila chinuitor pe bădicul Stan. Dar își învingea slăbiciunea.

Alți oameni făceau mai din vreme proaspăt. Dar bădicul Stan lăsa grăsunul totdeauna pînă în ziua de Ignat, să-l despartă numai patru zile de Crăciun.

Și zilele acestea, că erau numai patru, treceau cu mare silă. Părea că nu se mai sfîrșesc. Și bădicul, pînă în ajunul Crăciunului, sara, era veșnic mînios.

În sara de ajun fața lui se însenina, în colțul buzelor i se arăta un zîmbet, care stăruia mereu acolo. Dumealui aducea vin din pivniță, într-o cană verde, ședea după masă și bea tăcînd. Colindătorii intrau, cîntecele melodioase umpleau casa, nevasta lui Stan îi cinstea c-un colac, o costiță de porc, și oamenii mulțumeau, ieșeau, și veneau alții. Cînele lătra mereu în curte, cîinii lătrau în toate curțile. Bădicul asculta mulțumit și punea băieții să-i colinde, le împărțea cîte-un ban, cîte doi, și-i netezea pe cap. El se mișca din cînd în cînd pe scaun, privea ceasul din părete. Vremea trecea încet.

Colindătorii veneau mai rar, copiii adormeau în păcele, se culca chiar și nevasta bădicului. El, însă, tot mai neliniștit, aștepta după masă.

Dormeau toți, se auzea răsufletul lor, se auzea ticăitul pendulei de părete.

Bădicul aștepta, privind, în răstimpuri scurte, ceasul. Apoi, cînd bătea douăsprezece, bădicul Stan lua lumina,

ieșea în tindă, o punea pe masă. Se strecura în curte, încuia porțița, apoi, întrînd, lua lumînarea de pe masă și se furișă în cămară. Umbla tiptil, ușor. Nici n-ai fi crezut că omul ăsta uriaș poate avea un pas atît de ușor. În cămară se apropia de covata acoperită cu-o pînză albă, ridica pînza, și numaidecît se împrăștia o aromă îmbătătoare de colaci proaspeți, aduși cu ou. Bădicul lua un colac, îl punea subsuoară, acoperea covata, apoi, încet, ca o uriașă pisică, urca scara care ducea în podul casei. Aici, se oprea sub cartaboșii atîrnați pe o rudă de lemn. Punea lumînarea jos, ochii lui clipeau, și surîsul din colțul gurii îi cuprindea fața întreagă. Tăia din bunătățile de deasupra, îmbuca din colac, trecea dintr-un loc într-altul, tăind mereu și mestecînd cu poftă.

În orice noapte de ajunul Crăciunului ferestruțele podului de la casa bădicului Stan rămîneau multă vreme luminate, îndată ce trecea miezul nopții.

Tîrziu, dumnealui se cobora, tot așa de încet, întra tiptil în casă și se culca, oftînd de plăcere.

Au trecut ani pînă ce nevasta i-a aflat năravul. Întîi avu certe cu el, cu copiii :

— Cine a mîncat jumătate din cartaboși ?

Bădicul se jura că el nu știe, n-a văzut nimic, și pune mereu vina pe-o mîță de-a vecinului. Nevasta avusese, la început, multe zile de Crăciun triste. Bădicul Stan de multe ori nu mergea la biserică în ziua de Crăciun.

— Parcă vrei să te faci chiar păgîn, îi zicea cu năcaz dumneaei. Vara, cu oile, nu mai știi ce-i sărbătoare, ce-i duminică. Acuma zăcărești. Scoală-te, e pă-

cat să stai în pat la un praznic așa de mare. Îmbracă-te și vină la biserică !

— Dacă nu pot ! Dacă mi-i rău, zicea cu silă bădicul.

— Asta-i curată minune ! Asară, pînă tîrziu, sănătos tun, ș-acuma, deodată, că-i bolnav ! spunea cu ciudă muierea.

— Ce să-i faci ? răspundea cu greu bădicul.

După cîțiva ani, într-o noapte de Crăciun, bădicul Stan, ce făcu, ce nu, doborî un petec de slănină. Buitura se auzi în casă, lelea Maria se ridică în pat.

— Stane, Stane, făcu ea, mi se pare că umblă cineva în pod !

Însă cum nu-i răspunse nimeni, ea se sculă, aprinse un capăt de lumînare, trecu în cămară și începu să urce scara podului.

În pod era întunerec. Bădicul Stan auzise cum se deschid ușile și stinsese lumînarea. Lelea Maria ridică petecul de slănină, se uită în jur, dar nu văzu nimic. Deodată, după horn, se mișcă ceva mare, negru.

— Bată-te Dumnezeu, păgînule ! țipă înjunghiată de spaimă nevasta, scăpînd capătul de lumînare, care se stinse. — În negreața aceea recunoscuse umărul bădicului Stan, dar spaima nu și-o mai putuse opri. — Gîndeam că-i dracu, adaoase ea, aprinzînd un chibrit și căutînd căpețelul de său.

Bădicul ieși, pufnind cu mînie, din ascunziș.

— Adecă asta ar fi mîța vecinului ! începu batjocoritor femeia, ștergînd praful de pe bucata ce o ridicase. Dar se opri îndată ce văzu fața mînioasă a bărbatului.

— Tu muiere, tu Mărie, făcu bădicul apropiindu-se, ia să te scobori din pod ! Ia să-ți vezi de treabă !

Obrajii lui se făcuseră palizi, mai mult de ciudă, decît de mînie.

Femeia amuți, se coborî, și de atunci nu se mai amestecă în obiceiurile bărbatului.

Însă, pentru ochii lumii, dumneaei se certa regulat, de sfintele sărbători, cu copiii : că cine i-a mîncat jumătate din cartaboși ? Bădicul o spiona cu coada ochiului, să vadă : nu cată spre el, nu dă celorlalți să înțeleagă cine-i vinovatul ? Dar femeia îl acoperea, se făcea că nici nu-l vede. Și, pentru bunătatea asta, bădicul Stan îi era foarte recunoscător. Pentru că el de patima asta nu s-a putut lăsa niciodată. Era, poate, singura lui patimă. Și, în fiecare noapte de Crăciun, îndată ce bătea miezul nopții, ferestruțele din podul casei lui Stan începeau să se lumineze și rămîneau luminate pînă tîrziu.

Și, poate, pentru plăcerea ce-o simțea în noaptea de Crăciun, sus, în podul casei, își făcuse bădicul Stan zicala pe care o cunoștea întreg satul : «Paștele ca Paștele, Crăciunu-i sărbătoare !»

MĂTUȘA

Cîteodată trec și două săptămîni și n-o văd. De obicei însă mă caută în fiecare săptămînă, joia. O aud gemînd de cum deschide porțița. Aud cum își prop-tește mereu cîrja bătrînețelor, cum își tîrîie cizmele grele pe nisipul curții.

— Vai de mine și de mine, că nu mai pot ! Nici un strop ! oftează mătușa deschizînd încet ușa.

Se oprește, se uită cu ochii ei cufundați în cap, parcă nu m-ar fi văzut de cîndu-i lumea.

— Noru-mea, începe ea, gemînd, și face un gest larg din mîneca cojociței.

— Iar cu nora, mătușă ? întreb zîmbind.

Bătrîna tace cîteva clipe, în vreme ce mă privește mereu. Ochii-i sînt cenușii, șterși ; privesc neliniștiți.

— Cu, părinte, cu, face ea oftînd, că i-am zis la ficior : «Mă, n-o lua, că ne-aduci pe dracu-n casă !» Dar el nu m-a ascultat, şi acum noru-mea mă pune talpa-iadului. — Îşi prinde cu mînila bătrîne, zgîrcite capul şi-l clatină, căinîndu-se : Talpa-iadului mă pune !

De cînd l-a îndemnat mătuşa pe ficior să nu-i aducă pe dracu-n casă, au trecut treizeci de ani. Da' mătuşa povesteşte de împotrivirea asta a ei ca şi cînd s-ar fi întîmplat numa ieri-alaltăieri.

— Că-i frumoasă, zicea, reîncepe mătuşa, că-i bogată şi-i din oameni ! Frumoasa ciorilor ! zice mătuşa, ridicînd mîneca cojociţei şi lăsînd-o să cadă repede. Ce frumoasă ? Era, ia, aşa, un strop oacheşă. Şi bogată ! Ce bogată ? Parcă nouă ne trebuia bogăţia altora ? Apoi eu ştiu o zicală din bătrîni, continuă mătuşa, ridicînd un deget : «Capra sare gardul, iada sare casa». N-o cunoşteam eu pe mă-sa, pe Precupoia ?

— Aşadar, iar v-aţi certat ? întreb, poftind-o să şadă.

Ea se uită la scaun, da' nu şăde.

— Eu ştiam ce plăteşte Precupoia şi i-am zis : «Măi băiete, alte fete au crescut pe sama ta !» Da' ce să faci, părinte ? Omul cel mai neajutorat în lume e femeia văduvă. Şi eu eram văduvă de zece ani atunci.

Cînd ajunge aici, mătuşa îşi zbiceşte lacrămila din ochi c-o batistă boţită.

— Eu, pe urmă, am avut ş-un vis... Că nu-i bine să-l spun, continuă bătrîna. Visul mi se arată înainte de cununia lor. Şi se părea că pornise un povoi cumplit. Cerul se-ntuneca, durduiutul durduia, fulgerile se-mpleteau şi apa cădea ca din găleată. Şi păraiele pe uliţă începeau să clocotească. Fugeau ca armăsarii şi umpleau

ulițele. Oamenii ieșeau îngroziți în porțițe, alții veneau de la hotar, că era prin secere. Dar eu nu mă temeam, eu m-am lăsat în genunchi înaintea icoanei sfântului Gheorghe și mă rugam : « Sfinte Gheorghe, nu ne lăsa bălaurului, să ne înghită ! » Și se părea că apele tot cresc, duceau sălcii, duceau poduri și oameni. Da, părinte dragă, oameni înecați ! Și între cei care pluteau pe apă l-am văzut pe ficioru-meu. Atunci m-am trezit, zice mătușa oftînd, m-am trezit și am înțales visul ce mi l-a trimis Dumnezeu.

— Ți-am spus de atîtea ori, mătușă, că e păcat să crezi în visuri, zic, plictisit acum de istoria asta, pe care o auzisem de nenumărate ori.

— Facu-mi sfînta cruce ! — Și ea își măsură o cruce largă. — Da' cum să nu credem ?! Iosif cum a visat că din apa Nilului au ieșit șapte vaci slabe și șapte vaci grase, și cele șapte slabe au înghițit pe cele șapte grase, și tot lihnite de foame au rămas ?! Cum să nu credem ?! N-a fost acesta vis cu sămn trimis de la Dumnezeu ?! N-a venit foamete pe pămînt ?! Ba credem, părinte, că visurile sînt sămne trimise de Dumnezeu, să ne ferească de rele !

Explicațiile acestea mi le dădea mătușa cu un aer de atotștiutoare, care mă cam intimidau.

— Ei, mătușă, astea toate le prea știi. Spune-mi, din ce v-a venit iarăși cearta ? întreb, voind să scap odată de ea.

Bătrîna mă privește cu mirare, clătinînd din cap, și zice :

— Doamne, Doamne ! Cum trimite Dumnezeu sămnele lui ! Da' cine să le-nțaleagă ? Ficioru-meu crezi că le-a-nțales ? Mi-a zis așa : « O iau ! » Dar eu i-am zis :

«Las', că tu-i vedea pe dracu !» Pe urmă el s-a mîniat și s-a însurat. Fierbea ciuda-n mine cum fierbe o oală acoperită.

— Rău destul, zic, mînia niciodată nu-i bună în sufletul omului. Și, pe urmă, părinții nici n-au dreptul să se împotrivească așa de mult la căsătoria copiilor.

— Da' vezi, eu știam pe mă-sa, zice repede mătușa, apropiindu-se și aplecîndu-se spre mine. Știam pe mă-sa și aveam și sămnul din vis. Și crezi dumneata că m-am înșălat ? A văzut și el, dar a fost prea tîrziu. Cînd și-a scos mîța ghearele, îl și gherase ! Eu vedeam că el e tot mereu dus pe gînduri și-i ziceam : «Du-te la despărțanie !» Dar el : nu și nu, că rușinea asta nu poate să o sufere.

— Ai făcut rău, bunico ! Dumneata trebuia să-i împaci, să le potolești neîntălegerile, nu să-i învrăjbești și mai tare, zic cu silă, văzînd că nu pot scăpa de ea.

Mătușa pare că nu m-aude.

— Eu aveam probe, începe, probe și mărturii ! Într-o sară ficiorul nu-mi era acasă. Mă făceam că dorm, că mă dureau oasele. Noru-mea, mîța, iasă tiptil în tindă, din tindă în curte și începe să tușească : «Cîh-cîh». — Și mătușa imită cum tușea noru-sa. — «Bine, zic eu, lighioaio, ți se vede spița, nu-i fi tu mai bălțată decît mă-ta !» Vine, dup-o vreme, în casă și s-apucă îndată de cusut. «Bine, zic, coasă, da' te-am prins !» Într-altă sară, tot fluieră un ficior pe la poartă. Eram numai amîndouă acasă. «Ian să vedem, cine-i ticălosu ?» zice noru-mea, și unde nu se ridică mînioasă de pe laviță și iasă-n curte, din curte la portiță. N-a mai fluierat nime, dar eu auzeam șoptit la gard. Vine întru tîrziu

în casă : «A venit vecina pînă la porţiţă şi am stat puţin de poveşti».

Mătuşa încearcă să imite cuvintele astea : îşi adună gura punga şi scoate un glas piţigăiat, înşirînd repede vorbele.

— Le ştiu toate astea, mătuşo ! Spune-mi, cu ce te-ai putea ajuta ? Întreb, scos din fire.

Bătrîna tace puţin, apoi adaogă repede :

— Aveam şi mărturii ! Ionu Diacului o văzut-o pe după cap cu Vica. Acuma, dumneata ştii cine-i Vica ! Clopotarul a văzut-o la fîntînă, încrucişîndu-şi zîmbetele cu Vica. Vecina Safta a văzut cum i-a adus povara de la moară, pînă la porţiţă, tot Vica. «Ei, iacă dracu !» mi-am zis. C-o muiere ca asta în casă, ajungi talpa-iadului.

— Ajunge ea, dacă-i vrednică, nu dumneata, mătuşo !

— Ba eu, părinţele, că trăiesc într-o casă cu păgînul, şi mînc la o masă cu el. Ş-apoi, păgînul nu te-ascultă. Zici o vorbă, îţi răspunde zece ; fereşti un blid de pe masă, ea răstoarnă casa ; vrei să-ţi zici nişte sfinte ocinaşe, păgînul mormăie ; te scoli cu noaptea-n cap, ca o muiere harnică, păgînul ar mai dormi şi se răsteşte la tine. Talpa-iadului mă pune, părinte ! Ş-apoi, n-are copii. Face ce face, drege ce drege, şi n-are copii. Eu îi zic ficiorului : «Nu vezi tu ? Nu pricepi tu ?» Dar el face cu mîna şi nu zice nimic. Apoi, crezi dumneata că de cînd mi-a intrat nora-n casă eu mai ştiu ce am şi ce n-am ? Tot ascunde, tot duce la a' lor, că-s nişte golani ! Fuioare de cînepă, valuri de pînză, poame uscate pentru iarnă, iac-aşa, se fac mere-pere !

Şi mătuşa îşi învîrte mînile, arătînd cum se fac acelea «mere-pere».

— Să-mi spui, mătușo, ce vrei ? Întreb, ridicându-mă de pe scaun, pierzându-mi răbdarea. Toate astea mi le-ai spus încă de-o sută de ori pînă acum, adaog eu mînios.

Bătrîna știe că de nu sfîrșește în grabă, cînd mă ridic de pe scaun, o las singură în casă și ies.

— Să-mi cetești o psaltire. Ori ea, ori eu ! răspunde, tăind aerul cu palma dreaptă, în formă de cruce.

— Ți-am mai spus că nu cetesc psaltiri !

— Vai de mine, cruceo ! Da' cum să nu cetești ? ! Rugăciunea împăratului și proorocului David ! Cum să n-o cetești ? ! Rugăciune cu blăstăm pentru cei afuriși ! Iată, -ți plătesc, adaogă, căutînd într-un colț de batistă.

— Lasă, bunico ! Nu cetesc !

— Hm ! face bătrîna, privindu-mă cu îndîrjire.

— Dumneata știi bine !

— Știu, dar ouăle de la găinile mele cine mi le-adună ? Eu, ori noru-mea ? Întreabă bunica, strîngîndu-și buzele.

— Așadar, acumă pentru ouă e ceartă ?

— Vezi bine ! Am două găini. Moțata cotcodăcește în toată ziua, cea neagră tot a doua zi. Și ouăle unde-s ? Cum știi dumneata, așa știu și eu. O întreb : « Tu nevastă, unde-i cuibul la găinile mele ? » « Caută-ți-l », îmi răspunde. Dar ea-l știe, că ea culege ouăle. Acumă, pe ce-mi fac doi-trei bani să cumpăr o sfîntă lumină, o sfîntă tămîie, ce duc la sfînta biserică ? Vindeam ouăle de la găinile mele, dar acumă nu mai am de unde ! Și de cîte ori întru în sfînta casă a Domnului (aici își face o cruce largă) îmi zic : rău ai ajuns, Susano ! Nici tu o sfîntă lumină, nici un grăunte de tămîie ori de sfîntă smirnă ! Talpa-iadului ai s-ajungi, în ceealaltă lume. Că de suflet nu grijești cu fapte bune, casa Dom-

nului n-o cinsteşti. Dar eu de unde păcatele să fac fapte bune ? Că eu banu-n ochii mei nu-l văd cu anii !

Şi începe să-şi usuce lacrămile cu batista boţită.

— Dumnezeu ştie de toate, bunico. Nu te supăra şi nu-ţi amărî zilele care le mai ai, zic, ieşind.

Ştiu că după ce începe plînsul, mătuşa se pregăteşte să-mi mai rămîie un ceas pe cap. Şi-l cunosc pe ficior, o cunosc pe nora bunicii şi nu-i văd nici a suta parte aşa de nedrepti cu ea, cum i se par dumneaei.

Cîteodată, cînd sînt năcăjit, ies în grădină, la lemne, în şură, să nu deie de mine. Da' de la o vreme se satură să mă aştepte. Mătuşa nu se duce pînă nu dă faţă cu mine şi nu-mi spune povestea pe care o ştiu de vro doi ani pe dinafară. E aceeaşi poveste, numa motivele certe se mai schimbă : cînd ouăle de la cele două găini, cînd un păhărel de rachiu, cu care n-au îmbiat-o şi pe ea, cînd, iarăşi, o mîncare ce-i părea c-o ascunde noră-sa de dinaintea ei. Mătuşa, însă, istoriseşte ca şi cînd acum s-ar fi întîlnit mai întîi cu mine şi acum mi-ar spune întîia oară povestea năcazurilor ei.

ZILE PLOIOASE

De-o săptămînă se puseseră ploi necurmate. Băteau picuri grei și repezi, ca de sticlă ; se cernea prin sită o bură deasă ; se prelingeau ațe subțirele din văzduh. În răstimpuri, vîntul, — nevăzut, nesimțit pe pămînt, — lua pe aripi grămezi mari de neguri, ce zăceau ca niște uriași lînoși, adormiți pe muchiile pădurilor, și le tîra, greoaie, de pe-o culme pe alta. Deseori se întuneca, se însăra ; izvorau din patru părți ale lumii nouri negri, vineții ; pe-alocuri se părea că se pornește cu înec un rîu de păcură de-un negru-albăstriu.

De pe cîmp venea rar dăngănitul trist, singuratec al unui clopot de la turmele ce pășteau în apropiere. Prin sat își fierbeau necurmat apele cele patru părăiașe. Copii

ștrengari intrau pînă la genunchi, și mai sus, în apele murdare, ce răspîndeau miros de mîl. De pe rîsul ochilor, de pe gurițele larg deschise se putea cunoaște că vorbeau.

Pe drum, prin ogrăzi, răsăreau din bălțuțe, la fiecare picur, beșici mici, care se spărgeau în grabă.

Oamenii așteptau cu silă, pe sub șoproane, pe prispe. Ploaia asta le frînsese în două prășitul păpușoiului, ce se îmburuiena cu ziua ce trecea.

De două zile se putea deosebi o fierbere ciudată pe ulițele pustii mai nainte. Vecinii, vecinele treceau dintr-o curte într-alta, povesteau subt acoperișele porților, opreau pe cineva în drum și întrebau ceva.

Pe-o vreme ca asta ești fericit dacă ai o carte în casă. Niciodată nu poți pătrunde înțălesul șirelor tipărite ca-n astfel de vreme.

Nici nu băgai de samă cînd se deschise ușa și-mi intra în odaie un moș cu fața roșie, cu părul și sprîncenele albe. În mîna dreaptă, sub suman, ținea ceva învălit într-o traistă.

— Sărutăm mîna, zice el, apropiindu-se cu pași înceți.

— Sănătate și noroc, moș Iliuț ! Da' ne plouă !

I-arăt să șadă.

— Nici că se poate altfel, părinte ! Vei fi auzit și dumneata... zice el, privindu-mă liniștit cu ochii lui albaștri.

— Ce s-aud, moșule ?

— Ei, de balaur ! A căzut balauru pe hotarul Răhăului.

— N-am auzit nimic, zic eu.

— Ei, se poate ?! Tot satu vorbește. A căzut ieri, pe la prînz.

Vorbește liniștit, cu o convingere adîncă.

— Și l-a văzut cineva ?

Moșul mă privește mirat, c-un fel de dojană.

— Cum, Doamne sfinte, să nu-l vadă ?! Satu-ntreg l-a văzut ! Se poate să nu-l fi văzut, după ce-a căzut pe hotaru lor, înalt cât turnu de la biserică, cu doi pui sugaci după el ?! Nu le-a stricat sămănăturile, tăvălindu-le și îmbălîndu-le toate pe unde-a trecut ?

— Nu mai spune, moș Iliuț, asta e curată minune ! zic.

— Și încă ce minune ! E un sămn de la tatăl din cer pentru blăstămățiile oamenilor ! Acuma, cică au ieșit tunarii din Bălgrad cu tunurile, să-l puște. Mai mare nenorocire ! sfîrși moșul.

— Pentru ce să fie nenorocire dacă-l pușcă ?

El își înalță sprîncenele, mă privește cu neîncredere și zice :

— Dumneata știi, ca și mine, că de solzii lor verzi nu se prinde nici un plumb. Dumneata să nu mă iai pe mine în bătaie de joc !...

— Să mă ferească sfîntul, moșule ! Dar, iacă, nu știusem lucrul ăsta. Așadar, nu-l prinde glonte ?

— Ei pot numa să-l spărie prin detunăturile lor. Balauru va crede că pocnește din bici cel ce l-a scăpat din frîu, și va fugi, să nu-l prindă. Va trece deci peste hotaru multor sate și va fi prăpăd în holdele noastre. Le-a culca la pămînt și le-a spurca, îmbălîndu-le cu puii lui sugaci.

— Și cine să-l fi scăpat din frîu, moș Iliuț ?

— Cine altu decît șolomonaru ! Asta se-ntîmplă adese, mai ales dacă-mbătrînește balauru și-ncepe să puieze.

El tace și scoate de sub suman traista în care avea ceva învălit. Se ridică și mi-o pune pe masă.

— Acuma, te rugăm să ne faci o slujbă împotriva balaurului, zice el. De puterea iadului se ține, puterea lui Dumnezeu să-l biruiască !

— Da' ce-ai învălit aici ? îl întreb uimit.

— Pămînt, îmi răspunde liniștit.

— Pămînt ?!

— Așa ! Din patru părți de hotar. Și-n el am pus cîte trei fire de porumb, de in și cînepă, din sămînța de anu trecut, care acum rodește în hotaru nostru. În loc de tunuri, continuă el, așăzîndu-se iar pe scaun, trebuia să-nceapă peste tot locu cu rugăciunile. Dihăniile astea numa de lucru sfînt se-nalță iar de unde-au venit.

— Iar se ridică în nouri ?

— Ba bine că nu ! Ce crezi, sfinția-ta, să rămîie mereu pe pămînt, ce s-ar alege de noi ? Da' se-nalță de frica dumnezeieștilor rugăciuni ! Și de pe-o coadă de nour, de undeva, șolomonaru îl pîndește, îi aruncă frîu-n cap, îl încalecă și, la porunca lui Dumnezeu, îl cufundă iar în iezer.

— În iezerul de la noi ?

— Acolo și ori în care altu, în preajma căruia îl ajunge porunca Atotstăpînitorului.

— Iată minuni pe care nu le știam, zic, neștiind cum să nu-l supăr.

— Aș, te faci dumneata, părinte, că nu știi ! zîmbește cu bunătate moșul. Dar ia să iai numa cartea în mînă !

— Chiar aici mă-ncurc, moș Iliuț ; în tot Molitvelnicul nu-i o singură slujbă pentru surparea balaurului.

— Ei, știam eu că glumești ! zice bătrînul zîmbind.

— Nu glumesc. E adevărat ce-ți spun.

— Poate să se fi pierdut cartea popii Andrei, spune el cu teamă. Înainte de asta, cu cincizeci de ani, se mai coborîse o spurcăciune de șarpe ca ăsta, atunci, pe hotaru Roșiei. Și popa Andrei, din trei molitve, l-a silit să se înalțe, ca o vijelie, în văzduh. El cetise dintr-o carte veche, cu scoarțe tari, de lemn. Parcă le văd ș-acum : erau numa găurici de cari.

În loc de răspuns, mă ridic și scot dintr-un dulap cartea cu pricina.

— Nu s-a pierdut, moș Iliuț. Dumneata știi că ce ține de parohie nu-i voie să se piardă.

Bătrînul se apropie, cercetează cartea cu de-amănuntul.

— E asta. Aici este slujba pentru surparea balaurului.

I-am cetit, la cuprins, toate slujbele : de ciumă, de foc, de sabie, de gîngănii. Da' slujba balaurului nu era.

— Ei, comedie ! Se poate ? zice el.

Mă privește un răstimp. Apoi, se vede, încredințîndu-se că nu-l mințesc, zice cu silă :

— Poate mă-nșăl. Nu va fi asta cartea. E și mult de-atunci... Cartea popii Andrei se va fi pierdut, de bună samă. Dar atunci, cum îți spun, cetise trei molitve, și ne-a mîntuit de primejdie.

— Pe hotarul dumneavoastră n-a ajuns ?

— Nu ! Să vezi numa cum s-a-ntîmplat, începe moș Iliuț. Pe vremea aceea trăiau la noi în sat doi păcurari bătrîni, care erau cu turmele de oi la munte, pe hotarul nostru. Unul — cîte-o mie de plecători. Acuma, într-o zi găteau păcurarii prînzul. Răsturnaseră mămăliga din ceaun, luaseră lingurile în mînă cei doi stăpîni, cînd se pomenesc cu un străin înaintea lor. Nime nu-l văzuse

de unde venise. Răsărise ca din pământ. Străinul se uită la ei și tace.

— Om ca toți oamenii ? întreb eu.

— Om ca toți oamenii, răspunde moșul. Atîta numa că tăcea. Se uita la cei doi stăpîni și tăcea. Cei doi, pesămne pățiți, tăcură asemenea un răstimp, de teamă să nu le rămîie oile fără lapte. Dup-o vreme, cel mai bătrîn se ridică : «Nu-i prînze cu noi, om bun ?» îl întrebă pe străin. Căla nu răspunse, ci se-așază pe-un cojoc și începu să mînce. Pînă spre oșina cea bună a tot înghițit, încît golise stîna de toate bunătățile. S-a lăsat apoi pe spate ș-a adurmit, ca orice om. Sara, păcurarul cel bătrîn, iară : «Nu-i cina cu noi, om bun ?» Străinul iar începu să mînce, mut, ca și la prînz, și pînă la miezul nopții înghiți carnea din trei oi, pe care le trăsese, decuvreme, în frigare, ciobanii înspăimîntați. Apoi se trînti iar pe spate și începu să horcăie, încît toată noaptea răsunară pădurile de brad, pînă departe, și toată noaptea urlară cîinii de la stîna. Dimineața, păcurarul cel bătrîn, iară : «Nu-i prînze cu noi, om bun ?» Da' nici acum străinul nu răspunse. Se sculă și începu să se învîrtă în jurul stîinii, și tot privea în cele patru vînturi. Cînd se-apropie soarele de crucea amiezii, necunoscutul se-apropie și el de cei doi stăpîni. «Acuma, dragi bătrîni, începu el, eu vă mulțamesc și pentru amiaza de ieri, și pentru cina de-asăară, și pentru că m-ați chemat azi-dimineată să mînc cu voi. Dar acum să nu mă-ntrebați de nimic, nici să nu vă-nfricați de celea ce voi face, de celea ce veți vedea.» Străinul a făcut vro trei pași pîn' la o cărărușă. Era praf mult pe ea, căci fusese vreme cu secetă. Scoase din sîn o vîrguță, închipui repede patru roțițe în praful de jos, închipui un căruț,

se puse în el, și, deodată, se porni cu vuiet mult căruțu și se-nălță în slavă, ca o vijelie. Cei doi bătrâni văzură cum cîrmuiește de frîne străinu, da' cai nu văzură. Se făcu nevăzut în grabă și șolomonaru înaintea ochilor înspăimîntați ai celor doi boieri. Și, în cîteva clipe, iată că porni o vijelie turbată de la miazăzi. Pîn-ai bate-n pălmi, se-ntunecă și muntele unde stăteau cei doi stăpîni, și cerul de deasupra lor. În fierberea de sus se auzea mereu un strigăt mare : «Pe păduri, mă, pe păduri, să nu bați bucatele oamenilor !» Cei doi boieri văzură cum se-nvăluiau nourii, cum se zvîrcolea balauru, pleznind din coada ce-i ajungea pînă pe pămînt, s-o apuce spre sămănăturile oamenilor. Ci, de cîte ori s-auzea strigătul acela mare, de atîtea ori se întorcea balauru spre păduri. Grindina începu să șuiere, să vîjîie, pădurile să se cutremure. Bătea gheața de sus ca bolovanii din rîu, albi și rotunji, grozav de iute, frîngînd crengile copacilor, de mai rămăsese rămașă numa cotoarele. «Pe păduri, mă, pe păduri, că-n satul de la poale sînt oameni buni !» s-auzea iarăși prin nouri. Balauru voi s-asculte, să-și tragă coada tot mai spre culmile pădurilor, da' cela ce-l încăleca, — pesămne șolomonar, dușman de moarte celui care striga să apere satu, — zmînci cumplit de frîne, și balauru o luă, ca o vijelie, spre hotarele Roșiei. Din două părți pocneau acum din bice șolomonarii asupra balaurului, unu să-l mîie, altu să-l oprească. Și spurcăciunea, îngrozită pesămne, își adună puterile toate și scăpă din frîu șolomonarului ce-l încăleca. Așa se-n-tîmplă de căzu pe hotaru Roșiei.

— Mari minuni, moș Iliuț ! zic. Eu așa ceva n-am mai auzit !

— Să ne și ferească Dumnezeu de ele, părinte ! Da' nu e vreme de pierdut. Dacă n-ai carte pentru slujba balaurului, va trebui să merg la alt popă. Este el unu bătrîn în Chilioara...

Se ridică și își luă săculețul cu pămînt. Vedeam că nu e mulțămît, dară cu ce-aș fi putut să-l îmbun ? Eram convins că orice-ncercare de tîlc, din partea mea, cu privire la balaur și șolomonari, n-ar fi făcut pentru moș Iliuț două parale. El îmi vorbise cu convingerea omului care nu suferă nici o contrazicere în ceea ce spune și crede.

Și vestea cu balaurul de pe hotarul Răhăului nu sosise numa-n satul nostru. După cum am înțăles mai tîrziu, cel puțin în zece sate învecinate se lățise. Atîta numa că numele satului unde căzuse spurcăciunea nu era tot același...

MOȘ ILIUȚ

Bădicul Ionaș are casă de piatră, totdeauna văruită proaspăt, cu geamurile luminoase, prin care rîd, — iarna, vara, — florile roșii de mușcată ; are ogradă largă, în care întră în fiecare sară, cu pasul greu, patru boi mari și albi, ca de zăpadă ; are feciori juni și fete măritate, și, totuși, lelea Nuța se-nvîrte ca un prîsnel și acum. Harnic om, dar parcă tot mai harnică nevasta !

Nu se pot plînge nici de boală, nici de sărăcie, nici de copii neascultători.

Trăiesc bine, și ar trăi și mai bine dacă în casa asta luminoasă nu s-ar sălășlui și un moș bătrîn, pe nume Iliuț. Moșul samănă foarte mult cu o gorilă. E adus de

spate, ca toţi bătrînii. N-a fost niciodată nalt în trup, dar acum ştiu că nu tîrîie umbră mai mare ca un măgar. Pe grumajii îmbrăcaţi cu piele arămie, plină de dungi adînci şi groase, de par o turească de cizmă roşie, se sprijină, plecat înainte, un cap mare, lungăreţ ca o lubeniţă, plin de păr alb şi aspru, tuns totdeauna scurt. Subt fruntea îngustă cît o muche de topor, se ascunde, licărind din văgăuna lui, ochiul drept, ca un picur viu. Ochiul stîng e orb. Adîncăturile bătrîneţii pe obrajii lui au trăsuri de gorilă, nu de om : curg orizontal, nu perpendicular ori curmeziş.

Cine-l vede nu crede că ţine de casa bădicului Ionaş. Şi, totuşi, moş Iliuţ e tatăl acestui harnic român.

Moş Iliuţ e cel mai bătrîn om din sat ; fusese, pe vremuri, în miliţia de graniţă. Chiar şi acum mai stropşeşte cîteva vorbe pe nemţie. Ochiul stîng i l-a scos un bou cu nărav, înainte cu vreo patruzeci de ani. Pînă ce avusese bădicul Ionaş copii mai mici, moş Iliuţ era om ca toţi oamenii : se juca cu nepoţii şi-i învăţa comanda nemţească. Bărbatul şi femeia puteau merge la muncă în toată tihna : aveau un bătrîn, un paznic credincios al casei şi un bun îngrijitor al copiilor. Dar de cînd au crescut nepoţii, moş Iliuţ s-a dedat la toate patimile. A văzut că nime nu-l mai ia în samă. Pe toţi ai casei îi învîrte vîrtejul vieţii, numai el stă deoparte şi nu mai pricepe nimic. Cine se mai îndreaptă cu-o vorbă către el ? Ia, bădicul Ionaş, ori lelea Nuţa, ori nepoţii, cînd îl cheamă la masă, ori îi lasă, dimineaţa, mîncare pe ziua întreagă. Din partea mîncării şi-a înţolirii n-ar avea de ce se plînge moş Iliuţ. Oameni ai lui Dumnezeu, bădicul Ionaş şi lelea Nuţa îi sprijinesc bătrîneţele. Dar cu atîta nu-i destul !

Aproape nu-i dimineată în care moș Iliuț să nu înceapă a geme în păcel, pînă a nu se crăpa de ziuă :

— Valeo-aia, tulai, săracan de mine, vai de zilele mele, mor !

Cei din casă se trezesc în gemetele lui.

— Ce ai, tată ? întreabă Ionaș.

— Ți-i rău, tătucă ? zice repede Nuța.

Dar moșul, cu ochiul spre părete : «Valeo !» și «Aioo !», și nu răspunde.

Femeia gătește prînzul, toți se gătesc de ducă ; îi ard o mulțime de trebi : fînul, secerea, prășitul. Nu mai pot tîndăli pe-acasă. Dar cînd să plece, moș Iliuț începe să horcăie ca de moarte. Ori de cîte ori aud cei din casă horcăitul ăsta, cum moșul se-apropie de nouăzeci de ani, totdeauna se tem de moarte.

— Spune, ce ai ? întreabă bărbatul și muiera, zăpăciți, arzîndu-le tălpile de ducă.

— Mor, astăzi mor, de bună samă ! Doar un păhărel de rachiu ! geme Iliuț.

Cînd i s-a iscat mai întîi năravul ăsta, Ionaș nu ținea rachiu în casă. Trebuia să fugă cineva pînă la crîsmă, destul de departe, să vie pe nerăsuflăte. Moșul bea, în vreme ce ochiul i se închidea încet, de plăcere. Ofta ușurat.

— Ți-i mai bine ?

— Mai, parcă...

Sătui de fiertura ce le-a tras-o în zilele cele dintîi ale năravului, țineau acum rachiu în casă. De cîte ori moșul gemea dimineata, îi dădeau să-nghită trei păhărele. Și se vindeca. Dar, cît putea, îi zolea totdeauna, cerca să-i mai reție, să-l întrebe, să-l vaiere. Nu se gîndea că munca, afară, țipă după brațele oamenilor.

Erau dimineți când bătrînul, văzîndu-și sleite toate mijloacele de a-i ține în jurul lui, se lăsa jos, mort, în curte ori în casă. Nu deschidea ochiul pînă ce nu auzea lîngă sine glasul gros al popii, pe care bădicul Ionaș îl chema în grabă. Atunci ofta și zicea popii, care-i citea molitve :

— Parcă vin de pe lumea ceealaltă.

În multe dimineți le învenina inimile moș Iliuț ! Nu doar că le-ar fi venit greu să-l grijească, ci pentru că-i făcea să întîrzie mereu de la lucru, și nime nu știe mai bine ca țăranul că vremea-i aur când are un porumb de prășit, o holdă de secerat. Apoi le mai era ciudă că moșul îi minte mereu. Bolnav cu adevărat nu fusese niciodată moș Iliuț, decît doar cînd i-a crăpat ochiul stîng.

Nu trecu multă vreme de cînd începuse să se îmbolnăvească dimineața, și i se ivi alt nărav.

Odată, la o pomană, unde fusese chemat, ca și alți mulți bătrîni, moș Iliuț, după ce bău și mîncă, și bău iar, tot clipind din ochiul lui suriu și tot stropșind o vorbă pe nemție, zise cu glas înalt :

— Să fie pomană morților și bucurie viilor ! Că eu, unul, am pentru ce mulțami. De două luni de zile, acum mă satur mai întîi.

Ochiul lui privi vioi, bucuros pe la bătrîni, pe la bătrîne, și mulțumit de șopotul ce se iscă din vorbele sale. Dacă văzu că nu greșise, mai adăogă, zîmbind cu gură largă :

— Vorba cîntecului : «Omu, dacă-mbătrînește, pune-i paie și-l pîrlește !»

Cîțiva bătrîni sughițară afirmativ. Nimeni din cei de față la pomana aceea nu crezu că bădicul Ionaș ori lelea Nuța l-ar lăsa să flămînzească pe moș Iliuț. Dar asta nu-mpiedecă pe nimeni să spuie la toată lumea

ce-a auzit. Astfel, vestea veni pînă la bădicul Ionaș. I-o aduse un frate mai mare, care ținu să adaoge din partea sa :

— Dacă v-ați urît să-l mai grijiți, lasă-l la mine !

Bădicul se mînie, îl certă pe bătrîn că poartă minciuni printre oameni.

— Bucatele ți-s mereu înaintea nasului. Vina dumitale dacă nu mînci să te sature !

— Hm ! răspunse moșul, plecîndu-și ochiul în pămînt, ca și cînd ar fi știut el ce trebuie să înțeleagă.

Erau femei care începură să-l vaiere unde-l întîlneau.

— Vai de mine, moșule, cu averea dumitale să ajungi să rabzi de foame ?! Ce păgînie ! Cum s-apropie sfîrșitu lumii !

El ridica mulțumit, vesel, ochiul la femeia ce-i vorbea așa, și, de la o vreme, se deprinsese să înceapă el vorba despre traiul greu ce-l trăiește, cînd cel cu care se întîlnea nu amintea nimic.

Cerceta acum, chemat ori nechemat, toate pomenile și se înfrupta cu o lăcomie voită, ca să-l vaiere creștinii.

— Doamne, tată, se vede că dumneata chiar ți-ai pus în gînd să ne faci de rîs la lume ! Să mergi pe la toate pomenile ! N-ai dumneata acasă tot ce-ți trăbă ? Dacă n-ai, ne spune și-ți vom da.

— Hm ! făcea bătrînul, cînd îl muștra așa feciorul.

Într-o zi, cum era singur acasă, ce-i trăzni prin cap bătrînului ? Luă o traistă lungă din cuier, și-o petrecu pe după gît, porni prin sat și începu să bată pe la ușile oamenilor. Știa el bătrîne, bătrîni care nu mai ieșeau la lucru, știa maiștri care munceau acasă ; la porțile acestora băt看.

Oamenii se mirară, dar îi dădură bucățele.

— Se duc și nu-mi pun nimic pe masă ; se duc și-mi lasă o coajă de pâine. Omu, dacă-mbătrânește, e prețuit ca ș-un cîne, le spunea moș Iliuț.

Oamenii începură să creadă pe jumătate că-l țin rău copiii. Îi vorbeau cu milă lui moș Iliuț, îl îmbunau și-l văierau. Atunci în ochiul lui clipeau luciri de mulțumită, de bucurie.

Așa i se născu al treilea nărav, a treia patimă. Că, după ce umblase o zi la cerșit, nu se mai putea răbda, îndată ce rămînea singur, să nu pornească din nou cu traista prin sat. Bucățelele nici nu le-atingea, le arunca la porci, dar în ziua următoare pleca din nou.

Astfel, casa bădicului Ionaș rămînea fără pază. Copiii ștregari îi furau din grădină perele aurii, merele pîrguite, piersicile cu pufușor, îi prindeau un pui, o găină.

Aflînd de noul nărav al moșului, bădicul Ionaș îi porunci aspru să nu mai audă de-așa ceva.

— Vorbește lumea și ne judecă, și-i păcat, că dumneata știi bine că nu sîntem vinovați.

Însă bătrînul nu mai putea trăi altfel. Veninul dulce al mîngîierilor, al văierărilor îi era acum de lipsă ca aerul. Și el afla mereu mijloace să stoarcă milă tot mai adîncă, văierare tot mai jalnică de la oameni.

Ieșea îmbrăcat tot mai prost pe uliță. Afla în pod, în cămară, aruncate în vreun ungher, haine, pălării vechi, căciuli roase. Azi lua un suman tot numai petece, mîne o păreche de ȋtari care abia se mai țineau, poimîne o căciulă fără fund, spre spaima copiilor de pe drum. Vechiturile astea le păstra lelea Nuța pînă va veni vreunul de cei ce strigă pe drum și adună zdrențe, să le deie pe niște arnici, pe niște blide.

— Mi se pare că s-a tulburat la cap, zise într-o sară, cu durere, nevastei, bădicul Ionaș.

— Așa se vede, răspunse lelea Nuța, amărită.

Amîndurora le era greu și rușine de ce făcea bătrînul.

Însă moșul nu era defel tulburat, ci urma cu viclenie să înșele mai departe satul, să fie mereu între oameni cărora li-e milă de dînsul și-l vaieră. Părea că asta era singura plăcere ce-l mai ținea pe lume.

Fratele mai mare al bădicului Ionaș veni mînios și-l luă pe bătrîn.

— Ți-am spus că, de v-ați urît să-l mai grijiți, îl iau eu. Da' voi mai bine vreți să-și bată satu joc de tot neamu nost', zise el, abia stăpînindu-se.

— Cum să vrem, păcatele noastre, cum să vrem? suspina lelea Nuța. Da' se vede c-a ajuns în mintea copiilor.

Moș Iliuț le asculta în liniște cearta. Ochiul lui clipea bucuros, îi plăcea că feciorii se ceartă pentru el.

Se duse la feciorul cel mai mare.

N-a trecut însă o săptămînă, și bătrînul ieși din curtea feciorului celui mai mare sprijinit pe două cîrji, cu-o traistă lungă în spate. Cînd simțea că nu-l vede nimeni, tîra cîrjele după dînsul, căci nu-i erau de lipsă, dar îndată ce zărea un om, se răzima, gemînd, în ele.

— Tot rău, moșule? îl întreba cineva.

— Dac-a rînduit Dumnezeu așa... începea, lăcrămîndu-și ochiul. Dacă n-am avut parte de copii care să mă grijească la bătrînețe... Că altu,-n locu meu, ar sta în pat ș-ar bea cîte-un păhărel de vin bun... iar nu, olog, să umble la cerșit.

Feciorul cel mai mare, dacă a văzut așa, s-a-nfuriat, că era cumplit la mînie, și l-a amenințat pe bătrîn cu

bătaia. Moș Iliuț se înfricoșă, și-ntr-o sară, cînd veni de pe hotar bădicul Ionaș, îl află pe vatră.

— Bună sara, tată.

— Bună sara.

— Văd că te-ai întors la noi...

— Întors, că tot aici îmi place mai bine.

— Bine, numa să lași traista și bețele.

— O să le las.

Și s-a ținut de cuvînt trei zile-n cap.

— Ce să ne mai știm face ? întrebă într-o sară bădicul pe lelea Nuța.

— Eu cred să-l chemăm pe popa să-i facă vro slujbă.

— Să-l chemăm.

Și dimineța veni popa.

Moș Iliuț își plecă lubenița subț patrafir, dar n-auzi nimic din molitvele ce le citea părintele. El se gîndea la altceva. După ce termină, popa începu să-i deie sfaturi :

— Dumneata păcătuiești greu înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor, moș Iliuț. Dumneata să te lași de ispitele Satanei și să nu-ți mai faci copiii de ocară. Ai din ce trăi, ai cu ce te îmbrăca ; lasă traista și zdrențele. Ai nouăzeci de ani fără unul, și poți mulțami lui Dumnezeu că te poți purta bine pînă acum ; lasă bețele și nu mai ispiti pe cel Atotputernic.

Moșul tot clipea din ochi și mormăia cît l-a dăscălit popa. După ce termină, Iliuț își ridică privirea sură, în care sclipea un zîmbet.

— Popii care s-a dus de la noi îi plăcea să glumească cu mine, zise el.

— Și cum glumea ? întrebă părintele.

— Zicea : «Moș Iliuț, dumneata știi că vei muri mai ușor ca alții ; n-ai să închizi decît un ochi».

— Aşa glumea ?

— Aşa. Apoi era şi mai învăţat ca dumneata, adăogă moşul.

— Se poate... răspunse c-un fel de silă popa.

— Da, ştia nemţeşte ! Amîndoi vorbeam nemţeşte.

— Adevărat că eu nu ştiu.

— Apoi ce cazanii spunea, cu pilde, cum au să se poarte copiii faţă de părinţii lor bătrîni !

— Ei, moşule, zise popa, cu firea tulburată, dumneata n-ai ce te plînge. Puţini copii vor griji de părinţii lor ca ai dumitale. Bagă de samă, să nu mîinii prea tare pe Dumnezeu, acum, la bătrîneţe.

El porni să iasă, neplăcut atins de vorbele bătrînului. Din uşă mai auzi :

— Ş-acela avea un glas, de răsuna biserica !...

Cît ce se duse popa, moş Iliuţ se scărpină mulţumit în barbă, zîmbi cu viclenie din ochiul lui sur, îşi luă traista şi beţele şi porni prin sat.

LA SECERE

Soarele dogorăște din înălțimi. Văzduhul albastru, plin de străluciri, e imens și neclintit ; munți verzi, ca de sticlă, îl sprijină în zările fumurii, depărtate. Unde de căldură, răsfărnte de pământ, izbesc mereu în fețele secerătorilor. Frânți de mijloc, în cămăși, în ii înflorite, ei se frământă mereu, tot înaintînd ; secerile cîntă necurmat, şuieră, fulgeră în lumina soarelui prin holda deasă ca peria. Prin lanurile de aur se taie drumuri largi, triunghiuri, se zimțesc mari rotogoale ; ca din pământ, prin miriști, se ridică, tot mai deși, piticii groși cu pălării ciudate, cum par din depărtare snopii. Înaintea secerătorilor, lanurile își încîrligă spicele grele, răskoapte.

Căldura crește pe fiecare clipă. De pe coasta din față, unde seceră oamenii, și pînă jos, în lunci, unde strălucește, în drum de argint, valea satului, furnică în sus și în jos băiețași, fetițe, cu căni, cu urcioare în mînă. Vasele smălțuite verde prind soarele din cer și, cu văpăi de lumină scăzute, îl arată și de ici, și de colo. Pietricelele din urcioarele goale, zguduite în tact, picură din toate părțile, în fuga micilor oameni care se coboară de pe coastă spre rîu. Alții urcă din greu, plecați pe partea cu povara, cu mînuțele libere întinse-n cumpeni.

S-aude chiot, rîs argintiu, plîns deznădăjduit. La vreun țipăt mai tare de-al copiilor, de sus, de pe coaste, dintr-un lan, un om ori o femeie, punîndu-și palma streasînă deasupra ochilor, începe să strige :

— Moi mico, moi ! Nu plînge, moi !!

Copiilor le vine plînsul din nimica toată ; li-i frică să între mai adînc în vale, și, chiar de la margine, nu prea pot umple urcioarele ; îi îndeasă alții fără să vrie ; umplu unii înaintea altora, în vreme ce apa bolborosește din zece locuri deodată ; li-i prea greu vasul, alții îi întrec în mers, și, iarăși, unii nu se pot perinda cu destulă regularitate la dusul urcioarelor. Astfel, de pe coastă, și de ici și de colo, se aude mereu :

— Moi mico, moi ! Nu plînge, moi !!

Și, cînd ajung cu vasele pline de apă, tot ei beau mai întîi, oftînd de oboseală, de căldură. Le ard obrăjorii de parc-ar sta într-un cuptor.

Rar se-aude o frîntură de cîntec, de ici, de colo. Și, în toropeala ce umple văzduhul, cîntecul n-are nici un răsunet parcă, și moare îndată. Soarele se-apropie de crucea amiezii ; femei cu desagii plini în sapte, cu corfe în mîni se zăresc tot mai des apropiindu-se de vreun

grup de secerători. Vin din sat, cu fiertura. Unde și unde se ridică vreo cruce de snopi ; la umbra ei se pun clăcașii cu bunătățile aduse de-acasă. Numai azi s-a început secerea, și snopii nu sînt clădiți încă.

Printre copiii care furnică spre rîu și înapoi, iată și un pui de țigan, numai cît genunchele, gol nap, cu urciorașul în mînuță. Trupșorul lui — plin, gras ca un pește, dar negru tot ; pielea-i sclipește în soare. Vine săltînd pe cărărușă, zdrîngănindu-și pietricelele din urcioraș. Copiii oamenilor s-au luat după el, strigîndu-i mereu :

— Cioară-ciorică,
Fă-te rîndunică,
Să nu-ți fie frică.
Iate-o cioară
Pe ogoară !

Micul faraon își încetinește pașii, în răstimpuri se oprește, albește din dinți. I-i frică. Dar copiii nu cutează să se atingă de el, unde-l văd așa de negru și de despuiat. Danciul pornește din nou, cu ceata după el. Își umple urciorașul, zîmbind mereu de cum bolborosește apa. Apoi șade pe țärm, își pune vasul lîngă sine și începe să se joace în unde.

Copiii se mai uită un răstimp la el, apoi îl părăsesc. Danciul, cît ce se vede singur, își duce o pălmuță la gură și, cînd o coboară, în palmă îi luminează două băncuțe de argint. Le-a furat din șerparul tat'său, și-acum, după ce le admiră un lung răstimp, cu ochii plini de străluciri, ia băncuțele și începe să le pipăie mereu, să le netezească, să le treacă printre degete cu-o ușurință uimitoare.

Nici gînd parcă nu mai are să se întoarcă în deal cu apa, cînd, deodată, aude un strigăt răgușit.

Danciu suga din palmă cei doi bani subțiri de argint, — parcă i-a înghițit, — își ia urciorașul și pornește. Cunoscuse glasul tat'său.

Cînd ajunge la secerători, aceștia fierb de mînie ; nu muncesc, ci, cu secerile pe umăr, fac roată în jurul unui țigan care ține în mînă un șerpar. Vorbesc toți deodată, îmbulzindu-se unii într-alții, fac în aer gesturi zmîncite, rupte, cu mînilor goale. Larma lor se aude, ca o fierbere, pînă departe. Sînt trei bărbați și patru femei, bărbații — cu capetele, cu piepturile goale, cu-o zdreanță de cămașă încinsă pe la mijloc cu-o funie, femeile — în iie cu mîneci sparte, c-un petec de catrință. Sînt foarte învolburați, în vreme ce țiganul din mijloc își bate mereu șerparul cu palma.

— Hoți, tîlhari, mi-ați furat banii ! zice din cînd în cînd pe romînește.

Cei din jur se bat cu sfinții, se arvunesc ghiavolului, se izbesc cu trăznetele cerului dacă știu ei ceva de cele două băncuțe.

Păgubașul își clatină pletele, bate cureaua veche și roasă, și începe să torăie din nou. Deodată ridică șerparul, și-l izbește la picioare, face niște gesturi ciudate în aer, spunînd cuvinte neînțelese. Ceilalți doi țigani, din cîteva salturi, sînt lîngă claia de grîu unde-și au bulendrele și vin numaidecît, aducîndu-și șerparele. Le deschid, scotocesc, le bat : nu-i nici un ban în deșerturile de piele veche.

Lîngă crucea de grîu doarme, învăluit într-o zdreanță, un danci și mai mic decît cel ce a fost după apă. Abia poate sta copăcel. Se vede că păgubașul, în deznădej-

dea lui, a pus vina pe puiul cel mic, căci țiganul de lângă el zice cu scîrbă :

— No, Gheorgheo ! De-acum te prostesti !

E tatăl copilului care doarme, un bărbat tînăr, cu mustața groasă, Țancu.

Gheorghea, păgubașul, nu mai zice nimic, ci oftează din adînc.

— Io zic că numa copilul tău ți i-a luat, spune din nou Țancu, privind pe danciul care sosise cu apa.

Dar Gheorghea își căutase copilul înainte de-a merge după apă, căci încă de-atunci oblicise paguba. El băgase de samă că băiatul umblase pe la șerpar, dar, cum nu aflase nimic la el, crezuse că a pierdut prin miriște cei doi bani de argint.

Gheorghea se mai apropie o dată de copil, se răstește încruntat la el, dar nu dă.

— Așa, cruță-l, Gheorgheo ! Cruță-l și lasă-l să te fure, îi zice Țancu în batjocoră.

În clipa asta sosește cu amiaza lelea Marina, la care lucrează țiganii. Ea începe să-și deșerte desagii, să taie felii de mămăligă. Țiganii se mai potolesc. Unii se lasă pe vine și așteaptă cu lăcomie să înceapă prînzul. Din desagii Marinei se durigă două mere văraticе, aurii, cu pielița fină. Într-o clipă, danciul care adusese apa le prinde pe amîndouă, și dintr-unul îmbucă îndată. Dar nu-l mestecă de trei ori și se oprește încremenit, cu ochii țintă la tată-său.

— Ce-i, mă drace, nu-i bun mărul ?

Copilul îl privește mereu, înghețat de spaimă. Gura i-i plină, din măr a rupt aproape o jumătate.

— Fire-aș al dracului ! zice Țancu. Banii-s la el în gură !

Tatăl copilului sare de jos și se apropie de danci.

— Scurpă, fire-ai al dracului, scurp-afară ! Îi strigă amenințându-l cu pumnii.

Dar băiatul privește nemișcat, cu spaimă la tată-său. Toți țiganii se-adună, zbierînd, amenințînd, în jurul micului hoț. Mai ales mama pruncului parc-ar vrea să-l sfîșie în bucăți.

Dănciucul începe să plîngă deznădăjduit, și din gură-i cad, odată cu bucata de măr, și cei doi bani de argint.

Și mama și tatăl, dacă văd așa, ridică pumnii să-l îndese pe băiat. Îi ridică, îi coboară, blăstămînd, pînă deasupra capului golașului, par uneori că vor să-i scoată ochii, în vreme ce ceilalți țigani strigă mereu :

— Dă-i, dă-i la tîlharul !

Însă cei doi părinți nici nu-l ating. Se sparg în jurul copilului, dar nu-l bat.

— Așa-l înveți hoț, Gheorgheo, zice Țancu. Dă-i la păgîn !

Gheorghea se obleşte deodată, se întoarce cu privirile pline de ură spre Țancu și începe să-i răcnească :

— Di ce să dau, mă ? E-al tău ?

Și, întorcîndu-se spre dănciuc, îi întinde mukul de țigară pe care-l avea în gură și-i frigea buzele. Copilul ia căpețelul de țigară și se molcomește, deși se vedea că nu se poate împăca așa ușor cu pierderea celor două piese de argint. Oftînd tot mai rar, se apropie de mîncare și începe să se îndoape și el.

Înghit cu poftă bucături mari, sorb cu zgomot din lingurile de lemn. Un fel de miros de dohot se împrăștie dintre ei.

Lelea Marina poate să adune în grabă masa : secerătorii au mîncat repede, ca lupii, și acum stau trîniți pe spate, cu capul în umbra nucilor ; în curînd încep să mîie porcii.

Peste un ceas se scoală ; căldura e parcă și mai năbușitoare, dar seceră cu ruptul, și încep numaidecît să se înșiruie, și secerile să șuiere în holdă.

Pretutindenea se ridică secerătorii. Cei mai de aproape vin din umbra răchitelor de pe marginea văii, unde-au prînzit și-au dormit de-amiază. Lanurile se împestrițează îndată cu oameni, și nu peste mult, copilașii încep să furnice iar între lanuri și fîșia argintie.

Văzduhul e tot așa de neclintit, dar, cu cît coboară soarele, aerul se subție parcă. Cîntecele secerătorilor încep să răsunе tot mai pline, tot mai puternice, și de ici, și de colo.

Porumbi sălbateci, turturele se lasă, venind dinspre păduri, în miriști și încep să ciugulească. Pitpalacul se aude undeva, răgușit, obosit.

Se apropie ojina, și, la secere, muncitorii rîvnesc mai tare după ojină decît după prînz. E mai răcoare și pot bea rachiu. În lanul Marinei cîntă cei trei țigani de parc-au pornit să învingă lumea ; cîntă cu glasurile lor melodioase, adînci, în vreme ce secerile le poartă tot mai fulgerătoare. Parcă vor să gate-ntr-o clipă lanul, să treacă prin el. Cîntă veseli, căci, de ojină, îi așteaptă un litru de rachiu. La amiază nici nu s-au atins de el. Cele patru femei nu cîntă : palide, seceră cu mult mai repede decît bărbații, părăind cu totul robite de patima acestei munci.

Deodată Gheorghea se oprește, se obleşte și zice :

— Acum, o gură de rachie ș-o îmbucătură de pâine !

Într-o clipă amuțesc toate secerile și, săltînd de bucurie, femeile se apropie repede de clăile de grîu, unde li-s bulendrele și copilul cel mic, gol ca napul. Se apleacă, scotocesc, și una zice :

— Io-te, tu, să hiu al dracului !

— Io-te, drace ! zic celelalte, aplecîndu-se spre sticla ce le-o arată cea dintîi.

În vremea asta sosesc veseli și bărbații. Dar îndată ce înțeleg despre ce-i vorba, se naște o gălăgie înfiorătoare, se încleștează de piept și nu mai poți auzi decît, tot la al treilea cuvînt : «Rachia, rachia !». Se împart, — bărbați și femei, — în două tabere, se amenință cu pumnii, parcă vor să-și scoată ochii, așa zvîrlă din mîni.

Deodată toate brațele, — și dintr-o tabără, și dintr-alta, — se ridică asupra micului golan, care șade în umbra snopilor și se uită cu spaimă la țigani. Sticla cu rachiu fusese lîngă el, și, în jocurile ce și le făcuse singur, vărsase toată băutura. Copilul se strîmbă și începe să trîmbițe.

— Mă, da' ce pricepe el ! zice Țancu, tatăl copilului, și, săltîndu-l în brațe, îl sărută cu zgomot pe gură.

Copilul începe să rîdă, luminîndu-și dinții albi și ochii negri. Mama lui se face că-l izbește cu palma, dar copilul nu mai crede, ci rîde mai departe. Țiganca se pleacă și-l pupă și ea pe obraz.

Gheorghea îi zice mereu :

— Noa, bate-l, mă, bate-l și tu acum ! Ce bem ?

Și iar se-amestecă glasurile, și iar pomenesc mereu «rachia», dar de dănciuc țiganii nu se mai apropie. Un

zîmbet ciudat flutură pe fețele tuturor, de cîte ori se uită la el.

De la o vreme s-au liniștit, au mîncat pînea, au băut apa și seceră mai departe.

În răstimpuri vreunul privește spre danci și i se vede pe față același zîmbet ciudat. Pare un zîmbet de dragoste, de satisfacție.

Și, sara, pînă la lelea Marina, unde-i așteaptă și «rachie» și cină, fiecare din cei șapte țigani vrea să-l ducă un răstimp în brațe pe «ficala» ce le-a vărsat «rachia».

INTEROGATOR

Cît ce deschiseră uşa, începură amîndoi deodată:

— Acum o să vedem ! Aici să te-aud !

Întrară în casă îmbulzindu-se unul într-altul. El — mijlociu, trunchios, cu mustaţa rară, c-o frunte izbită-napoi, cu vocea tăragănată, nazală. Ea — înaltă, deşirată, cu mărul lui Adam proeminent şi mare, cu glasul piţigăiat. Amîndoi — palizi, slabi, îngheţaţi.

— Aşa, aici puteţi vorbi în toată voia. N-o să v-audă nime. Nu-i bine să vă batjocoriţi în mijlocul uliţei, să se strîngă satul în jurul vostru.

— Drept are părintele ! Acum să te aud ! Acum să te văd, zise bărbatul, privind întunecat la muiere.

Dar ea un răstimp nu zise nimic, ori, mai bine, schelălăi, plîngînd niște vorbe care nu se puteau pricepe. Mai potolindu-se, zise deslușit :

— Să ne despărțim ! Vreau despărțanie ! Așa ! Eu de capul meu, tu de capul tău ! — Și, întorcînd niște priviri pline de ură spre bărbat, adaose : Nu ești vrednic tu de-așa muiere !

— Nici tu de-așa bărbat ! zise el cu ciudă, cu vocea lui nazală.

— Dacă v-ați aflat o dată vrednici unul de altul, cînd v-ați cununat, trăbă să vă cinstiți și-acum. Eu știu că nu v-am îndemnat la cununie. Acum, însă, trăbă să spuneți ce neînțălegeri aveți, să le împăcăm.

Femeia privi prostită la popă.

— N-am spus ? întrebă ea.

— Trăbă să spui curat și limpede, muiere. N-am priceput nimic din ce-ai zis pînă acum.

— Așa, acum să te vedem ! zise cu satisfacție bărbatul.

Ea deschise o gură largă, plînsese un răstimp, apoi începu să-și închege cuvintele :

— Am fost amîndoi la biserică. Stăm departe și venim rar, părinte, Dumnezeu să ne ierte !

— Da' tu puteai să vii mai tîrziu și puteai să gătești întîi mîncare, întrerupse repede vocea nazală.

— Dă-i pace, creștine, las' să spuie ! zise popa.

— Puteam să vin mai tîrziu ! suspină femeia. Da' stăm departe ; la noi, nici toaca, nici clopotele nu s-aud. Și, cum sînt cam beteagă, să iertați, nu pot merge iute. Acuma, venim noi de la biserică, aprind eu focul, să fac demîncare...

— Minte, părinte, în fața sfinției-tale minte ! zise bărbatul, privind-o cu mînie. Eu am aprins focul. Ea, cît ce-a venit, drumul la pîne, își taie o bucată de pîne și șade pe prag.

— Apoi da, am șazut, că eram obosită. Și mi-am tăiat un strop de pîne, cînd păgînul vine și mi-o zmînțește din mînă și-mi trage un pumn.

Ea tace ; clatină din cap a pagubă, a durere mare.

— E adevărat că i-am luat pînea, zise bărbatul, înflăcărat deodată. Eu, — bărbat, stăpîn la casă, — să stau să ațîț focul, să fac demîncare, și ea să șadă pe prag și să-nghită ? Da' pumn nu i-am dat, abia-am atins-o.

— Așa să-ți ajute Dumnezeu ? întrebă, zîmbind batjocoritor, femeia.

— Așa să-mi ajute !

— Bine ! Așa să-ți ajute !

— Da' chiar să-ți fi dat un pumn, tu n-aveai dreptul să fugi la mumă-ta și să mă lași, în zi de duminică, fără prînz. Ce-s eu ? Nu-s stăpîn la casă ? Știu eu unde bați tu : vrei să cînte găina în casa noastră ! Asta-i, părinte : vrea să fie ea stăpînă ! Muierea și dracu ! O ții în frîu, și cîteodată ți-i milă. Mai slobozi din curele. Dar ea, cît ce slobozi, vrea să-ți sară deodată în cap.

Pînă vorbi așa, femeia-l privi c-un adînc dispreț. În ochii spălăciți, în obrazul palid, în colțul buzelor se citeau ură și dispreț amar.

— Eu, stăpînă ? ! Da-ntreabă-l, părinte, ce știu eu de tot ce are el ? Îmi spune vrodată cîți bani are ? Dacă te-ai uitat vrodată dumneata în șerparul lui, și eu m-am uitat ! Dar asta n-ar fi nimic. Dar el îmi încuie tot-tot, și-mi dă cu porția, ca la o slujnică, suspină ea.

Apoi, deschizându-și gura largă, începu să plîngă cu sughituri, tot părăind că se îneacă.

La vorbele din urmă ale femeii, bărbatul își puse bărbia în piept.

— Asta e adevărat, părinte, că încui, da' trăbă să-n-cui : mă fură. Tot ce am duce la mă-sa.

— Eu bucată de slănină n-am, o lingură de untură n-am, un blid de făină n-am ! Și el zice să-i fac de mîncare, ca alte muieri. Las' să vie alta să-ți gătească !

— O să-mi gătească, n-avea grijă ! De mine te-ngrijești tu ?

— Ascultă, creștine, zise popa, nu faci bine că-ncui. Bărbatul scump face femeia hoață. Amîndoi agonisiți, amîndoi să mîncăți, amîndoi să vă desfățați, amîndoi sînteți stăpîni. Dacă dă mă-si cîte ceva, dacă o ajută, nu face rău, ci bine. Copiii sînt datori să-și grijească părinții la bătrînețe.

Amîndoi tăcură un răstimp. Apoi el zise :

— Dar ea de ce nu grijește de mama ?

— De bătrîna care stă cu voi ?

— Da.

— Ți-i mamă ?

— Mamă, și casa e-a ei ! N-ai văzut dumneata, cînd ai fost mai pe urmă la bătrîna, de-ai spovedit-o, în ce cocioabă trăiește ?! Ia întreab-o pe dumneaei, — și el arată la nevastă, — pentru ce nu șădea mama cu noi ?

— Nu ne poate suferi să trăim bine, părinte, nu ne poate suferi ! Începu repede, cu voce pițigăiată, muierea. Bagă vorbe rele între noi. Mereu mă vorbește de rău și face potcă !

— Ei, făcu neastîmpărat bărbatul, mințește ca o nemernică ! Aude rău, părinte, asta a mea, și de cîte ori

vorbesc cu mama, ei i se pare că o pîrăște. Dar am eu lipsă de vorbele mamei? Am eu lipsă să-mi spuie ea ce plătește? Nu te cunosc eu destul de bine? Nu văd eu că nu plătești nimic?

— N-oi plăti! făcu înveninată nevasta.

Bărbatul se tulburase tare. Colțul mesei îi atrase cu putere neînvinsă privirea. El se apropie, se aplecă spre colțul acela și începu să povestească, bătînd mereu c-un deget în colțul mesei, ca și cînd acolo ar fi fost popa. De aici încolo nu mai privi spre preot.

— Toate neîntălegerile astea cu mîncarea, cu slănina sînt nimicuri, părinte, începu el. Toate relele vin de-a-colo că ea nu poate suferi pe mama. E bătrîină, cum o știi, și neputincioasă. Are lipsă de-o vorbă bună, de masa noastră, că ea nu mai poate munci. Ai văzut dumneata unde șade acum. N-a stat tot acolo, numa de az-primăvară. Trei ani, am dus-o numa-n certe. Se certa cu mine, se certa cu mama. Că ea numai mîncă! Nu e bolnavă, se face! Ar putea aduce apă, da' nu vrea! N-am avut o zi cu soare, părinte. Am luat-o pe mama cu buna și am pus-o, pentru ea, în cocioabă. Numa să-i tacă fleanca odată. Dar i-a tăcut?! I-am zis: «Tu muiere, cînd faci o mîncare, dă-i și mamei, că eu nu-s în toate zilele acasă, să văd de ea». Da' ce face asta a mea? Îmi încarcă sufletul de păcate și mă face de rîs în sat. Nu-i dă cu zilele o bucată, și, dacă n-ar fi vecinele, ar muri de foame. Și, pînă ce mama trăia cu răbdări, ea ducea la mă-sa tot ce aveam prin casă. De-aceea țin sub lacăt tot ce am și de-aceea vreau să mă despart de ea.

El se obli și tăcu, întunecat la față.

Femeia, în tot timpul vorbirii, privi neîntrerupt locul unde bătea bărbatul cu degetul. Și, ca și cînd din colțul acela ar fi izvorît o putere mare pentru argumentele amîndorura, cît ce isprăvi bărbatul, se apropie ea de colțul mesei și începu să-l ciocănească, văietîndu-se și plîngîndu-și norocul.

El îi răspunse, apoi iarăși ea.

Popa era ca și străin pentru ei. Argumentau tot cu mai multă putere colțului de masă că trebuie să se despartă. Popa îi privi un răstimp cu milă, apoi, văzînd furia lor crescînd, se mînie și el.

— Bine, o să vă despărțim, zise el. Voi și așa n-ar fi trebuit să vă căsătoriți niciodată. Orb a fost popa care v-a pus cununa !

El luă o coală albă de hîrtie și se pregăti să ieie declarațiile.

— O să vă-ntreb acum, da' să băgați bine de samă : veți jura pentru ce veți spune. Despărțania va merge ușor, căci nu sînteți voi oameni care să țineți o casă !

Așternu cîteva rînduri negre pe hîrtie, apoi se întoarse spre cei doi.

Bărbatul și muierea amuțiră deodată. Priveau în pămînt și se gîndeau parcă la ceva foarte îndepărtat.

— Ion Rodean declară azi, la protocol, că vrea despărțanie de soția sa legiuită, Marina Albu, din motivele următoare... citi popa.

— Nu, părinte, zise cu groază bărbatul, ca și cînd l-ar fi așteptat ceva înspăimîntător. Eu nu dau asta la protocol. Eu vreau numa să pot trăi în pace cu ea. Nu vreau să mă despart.

Vorbea cu capul plecat. Nu privea nici la popă, nici la nevastă, nici la colțul mesei.

— Ești un slăbănog, tu, se vede ! N-ai curajul să te desparți, după ce ai spus o dată că nu mai poți trăi cu ea ! Da' n-are a face. E destul învoirea ei. — Apoi, către femeie : Te bate ?

— Mă bate de mă usucă !

— Îți încuie tot și-ți dă ca la o slujnică ?

— Așa, părinte...

— Nu te suferă să ajuți pe mumă-ta ?

— Nici cu cât îi negru subt unghie.

— Nu-l mai poți suferi ?

— Nu-l mai pot.

— Așadar, punem la protocol toate astea și că vrei despărțanie.

Femeia înghiți în săc de câteva ori, apoi zise pe un glas foarte ascuțit :

— Nu ! Asta n-o vreau, părinte ! Asta n-o pune la protocol !

Ea privi cu aceeași groază, ca și bărbatul, ca și când ar fi amenințat-o o mare primejdie.

— Sînteți nebuni voi ?! Nu-mi tocați de-un ceas că vreți să vă desparțiți ?!

Ei priviră amîndoi în pămînt și începură să se tragă încet spre ușă. Amîndoi părură înfricoșați de gîndul c-ar putea să rămîie fiecare de capul său în viață.

— Vreți să trăiți tot în iadul de pîn-acum ?

— Vom trăi, părinte, cum va da Cel-de-sus, zise în silă femeia, deschizînd ușa.

Și ieșiră amîndoi tăcuți.

O ZI VESELĂ

În curte întrai pe-o poartă veche, bătută de vremuri, care se deschidea cu mare silă. Trebuia s-o hurduci mult, s-o ridici, și iar s-o zgudui. Cine nu-i cunoștea năravul, după zolire îndelungată, o lăsa în plata Domnului și făcea cale-ntoarsă, crezînd-o încuiată. Curtea în care întrai era strîmtă și întunecoasă. La stînga se ridica, foarte înalt, un părete prăpăstios, înnegrit de aerul plin de funingine al orașului. Casa avea două caturi. Spre stradă mijea din geamurile somnoroase o lumină mohorîtă și obosită. Curtea avea forma unui paralelogram. Pe lîngă păretele din stînga erau înșirate cotețe murdare pentru pasări. Lații acestor închisori erau pe jumătate putrezi. Aveau peste cincispre-

zece despărțăminte murdare, cu tot atâtea ușițe. La unele erau lacăte mici, ruginite, iar altele erau legate cu sforicele de diferite culori. Printre lații vechi își întindeau gâturile moi puii, găinile. Rațele deschideau largi ciocurile late, iar rășoi închinau mereu din cap. Înaintea cotețelor pentru pasări, era o fântână cu pompă, care alimenta neconținut câteva vine de apă noroioasă ce curgeau printre pietrele bombate ale pavajului, închipuind, la confluență, un păraiaș. Din curte se vedea, sus, un petec de cer, străbătut când și când de-o rîndunică sau de-un porumb.

Casa întreagă era veche și rece. Un miros de mucegai răzbătea mereu din ziduri. Pete mari, închise, se ridicau de la pământ pe pereți, ca niște umbre, desenînd piscuri de munți, umere de dealuri. Umezeala ajungea, pe alocuri, pînă deasupra ferestrelor. Mai ales lîngă cele două ferestre care erau mai aproape de perețele cel prăpăstios. Aici soarele nu ajungea niciodată, căci chiar în miezul verii îl oprea coridorul de lemn al catului întîi.

În dosul acestor două ferestre își făcea veacul, de-un lung șir de ani, maistorul Păvălucă. Dumnealui era stăpîn numai pe aceste două ferestre și pe-o ușă, care răspundea într-un coridor întunecos. În coridorul acesta plutea veșnic un miros greu, ca și când, prin unghete, ar zăcea, de zile întregi, pasări moarte. Dumnealui era ciobotar de meserie, și în dosul celor două ferestre se ascundea un muzeu întreg, din care nu lipsea nici o urmă a sărăciei. Mescioara lui de lemn de brad, lucie și pe alocuri mîncată de păraiașe, era așezată înaintea ferestrei, ca să aibă lumină. Sculele meseriei lui erau împrăștiate pe o lădiță, sub ea, jos, pe podele, printre

cizmele care se hodineau pe-o dungă, pline de glod uscat, descheiate la vîrf ca niște guri de pești. Două paturi învelite cu cuverturi șterse, pătate, o masă, un dulăpior, un scrin, căminul. Pe pereți, deasupra căminului, atîrnau în cuie vasele de bucătărie, de pe care smalțul căzuse în petece mari.

Trei copii, între doi și șase ani, ședeau, ca niște ulcele, jos, pe podele, între petecele de piele, și se jucau toată ziua. Pe cel mai mic doamna Geni îl purta mereu în brațe, îndată ce se trezea, dacă Păvălucă era acasă și lucra. Dacă nu era acasă, cu-o vădită satisfacție, doamna Geni îl lăsa «să mai zbiere». Dar familia lui Păvălucă era și mai mare. Trei copii, — două fete și un băiat, — erau peste zi la școală.

Ciobotarul era un om puținel la trup, cu fața palidă, cu ochii albaștri, cu-o bărbuță ascuțită, roșcată. Ședea, cu ziua de cap, pînă în ceasurile tîrzii de noapte, pe scăunelul lui. Ședea încovoiat, cu pieptul supt, și lucra tăcut. De-un șir întreg de ani el împingea din greu la carul hodorogit care-i purta prin viață familia. Cu cît sporea numărul copiilor, simțea că povara lui e tot mai copleșitoare. Și nu arareori ofta pe scăunelul lui, sau, în ceasurile cele mai bune, fluiera a pagubă, privind prin casă. Se simțea disperat, nenorocit de cîte ori doamna Geni îl mai cinstea cu o odraslă. Și asta se întîmpla, pînă acum, tot la doi ani, cu-o regularitate uimitoare. Atunci, în cele dintîi săptămîni, maistorul Păvălucă nu era bun de nimic. Se simțea neputincios, moale, ca o cîrpă muiată în leșie. Nu putea lucra mai nimic. Apoi lumînarea începea să-l ardă la degete, și, oftînd din greu, se așeza pe scăunelul lui, cu fața brăzdată de durere. Dungi adînci îi încremeneau pe frunte. Atunci

să nu fi dat Dumnezeu să țipe vreun băiat, să plîngă ! Maistorul Păvălucă era neîndurat. Dacă nu-l putea prinde în casă, ieșea după el în curte și-l bătea crunt cu cureaua. Copilul țipa ca din gură de șarpe, țipa cu spaimă, chiriașii ieșeau în curte, în coridor și înghețau de groază. Maistorul Păvălucă îl izbea în cap, peste față, unde apuca. Era sălbătăcit.

— Nu mai da ! Ai să-l omori ! striga vreo femeie îngrozită.

Însă maistorul n-auzea. Potolindu-i-se furia, îl lăsa pe băiat ghemuit într-un unghet, cu privirile fixe, înspăimîntate.

— Asta înșamnă că-l învăț la omenie, spunea dumnealui, aruncînd o privire dușmănoasă celor ce fuseseră martorii furiei lui.

Doamna Geni de mult nu mai cuteza să-i apere pe nenorociții copii. Ea știa c-ar fi mai rău. Deci, își da toată silința să nu mai plîngă vreunul din casă. Celor mai mărișori le împărțea cîte-o felie de pîne, pe cel din brațe îl puneă să sugă.

Dumneaei, apoi, întru tîrziu, se furișă afară, aducea pe cel bătut, care, îndată ce-l lăsa Păvălucă, nu mai cuteza să plîngă, ci suspina cutremurîndu-se. Ochii lui priveau cu spaimă.

Dar maistorul, cu toată liniștea silită, era nemulțumit. Sau poate tocmai de-aceea. Arunca pe furiș priviri de ură femeii, și nu trecea un ceas, și începea să-i spuie vorbele cele mai grele, cele mai amare.

Viața lui Păvălucă fusese grea, dar se făcea, cu fiecare zi, tot mai grea. Și, de vreo doi ani, începuse să-și bată crunt copiii, pentru cea mai neînsemnată greșeală.

Era destul ca mai mărișorii să vie de la școală, să se amestece în jocurile celor de-acasă, să plîngă unul, ca numaidecît dumnealui să ieie cureaua. Pe nevastă o vedea cu ochi tot mai răi. Pe fața lui galbenă ieșeau la iveală, tot mai multe, liniile răutății. Avea opt guri de săturat, cu a lui nouă, și numai două mâni. În unele clipe îi părea că dușmanul adevărat al vieții lui ar fi doamna Geni. Și atunci n-o ierta. Din ceartă, din vorbe grele, ajungea la bătaie, și biata femeie răbda tăcînd, să nu sperie copiii, să n-o audă chiriașii, să nu știe chiriașii traiul lor.

În casa aceea umedă, cu aerul înăbușitor de atîta om, de atîta cîrpitură, de clei și de tutunul tare pe care-l fuma maistorul Păvălucă, viața era amară. Foarte rare erau clipele cînd maistorul putea suferi, fără să se înfurie, iarma copiilor. Și mai rare erau zilele cînd în dosul celor două ferestre era sărbătoare.

Maistorul Păvălucă porni de-acasă de pe la zece înainte de prînz. Trecînd pe lîngă cotețele de pasări, se opri în fața ușiței legate cu cureaua și privi satisfăcut la cele două rațe. Mai rămăseseră două ! Una, galbenă de grăsime, o frigea chiar acum, pentru prînz, doamna Geni. Dumnealui trecu zîmbind prin curte, deschise porțița, ieși în stradă cu pasul hotărît, cu trupul drept, — o, cît îi plăcea de mult acest umbrel în aer liber ! — și se pierdu printre oameni.

Acasă, copiii se puseră în ferestre și așteptau. Cel mai mărișor legăna. Doamna Geni prăjise în unsoarea de rață, pentru fiecare, cîte-o felie de pîne. Copiii mestecau cu poftă pînea moale, aromată. Obrăjorii lor în-

floreau de plăcere. Doamna Geni se purta prin casă, vedea de prînz, de friptură. Din cînd în cînd trecea pe lîngă băieți și-i mîngîia ușor pe părul moale, mătăsos.

Copiii mîncau și așteptau la geamuri. În casă aerul era mai curat ca de obicei, și, mai ales, era o căldură care-i moleșea. Doamna Geni nu cruța lemnele. Copiii rîdeau, se jucau, apoi se apropiau iar de fereastră. Afară era o vreme posomorîtă. Înainte cu o săptămînă ninsese, dar neaua aceea s-a zbeut în pămînt, în coperișe în două zile. Cerul însă era mereu plumburiu și greu. Aerul era rece și umed.

Vremea trecea încet, deși toți în casă erau veseli. Se apropia ceasul prînzului, cînd, deodată, poarta cea veche se deschise și intrară, scîrțîind, două cară încărcate cu lemne uscate. Roțile mîncau ronțăind din bolovanii de piatră. Între carălor venea maistorul Păvălucă, cu fața îndulcită de un surîs larg.

Carăle se opriră. Copiii, doamna Geni văzură cum maistorul le face căruțașilor un semn cu mîna. Și aceia începură numaidecît să descarce lemnele. Copiii deveniră neastîmpărați. Ar fi dorit să iasă în curte, dar nu cutezau. Maistorul Păvălucă le văzu fețele la geam, zîmbi și le făcu semn cu mîna că pot ieși. Veniră toți trei. Veni, c-un surîs de mulțumire, și doamna Geni. Micuțul rămase dormind în leagăn, în căldura moleșitoare.

— Ei, băieți ! făcu maistorul și netezi pe față pe cel care era mai aproape. Bune lemne ! zise el către nevastă.

— Da, sînt bune, răspunse femeia.

Maistorul luă o bucată cu coaja netedă și i-o arătă de aproape doamnei Geni.

— E fag. E fagul cel mai bun. Țta știu că dă căldură !

Copiii urmăreau mișcările celor doi oameni, urmăreau cum se ridică grămada de lemne.

— Are să sosească îndată mașina, zise vesel Păvălucă. Am vorbit cu ei. Costă șapte coroane.

— Șapte coroane ? ! Întrebă uimită doamna Geni.

— Ei, las', nu-i mult. Le tăiem și ne luăm de-o grijă, zise, îmbunînd-o, maistorul.

Cei doi cărauși isprăviră descărcatul, Păvălucă le plăti, le zise : «Să fiți sănătoși !» și întră, cu toată familia, să ieie prînzul. Micuțul se trezise din somn. Își ridicase mînuțele albe, ținîndu-le deasupra capului, și se mira de ele. Doamna Geni se apropie de leagăn. Copilul nu plîngea. Masa era așternută.

— Ce vrei, Geni ? o întrebă cu blîndețe maistorul.

— Să-l iau pe micuțu, răspunse ea, oprindu-se-n loc.

— Ei, lasă-l ! Nu plînge. Să prînzești o dată și tu în tihnă ! zise Păvălucă, lăsîndu-se pe scaunul din fruntea mesei.

Veniră și cei trei de la școală, și prînzul se începu. Toți mîncău cu poftă, și obrăjorii copiilor erau rumeni de plăcere. O adîncă satisfacție umplea sufletul maistorului. Privindu-și nevasta, copiii, își zicea mereu : «Nu-i rău să trăiești ca oamenii !»

— E bună friptura ? întrebă doamna Geni.

— Da, dragă, e minunată ! răspunse mulțumit Păvălucă.

Abia gustară cîte un pahar cu vin, și poarta cea veche scîrțîi, gemînd apoi prelung.

— Vine mașina ! ziseră trei copii deodată.

— Da, vine ! răspunse dumnealui privind prin geam și, ridicându-se numaidecît de pe scaun, ieși în curte.

Era o mașină cu benzină, pentru tăiat lemne.

Cei doi oameni smoliți o așezară lângă grămada de lemne. Mașina începu să pufăie, să îniepteze nourași albi în aerul rece. Roata argintie, strălucitoare, cu tășul dințat, începu să zbîrnie, apoi îndată mușcă din primul lemn.

În curte, în casă se auzeau auitul scurt, aspru, după fiecare bucată rătezată, și forfotul motorului în răstimpul cît roata se-nvîrtea în gol.

Copiii maistorului și doamna ieșiră în curte. Chiar dintre chiriași se iviră unii în uși, alții — la geamuri.

Maistorul Păvălucă luă o bucată din cele tăiate, privi țesătura lemnului. Nu se vedeau găurele, lemnul era tare, îndesat.

— Fagul nu te minte niciodată ! zise el cu bucurie, cu satisfacție, arătîndu-l doamnei Geni.

— Se vede... îndesat... răspunse dumneaei, netezind capătul lemnului.

— Os ! făcu maistorul aruncîndu-l.

Mașina forfotea, auia, ronțăia, țiuia scurt, și bucățele de lemn cădeau mereu. Cei doi își aprinseră pipele și lucrau, și ei, repede ca niște mașini. Lucrau nepăsători, spunîndu-și din cînd în cînd, tare, vreo vorbă. Și maistorul trebuia să strige dacă voia să-l înțeleagă nevasta sau copiii. Striga, de parc-ar fi fost surd, și-l gîdila plăcut vocea lui. Cîntecul acesta ciudat al roții, al motorului părea că-i înseninează sufletul. Părea că-i adaogă ceva nou, ceva bun, ce nu fusese în el pînă atunci. Băieții adunau repede bucățile care cădeau și le aruncau grămadă. Se aplecau, luau în palme, își

umpleau pumnii cu făina de lemn, care se ridica în delușoare mici, ca niște hîrtoape.

Maistorului îi veni ceva în minte. Se aplecă la urechea nevestei și-i spuse ceva. Ea întră în casă, aduse o cheie și descuie o ușă care abia se observa din pămînt. Maistorul o ridică. Era ușa de la pivniță. El făcu un semn copiilor, arătînd la grămada de lemne și la ușa pivniței, și aceia, fericiți, se repeziră îndată la lemnele tăiate, își încărcară brățișoarele și începură să ducă lemnele în pivniță. Copiii se purtau, se întreceau care să ducă mai multe lemne, care să alerge mai repede. Rîdeau, obrăjorii lor erau înfloriți, iar ochii le străluceau de bucurie. Numai cei doi mai mici plîngeau în răstimpuri. Dar, în vuietul mașinii, plînsul lor nu se auzea. Se vedea numai cum își strîmbau fața și buzele. Maistorul Păvălucă se apropia atunci de ei, îi netezea pe față, le puneă, cu mișcări gingașe, un lemn în brațe, îi însoțea pînă la ușa pivniței și-i ajuta să-l arunce. Cei mai mărișori, cei de școală, erau în pivniță și așezau lemnele. Doamna Geni intra cîteodată în casă, să vadă de nu plînge cel mic. Apoi ieșea iar, și, alături cu maistorul, privea fericită cum cădeau bucățile de lemne.

Cînd se întoarse într-un rînd din casă, doamna Geni se-aflecă la urechea maistorului și-i spuse ceva.

— Nu face nimic ! strigă acesta. Am să le dau un atestat c-au fost bolnavi.

Era vorba de cei trei mai mărișori, care întîrziaseră la cursurile de după prînz.

Roata argintie țiiu pentru cea din urmă oară, motorul mai forfoti o dată, tulbure, apoi, dintr-odată, c liniște străvezie, inundă, cîrtea strîmtă. Maistorul Păvălucă

plăti celor doi oameni smoliți, și aceștia porniră îndată cu mașina lor.

Maistorul și doamna Geni se apucară și ei să ducă lemne cu brațul. În curînd în curte nu mai rămaseră decît grămăgioarele de rumeguș. Un răstimp, toți ai casei dispărură în pivniță.

Întru tîrziu, începură să iasă — întîi copiii, apoi doamna Geni, pe urmă maistorul Păvălucă. El luă cheia, o învîrți de două ori în broască, apoi, privind cerul rece și plumburiu, zise fericit, cu ochii luminoși, nevastei :

— De-acuma poate sosi alba-n sat !

— Poate ! zise aceasta, zîbind mulțumită, cu multă căldură în glas.

— Poate ! zise băiatul cel mai mare, învîrtindu-se repede într-un călcîi.

Apoi, prin coridorul întunecos, intrară liniștiți în casă. Aveau un stîngen de lemne.

MILIONUL

.

Ce splendoare !

Trecea singur și posomorît pe-o uliță dosnică, se izbea în trecători, înjura mormăind, cînd, deodată, se simți strîns cu putere în brațe și sărutat pe-un obraz.

— Nicule !

— Ei !

— Dragă Nicule !

Și străinul se avîntă și-l sărută cu zgomot și pe obrazul celălalt.

— Ai înnebunit ?!

— Deloc ! Tu, poate, nu mă mai cunoști.

— Nu te-oi cunoaște !

Niculac Dragonescu voi să plece. N-avea chef de vorbă azi : două polițe protestate ; chiria pe trei luni ; croitoreasa îl pîrîse pentru o toaletă a cucoanei.

— Gîndeam eu că nu mă vei cunoaște, spuse cu tristeță neica Ioniță, plecîndu-și capul în piept.

— Să fii tu al dracului, da' cum să nu te cunosc ?! Ce vrei cu mine ? Nu vezi în ce hal sînt ?

— Așadar, tu să nu știi nimic ?!

— Ce să știu ?

— Aș, nu se poate ! Vrei să tăinuiești, ca să te scapi de pretini. Bine, Nicule ! N-am ce să mai zic. Atîta doar, că de pretini buni ai lipsă și-n bine, și-n rău ! Și știi că eu nu te-am părăsit niciodată în luptele vieții.

Niculac Dragonescu îl prinse de piept, ca pe-o pradă.

În gîndul lui fulgeră deodată ceva și în ochi i se a-prinse o lumină.

— Spune-mi !

— Nu știi nimic ?!

— Spune-mi !

— Cîștigul cel mare !

— Milionul ?

— Milionul !

— A ieșit ?

— E al tău, dragă Nicule, fericite Nicule, dulce pretine !

Și neica Ioniță îl îmbrățișă din nou și începu să-i plîngă la piept, spre mirarea și spaima trecătorilor.

— Să nu mă lași ! Trei mii de coroane, ce-s pentru tine ?! Să nu mă lași !

Dar nenea Nicu îl luă la braț și trecu, tîrîndu-l de-a lungul străzilor, pînă la cel dintîi ghișeu de ziare.

Vînzătoarea, o femeie bătrînă cu ochelari negri, cît ce-l zări, se ridică plină de respect, alese un jurnal, îl deschise la o pagină, și, zîmbind cu admirație, i-l întinse. Numărul 5.622 era tipărit cu caractere de-o șchioapă. Nu trebui să-l citească a doua oară, nici să-și caute biletul. Cifra aceasta era poate tot ce cunoștea mai bine în viață. Compusă din anul prezent, din anul nașterii sale și acela al consoartei sale, cifra aceasta nu era zi să nu-i treacă prin minte, înfiorîndu-l din creștet pînă-n tălpi. Și numeroșii lui prieteni știau numărul acesta.

Se frînse deodată, ca și cînd o povară neînchipuit de grea i-ar fi căzut pe umeri.

- Da' nu e oficios ! șopti el cu spaimă.
- Ce nu-i oficios ? întrebă neica Ioniță.
- Comunicatul. La cîștig așa de mare se bate telegraful, mai zise.

Și, în clipa aceea, începu să alerge spre casă : îi fulgerase prin cap că avizul oficios era acasă.

Neica Ioniță își stupi tot sufletul de năcaz : oricît a fugit, nu l-a mai ajuns. Nicu auzea cum îl cheamă, cum îl roagă să se oprească o clipă.

În casă era o tăcere desăvîrșită. Niculae Dragonescu trecu prin cele două camere de lîngă intrare și ajunse în salonaș. Nevastă-sa, fără conștiință, zăcea pe divan.

— Virginio ! țipă dîmnealui, înspăimîntat nu atît de leșinul nevestei, cît mai ales de adevărul ce-i lumina acum fața.

De bună samă Virginia citise telegrama.

El ridică o fișie de hîrtie de pe podele : cifra 5.622. Așadar, avusese dreptate prietenul său, Ioniță ! « Ah ! sărmanul, și nu l-am așteptat ! își zicea, nenea Nicu.

Trăbă să mă duc numaidecât să-l aduc la mine, să-i spun că cele trei mii se plătesc.»

Chiar voi să se depărteze, când doamna Virginia, oftînd din adînc, deschise ochii.

— Nicule !

— Dragă !

— Scumpul meu bărbat !

— Viața mea !

— Așadar, e adevărat ?

— Adevărat !

— Milionul ?

— Milionul !

— Al nostru ?

— Al nostru, al nostru ! Începu deodată să țipe domnul Dragonescu, săltînd prin cameră, cu privirile aiurite. Apoi se repezi la dumneaei, o îmbrățișă și o strînse cu furie în brațe.

Doamna Virginia țipă :

— Așa ! Omoară-mă, omoară-mă, Nicule !

— De ce să te omor ?

— Merit !

— Cum ?

— Nu-s vrednică de-atîta fericire !

Și, cum se simți dezlegată de legăturile brațelor lui Nicu, Virginia începu să salte și ea prin cameră, închipuind mișcări ciudate. Nicu o urmărea cu entuziasm, bătea din palme. Deodată se opri.

— Să fie adevărat ?

— Da, zise nenea, dar o spaimă îi umplu din nou sufletul : «Oare nu-și bate joc cineva, un pretin, de mine ?»

Însă abia avu vreme să se înfioare, și întră servitoarea cu-o altă telegramă :

Felicitări cordiale ! \Stau la dispoziția domniilor voastre ! Orice serviciu — gratuit, numai din preținie ! Advocat dr. Stan, Budapesta. Răspuns telegrafic !

Ah ! ce chin pe nenea Nicu pînă să-i trimită plenipotență ! Ce chin, dar ce deliciu ! Fiecare trăsură de condei îi gîdila sufletul, încît, de la o vreme, începu să amețească.

Predă telegrama, apoi se retrase într-altă cameră, să se odihnească. Se simțea frînt de-o moleșeală divină. Adevărat că i-ar fi plăcut să alerge pe la toți prietenii, să le arate cît e de fericit ! Dar picioarele îi slăbiseră.

Cu fiecare sfert de ceas, siguranța lui creștea. Noi telegrame, un vraf întreg, scrisori, bilete îi veneau mereu. «Favorizatul norocului», «inimă de aur», «fericitul», «neprețuitul prețin», «caracterul înalt», «amicul lui Dumnezeu» erau numai cîteva din epitetele care i le dădeau prietenii.

La două după prînz întră agentul celei mai importante bănci din oraș.

— Întîi vă rog să primiți felicitările directorului nostru și ale întregii direcțiuni.

— Mulțămesc, mulțămesc ! răspunse Nicu.

— Și, pînă o să sosească banii, ne-ați face o deosebită cinste acceptînd să vă anticipăm o sumă.

Și agentul deschise un portofoliu și scoase zece bilete de cîte o mie.

Nenea simțea cum îi tremură picioarele. Luă biletele și se lăsă pe-un scaun.

— Vă mulțămesc !

— O, vă rog ! Noi vă mulțămim ! Cu siguranță, dumneavoastră veți face depozite și la banca noastră.

— Negreșit !

— Pot să comunic aceasta domnului director ?

— Trei-patru sute de mii cred că o să vă pot da, răspunse Niculae Dragonescu.

Cît ce puse mîna pe cele zece bilete de cîte-o mie, se simți om mare. Pusese mîna pe realitate. De-acum, nu se mai putea îndoii de nimic !

Ce fericire ! Cu cîteva clipe înainte, aceeași bancă ce-i oferea acum zece mii îi protestase două polițe, care, laolaltă, abia atingeau suma de trei sute de coroane ! Și pentru suma aceasta era să i se vîndă, la mezat, mobila ce, biet, o avea, singura lui avere mișcătoare și nemișcătoare !

După ce-a ieșit agentul băncii locale, a intrat la dînsul Virginia și-au vorbit mai mult de un ceas. Apoi tot ce-a urmat, — închirierea unui palat, mobilarea, angajarea servitorilor și a servitoarelor, vizitele ce i le făcură familiile fruntașe din oraș, — totul i se învîrtea prin cap.

S-a trezit din vîrtejul lumii acesteia noi numai la cel dintîi prînz pe care l-a dat oaspeților. Veniseră mulți, și cei mai de frunte, și vechii lui prieteni. Cum îi admira noua lui locuință ! Cum îi strîngeau mîna ! Cum cercau să-i fie pe plac, lui și doamnei Virginia ! Se serviră mîncăruri rare, băuturi scumpe, șampanie ! — Vai, pînă atunci nu știuse gustul șampaniei ! — Zîmbea, mîncă, bea, îndemna pe alții, în vreme ce în mintea lui își zugrăvea viața splendidă pe care avea s-o ducă de-acum înainte ! Italia, Elveția, un iaht pe Marea Mediterană, Paris, Berlin, Viena, Petersburg ! Da, își va închina viața

plăcerilor și călătoriilor. Las' să trăiască și el o dată ! Douăzeci de ani de slujbă ticăloasă și patruzeci și nouă de viață dusă în sărăcie nu-i ajung ?

Un domn cu favorite negre, un judecător, se ridică, între alții, să toasteze. Vorbea nemțește, și domnul Niculae Dragonescu, cunoscând bine această limbă, se gândea, pregătindu-se să răspundă. Oaspele închină în sănătatea «scumpului și neprețuitului nostru concetățean». La rîndul lui el se ridicase și începuse să vorbească cu multă căldură. Ajunsese chiar la fraza : «Și vă asigur, domnii mei, că nu voi uita nici de orașul acesta, în care m-am trezit ; după slabele mele puteri, voi ajuta să se ridice un nou local pentru teatrul din loc...» — cînd simți că-l trage cineva de mîină...

.

— Ho-ho, măria-ta, așa nu mai merge ! Așa o să-ți pierzi slujba și-o să murim de foame ! Ți-ajunge, de-a-sară de la 9 !... Ia să te scoli !

Nenea Nicu își deschise ochii mari, privi mirat la nevastă, mormăi ceva, capu-i căzu iar pe perini și ochii i se închiseră.

Apoi, deodată, sări ca ars din așternut. Ceasul din părete bătea agale, rar, ora 6. Printr-un ochi de geam se zărea de ziuă...

O GLUMĂ

În sfârșit !

Locomotiva fluieră asurzitor, trenul se opri și nenea Gheorghiță se coborî în învâlmășeala de pe peron. Dădu din coate, se îndesă într-un hamal, altuia îi răsturnă geamantanul de pe umăr, se izbi într-o cucoană voluminoasă, dar, în fine, răzbi în stradă. Ce-i păsa lui de privirile chiorîșe ale cucoanei, de înjurăturile hamalilor, care-și manifestau astfel credința lor politeistă ! Nenea Gheorghiță înainta grăbit pe trotuar, c-un surîs larg pe față. Privea cu dragoste, ca la niște ființe scumpe, străzile, casele, statuile, tot ce-i ieșea în drum. Nu mai fusese niciodată în această capitală de județ, și totuși, îi părea grozav de cunoscut tot ce vedea.

Parcurse vreo patru străzi lungi, trecu prin două piețe, și, înaintînd, își schimbă hotărîrea ce și-o luase în tren : de a se prezenta numaidecît la Palatul de justiție, unde avea să înceapă, de poimîne, 1 septembrie, slujba cea nouă.

«Am să mă duc mai târziu», își zise.

Ce frumusețe de oraș ! Și ieftin ! Trecînd printr-o piață, a știricit de prețul cărnii, al zarzavaturilor, al pînii. Totul era pe nimica ! Cu mult mai ieftin ca-n micul oraș de provincie unde trăise pînă acum. Îi venea să prindă de braț pe orice trecător și să-i zică, încîntat :

— Ei, nene, aici să tot trăiești !

Mărunțel, uscățiv, se strecura ușor printre oamenii care furnicau pe străzi. Zîmbea tuturor binevoitor, fericit. Și-i părea că pe fețele tuturor citește aceeași fericire, ca un salut adresat lui.

Sosise dimineața la 8, și pînă la 10 a tot colindat prin oraș. La 10 intră în parcul orașului, se așează pe-o bancă la umbră, își răsuci o țigară și începu să fumeze în tihnă. Dacă se va prezenta la 11 și jumătate, va fi tocmai potrivit.

Văzuse gimnaziul : mare, impunător, curat un palat ! «Aici știu că va fi lumea voastră, Petre și Ioniță-a tai-chii !» își zise nenea, fumîndu-și în liniște țigara. Pusese ochii pe două prăvălii, adevărate bogății. «Aici e loc pentru ceilalți trei ; vor ieși din ei comercianți de frunte», își mîngîia sufletul nenea Gheorghită. Pentru cele două fete mărișoare, își însemnase un atelier de croitorie ; pentru familia întreagă găsise un cvartir bun-șor : numai patru sute de coroane ! Ce viață, ce trai, ce ieftinătate ! Și tu să-ți mănînci zilele, unde ? ! În sfîrșit, pentru dumnealui pusese ochii pe o berărie răcoroasă !

După ce întrevăzu astfel un viitor strălucit, o viață tihnită, se gîndi cu groază la traiul lui de pînă acum. De nenumărate ori îi spusese prietenii : «Nene Gheorghică, or să te mînce copiii ! Mai fie-vă destul !» El bănuia de-atunci îngrozitorul adevăr ce se ascundea sub vorbele lor, dar niciodată nu l-a simțit așa de adînc ca acum, ca aici, în parc, în răcoarea paltinilor. «Dacă nu mă transferau anul acesta, m-ar fi mîncat cu siguranță, își zise el, simțind un fior de frig pătrunzîndu-i trupul. Iacă, doi băieți la gimnaziu, puțin lucru ?!»

Și, pîn-acum, numai nădejdea transferării îl ținuse în picioare. De cîte ori îi pomeneau cunoscuții de băieți, el avea un singur răspuns : «Cînd vor fi băieții de școală, nenea o să fie mutat la oraș, dragilor !» De-atîtea ori repetase cuvintele astea, încît, din an în an, deveniseră pentru el o certitudine. Și-n sfîrșit, iată, s-au adeverit ! Iată că nimănui nu i-i dat să sufere peste puterile lui !

În casa lui se-ncuibaseră, de vreo trei ani, odată cu sărăcia, tot mai greu, cearta și discordia. Se certa nenea cu nevasta, cu fetele ; fetele se dușmăneau una pe alta, își făceau viața nesuferită. Băieții creșteau fără școală, fără nici un căpătîi. Începuseră să bată ulițele. Ce vrei ? O casă strîmtă și-o leafă de nimic cum ar fi putut potoli pe atîția inși în care viața începea să-și ceară drepturile sale ? Nici chiar bătrîna, mama nevestei, nu fusese cruțată. Anul trecut, pe vremea asta, cum se apropia 1 septembrie, și băiatul cel mai mărișor trebuia dat la gimnaziu, nenea îi spusese bătrînei, plin de venin :

— De la dumneata ni se trag toate relele !

— De la mine ?

— De la dumneata !

— Of ! Să ne fi luat dracu pe toți ! făcuse bătrîna, cu deznădejde.

— Așa ! Trebuia să nu-ți măriți fata dacă nu-i puteai da zestre.

— Bine, Gheorghită, n-ai știut tu, nu ți-am spus ?

— Of ! să ne fi luat dracu pe toți ! izbucnise cu scîrbă și dumnealui. Și adăogase : Dacă-ți place — bine, dacă nu — uite, numa pe mine să mă fi luat, ori să mă ieie acum ! Și să mă tot ducă învîrtindu-mă !...

A fost o scenă grea, cu blăstăme, cu lacrimi, cu rugăminți de iertare. Nenea se gîndește acum, în răcoare, la ce-a fost atunci și-i pare rău. I-a părut rău și ieri, cînd a primit avizul unui prieten bun că-i transferat la oraș.

Ah, Dumnezeuule, cîtă fericire poate fi în lumea asta uneori ! De ieri de la 4, nenea Gheorghită zîmbește, rîde, simte o căldură nouă, dumnezeiască, la inimă, care-l întinerește. Rîde în sufletul lui și-i pare rău de tot ce-a greșit în viață. Îi vine în minte, într-o lumină orbitoare, tot cuvîntelul aspru, brutal ce l-a spus nevastei, bătrînei, copiilor. Pentru toate-i pare rău, pentru toate îl doare inima ! Se bucură, dar mai ales iartă ! Iartă soacrei, nevastei, iartă copiilor, prietenilor, iartă șefilor, iartă vieții. Sufletul lui se scutură cu putere de tot ce-i umbră și tină și se îmbracă în hainele argintii ale noii vieți, ale fericirii ce-a dat peste el. Cum se poate schimba viața printr-o simplă întorsătură de șurub !? Și fericirea nenii crește, gîndindu-se la dispoziția sufletească în care i-a lăsat pe cei de-acasă ! Nici-odată n-a fost în viața lor o zi mai însemnată ca acest 29 august !

Prin parc trecea, rar, cîte-un om singuratec. Nenea se uita la el și-i zîmbea. Se gîndea la fericirea celor de-acasă. «În curînd o să ne plimbăm cu toții pe-aici», își zicea dumnealui. În unele răstimpuri îi era ciudă că nu s-a-nvîrtit șurubul acela mai degrabă. «Tot e bine. E foarte bine și așa, — își zicea, însă, cu grabă, — alții așteaptă o viață întreagă în zadar.»

Rămase mult timp pe bancă, la răcoare, răsucindu-și țigări și fumînd fericit. Pusese în rînduială bună toată mașinăria noii vieți și aștepta cu înfrigurare schimbară asta mare ! De, alții vor fi trăind greu într-un oraș ca ăsta ! Alții, care nu știu trăi, căroră le place luxul. Dar el și ai lui ? ! Nevastă-sa, din nimica toată, pregătește un prînz ; cu cele patruzeci de coroane, pe care a trebuit să le plătească lunar, anul trecut, numai pentru băiatul cel mai mare, are să prînzească și să cineze toată casa ; fetele vor cîștiga parale, după două-trei luni ! Așa, de, se-nțelege, poți să trăiești, ba poți să pui și ceva deoparte, pentru zestrea copiilor.

— Ah ! 11 și jumătate ! zise el deodată, tare, uitîndu-se la ceas.

Se ridică repede, deși ar mai fi rămas în parc. Pe drum scoase scrisoarea primită în ajun și o mai citi o dată.

«Dragă pretine,

Cu multă bucurie te avizez că, de la 1 septembrie a.c., ești transferat, c-un grad mai sus, la noi. Nu pot decît să te felicit călduros pentru norocul tău. Nu-î vorbă, au stărunit și unii cunoscuți ai tăi, dar chestia de căpetenie este să ai noroc. Avizul oficios o să-l capeși la 31 august. Dacă poți însă, repede-te îndată pînă aici și mulțu-

mește celor în drept. N-o să le cadă rău, te-asi-gur. Oricît de mari domni ar fi, sînt și ei oa-meni...

Al tău de bine voitor prețin.»

După ce citi repede, puse scrisoarea în portofel și se gîndi, a suta și a mia oară : «Cine să fie acest bine-voitor prețin ? Mîndrescu ori Vintilă ?» Avea el și alți prieteni, dar aceștia doi îi erau cei mai buni și mai vechi cunoscuți. Dar, în sfîrșit, ce importanță are cine îi trimisese scrisoarea ?! Era prea de-ajuns că-și văzuse visul realizat !

Ajuns la scările Palatului de justiție, deodată i se trezi un sentiment de adîncă părere de rău pentru colegii pe care îi părăsea în micul oraș de provincie. Ca și cînd chiar în clipa aceea ar fi intrat în noua slujbă, el simți un adînc regret că-i părăsește pe vechii lui to-varăși de suferință. Îi văzu pe toți, scîrțîind cu con-deiele pe hîrtie, cu fețele triste, ca și ieri la 4, cînd le vestise transferarea. Ieri se mîniase că nici unul nu se bucura de fericirea lui, că le era parcă silă să vorbească cu el, dar acum îi înțelege și-i iartă din tot sufletul. Sărmanii !

După ce rătăci prin ganguri și pe scări, un servitor îl conduse la șeful de secție.

— Aveți vreo jalbă deosebită ? îl întrebă un bătrîn cu o chelie enormă, neoprindu-se din scris.

— Nu, domnule șef, din mila lui Dumnezeu, n-am nici o jalbă, zise zîmbind nenea, așteptînd ca șeful să-l privească și să-l recunoască.

— Atunci ? întrebă bătrînul, iscălind mereu coale de hîrtie.

Nenii abia acum îi veni în minte că el cu șeful nu s-a mai văzut și că n-are cum să-l recunoască.

— Mă recomand George Pruncu, transferat la secția dumneavoastră, cu începere de la 1 septembrie. Am venit, domnule șef, să v-aduc caldele mele mulțămiri.

Spusese vorbele astea repede, zîmbind fericit.

Bătrînul se întoarce :

— George Pruncu ?!

— Da, eu sînt, domnule șef ! N-aveți de unde să mă cunoașteți.

— Dumneata vei fi, zise omul de pe scaun, dumneata vei fi George Pruncu, de asta nu mă îndoiesc. Da' vorba e că aici e transferat Vasile Popa, nu George Pruncu...

— Nu se poate, vă înșălați, domnule șef, zise nenea, surîzînd.

Omul cu chelie îl privi bănuitor. Se ridică, luă o coală de hîrtie, apoi alta. Veni cu amîndouă și i le puse sub nas.

— Te rog să te încredințezi. Aici sînt două coli de hîrtie. Pe una e decretul de numire a lui Vasile Popa, și pe alta rezoluția negativă la cererea lui George Pruncu. Acestea-s hîrtii oficiale. Cu poșta de azi vor merge la destinație.

— Poate am greșit secția... bîlbîi nenea.

— N-ai greșit-o ; dacă dumneata ești George Pruncu, n-ai greșit-o.

— Atunci voiți să faceți o glumă, domnule șef, zise cu ochii rătăciți nenea.

Zîmbea și acum, dar c-un zîmbet ce-i schimonosea cumplit obrazul tras. În el începu să se clatine ceva și să se cufunde.

— Omule... zise bănuitor bătrînul.

Nenea, în loc de răspuns, scoase în silă mare portofelul, alese scrisoarea ce-l aviza despre transferare și i-o întinse.

— Poftim ! îngîină nenea.

Omul cu chelie o citi, zîmbi trist și-i dădu scrisoarea înapoi.

— Ești om sărac dumneata ? îl întrebă cu milă.

— Așa, așa ! făcu nenea, tremurîndu-i o rază de nădejde în suflet.

— Și ai copii mulți ?

— Șapte.

— Ar trebui pușcat ! zise cu mînie bătrînul.

— Cine ? întrebă nenea cu groază.

— Cel ce ți-a scris minciuna asta. E o bestie !

Și bătrînul scuipă cu greață în laturi.

Dar, în clipa asta, în mintea nenii Gheorghită se-nîmplă ceva neobișnuit, ca o izbucnire de flacări. Se simți deodată alt om, abia născut, bogat, fericit, cinstit de toți. Începu să rîdă cu hohote, spre spaima șefului.

— Nu-ți fie frică ! N-am să-ți fac nimic ! Da' te poftesc, cu părere de rău, să te duci. Acum nimic nu se mai poate drege. Dar, — el începu să vorbească în taină, ridicînd un deget, — dar îndată ce va fi un loc vacant, am să-mi aduc aminte de tine, biet Gheorghită Pruncu. Eu, șeful, îți promit !

Șefului i se zburli ră-n cap cele cîteva fire de păr pe care le mai avea. Abia avu putere să apese pe sonerie. Un servitor întră, același care-l condusesese pe Gheorghită.

— Du-l, omul acesta e bolnav, gîngăvi şeful, lăsîndu-se pe scaun.

^ Dar bietul Gheorghiţă nu putu fi scos «din biroul ce i se cuvenea», pînă ce nu veniră încă doi servitori.

După cîteva minute toţi slujbaşii din secţie vorbeau despre «cum a-nebunit un provincial în biroul şefului».

UN NAȚIONALIST

E de-ajuns de impunător, mai ales dacă peste noapte și-a ținut mustața în căpăstru, și dacă dimineața s-a bărbierit proaspăt. E mijlociu de stat, cu înclinare mai mult decît vădită spre pîntecism. Din an în an trebuie să schimbe lanțul de aur ce-i împreună, ca un pui de șarpe subțire și strălucitor, cele două buzunare de la vestă. Lanțul îl schimbă, dar fasonul giuvaerului, niciodată : cîndva fusese admirat de-un înalt personaj politic.

Pe vremuri, domnul Ulpiu Desmireanu a muncit din răspuțeri, ca mulți eroi necunoscuți, și a muncit cu spor. Trei fete și le-a măritat după trei advocați, și un fecior și l-a făcut medic. Acum, dumnealui e acționar puternic

la multe bănci, are o sumuliță pusă deoparte, și, ca păvăză pentru orice eventualitate, vreo optzeci de iugăre de pământ, într-un sat.

După ce-a trecut de anul al cincizecilea, cum îi murise nevasta, domnul Ulpiu s-a retras în orașul acesta, și la-nceput s-a mulțumit să fie ales director la o singură bancă dintre multele la care era acționar de frunte. Acest «s-a mulțumit» îl cinstește pe domnul Ulpiu Desmireanu, pentru că prietenii, care-l cunosc mai bine, spun c-au fost cu totul surprinși de modestia lui. Cândva înnodea paraua cu zece noduri și se spune că era să între în procese cu cei trei gineri încă înainte de-a iscăli contractul de căsătorie. Dumnealui a avut, pe vremuri, faima unui pasionat colecționar de monete... în curs.

Dar, în sfârșit, cine dintre dumneavoastră ar ridica piatra asupra domnului Ulpiu? Cine-ar avea ceva de zis împotriva unui bărbat muncitor, înzestrat cu simțimîntul cruțării, când avea să mărite trei fete după advocați și să-și căpătuiască un băiat? Nimeni, desigur! Sîntem un popor sărac, și cruțarea, pentru noi, e piatra înțelepciunii...

Acuma, domnul Ulpiu Desmireanu ar putea trăi, cum s-ar spune, trecut la pensie. Moșia și-a arendat-o, banca nu-i dă nimic de lucru... Dumnealui ar putea să se odihnească, după merit.

Așa ar fi dacă domnul Ulpiu ar putea trăi fără să muncească! Dar un om ca dumnealui moare dacă trebuie să rămîie cu mîinile-n sîn o săptămînă! Și se vede că dumnealui e un aprig pătînitor al evoluției, pe orice teren. Nu se știe anume ce școli va fi urmat în tinerețe, dar la teoria asta modernă ține morțiș. De la munca ce-o depusese pentru familie, dumnealui trecuse

acum la munca mai înaltă, mai nobilă, pentru binele națiunii. În oraș, în întregul județ chiar, ajunsese duhul protector al naționalismului. Unde erau doi sau trei fruntași adunați în numele poporului, domnul Ulpiu Desmireanu era în mijlocul lor.

Ieșise din rîndul necunoscuților, care pot trăi o sută de vieți în șir fără să tulbure cu nimic societatea, și acum sclișea ca o stea de mărimea întîi pe orizontul politic și social al județului, al orașului în care trăia.

În primul stadiu de muncă, — pentru familie, — pe lîngă avere, dumnealui mai cîștigase și mult simț practic, care-i un fel de putere de a vedea în întunec, o deosebită capacitate de a pătrunde împrejurările. Și nu se înșela niciodată.

Începu, deci, mai întîi, să-și spuie «mare proprietar». Cele optzeci de iugăre crescuseră la opt sute, și cum satul boieriei sale era destul de departe, în alt județ, nime nu se îndoia de epitetul ornant cu care domnul Ulpiu își împodobise iscălitura chiar de la venirea sa în orașul acesta. Mare acționar era. Adaosul acesta, «mare proprietar», l-a ridicat deodată la înălțimi amețitoare în considerația multor locuitori pașnici.

În sara cea dintîi, la cazină, se lansă în discuții largi cu fruntașii localnici asupra chestiei «Oamenii săraci pot intra, la noi, în politică?», sau «Cheagul bun de-acasă e o condiție necesară ca să fie cineva om politic, ori ba?»

Între fruntașii localnici era și un avocat, pe nume Marian, foarte ager la minte, care vedea ce nu-i arătai și auzea ce nu-i spuneai. El pricepu numaidecît unde bate domnul Ulpiu Desmireanu. Pe cînd ceilalți fruntași apărau, împreună cu domnul Ulpiu, părerea că «cheagul e atît de necesar la noi unui bărbat politic,

încît, fără de el, orice calități ar avea cineva, nu poate purta steagul», avocatul cu pricina zise :

— Să-mi dați voie, domnilor, să fiu de altă părere.

— Ei bine, să te-auzim !

— Cred și eu că, lipsit de grijile traiului de toate zilele, poți munci mai bine, pe orice teren, începu el. Dar nu pot recunoaște că avuția este o condiție necesară pentru ca cineva să fie luptător politic. Un bun luptător politic se naște, domnilor, nu din avuție, ci din talent. Și pentru cariera asta se cere talent, ca pentru oricare alta. Cu deosebire că, în pictură ori sculptură, de pildă, un adevărat talent, mai curînd sau mai tîrziu, răzbește, dar în politică sînt foarte rare izbînzile văzute cu ochii. Nu oricine are bani să facă o călătorie la Viena, la Budapesta, la București este și bun bărbat politic... încheie dînsul c-un surîs de dispreț, mai ales pentru domnul Ulpiu Desmireanu.

E adevărat că avocatul acesta era cel mai sărac dintre fruntași și, poate, vorbise și din pizmă, căci cine poate cunoaște toate ascunzișurile din sufletul omului ?... Dar tot așa de adevărat era și ce spusese.

— Să vezi dumneata, începu domnul Ulpiu Desmireanu, eu nu zic că n-ai avea dreptate. Totuși, trebuie să admiți că și de partea mea este un strop de adevăr.

— Admit bucuros, domnule director, orice vei binevoi să spui, zise cu același surîs de dispreț avocatul Marian.

În primăvara aceea, — anul întîi al directoratului, — urmară, în șir, patru serbări romînești în oraș : o reuniune de pompieri își sfinți steagul ; un cor mixt își ținu adunarea de constituire ; la reuniunea femeilor se trase o loterie ; «Astra» își înființă o nouă secție.

Pînă la serbările acestea, încă din iarnă, domnul Ulpiu Desmireanu avu vreme să între pe subț pielea majorității romînilor din oraș. Ca o avangardă de trei lictori mergeau înaintea lui cele trei epitete : «director», «mare acționar», «mare proprietar». Spun înțelepții că oamenii sînt niște ființe și slabe, și aplecate spre idolatrie ; îngenunchie și se închină înaintea puterii care se apropie, dar nu din vreo pornire nobilă, ci dintr-una foarte egoistă : să nu fie striviți. Așa se explică, probabil, de ce la cele patru serbări naționale din primăvară domnul Ulpiu Desmireanu avu partea leului. La pompieri ținu cea dintîi cuvîntare, — înaintea prezidentului și înaintea parohului, pe haina aurită a căruia se coborîse parcă toată strălucirea soarelui de mai, încît, vorba ceea, la soare te puteai uita, dar la odăjdiiile de pe preasfinția-sa, ba ! Și poate de-aceea domnul Ulpiu, în cursul cuvîntării, privise mai mult în sus... Corul mixt îl alese «secretar» ; reuniunea femeilor îl delegă «bărbat de încredere» la tragerea lozurilor ; secția «Astrei» îl proclamă «prezident».

După ce trecură toate aceste serbări, domnul Ulpiu Desmireanu își cercetă cu grijă casa și nu află lipsă decît o coroană, — prețul unui loz de la loteria reuniunii femeilor. Și totuși, a doua zi, gazetele, prin penele «reporterilor locali», se-ntreceau să laude pe «generosul» și «mecenatele» domn Ulpiu Desmireanu.

De-aici încolo domnul Ulpiu «înaintă cu aripile întinse», cum se spune, în «lupta și munca pentru națiune», așa cum, de pildă, a intrat în stăpînia aerului pasărea lui Vlaicu după ce s-a săltat pe roți. De-aici încolo nu se mai putu organiza ceva în oraș fără numele lui. Se îndesa chiar în chestiuni care nu-l priveau nici pe

el personal, nici națiunea, așa că o samă de oameni cu minte începură să i se ferească din cale.

Dar în stima publică domnul Ulpiu Desmireanu se înalță tot mai sus. Ajunse, din încredințarea fruntașilor celor mari, să cîrmuiască opoziția romînească din județ. Se-nțelege, opinia publică e-nșelătoare, de foarte multe ori, și, tot de-atîtea ori, nu e ascultat un glas sincer, din simplul motiv că nu se aude, nu-i destul de tare să răzbată pînă la gloria întraripată a unui «ales».

Advocatul Marian fusese împotriva acestei alegeri, spunînd limpede că domnul Ulpiu Desmireanu va nenoroci orașul.

El și sosise tîrziu la adunarea în care fusese pusă conducerea clubului din județ în mîna abilă a domnului director. Domnul Ulpiu Desmireanu ședea între cei dintîi fruntași, cu fața radioasă, fericit.

De-aici încolo n-a fost conferință de-a fruntașilor la care să nu citească și domnul Ulpiu ceva, deși nu era membru în comitet. Unde era o adunare și se știa că participă și vreo persoană marcantă, domnul Ulpiu Desmireanu nu cruța banii.

Pe la multe adunări auzeai întrebînd :

— Cine e domnul acela străin, cu mustața răsucită, ras proaspăt ?

— Care ?

— Acela de lîngă domnul X, de lîngă domnul Y.

Ceilalți fruntași erau cunoscuți după nume, după fizionomie, de cea mai mare parte a publicului. Dar pe domnul Ulpiu era mirare dacă din o sută de întrebări îl cunoștea unul. Pesemne că nu e de-ajuns să te îmbulzești între fruntași ca să devii popular în țară.

Din partea îmbulzirii acesteia putea să ajungă celebru. Căci, într-adevăr, se ținea ca scaiul de frunțași. Mulți îi întorceau spatele, multora le venea rău de atîta stăruință, și începeau o discuție cu vreun prieten, doar ar scăpa de scai. Aș ! Iarăși și iarăși se sălta lîngă dîșii.

De se întîmpla, la astfel de prilejuri, să se rătăcească prin vreun restaurant, — și se rătăcea de obicei, — nu se așeza oriunde. La masa unde sta frunțașul cel mai dintîi, acolo îi era locul. Acela numai ce se pomenea cu el întinzîndu-i dreapta :

— Ce mai faci ?

O duzină de ani domnul Ulpîu Desmireanu fu, oficial, în frunte. În realitate, din anul al doilea, mulți nu-l mai luară în samă și-ncepură să se ferească de el. În vremea asta, avocatul Marian socoti toate darurile «mecenatului» și ajunsese la oribila sumă de douăzeci și patru de coroane !

El dădu publicității aceste date și se făcu un scandal îngrozitor, dar foarte plăcut multora din frunțașii cei mari, care nu-l mai puteau suferi pe domnul Ulpîu. Se convinseseră că n-are nici un talent și că nu-i place să ridice nici degetul cel mic de la mîna dreaptă pentru cauza națională decît cînd e vorba să se arate pe sine.

Advocatul Marian, ajutat de alții, ieși biruitor. Tîrziu, dar totuși... Aurul prin foc se lămurește !

La această «lovitură de stat», domnul Ulpîu Desmireanu nu se așteptase. Și poate cu dreptul, căci mai erau și alții ca dînsul ; el îi cunoștea, și aceia nu căzuseră încă. Dar se resemnă repede, ca după orice durere închipuită. Își luă concediu și plecă pe-un an în străinătate, «să-și caute de sănătate».

Un an a fost în străinătate, ori poate la moșic, — omul nu-i atosteștiutor ; un an a stat înfundat prin banca lui ; dar, din anul al treilea, iarăși a început să se ridice. Jertfele și le caută acum printre străinii care vin în oraș.

Dacă ești om nevoiaș și ai lipsă de parale cât de multe, să te duci în persoană la banca unde e director domnul Ulpiu Desmireanu. Dacă ești înzestrat cu virtutea răbdării, ai să te-ntorci cu parale. Iată ce se va întâmpla : Domnul director te va primi într-o cameră separată, — biroul dumnealui. Te vei prezenta ; dumnealui, de asemenea, cu numele întreg, cu toate trei epitetele. Dumneata vei începe prin a admira banca, birourile, orașul, biserica, școala, reuniunile (poți să spui orice nume-ți vor trece prin cap, fără să-ți pese de există ori ba), avântul economic al jurului, avântul cultural, social etc. al românilor din oraș. Dumnealui te va asculta, tot muindu-și buzele, apoi vei afla din vorbele dînsului că domnul director e un adevărat erou, că e sufletul orașului, al jurului, al instituțiilor, cu un cuvînt, al ce vrei dumneata. Dumnealui aleargă, n-are o noapte de hodină, jertfește bani, mulți bani. În tot ce vezi dumneata bine e meritul lui. Are să-ți ție o cazanie nesfîrșită, dar dumneata să fii răbdător, să înalți din sprîncene, să tresari, dînd uimit din cap, să slobozi cîte-un oftat, și, cînd vei auzi, în urmă, fraza : «Ei, domnule, cu jertfe multe se susține focul sacru pe altarul națiunii», ei bine, cînd vei auzi fraza asta, să știi că ai scăpat ! Și, dacă nu l-ai contrazis niciodată, să fii sigur de parale ! Îți vei spune apoi păsul.

— Ah ! pentru tinări inteligenți, ca dumneata, o să facem, cum să nu !

Și te va pofti să rămîi ; el va ieși la funcționari, într-o clipă contabilul-prim va face socoata și va-ntocmi documentul, iar casierul îți va număra paralele.

Cine-ar putea spune pînă cînd își va putea păstra noua aureolă domnul Ulpîu Desmireanu ?

1912

INSPECȚIE

Prin iulie dase molima în porci. Se pusesse o secetă de crăpa pământul ; cele două păraiașe ce treceau pe lângă sat își ascunseseră sub pietriș apa puțină ; bălțile săcaseră, și, în răstoacele cele mai adânci, cele mai ferite, rămăsese numai glodul, prin care se mișcau cu greu broaștele grețoase, îmbrăcate în hlei.

Vărsat, ciumă, grumăzare, voia Celui-de-sus ? Într-o săptămână pieriseră cincisprezece porci. Duminica, primăria vestea prin dobașul satului :

— Tot omul să-și ție porcii acasă. Îndată ce se bolnăvește unul, să-ncunoștințeze primăria. Dacă-i moare cuiva porcul și nu face știre, se globește pînă la cincizeci de coroane.

Și «tram-tram-tram», mai departe, pe altă uliță.

Mare pacoste pe sat ! Era începutul secerișului, cînd toată lumea, — cu cățel, cu purcel, — ieșea între lanuri. Și moșul cel mai nins putea lega un snop, putea clăi, și copilul cît genunchile putea aduna spicele aurii ce-ar mai fi rămas în urma secerătorilor. Cine să rămîie acasă, chiar acum, să grijească de porci ?

Cei mai mulți ziceau :

— Iaca o prostie ! Dacă vrea Cel-de-sus ne poate crăpa porcii ș-acasă.

Și credeau că toată porunca era iac-așa, un fleac, ca primăria să-și plătească urechea. Așteptau ca luni dimineața să audă cornul purcarului.

Dar cu purcarul vorbise însuși primarul : nu care cumva să creadă că-i glumă și să cuteze a scoate porcii. Omul s-a dat bătut bun-bucuros ; avea, la urma urmelor, o clipă de repaos, o zi de sărbătoare, căci, din martie, alergase destul cu toți cei patru copii ai lui.

Două săptămîni Hudri avu ce căra, avu ce-ngropa : porcii cădeau ca muștele. Și Hudri mai avea noroc că nu îngropa decît porcii anunțați la primărie de cei mai fricoși dintre săteni. Cei mai mulți, însă, săpau peste noapte o groapă în fundul grădinii.

Cum, necum, primăria descoperi două cazuri de... «contrabandă», și vinovații fură globiți după glasul dobașului.

Mare fierbere în sat !

— Dacă-i doctor, să vie să-i vindece, să vie să le deie leacuri !

— Ce doctor ?! Iac,-o lipitoare nouă !

— O să-l luăm noi la-ntrebări...

Opreliștea ca să nu mai iasă porcii în turmă cît ține boala, gloabele, înștiințările obligatoare, toată pacostea venea de la doctorul de vite. Se înființase, de un an, post de veterinar pentru satele din cercul ăsta. Oamenii nu erau obișnuiți, nu puteau pricepe cum să chemi la un dobitoc bolnav pe un doctor ce-a învățat pe la școli, și, tot ce știe, știe din cărți. Iacă, era baba Maia, era moș Arsenie, și mai erau cîțiva pricepători în sat. Țștia da, șțiau ceva, dăduseră destule ajutoare. Dar doctorul de vite ?!

Adevărul era că în postul de veterinar ajunsese un slujbaș mai fricos decît un iepure. La întîia vizită de vite cornute, în faur, ajunse subt batjocora oamenilor. Tresărea de cîte ori un bou mișca din cap, ori vreo vacă ridica piciorul. Le-a examinat numai de la o cuviincioasă distanță.

Mai era adevărat că, la cel dintîi caz anunțat, venise în sat, se uitase la cîțiva mascuri bolnavi și poruncise carantina. Dar nici un leac !

După două săptămîni, veterinarul veni din nou. Molima încetase, și oamenii dădeau zor primăriei să ridice opreliștea, că nu mai pot ține porcii acasă. Însă veterinarul iscodi acum altă drăcie. Îndată ce vorbi ceva cu notarul și cu primarul, dobașul satului ieși pe uliță.

— Pîna de azi într-o săptămîină toate cocinele în care au bolit ori au murit porci să fie văruite și pe dinăuntru, și pe dinafară. Tot omul s-audă și să înțaleagă. Asămenea, văruită să fie podeaua, pe amîndouă părțile ; unde nu-i podit, să se sape pămîntul de un metru, să se ridice și, în locul lui, să se aducă pămînt curat și să se umple. Pîna se vor face acestea, porcii-s

opriți de la pășune. Cine nu va face așa — gloabă cincizeci de coroane.

Și, «tram-tram-tram», porni mai departe să răscoale satul.

Oamenii clătinau a pagubă din cap.

— O, că nu l-a trăznit Dumnezeu !

— Ăsta-i de cel ce bate câmpii !

— De unde să luăm, acuma, var ?

Cară cu var treceau prin sat cam în Paresimi, înainte de Paști. Puțini vor mai fi avut prin pivniță. Apoi, se începuse căratul grâului.

La o săptămână, c-un jurat, cu primarul, trecea veterinarul de la casă la casă. Inspecta dezinfectarea cocinilor, — vezi bine, numai pe la românii care anunțaseră cazurile de boală, de moarte. De pe o listă citeau numele proprietarului, se uitau la numărul casei și intrau. Din cele mai multe ieșeau numaidecât. Cu cât se depărtau de primărie, isprăveau tot mai repede cu inspecția. Zece inși stropiseră cu var pe dinafară ; ceilalți — nici atât.

Ar fi trebuit amendați peste șazeci de săteni. Dar de așa pedeapsă se înfrică și veterinarul.

Se mai dădu un răstimp de-o săptămână, când, apoi, spunea dobașul, nu va fi cruțat nimeni.

Nici primarul, nici notarul nu mai cutezau să iasă printre oameni. Sătenii bufneau cu ciudă, cu mînic, unde-i vedeau ; cei mai mulți se blăstămară de vor pune ei mîna să sape sub coteț acum, în căratul grâului. Cei mai mulți sloboziră porcii pe ulițele satului.

Cînd se împlini săptămîna, și veterinarul veni din nou, nici tu primar, nici tu jurat, nici tu notar la primărie. Singur pîrgarul ținea într-o mîna lista în care

erau trecute numele proprietarilor prin porcii cărora bîntuise boala, și numerele caselor.

Veterinarul întîi voi să amîie controlul pe altă zi, dar, gîndindu-se că ar prea întărita pe oameni, se hotărî să facă singur inspecția.

Prin sat bubuiau batozele : se începuse treieratul grîului.

Veterinarul întră în curtea cea mai apropiată de primărie : nu era nimeni acasă, numai cînele hăpăia zmîncindu-se în lanț. La numărul vecin află poarta încuiată. În sfîrșit, la al treilea număr cu boală, nevasta era acasă. Cocina era stropită, dar, ca și la întîia inspecție, numai pe dinafară.

— Spus la dumitale cum face. Nu făcut. Însemnăm aici și pedeapsa.

— Nu-i bine, domnule ?

— Nu, ala !

Femeia, plină de ciudă că nu putuse încuia și ea poarta, se învineți și se repezi dup-o mătură.

— Ia să te curăți din curtea mea, c-o să te văruiască pe dumneata !

Iar după ce veterinarul ieși repede pe porțiță, oftă :

— Sărac de maica care te-a făcut !

Veterinarul păsea aprins pe uliță. Venise cu gîndul să fie mai îngăduitor, dar acum își propusese să nu cruțe pe nimeni, să nu scape nimic din vedere. Se opri înaintea casei lui Bîrzuț. Se uită la număr și întră. Simți o dezamăgire îndată ce se apropie de coteț : era văruiat ca păretele. Omul îl aștepta ca pe spini ; auzise că-i aproape de casa lui veterinarul și lăsase boii în jug și aștepta : trebuia s-aducă un car de grîu la batoza ce bubuia în vecini, să aibă pentru pîne nouă, pînă va

treiera și el. Bîrzuț aștepta liniștit, ca unul ce împlinise porunca.

Veterinarul se învîrți în jurul cocinei, apoi, deodată, oprindu-se înaintea ușii, zise :

— Deschide !

Bîrzuț deschise. Înăuntru nu fusese atins nici un pai.

— Ce ala ?

— Pai, domnule.

— Nu văruit, nu săpat ?

Bîrzuț simți cum îi furnică prin vine.

— Trebuia și pe dinăuntru ? întrebă el stăpînindu-se.

— No vezi că trebui !

— Apoi, domnule, dobașu-i de vină. De ce n-a spus ? El a zis să văruim. Am făcut cum am știut că-i mai bine.

— Dracu ! zise veterinarul.

— Ba zău, domnule, începu Bîrzuț, uite, eu sînt om blînd și ascultător. Aș fi făcut, da' n-am știut cum. Ia, te rog pe dumneata, arată-mi cum să fac să fie bine, și pînă desară isprăvesc. Păcatele mele ! Noi ce sîntem ? Ia, niște proști ! Da' dumneavoastră știți multe !... Ia, te rog, să întri și să-mi arăți cum să fac pe dinăuntru ca să fie bine.

Ce va fi gîndit veterinarul ? S-a simțit măgulit de vorbele lui Bîrzuț ? Îi plăcea că-i vorbea așa de blînd și cu atîta umilință ? Cotețul era de blane și foarte curat. Se aplecă și întră pe ușa mică. În urma lui, Bîrzuț închise repede ușa și puse cuiul de fier.

— Sănătate bună, domnule, zise el și, apropiindu-se de car, începu : E, ho, Bodor !

Deschise poarta, ieși cu carul, încuie porțița : nu era nimeni acasă...

Veterinarul va fi strigat după ajutor. Dar nime nu-l auzi. În vecini batoza bubuia necurmat. Cînele lui Bîrzuț răguși însă cît lătră pînă sara la gadii din coteț.

După ce se întunecă, Bîrzuț veni și deschise ușa.

Inspecția asta avu și urmări. Încă a doua zi veterinarul își ceru transferarea, iar Bîrzuț își puse o vacă cu cheltuielile judecății și mai stătu și șase luni în temniță.

Dar de paguba asta nu se plînse niciodată în viața lui. Îi plăcuse «cum merse».

DIVORȚUL NENII NICULIȚĂ

În micul nostru orașel de provincie răzlețită, toată lumea-l cunoaște pe domnul Niculai Albescu de la «Arhive» — «Niculiță», cum îi spun colegii între care se-nvîrte de-atît amar de ani, «nenea Niculiță», cum îi zic cei mai tineri.

Socotind după anii de slujbă și după feciorul june pe care-l are, domnia-sa se va fi apropiind de-al cincizecile an de viață. Nici după înfățișare nu-i dai mai mult. E nălțișor, uscățiv, cu obraz puțin, pămîntiu, cu mustața rărișoară. Umblă cu umerii aduși înainte, de parcă și-ar apăra pieptul, sau de parc-ar duce-n spinare o povară nevăzută. În ochii lui albaștri-alburii plutește o veșnică melancolie.

Era unul din acea mare mulțime de necunoscuți care trec fără un surîs prin viață, privind cu aceiași ochi la orice le-ar ieși în drum, simțindu-și mereu noaptea din sufletele lor, necutezînd să se bucure de nimic.

Toată lumea știe că nenea Niculiță trăiește foarte rău cu doamna Eufemia, nevasta lui. Toată lumea îl sfătuiește, de-atîția ani, să divorțeze. El ascultă cu plăcere, c-un fel de deliciu îndemnurile prietenilor, însă n-are tăria să facă pasul acesta, care-i pare îngrozitor, îndată ce începe să se gîndească, în singurătate, la el.

Doamna Eufemia s-a-nstăpînit pe-ncetul asupra nenii Niculiță, dar cu atît mai statornic. Cinci ani i-au trebuit pînă l-a strunit deplin, dar de-atunci a știut să ție bine hăturile în mîna dumneaei, lată și grasă ! Îndată ce iese de la slujbă, nici tu o halbă, nici tu o plimbare c-un prieten, nici tu o discuție ! Ață acasă. Și, în tot anul, tot pe alte uliți trebuie să alerge nenea Niculiță : nevasta dumnealui nu rămînea niciodată mai mult de un an într-o casă.

— Mă plictisesc, spune dumneaei, nu mai pot suferi pe ticăloasele de vecine, niște inculte ! Îmi mănîncă sănătatea !

Ah, cultura ! În ceasurile lui bune o blăstăma nenea Niculiță, căci din pricina ei căzuse în robia acestei femei.

Doamna Eufemia fusese, într-adevăr, fata unui doctor, care murise din abuz de cafea neagră. Va fi avut ea o creștere mai aleasă, dar, orfană și săracă, se bucurase cînd domnul Albescu îi ceruse mîna. În societatea femeilor din mahala, în certuri și mîinii continue, în locuințe sărace și întunecoase, repede căzuse de pe dînsa toată spoiala culturii ce, biet, va fi avut. Nenea

Niculiță își spune acum că femeia lui n-a avut niciodată o cultură, că-i o ființă comună, de toate zilele. Ei, dar în anii dintîi ai căsniciei lor crezuse altfel. Atunci tot îndemnul, tot sfatul, toată porunca ce venea de la femeia asta îi păreau că pornesc de la o ființă superioară și se supunea cu plăcere. Azi se lăsase de-un obicei, mîne de altul. Și, cu cît se despoia de datinele sale, de felul său de-a fi, cădea tot mai adînc în stăpînirea femeii.

Cînd, în anul dintîi, Niculiță a vrut să înnoiască contractul de închiriere, ce expirase, doamna Eufemia l-a privit cu uimire.

— Ce vrei să faci ?! Încă un an în iadul ăsta ?! Se vede că vrei să te scapi de mine !...

— Nu, dragă, da' cred că-i potrivit ; apoi e și ieftin, răspunsese în silă nenea Niculiță.

A fost o scenă, de lui Niculiță i-a venit să sară pe fereastră. Totuși, atunci, nu s-a dat bătut. El știa că o locuință, în condițiile acelea, nu se afla în tot orașul. Însă, două săptămîni doamna Eufemia nu-i mai vorbi. Îi punea la masă o nimica toată, și dumneai nu gusta din nimic, în vederea soțului.

În prima zi a celei de a treia săptămîni, nenea Niculiță a intrat în casă cu vorbele :

— Mîne trecem în Ulița Arinilor, unde-ai spus tu !

De-atunci nu s-a mai împotrivit niciodată la mutat. Știa, cînd se apropia Sîngiorgiul, să-și vadă de altă casă.

Doamna Eufemia se înrăutățise odată cu trecerea anilor. Din toată cultura nu-i mai rămăsese decît vocea nespus de ascuțită, cu care îl întîmpina pe nenea Niculiță ori de cîte ori se-ntorcea de la slujbă. În aceeași

măsură crescuse însă și bunătatea bărbatului. Dar nici nu s-ar putea numi bunătate ceea ce copleșise tot mai tare sufletul lui Niculiță. Era mai mult un fel de moleşală, care îl apăra parcă de orice tulburare.

Domnul Nicolai Albescu n-a fost niciodată un om de voință. Dar el nu s-a simțit nicicând vinovat pentru lipsa asta. Se-mpăcase cu gândul : ca mine mai sînt destui în viață. Și trăia ? Trăia, căci, se vede, viața nu-i de multe ori decît o tîrîlire înceată și greoaie de rîmă. Arareori samănă cu zborul avîntat al vulturului.

Băiatul i se născuse numai ca femeia să-l strunească și mai tare. Că așa era se adeverește din faptul că doamna Eufemia n-a mai avut altă naștere. Toată educația copilului doamna Eufemia o luase de la-nceput asupra sa. Nu suferise nici un amestec, nici cea mai mică observație a bărbatului. Și astfel, — ori poate nu numai din pricina asta, — băiatul nenii Niculiță s-a ales un necăpăduit. Fusesse student, scriitor pe la advocați, întrase la Finanțe, și acum, om în toată puterea, se plimba pe ulițele orașelului, învîrtindu-și printre degete un bastonaș negru și elegant. Că îngenunchierea lui era mai mare de cînd crescuse băiatul, nenea Niculiță o simțea mai ales din faptul că nu-i mai rămîneau parale nici pentru tutun, singura lui plăcere în viață, pe care cucoana se milostivise o vreme să nu i-o răpească.

De multe ori prietenii îi ziceau :

— Bine, frate, se poate să suferi namila asta de om să nu muncească nimic, trăind din bănișorii tăi ?

Nenea Niculiță știa că feciorul său nu numai că trăia din bănișorii lui, ci că își permitea și distracții, de care el, bătrînul, de mult nu mai cuteza să se apro-

pie : halbe, douăzeci și una, și altele, și altele, tot din același izvor de venit. Dar el nu le răspundea prietenilor decît cu aceleași cuvinte :

— Ce să-i faci ? Se vede că n-are talent.

Cu cît îmbătrînea și se înrăutățea doamna Eufemia, nenea Niculiță cerca să-i împlinească tot mai mult voile. Simțea chiar un fel de plăcere, părea că tremură ceva, ca o luminiță, în sufletul lui șters. Viața lui era tot mai grea, tot mai chinută, dar doamna Eufemia se ținea mereu foarte sus. N-ar fi făcut pentru lumea toată o vizită unei femei al cărei bărbat era într-aceeași slujbă cu Niculiță. Mai bine se înmormînta pe-o jumătate de an în casă, decît să iasă pe stradă fără o toaletă, fără o pălărie la modă. Ținea nespus de mult la o mîncare bună. Cînd dădeau, primăvara, verdețurile și puii de găină, mort-copt trebuia să guste din aceste bunătăți deodată, ca și cele dintîi familii din oraș. În sufletul lui umilit, nenea Niculiță o admira. Își zicea : «Iată o femeie pe care n-a doborât-o viața ! Iată cum își păstrează plăcerile sale !»

Apoi, lui Niculiță îi plăcea că Eufemia îl apăra cu strășnicie ori de cîte ori era vorba de onoarea lui. Să nu fi dat Dumnezeu să facă cineva vreo aluzie cît de ușoară la viața lui Niculiță ! Eufemia ar fi fost gata să-i scoată ochii. A fost chiar în judecată cu două vecine. Spuseseră vecinele :

— Ce se ține și golana asta așa de sus ? Ce-i bărbatu-său ? Ia, un jerpelit de slujbaș !

— Jerpelit de slujbaș ?!

— Așa să trăim ! Un sărîntoc, ca și noi !

Și cucoana Eufemia a cîștigat procesul de «vătămare de onoare».

De multe ori prietenii îl luau peste picior pentru închipuirea în care voia să trăiască doamna Eufemia. Dar n-aveau cu cine vorbi : în ochii lui Niculiță nu se vedea decît aceeași melancolie.

Într-o amiază senină de primăvară, nenea Niculiță se întorcea vesel acasă. Luase plata, căci era zi-ntîi, și știa că Eufemia are să-l primească cu blîndețe. Mergea iute, și pe obrăjorii lui, palizi și brăzdați, cerca să așeze un zîmbet, care însă flutura mereu, părăind că nu-și află locul. Nu se înșela. Eufemia îl aștepta cu masa pusă. Ea îi deschise ușa, zîmbitoare, numără în grabă biletele pe care i le dădu Niculiță, le ascunse repede într-un dulăpior și se așeză pe-un scaun la masă. Mîncară cu poftă — feciorul nu era acasă.

După ce se înfruptară, Eufemia se ridică și se apropie de dulăpior. Era o femeie corpolentă, cu grumajii groși, cu-o bărbie cît o gușă, cu fața și mîinile roșii. Stătu mult la dulăpior, părea c-ar vrea s-aleagă ceva și nu știe ce și cum. În urmă, se întoarse cu o bancnotă de douăzeci de coroane.

— Niculiță, zise ea, oprindu-se lîngă bărbat.

Acesta avu o tresărire, auzindu-și numele spus cu atîta dulceață.

— M-am gîndit, continuă ea îndată, să mergi cu trenul de 2 la oraș. Vor fi pui de găină pe vremea asta. La noi nu vin încă. Vai, o tocană de pui cu mămăliguță !

Nenea Niculiță se uită la ceas. Mai erau numai douăzeci de minute, și, cu toate că ar fi dorit să-și fi fumat țigara în tihnă, se ridică numaidecît și se găti de plecare.

— E zi de mărturie azi. De la noi vor fi cară, căruțe. Vezi și-i dă la o femeie să-i aducă.

— Să cumpăr de toți banii ? Întrebă el, gata de drum.

— Da, să-ți reții pentru bilet. Vezi, să nu te-nșăle. Sătencele acelea toate sînt niște tîlhăroaice.

Nenea Niculiță tîrgui cu mare silă în ziua aceea. Puii erau scumpi foc. Trecea de la o femeie la alta și cerca să zbată din preț. Zadarnic : din patru coroane nu putu scoate părechea. Și încai dac-ar fi fost pasări de nădejde. Dar abia le crescuseră penele pe aripi. Se hotărî de mai multe ori să nu cumpere. Să-i spuie Eufemiei că n-au fost pui. Dar tot de atîtea ori se întorcea la femeile în jurul cărora furnicau slujnicele și doamnele. Să nu cumpere, și pe urmă Eufemia să afle c-au fost pui ?! Nu, mai bine dă banii pe nimica.

Cumpără deci patru părechi și jumătate. O coroană o cheltuise venind, alta îi trebuia pentru bilet de întors. Dar, sau că nu văzuse nici o femeie din orășelul lor, sau că era aproape să scape trenul, nenea Niculiță alergă repede într-o prăvălie, cumpără pe-o băncuță o cutie cafenie și ață de doi bani și se repezi la femeia de la care tîrguise.

— Să-i pui aici, zise el arătînd cutia.

Și, în vreme ce femeia așeza micile pasări, care, de năduf, își țineau deschise ciocușoarele, domnul Niculai Albescu tăie mici ferestruici în coperișul de hîrtie, să nu se înăbușe, pe drum, aripații.

Puse capacul, legă cutia cu ața și porni repede, în piuitul puilor. Numai cîteva minute mai erau pînă la plecare : alerga să-și scuipe sufletul !

Cu biletul în dinți, — într-o mîină își avea pardeșiul și ploierul, în cealaltă, cutia, — urcă treptele, oftă

fericit când se văzu în coridorul vagonului de clasa a doua, — la insistențele Eufemiei, el călătorea totdeauna cu clasa a doua, — și dosi numaidecât cutia într-un unghet. Era micuță, și totuși, cele nouă păsărele încăpeau bine acolo. Ar fi fost liniștit acum nenea Niculiță, dacă puișorii n-ar fi început să piuie toți odată și cu putere, ca într-un cor. Un gând de spaimă îi săgetă inima : va afla Eufemia că a dus puii cu dînsul, că s-a făcut de rîs la lume. Știa că umilința asta consoartă-sa n-ar fi putut s-o îndure niciodată. Din fericire, însă, pe coridor nu era nimeni. Călătorii erau toți în compartimente. Nenea oftă ușurat și începu să-și răsucească o țigară, când trenul, șuierînd, se puse în mișcare. Prin ferestrele deschise de la coridor adia răcoare plăcută, mîngîindu-l pe nenea Niculiță după năduful acestei după-amiezi. Supse în tihnă de două ori dupăolaltă din țigara groasă și slobozi pe nări două sulușoare înieptate de fum alburiu. Atunci ușa unui compartiment se deschise, și pe coridor ieși un cunoscut.

«Cine dracu să fie?!» își zise nenea, întorcîndu-și repede capul. Dar străinul fu numaidecât lîngă el.

— Sănătate, Albescule ! strigă omul gras și roșu, bătîndu-l cu palma pe umăr.

— Bună ziua, răspunse în silă, înfiorat nenea Niculiță. Bună ziua, Mirceo.

— De mult nu te-am văzut ! Ai fost la oraș ? Întrebă Mircea, ștergîndu-și nădușeala de pe frunte, de pe grumazi.

— Da, am fost, răspunse Albescu privind chiorîș spre cutie, în care puii piuiau mereu.

Noroc că trenul hurduca destul de tare, și glasurile puilor nu se prea auzeau.

— O să fie mari călduri în vara asta. E un chin să călătorești. De altfel, eu rar ies din casă, zise iar străinul.

Ușa culoarului se deschise și intra grav controlorul. El trecu repede, lăsând pe cei doi cunoscuți să-și continue poveștile. Mircea era foarte dornic să știe cum o duce Nicolai Albescu. Îi puneă deci o mulțime de întrebări, la care nenea Niculiță răspundea tot mai în silă. Neliniștea lui creștea mereu, căci trenul alerga acum mai lin, și piuitul pușorilor se ridica tot mai distinct din zgomotul trenului.

De câteva ori domnul Mircea tăcu și privi bănuitor pe sus, ascultând.

— Ce dracu să fie aici ? Mi se pare c-ar piui ceva ca puii.

— Aș, pui ! făcu, îngălbenind și mai tare, nenea. De unde pui ?!

— Știu eu ?! răspunse acela, privind pe sus.

Apoi își continuă iar istorisirea vieții lui comode și îndestulate. În răstimpuri intra în vagon, vorbea ceva cu-o doamnă (« Ah ! de n-ar mai ieși ! Cât ar fi de bine să nu mai vie ! ») își zicea, de fiecare dată, nenea), dar Mircea revenea mereu, fierbându-l pe Niculiță în zeci de ape. La un moment dat, când tocmai povestea ceva foarte interesant despre sine, pulverizând stropi fini pe fața lui nenea, se opri, privi prin coridor, își scoase capul pe fereastră și zise, puțin enervat de întrerupere :

— Pe cinstea mea, eu tot aud ceva !

— Ce să fie ? întrebă aiurit Niculiță.

— Pui trăbă să fie ! Da' nu știi unde muma-dracului piuie ! Ai crede că zboară deodată cu trenul.

Nenea își adună toate puterile :

— Ți se pare, Mirceo, ți se pare, zise. Aș auzi și eu.

— Și nu auzi ?

— Ca pământul ! De altfel, zgomotul, scârțâitul roților de tren îl poți asămăna cu multe celea. Uite, mie câteodată îmi pare că e o muzică. — Și cât ce spuse acestea, acoperi cu trupul său cutiuța. — Se poate, continuă el, că tu te-ai gândit la niște pui.

— Ba să mă ierți, eu nu m-am gândit. Și, ia auzi, nu se poate să nu auzi și tu, jur că sînt undeva pui !

Domnul Mircea, contrariat de nenea, se roșise și mai tare, bătea în negru. În clipa asta trenul se opri într-o gară, și, în liniștea ce se așternuse brusc, picura acum distinct piuitul din cutie.

— Ei, pe onoarea mea, nu m-am înșălat ! zise cu satisfacție domnul Mircea, ferindu-l deodată pe nenea și arătîndu-i cutia. Se poate să nu-i fi auzit ? întrebă el.

— Nu, răspunse nenea, verde la față.

— Atunci ți s-a stricat auzul, zise vesel domnul Mircea, aplecîndu-se pe cât îl ierta pîntecele.

Un cocoșel își scosese creasta mică, roșie printr-o fereastră tăiată de nenea Niculiță.

— Ai cui vor fi ? zise domnul Mircea, ridicîndu-se congestionat, și scoțînd din nou batista uriașă.

— Nu știi, răspunse nenea.

Și simți o greață mare la inimă. Îi păru că trenul începe să se-nvîrtă cu el. Nu mai șuiera de plecare, și puii piuiau de să-i audă și cei din compartimente.

— Vor fi ai vrunei doamne din vagon, începu iar domnul Mircea, privind mereu cutia.

— Se poate, răspunse mai cu inimă Niculiță.

— Da' ce noroc că n-a observat cutia controlorului !
Ar fi urmat o pedeapsă pînă la cincizeci de coroane.

— Ce spui ?! întrebă înspăimîntat nenea Niculiță.

— Da, pedeapsă pînă la cincizeci de coroane. Nu-i permis să duci pasări în tren, răspunse liniștit domnul Mircea.

El își scoase capul pe fereastră, să se răcorească, și nici prin gînd nu-i trecu cu ce chinuri încinsese sufletul nenii Niculiță. El nu știuse nimic de-asemenea opreliște și îngheță numai la gîndul că puii pot fi descoperiți. O coroană erau toți banii pe care-i mai avea la dînsul.

Se revoltă cumplit împotriva doamnei Eufemia. De mult sufletul său nu mai fusese capabil de o astfel de răscoală. Simțea că femeia asta i-a făcut neagră toată viața. În chinurile lui cumplite de acum lua hotărîri eroice : are să-i spuie tot-tot ce-i apasă sufletul ! Ba, mai bine, are să divorțeze ! Da, are să pornească procesul, cît ce va ajunge acasă.

— Le-o fi cald, zise domnul Mircea, retrăgîndu-și capul din fereastră și apropiindu-se de cutie. — O ridică și o puse pe o scîndură de la scara ce era în capul vagonului. — Așa, aici o să aibă puțină răcoare, mai zise el, satisfăcut. — Era milos, ca toți oamenii grași. — Nu-s grei deloc, adaose apoi.

— Sînt numa cît pumnul, se grăbi să-i explice nenea Niculiță, recunoscător că domnul Mircea nu-l bănuia.

— I-ai văzut ? îl întrebă acesta repede.

— Aș, de unde ?! zise albind ca păretele nenea. Dar îmi închipui. Pe vremea asta nu pot fi mai mari.

— Adevărat, începu domnul Mircea. E de timpuriu. Trăbă să fie ai unei cucoane cu gusturi fine.

— Zi, mai bine, rafinate, rânji Albescu, ca în batjocoră. O cucoană care nu cruță banii cînd e vorba să-și satisfacă gusturile. Cît crezi să fie o păreche ?

— N-am idee !

— Cel puțin patru coroane ! Da' se uită o cucoană la banii bărbatului, cînd e vorba să-și satisfacă o poftă ?!

Nenea Niculiță era p-aci, p-aci să-și verse tot focul asupra nevestei, ceea ce-și propusese să facă numai după ce va ajunge acasă. Dar, spre norocul lui, trenul tocmai intra într-o gară — cea din urmă pînă la el acasă. Nenea văzu locuri cunoscute și, pe-o clipă, fu fericit că acuș va ajunge. Însă, la intrarea în gară trenul se hurducă mai tare, și cutia cu puii căzu de pe scara unde o pusese domnul Mircea, crăpă, se desfăcu și cei nouă pui se împrăștiară speriați, piuind prin coridor, se ascunseră în compartimente, săriră pe hainele, pe pălăriile cucoanelor, și, într-o clipă, vagonul întreg era în plină răscoală. Doamnele țipau, băiețașii alergau să prindă puii, ce zvîcneau în toate părțile. Șeful gării se urcă numaidecît să vadă cauza acestui tumult înfricoșat.

În clipa cînd aripații scăpaseră din temniță, nenea Niculiță se amestecase între cei ce coborau, coborîse repede scara vagonului și, pe cînd șeful cerceta să afle persoana care călcase regulamentul, nenea era departe, spre satul ce se zărea printre pomii înverziți. Mergînd tot drept înainte își zicea mereu : «M-am dat jos cu-o gară mai iute. Da' n-are a face ! Pentru cincizeci de coroane, se plătește !»

De altfel, de aici nu era departe pînă-n orășelul în care locuia. Pe-un drum lăturalnic se putea ajunge în trei sferturi de ceas. Nenea luă acest drum, grăbindu-se

să ajungă deodată cu trenul. Și se gîndea : Va trece mai întîi pe la un prieten care-i datora douăzeci de coroane, le va lua, se va duce acasă și-i va spune Eufemiei : «N-a fost picior de pui azi în piață». Și, ca probă, îi va înapoia bancnota. Da, numaicît, pentru ca s-o scoată bine la capăt, trebuia să ajungă deodată cu trenul.

Toate combinațiile lui nenea Niculiță căzură-n baltă cînd, frînt de osteneală, ajunse acasă. Doamna Eufemia îl aștepta cu ochii tulburi.

— Divorț ! zise dînsa cu dispreț, cînd îl zări întrînd. Să taci, să taci, să nu mai mă nenorocești ! Nu știu eu ? Nu mi-a spus Voiculeasa ?! Să taci ! strigă din nou, văzînd că Niculiță vrea să se apere.

El, tăcînd, îi întinse bancnota de douăzeci. Dar Eufemia n-o luă.

— De-acuma între noi nu poate să mai fie decît divorț ! zise ea neabătută.

— Divorț ? întrebă nenea, simțind cum i se dezleagă limba.

— Da, divorț ! Mult o să-și mai bată joc lumea de mine pentru că sînt soția ta ?

— Bine, răspunse nenea Niculiță, și ieși. Se duse ată într-o berărie, și pînă la miezul nopții tocă bancnota de douăzeci cu niște prieteni.

Doamna Eufemia se ținu de cuvînt, cu atît mai vîrtos că a doua zi trebuiră să plătească amenda de cincizeci de coroane. Se vede că acel domn Mircea îl dăduse de gol pe nenea. Dar motivele ce le adusese doamna Eufemia nu fură de ajuns pentru declararea divorțului. Cererea ei urma să fie respinsă cînd ceva se mișcă cu putere în sufletul nenii Niculiță și începu

să aducă el dovezi de care judecătorii rămaseră încremeniți.

Divorțul fu admis, și nenea trecu în ziua aceea din feliicitări în feliicitări. Își închirie o cameră în altă parte a orașului și se mută. La început nu-i venea să creadă, se simțea stingher, ca și părăsit. Dar din zi în zi se obișnuie, și fața lui începu să se lumineze.

După două săptămîni, Eufemia veni umilită să se împace. Îi spuse «Albescule», cum nu-i mai spusese de la logodnă, îi vorbi cît putu de dulce. Dar nenea, după ce o ascultă, îi zise :

— Știi ce, dragă ? Poate mai am un an, doi de trai. Lasă-mă să răsufli și eu o dată, pînă nu mor !

Apoi o pofti afară.

COBE

Bădicul Stan albise, — și de numărul anilor, și de greutatea vieții, dar tot mai mult de răutatea nevestei. A albit de numărul anilor pentru că așa li-i dat oamenilor. A îmbătrânit și de greutatea vieții pentru că tot avutul îi era căsuța cu pereții de nuielă, plini de umflături, și petecul de curte. A trăit o viață îndelungată numai din munca celor două brațe ale sale; nici un copil nu i se născuse să-i ieie sapa și coasa din mână la bătrînețe. Totuși n-ar fi azi așa de încovoiat, așa de adunat dacă nu l-ar fi turtit nevestă-sa, Saveta. Sărăcia e o povară, dar dacă ești sănătos și-ți place munca, iar acasă te așezi în tihnă la masa pe care aburește mîncarea, știind că ai un scaun de hodină, parcă

nu-i din cale-afară de grea. Pînă isprăvești cu cina, parcă ți-a luat cineva oboseala cu mîna, și numai cînd te ridici să pui un ochi de jar în pipă, simți că ți-au înțepenit șalele. Dar dacă ai tihnă la casă, nici de înțepenirea asta nu te superi. Te răstorni alene în păcel și știi că, pînă dimineață, somnul te va unge mai bine decît cea mai meșteră moașă și că te vei scula teafăr.

De tihna asta bădicul Stan n-a avut parte în viață. Tihna o aduce la casa omului nevasta harnică și cuminte, soția care-și iubește bărbatul și-l ascultă. Acuma, de harnică și iubitoare a cunoscut-o Stan pe Saveta încă înainte de a se lua. Și el, dar mai ales părinții lui ziceau : «Căsătoria asta e de la Dumnezeu rînduită».

N-a trecut însă o săptămînă de la cununie, și bădicul Stan și-a zis : «Mi se pare că și-a învîrtit puțin coada și ghiavolul, pînă ne-a văzut legați».

Harnică și iubitoare era Saveta și acum, dar cu minte?

La ospăț, la masa întinsă, cînd a fost să închine a cincea oară mirele, Saveta i-a luat paharul din mînă.

— Vai de mine, Stane, să nu-l bei ! Ai cădea mort-trăznit aici, lîngă mine. Am văzut-o pe Marina făcînd sămn cu mîna spre paharul tău, cînd a trecut pe lîngă noi, ș-a vrăjit beutura.

Saveta i-a spus cuvintele astea în șoaptă. Se albise ca perețele, și Stan a simțit cum tremură carnea pe ea. Stan nu credea în boscoane, totuși îi pieri tot cheful. Marina era o fată din sat cu care Stan stătuse în povești pe la porțiță încă înainte de a se gîndi s-o ieie pe Saveta. El începu să se gîndească la Marina, își aminti de șoaptele lor, numără în gînd năfrămuțele cîte le luase de la fată și simți că-l apasă o povară pe inimă. Prea s-a purtat el neomenește cu biata fată !

Stan nu credea în farmece, dar la șoaptele tinerei neveste se gândi că n-ar fi cu neputință ca Marina să caute o cale de răzbunare. Simți că i se strică inima și că nu mai poate petrece la ospățul lui.

Saveta, iubitoare cum era, a băgat de samă numai-decît că se schimbase Stan. S-a aplecat spre el și i-a șoptit din nou :

— De bună samă a fărmeceat beutura : nici nu te-ai atins de ea și totuși te-ai schimbat. De-ai fi beut, ai fi căzut mort-trăznit, lîngă mine. Așa a fost de mare puterea farmecului !

Noroc că la oștepe nuntașii nu se prea iau după miri : dacă au mîncare și mai ales băutură, bubuie petrecania, chiar dacă mirii sînt supărați, ba se și cere ca ei să nu fie prea veseli. Altfel, ospățul lui Stan ar fi trebuit să se spargă în sara zilei întîi și să nu ție pînă a treia zi dimineța.

A doua zi, a treia zi, și pînă azi, Stan a putut vedea că ce i-a șoptit atunci Saveta au fost vorbe goale. Marina nu-i purta și nu i-a purtat nici mai tîrziu sîmbetele. S-a măritat în curînd și a trăit fericită în mijlocul alor opt copii.

Dar convingerea aceasta a fost prea tîrzie : el își stricase cea mai frumoasă zi din viața lui din pricina Savetei.

Cununia o făcuseră tîrziu, în primăvară. Trei zile după nuntă își luară amîndoi soții sapele și ieșiră în porumbiștea plină de buruiană. Era săpatul de-al doilea ; cam întîrziaseră, căci ținuseră ploile cu săptămînile.

Săpau în parte la un român fruntaș, lîngă pădure. Cînd fu soarele în crucea amiezii, lăsară sapele, mîncară în răcoarea unui stejar de la marginea pădurii, apoi se

puseră la un ceas de hodină. Dar Stan nu puțu adormi : mireasma pădurii îl ținea treaz. Aerul umed era îmbălsămat de un miros deosebit. Stan cunoscuse mirosul acesta numaidecât, deșertă traista de merinde și, cu ea goală, se adânci în pădure. Când se trezi femeia, Stan sta surîzînd înaintea ei cu traista plină de bureți tineri, cărnosi. Tocana de bureți era patima lui. Se bucură și Saveta și se miră de unde a putut culege atîția.

Dar, sara, acasă, abia se așezară la masă, abia gustară din mîncarea delicioasă, cînd Saveta puse deodată furculița pe masă.

— Doamne ferește, nu știu cum îmi vine cînd mă gîndesc că atîția oameni s-au otrăvit din bureți !

Stan rămase cîteva clipe cu bucățelele în gură, fără să le dumice. Se uită prost la nevastă și zise :

— Ce-ți umblă prin cap, muiere ?! Eu am cules bureții și știu că n-oi fi pus în traistă de cei veninoși. Vezi și mîncă !

El înghiți în silă bucățile, simți un fel de amăreală pe cerul gurii, amăreală de la bureții care-i plăceau așa de tare mai nainte. Dar gustul acesta acum nu-i plăcea.

Femeia nu luă furculița, ci zise :

— Din nebăgare de samă ai fi putut culege vrunul veninos, și eu, drept să-ți spun, nu-i cunosc. Doamne ferește pe toată lumea de primejdie, mai adaose ea, făcîndu-și cruce.

— Poți mîncă fără frică, nevastă, eu îi cunosc bine, tot de-un fel am adunat. Îi cunosc de cînd am fost de șapte ani, îi zise Stan.

El încercă să o înduplece să mănînce și ea, dar în aceeași vreme simțea că nici el nu mai are nici o plă-

cere să ospăteze. Simțea însă o adâncă părere de rău că lasă bunătatea pe masă. Și mîncă mai departe.

— Nici nu li-i vremea încă, începu din nou Saveta. Poate să fie altfel de bureți, pe care nu-i cunoști tu, chiar pentru că-i prea devreme.

Acum lui Stan i se opri bucătura în gît, nu pentru că s-ar fi temut de înveninare, ci pentru că se mîniase.

— Lasă-mă să-mi tihnească mîncarea, nevastă, și nu mă prosti ! îi strigă, înverzit de mînie.

Saveta nu mai zise nimic. Așteptă un răstimp, apoi luă furculița și începu să mănînce și ea.

Era obiceiul ca a doua duminică după cununie însurăreii să meargă, ducîndu-le plocon un colac, la nănași. Porniră și Stan cu Saveta. Cînd să iasă pe porțiță, Saveta îl opri :

— Amîndoi să pășim peste prag cu piciorul drept, Stane, și cînd întrăm în casă la nănașul, cu piciorul stîng. Așa să ne potrivim pașii și să ne chibzuim. Dacă vezi că mulți nu trăiesc bine laolaltă, să știi că n-au ținut legea asta.

— Ai scrînteală la cap ! îi zise bărbatul, trecînd pragul cum se nimeri.

Dar în drumul pînă la nănași, chiar fără să vrea, îi venea mereu gîndul : «Cine știe, poate tot să fie ceva în lucrul ăsta ». Și, din ce se apropia de casa nănașilor, din ce se încurca mai des în mers, gîndindu-se mereu cum să-și potrivească pașii. De la o vreme mersul lui deveni un adevărat chin și începu să-l ieie cu nădușeli. În răstimpuri se rușina de sine și-i era ciudă pe nevastă.

Dat-a, n-a dat ceva pe vorbele Savetei, destul că pragul nănașilor l-a trecut cu piciorul stîng. Nevasta l-a strîns de mînă și l-a privit mulțumită în ochi.

Cînd s-au întors acasă, cînele lor se ospăta din colacul ce-l lăsaseră, la plecare, pe masă. Era soț cu colacul cel făcut din împletituri frumoase, dus la nănași. Ușa casei era deschisă.

— Asta-i pentru că te-ai îndoit de adevărul cuvintelor mele, zise Saveta.

— Asta-i pentru că n-ai închis bine ușa ; tu ai rămas în urmă, răspunse bărbatul.

Din aceste cuvinte izvorîră altele, tot mai multe, tot mai aspre, se părea că cearta cea dintîi e gata, cînd deodată îi reuși Savetei s-ajungă singură la cuvînt și, înălțînd glasul, nu-i mai dădu răgaz lui Stan să spuie o singură vorbă.

— Cine nu crede-n legi și-n ursite nu-l ajută Dumnezeu. Că toate cîte ni-s date sînt de la Dumnezeu lăsate. El dă sămne după care poți judeca primejdia, el arată sămne ca să ne ferim de fulger săc, de trăznet, de moarte și de ghiavol.

Torăi mai departe, parcă într-un fel de amețală, și, cînd se opri, bărbatul păru liniștit.

— Ai gărgăuni în cap, nevastă, zise el încet, apoi o lăsă, ieși pe porțiță și se duse ață la socri.

— Nu mi-ați spus tot, maică, despre Saveta, zise cu năcaz soacrei, care era singură acasă.

— Vai de mine, Stane, da' cum să nu-ți spunem ? Nu-i harnică ?

— N-am ce vină-i băga de harnicie.

— Nu ține la tine ?

— Ține.

— Nu știe pregăti o mîncare ? Nu știe face pînea ?

— Toate astea-s bune, maică, dar e beteagă.

— Beteagă fata mea ? Fata mea înflorită ca un bujor și plinuță ca un pepene ?

— Se tot teme de rău. E prea fricoasă. Când ți-i lumea mai dragă, te trăznește c-o vorbă.

— Cu ce vorbă ?

— Spune că se poate întâmpla o nenorocire, și-ți strică inima.

— Și nu se poate întâmpla ?

Stan o privi cu mirare și-i zise :

— Dacă i-ai dat dumneata astfel de povețe, rău ai făcut. Dacă le spune din capul ei, slab cap are.

— În bine să te gîndești la rău, e cea mai mare cumințenie, Stane, nu-i boală, cum zici tu. Vei vedea că așa vă veți feri de multe nenorociri.

Stan ieși tulburat din casa socrilor.

Dar Saveta îi plăcea și, pentru atîta rău, nici nu se gîndea la despărțanie. Își puse în gînd să nu-i mai ieie în samă vorbele, să nu-i mai răspundă cînd va mai fi să-i cobească, doar și-a lăsa și ea năravul.

Pîn-a ținut tinerețea, nici nu i-a fost prea greu să-și ducă la îndeplinire hotărîrea asta, deși Saveta nu și-a lăsat năravul, căci, se vede, era din fire, și «năravul din fire n-are lecuire».

Începea, de pildă, vara să durduie, să se grămădească nouri negri pe cer ? Saveta tremura tăcută, că o să bată gheață. Îl umplea și pe Stan de înfrigurare, cu cobirea ei, și așteptau amîndoi, ca pe spini, pînă cădeau cei dintîi picuri.

— Slavă Domnului, nu-i gheață ! ofta Stan.

— Nu-i încă, da' poate să vie, răspundea Saveta.

Și după ploile mai mari, Stan era silit totdeauna să

meargă pe la locurile ce le lucrau în parte. Saveta nu-l mai slăbea din prevestiri de rău.

— Ce știi, poate n-a bătut gheața nicăiri, decît chiar pe locurile unde lucrăm noi.

Și omul pleca cu inima strînsă. Uneori ajungea să și creadă pe jumătate ce-i cobeia muierea. «Doamne, își zicea tot mai des, cîte nu se pot întîmpla în lumea asta !»

În zilele de vară pline de soare, pe cînd sătenii umpleau luncile cu chiotele și cîntecele de la strînsul fînului, Saveta, cum grebla în urma lui Stan, se pomena zicînd :

— Doamne ferește ! Să vie o ploaie pe nădușala asta, n-ar fi o ploaie de toate zilele ! S-ar rupe nourii, s-ar umfla părăiele, ar ieși văile și, din cîte căpițe vezi pe-aici, nici una n-ar mai rămînea. Ce s-ar alege, atunci, de munca noastră, Stane ? La iarnă ne-ar muri vaca de foame !

De multe ori, cînd să între în biserică, Saveta îi zicea :

— Apără-ne, Doamne, de rău, da' nu știu cum îmi vine cînd văd atîtea lumînări aprinse ! Cît de ușor s-ar putea aprinde o biserică și să ardă toți creștinii scrum în ea !

Alteori îi cobeia de foc, după ce se culcau. Între dezmierdări, Saveta se pomena zicînd :

— Afară e liniște acum, dar ar putea să-nceapă vîntul. S-ar putea aprinde o casă în vecini și ne-am trezi în flacări, Stane.

Om era și Stan, și oricît cerca să se stăpînească, totuși se îngrozea de multe ori de cobirile nevestei. Tot mai adînc i se pogora în suflet convingerea : «Doamne, cîte nu se pot întîmpla în lumea asta !»

Pînă i-a fost simțirea tînă, totuși se scutura repede de presimțirile astea de rău. Apoi, altfel, trăia bine cu nevasta. Hodină și tihnă avea mai rar, din pricina cobirilor ei, dar tinerețea și bărbăția nu întrebă atîta de hodină. Trece însă tinerețea și bărbăția... Și din clipa din care Stan simți că s-a început coborîșul, începu s-o urască din tot sufletul pe Saveta. Ea, în loc să-și lase năravul, cu cît îmbătrînea, era tot mai robită de el. Stan nu-i mai zicea altfel decît «cobe».

Stan avea acum lipsă de hodină, de-o mîncare în tihnă, de-un somn liniștit. Venea tot mai frînt de la lucrul zilei și, totuși, Saveta arareori îl lăsa să-și soarbă în pace fiertura. Ajunsese să nu mai poată mîncă nici dormi cumsecade, iar asta, pentru omul ce se hrănește din muncă, înseamnă moartea.

Acum îi vorbea cu dușmănie Savetei. De multe ori, după trei sorbituri, izbea lingura pe masă și-i striga :

— Nu te-ar fi putut trăzni Dumnezeu?! Da' de unde-ți mai vin atîtea minuni în cap? Trăbă că pe tine a uitat popa să te boteze! Tu nu poți fi de-a lui Dumnezeu!

Lui Stan îi stătea mintea în loc la scorniturile femeii, și tot mai mult intra în el convingerea că Saveta are legături cu Necuratul. Adevărat că acum nu mai rămăsese nimic atrăgător în Saveta. Din femeie, se schimbă foarte repede, în doi-trei ani, în hîrcă bătrînă. Ochii i se cufundară, mici, neliniștiți, în fundul capului; nasul, bărbia i se lungiră, spinarea i se încovoie și, umblînd, își tîra cizmele.

Stan încercă, acum, la bătrînețe, să se despartă de «cobe». O pîrî la protopopul și ceru despărțania «că asta trăbă să aibă legături cu Necuratul, altfel nu-i pot

trece atîtea grozăvii prin cap, și trăbă că a uitat-o popa nebotezată, că altfel n-ar putea fi dușman atît de amar-nic unui creștin bătrîn, căruia nu-i mai dă o clipă de hodină».

Saveta se apără zicînd că «tot răul vine de-acolo că ea crede tare în Dumnezeu».

Protopopul însă le respinse procesul dintr-un singur motiv : «să nu se facă de rîs acum, la bătrînețe».

Nu ? Cu atît mai rău pentru biserică !

Stan se hotărî să deie cît mai rar pe acasă. Oamenii pe la care lucra îi dădeau și sălaș peste noapte. Le era milă de bătrîn, mai ales de cînd știau ce plătește Saveta. Că hîrca, dacă nu mai putea înfrica pe moșneag, trecea de la o vecină la alta, și cobirile sale erau tot mai dese și tot mai amarnice.

De la o vreme Stan rămînea acasă numai duminicile și în zile de praznic.

Astfel, la niște Blagoveștenii, bătrînul, după ce ieși din biserică, se duse la prăvălie. Cumpără pește sărat și-l duse acasă, să-l frigă baba, și amîndoi să întingă în el cu mămăliguță caldă. Erau mari postelnici amîndoi, deși Saveta nu suferea mîncările de post, și din fiecare Păresimi ieșea afumată și uscată ca o scîndură. Moșul voi să prăznuiască această îndulcire de la Blagoveștenii cu baba lui.

După ce muiară cu mămăligă în peștele fript, de nu mai rămase nici un must în el, Stan îl împărți în două. O bucată o dete Savetei. Fie că, de cînd era el mai mult dus decît acasă, Saveta va mai fi răbdat de foame, fie că-i cădea bine această bucătură de dulce în postul mare, bătrîna mîncă lăcomos. Deodată moșul

băgă de samă că Saveta a rămas cu gura deschisă și cu ochii holbați.

N-o luă însă în samă. Știa el ce are să urmeze; chiar aștepta să-i zică îngrozită: «Doamne, Stane, nu știu cum îmi vine când mă gândesc câți oameni s-au înecat c-un os de pește!» N-au trecut Blagoveștenii să nu audă bietul Stan cuvintele astea de groază din gura muierii. Moșul deci n-o luă în samă, nu se uită la ea, să nu-și strice pofta de mîncare. Dar îndată auzi un icnit și văzu cum bătrîna se dărîmă la pămînt. Învi-nețise toată și se holba cu groază în ochii mari și tulburi. Datu-i-a pumni în ceafă, vîrîtu-i-a degetul pe grumaji, scuturatu-o-a moșul de umeri, dar fără folos. Trupul se răcea, înțepenea văzînd cu ochii.

Cînd, îngrozit cu totul, se-aplecă să-i asculte răsufletul — pace! Saveta murise înecată c-un os de pește...

O ZI REA

Dăscălița ieși palidă ca o păpădie din bucătărie și puse pe masă cafeaua aburitoare. Sfioasă, nehotărâtă, rămase o clipă privind podelele.

Dascălul Miron, înalt, zvelt, rupt de nehodină, cu două cearcăne vineții subțiri ochi, o privi cu dispreț.

— Să-ți mai dau patruzeci de coroane, să le toci? Asta aștepti?

Dăscălița simți un junghi, se făcu și mai palidă, ochii i se umplură de lacrimi.

— E ceasul când trăbă să fii la școală, zise ea, cu vocea stinsă.

Cum stăteau față în față, păreau două umbre în lumina dimineții de primăvară. Nici unul nu închisese ochii peste noapte.

— Da, zise cu răutate dascălul, era să-mi uit. Ce fericire să ai o slujbă !

Se apropie de masă, sorbi din cafea, ridicînd ceaşca, dar băutura îi păru amară ca fierea. Puse ceaşca pe masă, scupă cu greaţă şi zise :

— Ştii să te-mpodobeşti ca o cocoană, da' să pregăteşti o cafea...

Dăscăliţa îşi îngropă obrazii în palme şi izbucni în plîns. Plîngea cutremurîndu-se.

— Să-i fi ars focu de bani ! De ce mi i-ai dat dacă ştiai c-o să-ţi pară rău ? Eu i-am cerut ? Of ! Să-i fi trăznit Dumnezeu !

Cuvintele astea reuşi, cu mare greutate, să le spuie printre suspine, cu-o voce arsă de durere, de deznădejde.

— Aia-s trăzniţi, rînji dascălul, şi trăznit e şi norocul bărbatului care are o așa nevastă !

Dăscăliţa tăcu. Privi aiurită la ceas, se repezi la dulap, scoase o manta nouă, o pălărie, o cutie, le puse pe masă, apoi, alergînd în bucătărie, ieşi numaidecît, înfăşurată într-o năframă de lînă. Dascălul o văzu gata de drum.

— Ce vrei ? o întrebă cu răutate.

— Le duc înapoi ! Nu-mi mai trăbă ! La amiază îţi aduc banii, răspunse ea, apucînd furioasă pachetul, mantaua şi pălăria.

— După ce m-ai lăsat fără nici un ban la începutul lunii, vrei să mă faci şi de rîs ? De ce nu te-ai măritat după un avocat, dacă-ţi place luxul ? Cu cele două vaci ce mi-ai adus de zestre, te lua şi-un avocat.

Cuvintele din urmă dascălul le spuse izbind uşa. Femeia rămase în casă, plîngînd cu hohote mari, înecîndu-se, blăstămîndu-şi zilele.

Cu pași largi, dascălul Miron porni spre școală. În dimineața aceea nu răspunse la binețele nici unui trecător. Simți o baltă de venin, de amăreală la inimă. Vedea mereu pana albă de la pălăria cea nouă a nevestei, vedea mantaua și scuipa printre dinți ca un vizitiu. Într-o clipă de însuflețire mare, de dragoste poate, îi dăruise nevestei cele patruzeci de coroane să facă «ce va vrea cu ele». Era la începutul lunii și avea bani. Dar în clipa aceea mare uitase de alte două datorii ce-i băteau la ușă și pe care trebui să le plătească îndată ce soția-i plecase la gară. Biata femeie nu știuse nimic ; ea ajunsese să-și împlinească un vis : să-și poată cumpăra o pălărie de primăvară, un palton, o stofă pentru o haină. Ce erau patruzeci de coroane pentru toate astea ? Pentru dascălița erau un milion, căci de doi ani, de când se măritase, cinci-șase coroane era suma cea mai mare cu care pleca la oraș să târguiască. Risipi coroanele cu plăcere, cu satisfacție, gândindu-se cu dragoste, de câte ori da un ban, la Miron, care fusese așa de bun.

Cu cât se apropia de școală, pe Miron părea că-l bate un vînt tot mai iute din spate. Intră în sala de cursuri ca o vijelie. Izbi ușa cu atîta putere, încît se zguduiră ferestrele. Elevii pălră, înlemniră în bănci, cu ochii țintă la chipul verde al dascălului. De mult nu-l mai văzuseră așa de înfuriat.

Unul spuse rugăciunea, trăgîndu-și răsufletul ca-n muncile iadului.

Dascălul Miron începu să-și învîrte ochii crunți prin clasă. Nu știa pe care să-l examineze mai întîi. Elevii tremurau, se făceau parcă mai mici în băncile vechi ; cei mai mulți, ca și cînd ar fi fost hipnotizați, urmăreau toate mișcările, toate privirile dascălului.

— Ion Precup ! strigă Miron, sfredelind cu privirea pe un elev nălțîșor, durduliu la față, dar care acum nu mai avea strop de sînge în obraji.

Elevul se ridică, sprijinindu-se de bancă.

— Afară, ticălosule, la tablă ! Ce te uiți așa ? Afară !

Și, luîndu-l de ureche, îi ajută să iasă mai repede.

Aveau oră de citit. Toate cărțile erau deschise la bucata *Bumbacul*. La tablă ieșeau cînd aveau să spuie, pe dinafară, vreo poezie, și la orele de aritmetică. Elevul, după ce văzuse stele verzi cînd îl izbise dascălul cu capul de tablă, luă creta și aștepta.

— Ce-i, boule ? Ce-i, măgarule ? Ce-aștepți ? Spune *Cînele soldatului* ! strigă Miron, oprindu-se înaintea lui Precup.

Cînele soldatului îl aveau pentru vineri, și azi era joi !... Elevul însă nu cuteză să-i spuie. Ceilalți se făcură și mai mici prin bănci, începură să frunzărească prin cartea de citire, tupilîndu-se, voind parcă să se ascundă între file.

Învățătorul se opri înaintea ferestrei și privi în uliță un lung răstimp. Cînd se întoarse nu știa dacă Precup a recitat poezia ori ba. Elevul își privea vîrfurile opinculelor.

— Spune strofa din urmă, îi porunci dascălul.

Nici Precup, nici altul n-o știa. Și, dintr-odată, începu o învîlmășeală îngrozitoare. Nuiaua șuiera, pămîntele fripte se retrăgeau fulgerător, zeci de părechi de ochi priveau îndobitociți de spaimă : scheunat, plînset, răcnet se ridica din toate părțile. În cîteva minute, nu mai rămăsese nici un elev în bănci ; se înșiruiau, cu palmele de păreți, în jurul clasei ; care nu încăpuseră stăteau într-un picior, suflîndu-și cu ardoare în pumni.

În micul spațiu ce mai rămăsese liber, dascălul Miron se plimba, se învîrtea ca un leu în cușcă și nu mai vedea, nu mai auzea nimic. Din cînd în cînd, spre spaima copiilor, zicea tare :

— Ce-s pentru ea patruzeci de coroane ? Un fleac ! Da' pentru mine ? Ehe !

De cîte ori vorbea așa, singur, elevii se cutremurau, se tupilau, își ascundeau palmele, dar dascălul nici nu-i lua în samă !

Deodată, ridicîndu-și capul, zări pe fereastră o pălărie neagră-verzie. În tot satul numai popa avea o astfel de pălărie, popa Isidor, dușmanul dascălului, directorul școlii confesionale. «Vine să inspecteze !», își zise cu spaimă dascălul, și-n clipa următoare făcu un semn din mîină, strigînd :

— La loc ! Unu, doi, trei ! Mîinile pe bancă ! A-tenți !

Sala se umplu de-o pulbere fină, care se cernea, nespus de repede, în suluri albe, ce păreau niște columnae piezișe, de la ferestre pînă la podele.

Preotul ciocăni în ușă și întră numaidecît. Cei doi se închinară, tăcuți, unul în fața celuiilalt, își atinseră dreptele, preotul își puse pălăria în cuier, cu mare grijă, ca pe-o moaște.

— Examinează, te rog, zise directorul, șezînd la catedră.

Dascălul Miron părea că-și lepădase pielea pămîntie și îmbrăcase alta, luminoasă. Se silea, muncindu-se de moarte, să se liniștească, să pară vesel. Copiii începură să citească pe rînd, după bănci, din *Bumbacul*. Citeau binișor, se opreau la punct, la comă. Miron se liniștea din clipă în clipă. Își zicea : «N-are să mă prindă el pe mine !»

Popa Isidor era un bătrînuț destul de răutăcios, care, mai ales de cînd Miron avea leafă mai mare decît el, se făcuse și mai arțăgos. Îl urmărea pe dascăl pas cu pas. Era popă de legea veche, cu puțină învățătură, pe care năcazurile vicții îl supseseră și-l înrăutățiseră.

Popa, stînd la catedră, avea nu zîmbet de satisfacție. Vedea praful ce se cernea mereu, vedea ochii roșii ai copiilor, fețele lor înspăimîntate încă. Și simțea că nu se înșelase cînd, de departe încă, i se păruse c-ar auzi o larmă deosebită în școală. După ce văzu că cititul merge destul de bine, popa începu să tușească.

— E un praf aici, domnule învățător, ca și cînd ar fi suflat vîntoasele pe drum.

— Da, e praf, zise dascălul, deși el nu-l simțea, e praf pentru că băieții vin la școală cu două ceasuri înainte de-a se începe cursurile. Eu am stăruit destul să nu se deschidă sala pînă la 7 și trei sferturi. Da' dumneata, domnule director, ai fost de altă părere.

Popa Isidor, ca și cînd l-ar fi înțepat o viespe, sări de pe scaun, se aplecă în mijlocul sălii și ridică o nuia ruptă în două. De mult o pîndea cu ochii. Îndată ce ridică bucățelele, mai văzu și altele prin unghere. Trei nuiele rupsesse Miron pe palmele fragede ale copiilor! Popa Isidor puse rămășițele pe masă, zîmbind cu răutate.

— Vă dor ochii, băieți? Toți au ochii roșii, domnule învățător! zise popa, plimbîndu-se printre bănci și aplecîndu-se spre elevi. Cei mai mulți au și urechile roșii! Domnule învățător, ar fi trebuit să chemi pe doctorul. Băieții, după cum le văd eu ochii, trăbă să aibă trahomă, și dumneata trăbă să știi că trahoma e o boală lipicioasă.

Vorbind așa, se apleca mereu către băieți, le lua mâinile și li se uita în palmă. Era mare pricepător — pe vremuri mîncase și el pînea amară a dascăliei, vreo șapte ani. Atunci era într-adevăr pîne amară dascălia. Azi mîncă la unul, mîne la altul, și banul nu-l vedea cu lunile.

Dascălul Miron fierbea, schimba fețe-fețe ; pe-o clipă își aduse aminte de cele patruzeci de coroane tocate de nevastă ; își simți toată nenorocirea și-i tot venea să se repeadă să-l umfle pe popă. Simțea că vulpoiul cel bătrîn mirosise adevărata situație din școală.

Popa umbla printre bănci, zîmbea mereu, se uita la copii.

— Trăbă că te-a bătut mumă-ta azi-dimineață, măi Gavril !

— Se vede că n-ai durmit azi-noapte, Ionaș, sărace !

— Te dor măselele, Simioane ?

Și așa, pe rînd, avea o vorbă pentru fiecare elev. El zîmbea, și copiii începură să se însenineze. Dar nici unul nu răspunse la întrebările popii.

Popa Isidor se opri dinaintea unei copile de vreo cinci ani, care venise la școală pe lîngă un frățior mai mare. Venise pentru întîia oară, căci părinții se duseseră la plevilă și n-avusese cu cine rămîne acasă. Ea zbie-rase mai amarnic, în vreme ce mînia dascălului se descărca asupra elevilor.

— Ai venit și tu la școală, Florico ?

Fetița privi țintă în ochii popii, pe care-l cunoștea bine, că erau vecini.

— Îți place la școală ? o întrebă popa din nou.

Fetița clătină din cap, privi cu groază în jur și zise :

— Ba !

— Dar e bine aici, tu drăguță ?

— Ba !

— Și de ce nu-i bine ?

Popa îi zîmbea tot mai cu bunătațe.

— Îi bate ! suspină fetița cu ochii în lacrimi.

În sală era o liniște împietrită.

— Cine-i bate ?

Fetița arată c-un deget spre învățător.

— Ia, ăla. Pe toți i-a bătut, și pe Mitu nost' l-a tras și de urechi. — Fetița se ridică, îl prinse pe frățiorul care ședea lîngă ea de braț și-i zise : Hai acasă, Mitule !

— Ieși, Dumitre, și te du. I-o fi foame, zise popa. Apoi se uită la ceas : Sînt 10 ; pot ieși băieții puțin la aer, domnule învățător.

Dascălul făcu un semn, și, în cîteva clipe, sala se deșertă.

— Va să zică, așa stăm ! Începu popa, urcînd pe podium și luînd condeiul. Ți-am spus de multe ori că tratezi prea dur elevii. Da' ce-ai făcut azi e curată barbarie ! Cazul va fi însemnat aici, și duminică va fi adus înaintea senatului școlar. Las' să știe și părinții pentru ce-și trimit copiii la școală !

Dascălul înverzise.

— Disciplina cade în sarcina mea. Dumneata n-ai să te amesteci ! zise el cu furie.

— Așa ?! Te mai și obrăznicești ?! Cu atît mai bine ! Cu atît mai rău pentru dumneata ! O să anunț cazul și inspectorului regesc.

Miron mormăi ceva. Oricît își ascuți popa urechile, nu putu pricepe decît cuvîntul «prescură».

Abia coti directorul pe-o uliță, cînd dascălul ieși și porni ca o furtună acasă. În bucătărie ardea cuptorul ; se învăluiau limbi monstruoase de flacări. Într-o covată, aluatul dospit pentru pîne se bulbucase. Dăscălița nu se vedea nicăiri. El întră în casă, și ochii i se opriră asupra mesei pe care văzuse mai pe urmă pălăria cea nouă și paltonul. Nu mai erau acolo. Deschise dulapul și află scumpeturile așezate cît se poate de bine. Biata dăscăliță ! Și după atîtea lacrimi și chinuri, ținea încă la tîrgașul ăsta. Pălăria o învăluisese într-o hîrtie foarte subțire și o așezase cu grijă, să nu se turtească.

Miron se repezi, ca la un tîlhar, la pălărie, la palton, le cocoloși cu furie, ca și cînd le-ar fi gîtuit, și le aruncă jos, într-un unghet. Apoi, cu capul gol, oftînd, ieși în stradă. Se simți deodată așa de nemernic, așa de umilit, încît s-ar fi bucurat să vie cineva să-l scuie în față.

ÎN CASĂ DE OM SĂRAC

— Nu mai pune lemne, Nicușor ; e de-ajuns de cald, nu vezi tu ?

Mama și porni de lângă masă să-i curme lui Nicușor plăcerea supremă de-a deschide cuptorul cel nou, de-a răscoli în jarul înviorat și de-a arunca o nouă bucată de lemn, dar băiețașul o înțelese și puse încet, cu sfială, lemnul după cuptor. Cu capul plecat, rușinat parcă, se retrase într-un colț și nu se mai mișcă un lung răstimp.

Mama se așeză din nou lângă masă, pe scaunul șubred, și, la lumina lămpii, cusu mai departe la rochița începută. Din când în când, se zăreau în dunga mesei doi ochi nerăbdători și plini de uimire : fetița de trei ani, Măriuca, se înălța în vârful degetuțelor, să vadă minu-

nea la care lucra mama și care avea să fie haina ei de Crăciun. Privea minunată la florile trandafirii de pe stofa albastră. În afară de ea și de Nicușor, în casă mai erau doi care, însă, nu făceau nici o încurcală. Lîngă părete, pe un divănaș vechi, doi băiețași între cinci și opt ani, răzimați unul de altul, păreau foarte obosiți și gata s-adoarmă.

De-afară pătrundea huietul cumplit al crivățului. Toată zăpada, care căzuse din proaspăt, o măturase demult de pe acoperișuri, de pe uliți, troienind-o prin locuri dosite, pe lîngă ziduri. Nu mai rămăsese decît neaua ninsă mai de mult, înghețată cumu-i osul. Știe Dumnezeu ce mai voia crivățul să măture ?! Poate stelele de pe cer, care clipeau des din ochii lor înghețați de nestemate albe, verzi și aurii, și poate casa asta, slabă în temei și slabă la încheieturi. Cînd vîntul se răzima cu putere în păreții ei, în acoperișul de șindrilă, casa se zguduia, ferestrele se cutremurau, și ațele de vînt se prelingeau înlăuntrul, lungi, ca niște mustăți de pește, nevăzute, înghețate. Dar, oricît de turbat o izbea crivățul, căsuța nu se dădea bătută. Se vede că și casele sînt ca oamenii : cad dintr-odată numai cei dedați cu binele ; cei mîncăți de rele nu se lasă morții cu una, cu două.

În liniștea din casă, cîntecele cumplite ale vîntului de-afară se auzeau ca un concert haotic, sinistru, înspăimîntător. Mama se oprea din cînd în cînd din cusut și întorcea spre fereastră o față plină, palidă, pe care culoarea morții era cu atît mai stranie cu cît obrajii erau umflați de o grăsime ciudată. Era foarte corpulentă, și parcă ei însăși îi era greu de sineși. Măriuca uita tot mai des de minunea de pe masă și privea înspăi-

mîntată la geamuri ; cei doi băiețași se trezeau tresărind din dulcea lor ațipire, și chiar Nicușor se ridică, după un răstimp, din colțișorul lui și se apropie din nou de foc.

— Acum mai poți pune o bucată, zise mama, înălțîndu-și spatele, lat, ca de-un fior de frig. Da' numa o bucată, adaose repede, cuptorul dă căldură bună, nu ca cel bătrîn.

Nicușor dintr-un salt fu lîngă foc, deschise cu grijă ușa, adună cu cleștele de fier jarul pe grătar și aruncă deasupra bucata de lemn, să fie mistuită de acest mare binefăcător și mare monstru al oamenilor săraci. Numai decît se-auziră pîrîituri, pocnituri, pe ușiță săriră cîteva scînteii, și-n cîteva clipe, bucata de lemn fu îmbrăcată de flacări de aur, pe care în zadar încerca un fuior de crivăț, strecurat pe coș, să le stingă. Urlînd de turbare, crivățul se mai răsuci o dată în coș, apoi zvîcni pe-aci la deal, ca un duh rău, speriat. Se reîntoarse, însă, nu peste mult și începu să miorlăie, să vuiască și să sufle în flacările și-n jarul din cuptor.

Mama privi c-un zîmbet de satisfacție spre monstrul rotund de tuci : nici o ață de fum nu ieșea în odaie. Ce fericire, Doamne ! Pînă au avut în casă pe «cel bătrîn», — o dihanie grea și învechită, care nu mai încălzea, și care avea un pîntece larg cît «bivolul de la carul ăl de foc», cum zicea dumnealui, — dacă bătea cît de cît vîntul, odaia se umplea de fum. Ochii părinților și ai copiilor, în zilele sau în sările vîntoase, se înroșeau, îi usturau, dar ei nu se-ndurau să deschidă fereastra. Cînd bătea crivățul însă, n-aveau ce face, trebuiau să deschidă amîndouă ferestrele, ori să stingă focul, altfel s-ar fi înăbușit de fum.

Vai, de cîte ori nu se rugase dumnealui de proprietar, de cîte ori nu se certase chiar, să-i schimbe cup-torul, amenințîndu-l că-și va lua alt cvartir ! Dar toată alergarea și toată zdroaba lui fură zadarnice. Zadarnic îi arăta păreții afumați, drept martori ai adevărului spus de el, că «vechitura nu mai plătește nimic, că s-a sleit de puteri» ; zadarnic îi arăta, deznădăjduit, că «în pîntecele roajbei întră un car de lemne odată», zadarnic îl aducea pe proprietar cînd odaia era plină de fum. Stăpînul rămase neînduplecat la același răspuns : «Caută-ți alt cvartir, dacă nu-ți place». Vezi bine, chiriășul nu l-a putut asculta, căci altă locuință, mai ieftină, n-ar fi aflat în toată suburbia aceea învechită, în care dumnealui își deprindea meseria de ciobotar.

A trebuit să vie altcineva, al treilea, mijlocitor între ciobotar și proprietar, ca să fie satisfăcute și dorința unuia și a celuilalt. Din toamnă, ciobotarul căzuse la pat și trebuise să-și caute în curînd adăpost într-un spital. Lacrămile femeii, rămasă fără ajutor în gură de iarnă, muia ră inima proprietarului, și el schimbă cup-torul cel vechi cu unul nou. Dar pe «cel bătrîn» nu-l dusesese de-aici, ci îl trecuse numai în odaia vecină, îl pusese, pe picioarele-i slăbănoage, lîngă ușa care, și așa, nu era folosită pe timp de iarnă. Odaia ținea tot de locuința ciobotarului, dar el și-ai lui nu o foloseau decît vara ; iarna se adunau cu toții într-o singură cameră. Acum era plină de unelte de-ale bolnavului, de tureci, de rupturi.

Mama privea din cînd în cînd spre foc, apoi cosea mai departe. Pe fața ei adiau, cînd și cînd, zîmbete de fericire. Poate nici ea nu-și dădea sama de ele ; de le-ar fi simțit, s-ar fi judecat cu asprime, pentru că nu cu

zîmbete va fi împodobită viața ei de-acî încolo. Bărbatul ei slăbise foarte tare. Îl văzuse de curînd, sînt numai trei zile, și-și dăduse sama că el niciodată nu va mai bate cu ciocanul. Îl mîncase tusa cea sacă.

Femeia zîmbea totuși, fără să știe. Cosea la hăinuța de Crăciun a Măriucăi, și hăinuța asta era ultima; pentru ceilalți trei, isprăvise. Era și vremea, căci doar o zi îi mai despărțea de sărbători. A doua zi era ajunul. Voia cu orice preț ca-n noaptea asta să-i isprăvească podoaba fetei: mîine trebuia să gătească o mîncare mai omenească, mîine trebuia să împodobească brăduțul.

Cît muncise, cît se luptase să aibă și pîne, și lemne, și hăinuțe pentru copii, și jucării de sticlă și de pămînt suflat cu porțelan, și dulcețuri aurite și argintate pentru brăduleț! Numai ea știe cît a trebuit să spele, să zolească în gerul de-afară, la rîu! Dar acum a uitat de toate năcazurile! Pantalonașii și bluzuțele băieților sînt încuiate în dulap, iar jucăriile de sticlă, de porțelan și de tinichea sînt bine împachetate într-o hîrtie, în odaia cealaltă, lîngă cuptorul «cel bătrîn».

Copiii erau tot mai somnoroși, tot mai palizi; mama găti așternutul și, după ce încălzi plapuma la foc, îi acoperi. Apoi luă din nou acul, dar cîteva clipe nu împunse. Asculta. Părea că vîntul vrea să smulgă tot ce era împlîntat în pămînt; turbat că nu reușise, părea că se-mbucătățește în mii de fărîme și că aceste fărîme se bat acum între ele, schimbate într-o ploaie de gloanțe șuierătoare. Mama se apropie de geam, vrînd să privească în uliță, dar nu putu să vadă nimic; geamurile erau îmbrăcate cu flori groase de gheață și luminau rece, oțelii în bătaia lunii. Chiar de-ar fi putut zări afară, n-ar fi putut vedea decît o întortocheată uliță

pustie și, din loc în loc, bucăți și sfărîmături din acoperișuri.

Și totuși, năzuia cineva, în sara asta tîrzie și vrăjmașă, spre casa cea săracă, dar acela era încă departe, și ea nu l-ar fi putut vedea. Abia ieșise din spitalul central, și, învăluit într-un palton lung și vechi, abia pornise pe drumul cel mai scurt spre casa lui.

Numai după multe rugăminți putuse îndupleca pe medicul-șef să-l lase să-și petreacă sărbătorile în sînul familiei. Doctorul îi spunea mereu că nu se poate, c-ar fi spre răul lui, că i-ar agrava boala.

— Închipuie-ți, noi sîntem răspunzători de bolnavii noștri !

Se vede însă că nu era chiar așa de răspunzător, pentru că, dîndu-i, în sfîrșit, permisiunea cerută, nu se îngriji ca bolnavul să nu meargă pe jos pînă acasă. L-a lăsat să iasă în bătaia crivățului, îmbrăcat într-un palton vechi, subțirel.

Dar ciobotarul, gîndindu-se la copii, la nevastă, la Moș Crăciun, trecea zîmbind printre cuțitele crivățului, care i se puneau în drum din toate părțile, să-l oprească, să-i taie răsufierea. Lui îi era cald și se simțea bine. Se simțea atît de bine, încît își propuse să-i facă nevastei sale o surpriză. Cumpără un kilogram de cîrnaț afumat, fript proaspăt, împachetat, cu gîndul să-l introducă în odaia în care stătea nevastă-sa și copiii, fără ca aceștia să bage ceva de samă. Numai după ce se va răspîndi mirodenia în casă, și nevasta și copiii vor începe să adulmece mirosul străin, numai după ce vor crede că-i un dar de la Dumnezeu, să se arate și el în casă.

Planul, deși copilăresc, îi făcu o mare bucurie. Nici nu era greu de adus la îndeplinire. În curte intra fără să-l simtă cineva, căci la casă săracă nu țin cînii, — ai tăi n-au ce păzi, ai altora n-au ce roade... Ciobotarul știa că ușa de la odaia a doua nu se-ncuie niciodată, că nici n-are încuietoare. Va merge deci tiptil, va deschide ușa asta, apoi se va apropia de cea despărțitoare, va crăpa-o încet-încet și va pune înlăuntru pachetul cu cîrnații. De întunerec nu se temea, cunoștea bine locul : de doisprezece ani locuia aici. Mai știa apoi că, pe vremea asta, copiii dorm, iar, în vuietele vîntului, femeia lui nu va băga nimic de samă.

Ușa pe clanța căreia puse mîna se deschise îndată, dar, abia crăpată, se opri în ceva. Omul împinse înții mai încet, apoi se opinti mai tare. Atunci se auzi o duritură grozavă, și, n același timp, țipătul femeii din casă.

Duritura fusese pricinuită de cuptorul «cel bătrîn», care se răsturnase de pe picioarele lui slăbănoage și, căzînd pe podele, se desfăcuse în trei bucăți.

Femeia privea înghețată de spaimă la cele trei bucăți ce se rostogoleau prin odaie. Dar, la flacăra lămpii, recunoscînd pe bărbat, pricepu într-o clipă tot ce se petrecuse, și, scoțînd alt țipăt de spaimă, se repezi la pachetul cu jucării. Nu mai rămăseseră în el decît hîrburi !

Netezind cu-o mîină fața rece a bărbatului, femeia izbucni într-un plîns amar și nepotolit. Suspinele ei se-amestecau cu gemetele și urletele crivățului.

O SCRISOARE

Lenușo, sufletul mamei !

Să ne-nșăli așa, să mă faci pe mine și pe tăticu să te-așteptăm la toate trenurile, de dimineață pînă sara ! Cum n-ai venit la 9, — după cum ne-ai scris, — te-am așteptat și la 11, și la 2, și la 6, și la 8. Asta nu se face, sufletul mamei ! Nu ne-așteptam chiar de la tine ! Ce sfîntu ! Dacă Valer e în slujbă, puteai să te repezi tu să ne bați telegraful, doar nu ești fată de la țară, să nu te știi afla într-o așa strîmtoare ! Tăticu cerca să mă-mbune, căci, știi, mă neliniștisem grozav, credeam să nu i se fi-ntîmplat ceva rău puișorului. Tăticu îmi spunea mereu : «Nu-i nimic, simțesc că n-a putut să se-ntîmple o nenorocire. Cine știe ce-a intervenit !»

Da' tu știi cît sînt eu de simțitoare, și nu m-am liniștit decît azi, primindu-ți scrisoarea. Doamne, va trebui să mai aștept dar o săptămînă ! De 3 ani ești dusă, da' mie-mi pare că de trei sute de ani nu te-am văzut ! Lenuțo, sufletul meu, viața mea e vrednică de plîns de cînd te-ai măritat tu ! Casa noastră e pustie, orașelul nostru e părăsit parcă, taticu-i supărat, și mamica-i bolnavă. Îmi pare c-avem un mort în casă, ascuns pe undeva, de nime nu-l vede, și nime nu vine să ni-l ducă. Nu te speria, mortul nu-i decît fericirea noastră, a mea și a taticului. Nu ne putem obișnui să fim fără tine. Tu singură ai înseninat viața noastră. Mă gîndesc de multe ori, cu ce drept a venit acel Valer și ni te-a luat ?

Vai, dragă, nu te supăra ! Știm că-i un tinăr vrednic de tine, și un om cu poziție. Altfel, crezi că ne-nduram să te lăsăm să ne părăsești așa de curînd ? Crezi că te lăsăm să părăsești orașelul nostru ? D-am avut o mîngîiere ș-o satisfacție ! Și avem ș-acum ! Să vezi cît au rămas de triste preținile tale, care nu pot spera norocul de a se mărita la oraș, după un om cu poziție ! Cînd mă-ntîlnesc cu ele, abia cutează, — de invidie, de bună samă ! — să mă-ntrebe : «Ce mai face Lenuța ?» Să le vezi cum pălesc, cum își strîng buzele cînd le spun că ai legături cu societatea cea mai aleasă din oraș ! Asta e mîngîierea ce-o mai am după pierderea ta : să le văd pline de pizmă ! Vai, sufletul mamei, s-ar plăti să vii cît mai repede pînă la noi, dacă nu ca să ne vezi, cel puțin să te bucuri de pretinele tale ! Cînd ai apărea într-o toaletă făcută acolo, după ultima modă, zîmbi-

toare și fericită, cred că ele s-ar ascunde ca puii de potârniche, să nu le mai vadă nimeni.

Pretina ta cea mai bună, Olimpia, spusese într-o zi mătușii tale Pulcheria : «Drept să-ți spun, nu socot de prea mare fericire să fii măritată după un contabil la bancă !» În ziua următoare am întâlnit-o și i-am zis : «Da' dacă contabilul e nepotul directorului ? E numa un pas pînă la prim-contabil, și numa doi pînă la casier !» A zîmbit cu răutate și mi-a spus : «Adevărat, aș vrea să fiu în locul Lenuței !»

Vai, ipocrita !

Cîte nu aveam să-ți spun dacă veneai ieri ! Uite, mi-e inima plină și nu mai pot aștepta pînă duminică ! N-ai idee cît mă simt de măgulită în urma căsătoriei tale ! Sînt cea mai fericită mamă ! Închipuie-ți : toți trei pețitorii tăi de-aici de la noi sînt nespuse de opăriți. Petrașcu și Albu au căzut în melancolie, dacă nu chiar în gălbinare ! Nu-i mai vede nime, nu mai ies nicăiri ! Sînt morți pentru societatea noastră ! Muntean și-a cerut de două ori transferarea pînă acum. Nu i se dă ! El e cel mai deznădăjduit. Spune, de cîte ori bea un strop de vin, — și e sigur că acum bea adeseori, — spune : «Măgar am fost că am cerut să-mi întabuleze și curtea, și casa pe mine ! Trebuia să mă mulțumesc cu cele zece mii de coroane. Cu vremea, ale mele erau toate !»

Mintea rumînului cea de pe urmă, ce să zic ! Drept să-ți spun, de el mi-e milă, fiindcă l-am prețuit mai mult decît pe cei doi. Acuma, cum ș-a sărat, așa va mânca ! Tăticu nici acum nu-i poate uita obrăznicia.

Ce-aș face eu, în părăsirea mea, dacă n-ar veni, în toată ziua, cînd o pretină, cînd alta, să mă-ntrebe de

tine?! Toate vreau să te vadă! Și se uită la mine cu niște ochi! Eu le vorbesc mereu de Valer, da' și de directorul, unchiu-său! Să le vezi cum admiră și cum se minunează! E o adevărată fericire!

Grijește, scumpa mea, când vei veni duminică, să-ți aduci toate patru toaletele. Cea albastră o s-o iai la biserică; la prînz avem să invităm o întreagă societate, atunci vei fi în cea cafenie; la plimbare, după prînz, vei purta-o pe cea verde, care te prinde mai bine decît toate; în sfîrșit, sara vei avea-o pe cea neagră, de mătase. O să vezi, are să fie o senzație!... Da' nu care cumva să nu vii duminică! De azi am trimis invitările pentru prînz.

Și mie și tăticului ne-ar plăcea foarte mult dac-ar veni și Valer. Știi, ar fi bucuria deplină! Da' dacă nu va putea să participe, după cum ne scrii, și așa va fi bine. Ba, într-o anume privință, va fi mai bine așa. Se va vedea, astfel, libertatea de care se bucură o nevastă tină, măritată după un om din înalta societate. Aici pare aproape imposibil ca o femeie tină să meargă undeva fără bărbat. Toate nevestele tină visează fericirea asta, da' nu se-mpărtășesc de ea decît doamnele din adevărata societate.

Pricepi tu, sufletul meu, cît de mult te-ai ridicat deasupra noastră? Înțalegi că trăbă să fie o lume întreagă care să te invidieze? Pătrunzi fericirea unei mame care are o astfel de fată? Hei, ești încă copilă, și trăbă să treci încă peste multe, ca să poți gusta o fericire așa de mare!

Mie îmi scrii așa de puțin despre petrecerile la care-ai fost, despre concertele și teatrele ce le-ai admirat! Mie mi-i destul ș-atîta. Da' bagă de samă, prinde, când vei

veni duminică să-ți aduni bine amintirile, să le poți spune tot-tot celor de-aici. Va fi o biruință a noastră !

Îmi scrii despre pretine, despre vizitele ce ai făcut și care ți s-au întors. N-ai idee cât de fericită m-ai făcut prin înșirarea acelor nume ilustre. Mi-am zis, cu ochii umezi : « Ferice de ea ! Ce-am visat eu, ea a tins cu mâna ! »

Fericirea vieții de la asta depinde : în ce societate te-nvârtești. Mie mi-a fost dat să am de-a face, în viața mea, tot cu femei și cu oameni năcăjiți, care nu știu să spuie o vorbă frumoasă, ci se plîng și iar se plîng, de-ți întunecă și biata lumină ce licărea poate în sufletul tău. Tu ai de-a face cu oameni fericiți, cu femei pline de zîmbete. Să crezi că asta va contribui foarte mult ca și tu să zîmbești viața întreagă. Între flori nu poți să fii decît o floare. Vai, n-aș dori s-ajungi niciodată în viață la-nțălegerea zicalei : « Dacă te mesteci în tărîțe, te mîncă porcii ».

Ce folos că ești un suflet distins, dacă te-atingi de ce e mai ordinar în viață ! Îmbătrînești înainte de vreme ! Iată ținta vieții tale !

Nu știu cu ce cuvinte să-ți explic satisfacția ce am simțit cînd mi-ai scris că cu Anastasia n-ai convenit ! Mulți ziceau la noi : « Ce lucru mare că Lenuța s-a măritat la oraș ? ! Și Anastasia e acolo, de cinci ani ! » Da' vezi că e o deosebire nemărginită ! Anastasia trăiește acolo, neștiută de nimeni, de cinci ani ; tu, în vreme de trei săptămîni, ai trecut pragul familiilor celor mai alese. Îmi place purtarea ta ! Ferește-te de ea și de-aci încolo ! Nu-i cerca pretinia ! Și dacă te-i întîlni vrodată cu ea, fă-te că n-o cunoști. Ar fi un trist episod în

viața mea cînd, întîlnindu-vă, aş afla că tu ai saluta-o mai întîi.

Vai, drăguță, cum ți-aș trimite niște salată verde, niște castraveți numa cît deștu, niște fasole fragedă ! Ni-i plină grădina. Da-mi zic : «Pîna acolo se vestejesc». Da' cred, mai ales, să afle cele de-aici că-ți trimit zarzavat, ar zice numaidecît : «E măritată după un golan, n-au să-și cumpere nici zarzavat !» Să crezi, pretinele tale îmi spionează toate mișcările !

Țin să-ți spun că aş dori foarte mult să vă luați un cvartir cu grădină. Tu știi ce aducea grădina noastră. Apoi, lucrînd în ea, undeva într-o stradă mai neumbată, n-are să te știe nimeni, și lucrul în grădină are să te facă mai frumoasă. E sănătos, știu de la mine ! Pe lîngă asta, poți cruța o grămadă de bani.

Și, pîn-atunci, aveți piață foarte ieftină, numa să te știi tîrgui. De multe ori mă gîndesc și zic : «Dac-aș fi eu în locul Lenuței, știu că le-aș frige pe precupețele celea, știu că i-aș uimi pe sîrbii ceia cu priceperea mea !» Dragă, în orașele mari, asta să-ți fie regula, dai jumătate din prețul ce ți se cere. Asta o știu din experiență, am pățit așa de cîte ori mi-am cumpărat o jachetă ori o pălărie.

Am tot voit să-ți scriu de oțet. Nu lua niciodată mai mult decît de zece bani. Și, de la prăvălie, adu cu cartea ! Servitoarele din orașele mari sînt toate hoațe, că le trăbă bani pentru cătanele lor. Și la noi, și cît nu te-nșală ! Cumpără cu cartea ! Scapi de mișelia slujnicilor și mai ai un profit : negustorul te cunoaște, de la o vreme, și-ți dă marfă bună.

Îmi mai vin pe limbă o mie de lucruri, da' tu știi că eu nu-s prea mare pretină cu condeiul ; vină dumi-

nică, și voi spune tot ce mă apasă pe inimă, Lenuțo, sufletul meu !

P.-S. Să nu-mi bați telegraful ! Vreau să vii tu în persoană. Și te-așteptăm ! Să nu-ți uiți de cele patru toalete ! Tăticu te îmbrățișează, și eu te sărut de mii de ori,

Mamițica.

1 9 1 3

O ZI ÎNSEMNATĂ

Părintele Andrei intră în casă izbind ușa cu putere, își aruncă pălăria veche, verzie pe pat, în vreme ce la gură i se îmbulzeau vorbe de mînie, amestecate cu ocări. «Hantătaru», «dracu» erau pomeniți tot la al treilea cuvînt. Preoteasa intră numaidecît din odaia vecină, își încrucișă mînile pe piept, clătină din cap și zise :

— Frumoase vorbe ! Mi-ar plăcea să te-audă acum parohienii tăi !...

— Dar audă, fire-ar ai...

Și cel care fuge de fumul de tămîie iar fu pomenit.

— Frumoasă pildă pentru oameni ! Cel puțin de-ai striga mai încet, să nu te-audă slujnica ! Știu că are

ce spune în sat ! De patru zile parcă ți-ai pierdut capul.

Zicînd așa, preoteasa începu să aștearnă masa pentru doi. De pe fața, din mișcările ei, din linia de supărare în care-i încremeniseră buzele se citea bine că nu-i pare o fericire să trăiască în casă c-un astfel de om.

— Mai slăbește-mă cu pilda, soro ! În sfîrșit, omul, chiar popă să fie, nu-i lemn, nici piatră. Ne mai ieșim și noi din fire, că nu sîntem sfinți, zise popa, ducîndu-și mîna la buzunarul în care-și ținea de obicei tabachera, dar și-o retrase repede, ca și cînd s-ar fi atins de foc.

— Da' ce sînt vinovată eu pentru că te-ai certat cu sluga ? Întrebă preoteasa, oprindu-se cu două șervete-n mînă și privind țintă la părintele. Să te fi mulțămît că l-ai ocărît acolo-n curte și să nu mai fi venit și în casă cu vorbele tale...

— Ei, ei, făcu popa c-un fel de răutate, prea ești subțire și tu ! Acuma, noi, ăștia din popor, nu putem fi decît așa cum ne-am născut, și te rog să mă ierți dacă delicatele tale urechi nu pot să sufere așa ceva.

Preoteasa nu se uită la el, dar simți batjocora ; îngălbeni, buzele începură să-i tremure și, în grabă, izbucni în hohote de plîns.

Părintelui Andrei îi păru rău c-a supărat-o, dar era prea tîrziu.

De patru zile dumnealui era mereu nemulțumit, mereu încruntat și, oricît încerca să se stăpînească în fața soției, nu reușea. Din nimica toată izbucnea, și atunci simțea un fel de mulțumire s-o rănească cu aluzii răutăcioase. Îndată ce spunea vorba grea, își simțea lășitatea, era și mai nemulțumit de sine însuși și era foarte bucuros dacă-și putea face de lucru prin sat. Dar de

patru zile nu-l chema nimeni, părea că-și uitaseră parohienii că au popă-n sat, și, astfel, părintele, ca să nu rămîie subț un acoperiș cu preoteasa, pornea prin sat, fără nici o treabă.

În colindările lui fără de nici un rost pe ulițele satului, părintele se simțea foarte nenorocit. Se gîndea cu amar că rău a făcut alegîndu-și cariera preotească, îi judeca cu asprime pe parohienii care nu-l puteau prețui pe-un om ca el, îl apăsau nespuse de greu vorbele spuse preotesei. Dar decît orice îl tulbura mai adînc conștiința slăbiciunii omenești, a slăbiciunii sale. Vedeă el limpede că, cu-o altă inimă, cu-o altă putere de voință, ar fi putut să fluiera cu nepăsare și n-ar fi ajuns să-și supere soția, care nu era defel vinovată că el n-avea, de patru zile, nici un ban în buzunar. Cînd a fost la plățirea contribuției către stat și comună, preoteasa i-a spus doar destul de limpede :

— Ține cîteva coroane și pentru casă. N-a fi nimic dacă le vei plăti mai tîrziu.

Dar el, fiindu-i groază de datorii, a plătit tot.

— O să mai pice de prin sat, i-a zis preotesei, și toată ziua ai fi putut prinde cu el iepuri, așa a fost de vesel.

Din sat, însă, n-a «picat» nimic. Oamenii arau și sămănau în aceste zile limpezi de septembrie. Nici unuia nu-i dădu prin gînd să se-mbolnăvească chiar acum, ori să-l cheme pe părintele la vreo sfeștanie.

E adevărat că orice om se simte mai mic și mai neînsemnat cînd rămîne fără nici un ban, dar totuși, în privința asta, țăranii sînt mai fericiți decît domnii... Iar părintele Andrei, în dimineața asta, își isprăvise și tutunul, și el era fumător pătimaș.

Tot din pricina acestei «buruieni» sfădise pe slugă dis-de-dimineată. Acela-i ceruse șapte bani, să-și cumpere un pachet. Și, cum nu avea nici șapte bani, îl ocărîse rău de tot, și se tulburase peste măsură.

Preoteasa ieși cu ochii plîși în bucătărie, dar se întoarse numaidecît.

— Te-așteaptă un om, zise ea, și trecu în odaia vecină.

Nici unul, după schimbul de vorbe, nu se mai gîndea să-și soarbă cafeaua cu lapte. În casa lor nu era obicei să se-audă vorbe grele între soți, și cînd se-auzeau, se răcea parcă întreaga casă și devenea pustie. Chiar lucrurile păreau, toate, vechi și părăsite, și celor doi soți le era frică să le atingă.

«În sfîrșit, mă cheamă cineva ! își zise popa, simțind o tresărire de bucurie. Cine știe, poate un maslu...»

Se gîndi la slujba cea mai scumpă, de două coroane. Dar omul care-l chema avea lipsă numai de-o sfeștanie.

Nici nu era om cel care-l poftea să-i sfințească casa, ci un fecioraș ca de optsprezece ani, pămîntiu la față, slab și deșirat. Avea un cap lungăreț, pe care sclipeau, în bătaia soarelui, trei petece rotunde de piele, fără nici un fir de păr ; avea grumajii subțiri și lungi, acoperiți de-o piele cenușie, care se îndoiau sub greutatea capului mare ; umerii i se adunau într-un fel de zgulire, ca și cînd i-ar fi fost frig sau frică ; pieptul — îngust, căzut înlăuntru, iar membrele — curat vorba cîntecului : «mînile — ca fusele, picioarele — ca rășchitoarele».

Părintele Andrei simți că-i scade avîntul cînd văzu înaintea lui pe Toma Rogoz. Îl întrebă, aproape cu mînie, ce poștește.

— Să faci bine să-mi faci o feştanie, părinte, răspunse Toma pe-o voce plângătoare şi scîrîitoare. Mi-am făcut casă nouă.

Popa îşi dădea bine samă de micimea lui de suflet, de ticăloşia lui ; îşi zicea : «Dacă e casă nouă, vine feştanie mare, cu rugăciune potrivită pentru alungarea duhurilor, şi plata va fi, nu douăzeci de bani, ca la feştania mică, ci patruzeci». Simţea că la un om ca ăsta e dator să facă gratuit sfinţirea casei, dar nici nu se gîndea la aşa ceva. Îşi zicea : «Voi putea să-mi cumpăr un pachet de tutun».

Îşi luă repede cartea şi patrafirul şi porni cu Toma după el. Neputinciosul abia se ţinea în urma popii.

Văzduhul era limpede ; fire de funigei pluteau alene, strălucind în soarele de toamnă ; deasupra, bolta cerului era clară, vineţie. Satul părea pustiu.

— Mi-am mutat casa de pe mlaştină, şuieră Toma în urma popii, mi-am mutat-o mai deoparte, pe dîlm. Spun oamenii că cel Necurat şăde şi se bălăcăreşte în mlaştină, şi spun că din pricina lui a murit şi taica şi maica, şi tot el mi-a pus mie boala-n oase.

Popa nu mai fusese în partea asta a satului aproape de-o jumătate de an. Erau aici, în cursul rîului, vreo şapte colibe, — locuinţele celor mai săraci oameni din sat. Cînd se umfla rîuleţul de munte, apa umplea curţile, se ridica pînă la înălţimea ferestrelor şi lăsa băltoace mari în urmă. Andrei îşi aduse aminte că părinţii lui Toma fuseseră aproape mereu bolnavi, de cînd îi pomenise. Dar sufletul lui, acum, era străin de milă. Se gîndea să ajungă odată să cînte sfeştania şi să-şi ieie paralele.

Îndată ce coborîră spre rîu, dădură de băltoci de glod.

— E rău pe la noi, părinte, zise Toma, abia mai răsufliînd, da' ce să facem? Acuma, dacă faci feştania, așa-i că alungi pe ghiavolul pe pustii locuri? Mi-au zis oamenii: «Tomo, nu intra în casă nouă pînă nu-l aduci pe popa. El îl va alunga pe Necuratul.» Că mi-a spus mie și un călugăr, pe la care am fost pentru boala mea: «Tu nu ești beteag de boală, ci de răutate. Ți s-a pus sălbătăciunea pe inimă și pe mațe.» De-acuma, poate mă fac și eu sănătos.

Popa nu-i răspunse nimic. Înainta, ținîndu-se de garduri, ferindu-se, pe cît putea, de glod. Dar, cînd ajunse, era împroșcat întreg cu alice de tină; ghetele nu i se mai cunoșteau: se cufundase de cîteva ori în mocirlă.

N-ar fi zis nimeni că bordeiul lui Toma e nou; bîrnele păreților erau negre și putrede, acoperișul — afumat și spart: din casa veche, mare cît o șură, durase cineva o cușcă în care abia te puteai învîrți. Poate într-asta stătea noutatea.

Andrei se simțea foarte nenorocit. Asudase, tot ținîndu-se de garduri, și acum, pe masă, văzu, lîngă blidul cu apă, numai două băncuțe. Așadar, n-are mai mult nenorocitul de Toma, și el, Andrei, va trebui să-i facă numai sfeştania cea mică!...

Popa își ridică ochii la Toma cu ciudă, cu mînie, dar Toma nu-l vedea; privirile-i erau ațintite statornic la cei doi bani de nichel ce luminau surii pe masă. Popa ar fi vrut să-l înfrunte că l-a făcut să înoate prin tină pentru două băncuțe, dar în ochii lui Toma, cum se uita la cei doi bani, văzu ceva ce-i opri vorba-n gît. Era în privirile deșiratului aceluia un fel de adorare deznădăjduită.

Andrei își puse patrafirul, cu gândul să-i facă slujba într-o minută, dar abia începu să cînte și simți cum i se umple inima de lacrimi. Cînta cu glas tot mai mlădios, tot mai curat, și nu peste mult se miră el însuși de vocea lui, așa era de frumoasă.

Slujba ținu mult; cîntă sfeștania cea mare, apoi începu să citească multe dezlegări și rugăciuni. Din cînd în cînd, privea spre Toma. Acesta, un răstimp, nu-și luă ochii de la bani, apoi, cînd Andrei începu să cînte din toată inima, oftă, și ochii nu i se mai dezlipiră de pe popa. Ofta mereu și clătina din cap, și ochii lui pustii începură să capete străluciri omenești.

După ce sfîrși slujba, preotul stropi casa cu agheasmă și-l stropi și pe Toma. Acesta pupă, cu zgomot, de trei ori, crucea, și din ochii lui se rostogoliră două lacrimi.

— De-acuma știu c-o să am pace! zise el cu vioiciune, privind țintă în ochii popii.

— De cine să ai pace, Tomo?

— De toate răutățile și sălbătăciunile. Ai alungat pe Cel-rău.

— Nu trăbă să te temi; de casa încreștinată nu se apropie Necuratul, zise popa, și începu să se uite în jur. Nu avu ce vedea. În mijloc era masa și, într-un unghet, doi saci, plini ca pe jumătate.

— Numa singur ești acum? îl întrebă popa, învăluindu-și cartea în patrafir.

— Numa, părinte.

— Da' soru-ta unde-i?

— S-a dus în Țară. A dus-o unu slujnică în Țară. Zice că are simbrie bună.

— Da' casa cine ți-a făcut-o?

— Sîvu.

— Și ce i-ai dat ?

— I-am dat un loc. Că bani, de unde pământu să am ? Am avut un loc, o pieritură.

— Mare ?

— Ca de opt ferdele.

Popa simți un junghi.

— Mult ți-a cerut și Sîvu !

— Vezi că locu-a fost o pieritură. N-a mai sămănat în el nime, de șase ani, de cînd a murit taica.

— Și alt pământ nu mai ai ?

— Nu mai avem, răspunse Toma, nemailuîndu-și ochii de la popa. Vedeă, în ochii sfinției-sale, o lumină așa de bună, încît își uitase cu desăvîrșire de băncuțele de pe masă.

— Da' la iarnă din ce-i trăi, Tomo ? îl întrebă popa din prag.

— Apoi tot avem noi, iaca... răspunse Toma, și se apropie de cei doi saci. Aici cartofi, aici porumb, zise el, lovind, cu palma lui ca de mort, sacii.

Popa ieși repede pe ușă. Îl îneca un plîns amar și nu voia să plîngă în fața lui Toma. Acesta îl privea din prag cum trece prin tina cea mai mare, ca și cînd ar înainta pe-o cărare pietruită. Îl privi pînă ce popa dispăru la o cotitură. Atunci, întrînd în casă, văzu doi ochi surii cum luminau de pe masă. Se repezi, luă băncuțele și începu să alerge în urma popii. Se auzea pînă departe cum plescăie picioarele lui slăbănoage prin bălți. Dar popa nu-l auzi. Nu auzea nimic, nu vedeă nimic. Mergea drept înainte. Deodată, chiar la spatele lui, auzi ca un fel de horcăit, și apoi cuvintele șuierătoare :

— Părinte, ți-ai uitat băncuțele !

Popa, îngrozit, făcu un gest cu mîna că nu-i trebuiesc și începu să alerge. Alergă atîta vreme pînă se încredință că Toma nu se mai ține în urma lui. Atunci încetini pasul, dar la cotitura drumului, în loc s-apuce spre casa parohială, o luă spre biserică.

Se încuie înlăuntru și pînă sara nu mai ieși.

1 9 1 3

O ÎNTÎLNIRE

Părintele Ilarion sosise în gară c-un ceas înainte de plecarea trenului. Cum satul lui era departe, și drumurile desfundate de ploile primăverii, pornise decu-vreme de acasă. Avea la oraș o afacere urgentă, care nu mai suferea nici o amânare. Cît putuse, o tot amînase. Își ștersese stropii mici de glod cu care îl împrôscaseră caii și căruța ; pe cei mai mari îi lăsase să se usuce mai întîi. Oricît se apăraseră, nu i-a fost cu putință să iasă curat din ploaia de stropi. Se bucurase văzînd că are să aștepte încă. Se puteau usca și benghiurile de noroi și le putea curăți.

Se plimba vesel în lumina soarelui cald. Prin parcul înfrunzit din jurul gării ciripeau păsărele, în depărtări

se auzea vuietul unui iaz cu moară, prin văzduh balansau lungi, strălucitoare fire de funigei. Din cînd în cînd sosea cîte un țăran cu desagii pe spate, întrebînd, cu groază, dacă n-a întîrziat cumva. Părintele Ilarion, oricît era de încurcată afacerea pentru care mergea la oraș, se simțea vesel și răspundea cu bucurie la întrebările oamenilor.

Ca orice preot care păstorește într-un sat depărtat pe drumul-de-fier, părintele Ilarion mergea rar la oraș. Pentru unii oameni, crescuți într-un oraș în care civilizația modernă pulsează cu putere, dacă sînt aruncați pe urmă în cutare sat ori orașel părăsit și răzlețit de lume, chiar și zărirea unei gări le coboară în suflet o adîncă bucurie. Alții, crescuți în aceleași condiții, de la o vreme se fac o apă și-un pămînt cu oamenii între care i-a aruncat viața, nu mai simt fiorii plăcerii cînd zăresc o manifestare a propășirii, ci teama aceea instinctivă, ascunsă în sufletul oamenilor de la sate.

Desigur, cei dintîi sînt oameni mai întregi, mai adevărați, în care nu se îngroapă simțămintele ce le-au avut odată, ci numai se retrag de la suprafață. Și părintele Ilarion era dintre aceștia.

El se bucura, deci, văzîndu-se într-o stație a căii ferate, poate și unde vedea lumea deschizîndu-se larg înaintea sa, poate și din calda trezire a amintirilor, și iarăși poate și unde se simțea mai liber. Cu șeful de gară era cunoscut și-i ceru o perie pentru a-și aduce în ordine haina. Șeful, un om mic și rotund, foarte fericit că poate conversa c-un popă romînesc în limba statului, își chemă numaidecît servitoarea și-i porunci să perie bine haina părintelui Ilarion.

Părintele ştia şi ungureşte, şi nemţeşte. Se mira el însuşi, de multe ori, cum de nu uita aceste două limbi, în care aşa de rar avea prilej să vorbească ori să citească. Se mira înaintea altora, dar în sufletul său simţea o satisfacţie adîncă, cunoscînd că memoria sa deosebită, pentru care fusese aşa de mult lăudat în anii de studii, îl ajuta să-şi păstreze nu numai cunoştinţa acestor două limbi, ci tot ceea ce învăţase ori citise în viaţă.

Cu toată scurgerea celor cincisprezece ani, de cînd părăsise oraşul şi seminarul, el se simţea tînăr şi acum, şi, cînd călătorea cu trenul, avea senzaţia că pleacă iar la şcoală, după o vacanţă.

Cînd monstrul negru se opri pufnind înaintea gării, părintele Ilarion strînse mîna şefului şi se urcă într-un vagon de clasa a doua. Călătorea rar, dar atunci nu se uita la cîţiva creştari care făceau diferenţa dintre clasa a doua şi a treia. Era şi destul de bine îmbrăcat, îi rămăsese slăbiciunea asta, ori calitatea, — căci de multe ori e o calitate, — încă de pe cînd era student. Numai barba părea stufoasă, şi mînile arse de soare şi îngroşate arătau pe omul de pe sate. Dar n-avea ce face : în sat nu-i bărbier, iar preoteasa nu se pricepea să i-o răteze cumsecade ; apoi, mînile purtate prin vînturi şi ploii, prin arşiţă şi îngheţ, vrînd-nevrînd, prind ceva din puterea firii.

Călători — puţini. Iată, chiar în compartimentul acesta, în dreptul căruia s-a oprit să-şi fumeze ţigara, nu sînt decît două doamne, care vorbesc lîngă fereastră. Părintele Ilarion le priveşte o clipă prin geamul uşii, apoi se întoarce spre fereastra coridorului şi trimite în vînt fîşii de fum albăstrui. Aruncă apoi căpeţelul, por-

nește prin coridor și cercetează celelalte compartimente. Două sînt cu totul libere. Însă nu intră în nici unul din ele, ci, întorcîndu-se iarăși la locul de mai nainte, privește mai bine la cele două doamne. Deodată simte o tresărire puternică. Se poate să fie, blondina aceea, domnișoara Leonora? N-a mai întîlnit-o, n-a mai văzut-o de acu-s cincisprezece ani! Numai de veste-i auzise. Știa că s-a măritat foarte bine, cu un avocat care are clientelă mare.

Părintele Ilarion se apropie mai tare de geamul ușii și privește cu stăruință la blondină. Pe cealaltă, o brunetă, hotărît că n-o cunoaște. Dar blondina poate să fie domnișoara Leonora. Se uită cu plăcere la fața ei albă și delicată, la ochii ei albaștri, se miră cît a crescut, ce femeie minunată s-a ales din copila ștrengăriță de acu-s cincisprezece ani. Nu mai are nici o îndoială: i-a văzut și alunița de pe obrazul stîng, pe care a admirat-o atît de mult odată... Se retrage încet de la fereastră. Era și vremea, căci cele două femei, care, cufundate în conversație cu destăinuiți aprinse, nu-l observaseră încă, scoaseră un țipăt de spaimă văzîndu-l pe bărbos răzimat de ușă și privindu-le.

Părintele Ilarion se retrage într-un colț al coridorului. Se simte foarte mișcat, foarte înduioșat. Nu doar că s-a deșteptat în el vreun simțimînt rău, ci fiindcă l-au coplesit amintirile.

Da, era Leonora, era domnișoara aceea pe care el a adorat-o trei ani în șir, căreia i-a scris versuri și care, pe atunci, nu era deloc nesimțitoare față de tînărul poet, totodată și cel mai frumos și cel mai deștept student din clasa a opta de gimnaziu.

Și ea nu l-a recunoscut!

Constatarea asta îl mîhnește pe părintele Ilarion. «Da, își zice el, cum să mă recunoască dacă pe mine m-au schimbat greutățile vieții în așa măsură, pe cînd ea acum e mai frumoasă decît odinioară?» Și se gîndește că, într-alte împrejurări, ar fi rămas și el mai aproape de chipul tinerețelor lui. Dar gîndurile astea-s zadarnice, și părintele Ilarion le depărtează în grabă de sine și începe să-și amintească cu bucurie de anii tinereții.

Hm ! Sentimentul dintre el și domnișoara Leonora n-a fost de toate zilele. Fetița cea blondă, care urma, de atunci, la școala de fete din oraș, se plimba cu vădită plăcere alături cu studentul cel dintîi al gimnaziului. Pe cînd alți elevi erau muștrați de profesori dacă erau văzuți plimbîndu-se cu domnișoare, el era întîmpinat cu zîmbete binevoitoare de superiori.

Hm ! În albumul domnișoarei Leonora el scrisese cele dintîi versuri, după ce amîndoi îl aleseseră, la o librărie. Și, de la fața întîia, tot la trei, la patru foi se putea întîlni aceeași scrisoare, deși tot sub alte pseudonime. Hm ! El poate că mai păstrează și acum, pe fundul unui cufăr vechi, ori în vreo carte de școală, ilustrate și scrisori pe care i le-a trimis domnișoara Leonora...

Și amintirile începură să vie tot mai multe, învăluite în parfumul tinereții...

«Trăbă să intru, să-i spun că o cunosc», își zice el, în sfîrșit, mișcîndu-se din colțul lui. Nu doar c-ar fi voit să reînvie trecutul, ori să provoace o scenă. Nu ! Părintele Ilarion e foarte liniștit acum, dar îi pare c-ar fi o bucurie și pentru Leonora să descopere în bărbosul de acum pe «poetul ei de curte», cum îi zicea odată.

El întră, salută pe cele două doamne, care rămîn foarte mirate, neplăcut atinse de prezența lui, și se așează lîngă ușa. Zîmbete fugare îi trec pe față, pe buze. Dar nu știe cum să înceapă, îl stînjenește mai ales prezența brunetei, pe care n-o cunoaște.

Se neliniștește din clipă în clipă și, — se vede că asta e obiceiul lui cînd devine nervos, — își scoate tabachera și, tot zîbind, începe să-și răsucească o țigară.

Deodată doamna cea blondă, Leonora, se ridică și zice, — în ungurește, — tovarășei sale :

— Vino, să ieșim, bărbosul ăst' de popă o să ne mai și afume cu tutunul lui prost, de pe sate !

— Adevărat, răspunse vecină-sa, ridicîndu-se, popii ăștia romînești sînt foarte înapoiți !

— Pentru satele lor e de-ajuns, numai cît n-ar trebui să se îmbulzească între oameni. Pot călători și cu clasa a treia !

Cuvintele din urmă le spune Leonora, de-afară, din coridor.

Părintele Ilarion rămîne multă vreme cu țigara în mîină, neaprinsă. Zîmbetele îi pier de pe față, ca și cînd un vînt aspru le-ar împrăștia. Se ridică în silă, iese în coridor, trece înainte, pînă ce găsește un compartiment gol, și întră închizînd încet ușa.

Nu s-a mai mișcat de-acolo pînă ce n-a ajuns în orașul unde avea o afacere care nu suferea amîinare.

Cînd se coborî, la un geam zări din nou pe blonda Leonora. În buclele ei razele soarelui străluceau aurii. Dar sufletul părintelui Ilarion nu mai simți nici o tresărire. Amintirile lui fugiseră toate, ca niște pasări speciate, fugiseră să nu se mai întoarcă niciodată.

DOR DE DUCĂ

Înainte cu cincisprezece ani, cel mai simpatic tinăr în oraşul nostru era Vasile Petrişor — un băiat albineţ, cu mustaţa-n pufuşor, cu ochi albaştri visători, cu mâni delicate, albe şi fine de domnişoară. În mers, trupu-i nalt, mlădios, se legăna puţin, ca şi când ar fi plutit mereu într-un vis ce nu se mai curma. Era prim-contabil la banca de-aici, şi nime nu-nţălegea cum putea fi aşa de bun slujbaş, când toată firea lui visătoare era cel mai mare contrast al cifrelor săci. E adevărat că, în afară de oficiu, niciodată nu pomenea de numere, de interese, de deosebite conturi ale slujbei sale, şi evita cu încăpăţinare orice discuţie financiară. Dar în birou era un om nepreţuit, şi nu rareori se întâmpla

să fie poftit la şedinţele consiliului de administraţie ca să-şi deie părerea. Socotelile le făcea totdeauna în cap, pe cele mai mari, din câteva plimbări ale creionului, — o bucată pe an. Director, casier, contabili îi recunoşteau cu plăcere superioritatea : el era ţiţina în jurul căreia se învîrtea întreg personalul băncii. Da' nicio dată nu arăta că-şi cunoaşte superioritatea.

În birou nu trăia decît pentru registrele institutului, dar îndată ce-l părăsea, nime n-ar mai fi crezut că e om de afaceri săci, calculate. Cînd era vremea frumoasă, n-ar fi schimbat plimbările cu nimic pe lume. Niciodată, însă, nu se plimba pe străzile oraşului, ci, totdeauna singur, ieşea pe drumurile ce se pierdeau în cîmpiile din jur, şi nime nu-şi aducea aminte să-l fi văzut întorcîndu-se decît după ce cădea noaptea adîncă. În sările frumoase nime nu l-a văzut cinînd, — se întorcea totdeauna foarte tîrziu şi mergea de-a dreptul acasă.

Era foarte ciudat felul lui de a se plimba : părea că nu vede nimic în jur, ci numai înainte, părea că nemărginirea zării îl atrage cu o forţă brutală, magnetică. Trăsăturile delicate ale obrazilor se înăspreau, oţelindu-se, privirile-i ardeau fixînd depărtările nesfîrşite. Nu se oprea decît cînd treceau pe deasupra-i pasări călătoare. Era de mirare cum de le observa. S-ar fi zis că are un simţ deosebit care-i semnalează apropierea acestor pasări.

Primăvara, cînd soseau rîndunelele, cocostîrcii şi cooarele, şi toamna, cînd plecau, le urmărea, ceasuri întregi, alunecarea dintr-o zare într-altă zare. Dacă oamenii obişnuiţi se puteau lăuda c-au văzut un cîrd de raţe ori de gîşte sălbatece, vîslind sub cerul înalt al primă-

verii sau pe deasupra vînturilor toamnei, Vasile Petrișor zîmbea.

— Nu unul, douăzeci au trecut pînă acum !

Zîmbea, da' din vocea lui se desprindeau regrete adînci.

După ce vînturile ghețoase de iarnă răscoleau văzduhul, Vasile Petrișor nu mai ieșea pe cîmp să se plimbe, da' nici prin oraș. În zilele frumoase de iarnă îl puteai întîlni însă, cu siguranță, în sala de așteptare ori în restaurantul gării. Știricea să afle cine și-a cumpărat bilet pentru drumuri lungi, pentru țări străine, și pe acela, pînă se punea trenul în mișcare, nu-l mai slăbea dintr-o contemplare plină de adorație. Privea, ca la niște lucruri sfinte, chiar și pachetele care aveau să facă drumuri lungi.

Cînd era vremea ploioasă, ori viscol cu zăpadă, Vasile Petrișor, în ceasurile libere, și sara, intra în cafe-nea. Nime nu l-a văzut însă cetind vrodată vrun ziar. Lectura lui erau revistele, revistele cu ilustrații din țări depărtate, cu munți, cu cetăți în ruine, cu tipuri de oameni străini. Le deschidea cu sfială, și asupra fiecărei pagini se oprea cu evlavie. Un singur șir dintre explicații, oricît de mărunț scris, un singur șir din studiile ori notele de călătorii nu rămînea necetit. Sta ceasuri întregi aplecat asupra lor, și dacă nu venea vrun prețin să-l deștepte din visarea lui, noaptea întreagă ar fi rămas nemișcat.

Pretini veneau, de obicei ; știau că Petrișor nu se ferea de societate. N-o căuta, dar, odată în mijlocul ei, se simțea foarte bine și începea să spuie minuni care nici nu treceau prin mintea pașnicilor noștri cetățeni.

Vorbea bucuros despre literatură, da' graiul lui fermeca cu adevărat numa cînd începea să desfășure cu o vioiciune și o limpezime neobișnuite chestiuni științifice. Ochii lui albaștri scînteiau atunci, fruntea lui largă se lumina, afla comparații scînteietoare, îi ducea pe ascultători în înălțimi amețitoare. În fața cunoștințelor lui geografice, astronomice, ascultătorii rămîneau cu gura căscată. Da' și mai mult îi tulburau concluziile la care ajungea și în care se vedea că crede cu o adîncă sinceritate.

— Să te miști, să te miști ! Din ce în ce mai perfect, din ce în ce mai departe ! În drumul tău, în mișcarea ta, după ce-ai îmbrățișat întreg pămîntul, să îmbrățișezi întreg universul ! Prin aparate de locomoțiune tot mai perfecte vom ajunge la tot mai bogate cunoștințe. Nici nu face știința de azi altceva decît tot făurește motoare, corăbii, baloane, gloanțe care să fugă mai iute. Asta e ținta noastră : să biruim distanța. Distanța ne desparte de punctele de pe pămînt și din univers, distanța ne acoperă marile comori ale cunoștinței, adîncile taine ale vieții, frumusețile cele veșnice ale naturii. Să biruim distanța ! Iată cîte frumuseți sînt, — arăta ilustrațiile, — pe care alții le-au văzut, noi însă nu. Și cine-i de vină ? Distanța ! Unele distanțe se pot azi birui, da' barbaria e că trăbă bani pentru asta, mulți bani. Dacă n-ai bani pentru asta, mulți bani, dacă n-ai bani, trăbă să privești aceeași fîșie de cer o viață întreagă. Da' vom ajunge ca prin puterile noastre să putem călca în picioare distanța. Altfel, cerurile ar fi trebuit să piară de mult. N-au înțales stelele să rămîie nepătrunse deasupra noastră ? Rămîn pentru că odată ne vor deschide tainele lor bătrîne.

Cînd vorbea așa, cei de la masă îl ascultau încîntați, nu atît pentru c-ar fi priceput ce spunea, — uneori vorbea aproape aiurînd, — ci pentru că-i mișca, îi încătușa însuflețirea caldă cu care cuvînta. Erau unii care îl credeau puțin smintit.

— O singură patimă am, spunea adeseori, dorul de ducă. Și știi cum? M-aș duce și nu m-aș mai opri! Uneori am senzația că sufletul uriaș al unei pasări călătorește s-a sălășluit în mine. Știu că e o prostie, da' senzația asta mă chinuie, îmi face multe zile grele.

Zîbind, mai zicea :

— Ce-ar fi să am două aripi puternice și veșnic neobosite? Cred că, în cîteva zile, aș deveni geniu. Aș ajunge să cunosc atîtea frumuseți, atîtea taine, încît n-aș mai sămăna cu voi, după cum oamenii viitorului nu vor mai sămăna cu cei de-acum.

Lui Vasile Petrișor nu-i displăceau chefurile. Dimpotrivă. Dar îi plăceau chefurile domoale, cu cîntece, și era și el cîntăreț bun. Apoi inima lui părea că-i numa bunătate. El știa să împace pe toată lumea, și, cînd era el față, niciodată petrecerile nu se schimbau în certuri.

Într-o vară, în iulie, își pregăti geamantanul și plecă. Își luase concediu pe o lună. Nime nu știa unde plecase, nici unui pretin nu-i trimise o ilustrată cel puțin. Chiar șeful începu să se îngrijească : era jumătatea lui august, și Petrișor încă nu se întorsese. Dar, pe la sfîrșitul aceleiași luni, directorul primi o telegramă dintr-un mic orașel de pe țărmul nordic al Scoției : Vasile cerea bani să se întoarcă acasă.

După călătoria asta, contabilul se schimbă foarte mult. Încunjura societatea, nime nu-l mai văzu bînd un

păhar de bere. Părea chiar că mai slăbise, devenise eteric parcă.

În anul următor își ceru alt concediu.

Directorul îi zise :

— Grijește dumneata să mergi numa pînă-n așa de pătări, ca să-ți rămîie timp și bani să te poți și re-întoarce.

Directorul aflase chiar de la contabil că în vara trecută nu se oprise mai îndelungă vreme nicăiri ; o zi, două, și mai departe, pînă a rămas fără un ban.

Sfatul lui fu zadarnic. În anul acela, prin octombrie, cînd directorul umbla să angajeze alt contabil, primi o telegramă de la Vasile. Era lîngă Marea Caspică și nu mai avea nici o para...

Doi ani în șir, contabilul nu-și mai luă concediu. Dar în timpul ăsta, afară de orele de birou, nu mai era de zărit nicăiri. Mîncă acasă, înmormîntat între cărți, ilustrații, hărți enorme. Cetea cu noaptea de cap.

În vara a treia își luă concediu pe două luni.

Au trecut de atunci cincisprezece ani, și Vasile Petrișor nu s-a mai întors. Părinții lui l-au căutat în lumea întreagă, dar fără nici un rezultat. Directorul i-a ținut postul liber vro trei ani. Cînd, în urmă, a trebuit să angajeze pe altcineva, a zis cu adîncă părere de rău :

— Zadarnic ! Ca Petrișor, nu mai găsim contabil cît o fi banca !

Peste cîți s-a grămădit pămîntul în răstimpul ăsta de cincisprezece ani și nu-i mai pomenește nimeni ? Da' de Petrișor își aduc aminte aproape în fiecare zi pașnicii lui concetățeni, și mai ales cînd pasări călătore fîlfîie pe deasupra orașului.

- Săracul Vasile !
- Să fi murit ?
- Cine știe ? Poate a căzut în mînile vrunor sălbatoci...
- Dorul lui de ducă l-a răpus !

1 9 1 3

UN MORALIST

Vasile Albu alergă mult prin oraș pînă reuși să cumpere tot ce avu de tîrguit ! Cum locuia într-un sat depărtat, cu drumuri rele, — vara desfundate, iarna pline de colți, de măsele uriașe, — venea rar la oraș și, chiar atunci, cu punerea capului. Nu era ușor să cobori, nici să urci hula dintre Aluniș și Piatra, care se rotunjea sub cer ca o căldare uriașă, răsturnată ; nici nu era lucru de toate zilele să faci trei kilometri pe un drum îngust cît o fîșie de pînză, sub care vuiau apele neho-dinite, apele de munte, rostogolindu-se în spume peste bolovanii văii adînci. Era destul să te-ntîlnești c-un car ce-ți venea din față, ca să te icuiești cu căruț cu tot în drum și să-ți treacă un ceas pînă reușeai să treci pe lîngă

cel ce-ți ieșea în cale. Apoi, iarăși, pe Coasta-Cornului, la vale, trebuia să ai opritori bune și cai tari în piept ca să ajungi cu bine la poale. Unde mai pui rîulețul dintre hotarele Pietrei și ale Băișoarei, carele acum era un părăiaș, acum apă lată cu armăsari neburnateci în matcă, îndată ce cădeau ploi, Dumnezeu știe pe dealurile cărui hotar !

Astfel, Vasile Albu, care era slujbaș într-un sat după spatele lui Dumnezeu, venea rar la oraș. Spre norocul lui, de altfel, dar spre nenorocirea nevestei, a doamnei Geni. Spre norocul lui, pentru că era strașnic iubitor de chefuri, și, cum era dornic de ele, de cîte ori venea la oraș îl apuca ziua următoare și se-ntorcea acasă fără un ban în buzunar ; spre nefericirea nevestei, pentru că ea numai de două-trei ori pe an ajungea să-și cumpere unele articole de bucătărie, de cosmetică, de toaletă. Și numai la prăvălia din sat, iac-așa !

Vasile Albu iubea chefurile, — o patimă rămasă din tinerețe. Dar nu era om rău, nici stricat. Dimpotrivă, își purta slujba cu foarte mare cinste, era mulțumit cu traiul ce-l avea, și, decît să cîștige ceva pe nedrept, mai bine-ar fi răbdat de foame zile întregi. El avea o vorbă pe care o spunea la toată lumea : «Puțin, da' cinstit». Sentința aceasta o spunea de cîte ori făcea aluzie la slujba lui, la veniturile ce le avea, la locuința pe care o ținea cu chirie, chiar la veșmintele cu care se îmbrăcau el și cucoana, cucoana și băieții, — patru feciori și o fată. O spunea chiar și cînd bea o jumătate de vin.

Vasile Albu mergea cu cinstea așa de departe, încît, venind la oraș, deși drumul întreg se gîndea la un chef, înainte de toate tîrguia tot ce-i încredințase nevasta, și numai după aceea își aducea aminte că și el are să-și

cumpere una-alta. Dar din lucrurile ce-i trebuiau lui abia lua din zece unul, pentru că altfel nu i-ar mai fi rămas bani să ieie un prînz la birtul favorit încă de pe cînd era student în oraşul ăsta şi să beie un strop de vin. Iar din multele însemnări pe care i le făcea de-acasă nevastă-sa, pe bucăţele de hîrtie, n-ar fi şters ceva pentru nimica-n lume.

Astfel, îndată ce ajungea în oraş, începea să colinde prăvăliile, băcăniile, apoteca, cofetăria ; se purta grăbit, se vîra printre oameni, dispărea repede în prăvălii, şi, de cîte ori ieşea din una, s-alerge în alta, pachetelele din mîinile lui erau tot mai multe. Ajungea uneori atît de îngrămădit de ele, încît mîinile nu-i mai puteau sluji nici să deschidă uşa prăvăliilor în care mai avea să între. Atunci se ruga de vreun trecător :

— Te rog, fă atîta bunătate... şi arăta uşa.

Trecătorul, dacă era om de omenie, se oprea, îi deschidea, privindu-l cu mirare ori cu compătimire. Erau însă şi destui care, aruncîndu-i o privire de dispreţ, treceau mai departe. De ! multora li se va fi părut ridicol omul acesta înalt, slab ca o blană, cu-o mustaţă îmbîrzoiată ca de vifor, cu faţa suptă, palidă, cu umerii obrazilor ieşiţi, cu mărul lui Adam proeminent ca o vertebră, plimbîndu-se mereu pe grumazul lung şi subţire, văzîndu-l cum aleargă, cum înoată între pachetele. Dar Vasile Albu era om conştiincios, era bărbat şi tată bun, şi nu lua în samă privirile de batjocoră ale nimănui. El simţea o caldă şi adîncă mîngîiere de cîte ori i se mai înmulţea cu unul pachetele, el se gîndea la bucuria nevastei şi a copiilor, şi nu-i păsa de oamenii aceştia străini care îi aruncau ochiri dispreţuitoare, ori chiar se opreau şi priveau în urma lui.

Alergînd așa, numai din cînd în cînd se oprea, fruntea i se brăzda, între sprîncene i se ridica o dungă ; făcea repede, în cap, socoteala. Zîmbea apoi și se grăbea mai departe. Era un matematician de frunte, — se distinsese chiar în școală, — și de multe ori se gîndea ce strașnic financiar ar fi ieșit din el dacă ar fi avut noroc.

Vasile Albu nu spunea, de altfel, niciodată «dacă aș fi avut noroc», ci «dacă n-ar fi murit taica». El în noroc nu credea ; el credea adînc că fiecărui om i-e scris ce viață va avea și era încredințat că, dacă ești cinstit și harnic, poți răzbi prin lume, orice soartă ți-ar fi hărăzită.

Convingerea aceasta a lui nu o dezmințea prin nimic ; deși cu salariu mic și cu familie mare, nici nevasta, nici copiii nu se puteau plînge, nici vecinii, — și într-un sat toți oamenii sînt vecini, — nu-l puteau vorbi de rău. De ! cu femeia, cu doamna Geni, a avut el ce-a avut în anii cei dintîi de căsătorie. Dumneaei, cu nasul mai pe sus, — vezi, Doamne, ca toate femeile ! — «că-i sat ticălos», «că-s venituri puține». Însă Vasile Albu a avut marele dar s-o aducă repede la simțul realității, adică s-o convingă că viața e așa cum e, și nu cum ne-o închipuim noi.

Nu-i vorbă, erau unele guri rele care spuneau, văzîndu-l uscat ca o blană : «Ăsta știu că trăiește, ăsta știu c-a dat de dracu». Dar n-aveau dreptate. Omul nu e cum se-arată, ci cum se simte. Și Vasile Albu se simțea vesel, mulțumit, prin suflet îi treceau adeseori unde de rîs, de cîte ori putea face vreo bucurie familiei. N-avea pretenții, ci muncea, și astfel aflase cheia îndestulării.

El, deci, venind și astăzi la oraș, — a treia oară în anul acesta, — alergă mult pînă ce șterse și cea din

urmă însemnare a nevestei, dovadă că isprăvise cu tîrgitul. Ar fi avut să-și mai cumpere și lui cîte ceva. Așa, de pildă, tabachera i se spărsese în vreo trei locuri, cu toate cusăturile nevestei. Apoi pălăria i se cam deformată — abia putea deosebi partea de dinainte de partea din spate. Pusese ochii și pe-o țigaretă de os, pe care o văzuse într-un galantar. Însă, după ce isprăvi cu tîrguilele pentru casă, se opri, îngropat în pachețele, într-un colț de stradă, își încreți fruntea, dunga dintre sprîncene se ivi, și se convinse repede că nu i-au mai rămas bani și pentru el. Se scumpiseră toate din primăvară, de cînd nu mai fusese în oraș. Îi mai rămăseseră însă bani să poată lua un prînz și un vin la «Ursul negru», birtul favorit de pe cînd era student.

Plecă vesel spre restaurant. Nu se gîndea să se înapoieze pînă-n sară acasă, căci, de cîte ori își pusese în gînd să facă așa, se dăduse singur de minciună. Și, cum nu-i plăcea să mintă pe alții, nu putea suferi să se mintă nici pe sine. Știa că se-ncurcă ușor la un chef. Nu doar c-ar avea cine știe cîți bani, din care să poată face cine știe ce chef, dar la «Ursul negru» se întîlnea veșnic cu vreun prieten, tovarăș de școală așezat aici, la oraș, care nu-l mai lăsa pe Vasile Albu să plece, ci-l omora cu omenitul. Oaspeții rari sînt totdeauna bineveniți. Dar las', că Vasile Albu nu era numai pentru asta binevenit ! El își avea trecutul lui aici. Pînă în clasa a șasea de gimnaziu, cînd murise taică-său, fusese cel mai bun student, și în șase ani n-a fost tovarăș pe care să nu-l fi ajutat, căruia să nu-i fi șoptit la tablă, cum ședea în banca-ntîia. Și, vedeți, mai sînt în lume oameni care știu ce-i recunoștința. Se poate foarte ușor presupune că prietenii aceștia l-ar fi uitat, dacă Vasile Albu ar fi

ajuns într-un post de invidiat, ori dacă, — o singură dată în cei șase ani, — ar fi încercat să-și arate superioritatea, să-i umilească. Dar omul nostru era o fire blândă, care nu știa ce-i sumeția, nici artagul multor tineri deștepți. Astfel, când venea în oraș, mulți îl omorau cu omenia.

Dar pare-se că mai era o cauză, — și poate cea mai de căpetenie, — care-l făcea pe Vasile Albu să fie binevenit între prietenii mai bine situați decât el. Omul ăsta uscat, cu grumajii deșirați era un cântăreț rar și-un ghi-duș de să tot alergi după el. Dar nime n-ar fi gândit, văzându-l, să aibă o voce așa de puternică, mlădioasă, dulce. Nime n-ar fi bănuț, mai ales, că parul ăsta, dacă bea o juma' de vin, era în stare să facă toate pozele din lume. Cînta, fluiera din burtă, făcea din grumaji ca muzicantul ce-și clempănește coardele, cînta doine care păreau că vin din mari depărtări, imita basul, clarinetul, cimpoiul, în vreme ce mărul lui Adam, proeminent ca o vertebră, i se plimba domol pe gît, iar prietenii săi rîdeau să moară, și lumea din birt se grămădea în jurul mesei lor, ca la comédie. El însă nici nu zîmbea, numai ochii-i ardeau de mulțumire, și gusta cu sete din vinul vechi.

Colo, după miezul nopții, se ridica de la masă și se făcea, — c-un uimitor dar de imitație, — cerșetor chilav, negustor de haine vechi, prim-pretor, fișpan, protopop, în vreme ce oamenii se tăvăleau de rîs. Darul lui de imitație era într-adevăr extraordinar, dar probabil că sentimentul ridicolului se potența prin faptul că Vasile Albu, după înfățișare, părea un om năcăjit, căruia numai de astfel de glume nu putea să-i ardă.

Așadar, el plecă spre «Ursul negru», ca de obicei. Când ajunse la poartă, îl întâmpină bădicul Ioniță, care-l adusese cu căruța lui.

— Azi nu e vreme de întors, bădie Ioniță, zise vesel Vasile Albu.

— Ei, nu face nimic, domnule ; abia se mai hodi-nește și calul. Plecăm, apoi, în zori de zi.

— Da, în zori de zi, zise Vasile, și întră în birt.

Birtașul, gîndindu-se la cîștigul ce-l va avea pe urma lui, la noapte, îl primi zîmbind și-l descărcă numaidecît de pachețele.

Vasile Albu se așeză la o masă, își ceru o bere și apoi prînzul și vinul.

Dar, cum sorbea din bere, tot cîte-un strop, căci era rece gheață, zări la o masă, într-un colț de sală, un om care-i deșteptă curiozitatea într-un chip neobișnuit. Ăla de colo ! Să se lege de el, să nu se lege ? Ah ! dar cum ? Numai la frunte parcă mai samănă puțin ! Nu poate să fie Gligor Pîrvu ! Așa de gras ? ! Nu se poate !

Vasile Albu începu să se frămînte pe scaun. Se uita la omul gras și greoi, care-și sorbea cu lăcomie neome-nească supă. Îi vedea obrații mari, umflați, de-o roșeață ce bătea în negru, grumajii scurți și groși, bărbia enormă, mîinile durdulii. Nu se putea să fie Gligor Pîrvu, fostul său coleg din clasa a șasea ! Și totuși... După frunte judecînd...

Chiar atunci omul cel gras își ridică privirile din far-furie, și Vasile Albu zvîcni de pe scaun. Da, era Gligor Pîrvu !

Vasile își luă paharul cu bere, și, cu pași mari, trecu printre mese, printre scaune și se opri în fața butoiului

de carne. Își făcu o cruce largă, în vreme ce Pîrvu îi întindea o mînă uriașă, diformă.

— Așadar, nu m-am înșălat ! se miră Vasile Albu.

— Nu, iubite ; m-am schimbat, ce-i drept ; nime nu mă mai cunoaște. Tu, se vede, ți-ai păstrat memoria ta prodigioasă.

— Îmi dai voie ? întrebă Albu, nemaiputîndu-se opri din mirarea ce-l cuprinsese, și, trăgîndu-și un scaun, se așeză.

— Cu cea mai mare plăcere, iubite Albule ; o să-n-căpem cumva, zîmbi omul cel gras.

Birtașul tocmai intra cu supa lui Vasile. Privi roată prin sală și, văzîndu-l la masa lui Pîrvu, îl servi acolo.

Albu sorbea din supă, dar mereu se oprea și se uita la Pîrvu.

— Te miri și tu, zise acela, înghițind găluște mari de carne.

— Ai pus prea mult pe tine, Pîrvule, răspunse c-un fel de dezgust Vasile Albu.

Obrajii celui lalt străluceau, dogoreau, era ceva necurat parcă în toată ființa lui, așa că lui Albu i se tăie deodată pofta de mîncare. El își aduse aminte că Pîrvu ăsta era cel mai leneș student, că mai făcuse și clasa a șaptea, dar că rămăsese necăpătuit. Îl vedea acum bine îmbrăcat și prea bine hrănit ; îl simțea mulțumit.

Birtașul aduse și friptura.

— Bine că te văd, bine că te-am prins și eu odată, începu, clefăind, Pîrvu. Să știi că de mine nu scapi ușor.

Vasile Albu tresări de dezgust. Cu mare silă, luă o bucățică de carne și începu s-o mestece.

— Într-adevăr, zise el, nu te-am văzut de mult. Trăbă că-ți merge bine !

— Nu mă pot plînge, zîmbi omul cel gras, și luînd un pahar de vin și-l turnă pe gît.

— N-am mai auzit nimic de tine. Ești însurat ? îl întrebă Vasile.

— Da, sînt însurat.

— Ș-ai făcut o parte bună, se vede.

— Da, da, pretine, am fost un om cu noroc, rînji Pîrvu.

— Ceva diplomă, după cîte știu, n-ai.

— Ce-mi trăbă mie diplomă cînd am luat pe Minuleasa ! rîse înfundat Gligor Pîrvu.

Vasile Albu înghiți pe nedumicate carnea din gură, lăsă furculița pe masă și, înspăimîntat, îl întrebă :

— Tu ai luat pe Minuleasa ?

— Da, pretine.

— Pe crîșmăreasa de la birtul în care făceam uneori chefuri ?

— Da, iubite. De doi ani sîntem căsătoriți.

Vasile Albu simți că-l scutură un fior de scîrbă.

— Dar... aceea era cu douăzeci de ani mai în vîrstă ca tine, zise el cu vocea scăzută, neputincioasă.

— Ce-are a face ?!

— Era ca muma-pădurii, și, mi se pare, era și bețivă, mai șopti Albu tremurînd.

— Ce-are a face ?! Are bani, frățioare ! rînji Pîrvu.

— Nu glumești ? întrebă Vasile, cu-o ultimă sfortare de a se stăpîni.

— E adevărat cum mă vezi pe mine, răspunse c-un fel de sfială, acum, omul cel gras.

— Ptiu, porcule ! țipă Vasile, sărind de pe scaun și scuișîndu-l drept în frunte.

Apoi, pînă a nu se dezmetici nimeni din cei care văzuseră batjocora, Vasile Albu ieși în curte, chemă pe bădicul Ioniță și-i porunci să prindă caii numaidecît, că pleacă acasă.

— Da' nu se poate, domnule Vasile ! Trăbă să mînce calul ! N-am știut că plecăm așa degrabă, și nu l-am hrănit cumsecade, încercă să-l oprească căruțașul.

Dar toate protestările lui fură zadarnice. Peste cîteva minute căruța porni în goana cailor.

În sală se-ncinse gălăgie mare. Un domn, pîntecos ca și Pîrvu, se ținea mereu de el :

— Să chemi poliția ! Să-l dai pe mîna poliției !

Dar Gligor Pîrvu nu voia să întreprindă nimic. Capul, mare cît o solniță, îi căzuse în piept, obraji i se dăbălaseră. Tuturor care îl îndemnau să nu se lase, să ceară satisfacție «nemernicului» le răspundea cu silă, cu-o voce slabă :

— Lăsați-l ! E nebun !

O NECREDINCIOASĂ

— Învață-mă, sfinția-ta, ce să fac ? La biserică nu poate veni, că-i slabă de picioare. N-a mai fost la liturghie de treizeci de ani. Mă tot gîndesc : pentru că-i păgîină, pe noi ne va ajunge blăstămul Celui-de-sus. Bătrîină-s și eu și pricep ce spui sfinția-ta din Cazanerie, și cît n-am îndemnat-o să se apropie de Dumnezeu...

— Și nu vrea ? Întrebă preotul.

Femeia care-i stătea dinainte, slabă, mărunțică, cu brazde adînci pe obrajii veștezi, clătină din cap, își făcu cruce și zise, pe-o voce tînguitoare :

— Mama spune că ea, și fără spovedanie, e aproape de Dumnezeu. Zice că n-are păcate. Gîndește-te și dum-

neata cum se scîlcie de minte omul, dacă trăiește prea mult în lumea asta ! Că cine-i, dintre muritori, fără păcate ? Cum zice la Apostol : «Cine zice că nu-i păcătos, mincinos este».

— Adevărat, începu preotul, însă mama dumitale e așa de bătrînă, încît păcate mari nu va mai face. Ce mai poate face un bătrîn ?

— Așadar, sfinția-ta crezi c-ar fi bine să închidă bătrîna ochii fără merindea cea de veci ? Întrebă c-un fel de răutate femeia.

— Ba nicidecum. Dacă nu poate veni ea la biserică, voi veni eu acasă la dumneavoastră. Vezi și-i spune să fie gata, pe dimineață, să nu mînce nimic.

Femeia tăcu un răstimp ; începu să înnoade un colț al cîrpei mohorîte pe care o ținea în mînă.

— Credeam că se poate altfel, zise ea în urmă.

— Altfel, cum ?! făcu mirat popa. La biserică nu poate veni, să se grijască în rînd cu alți creștini ; nu rămîne alta decît să merg eu.

— Adevărat, însă eu credeam să-mi dai, sfinția-ta, o poruncă. De pildă, să-i pot spune : «Așa-i porunca de la popa, că cine nu se va spovedi nici în postul ăsta mare, dacă va muri, va fi îngropat fără popă, ca un păgîn».

Femeia, zicînd acestea, privea mereu la nodurile ce le înșira pe cîrpă ; numai după ce tăcu își ridică ochii la popa.

— Și pentru ce crezi dumneata că e de lipsă porunca asta ? o întrebă părintele.

— Altfel nu se va învoi să vii să o grijăști, suspină femeia. Crezi sfinția-ta că eu nu i-am tocat destul la ureche ? Și nu numa eu, da' vecinele toate. Și în Pa-

resimile astea, și-ntr-alți ani, mereu am îndemnat-o și i-am spus că va ajunge în iad, în căldarea cu smoală. Ea are tot același răspuns, de-un lung șir de ani : «Ce să facă popa la mine ? N-am păcate !» Zic : «Ești bătrână, maică, și poți muri negrijită». La asta-mi răspunde : «Nu-s beteagă».

— Și n-a fost bolnavă în anii din urmă ?

— Nu, părinte. N-o mai prea rabdă picioarele. Atît. Încolo, s-o vezi că se uită ș-acum ca o șopîrlă, și n-are nici un fir de păr cărunt.

— Bine, zise popa, spune-i că-i poruncă, și dacă se va învoi, vino și-mi spune, ca dimineață s-o pot încreștina.

Femeia se depărtă foarte repede, dar pînă-n amurgitul sării nu se mai întoarce. O bucurie adîncă se putea citi în ochii ei.

— Bogdaprostea sfinției-tale, zise ea întrînd în casa parohială, bogdaprostea că m-ai scăpat de-un chin și de-o povară cumplită. Acum am și eu pace, că-s muiere văduvă și năcăjită, și umblu pe la unii și pe la alții după lucru. Puteam s-o aflu odată moartă, negrijită, și m-aș fi știut osîndită pe veci.

— Așadar, se-nvoiește s-o cuminec ? Întrebă preotul.

— Nici s-audă n-a vrut, ca de-obicei, pînă ce n-am spus care-i porunca sfinției-tale. Nici atunci nu s-a-nvoit, zicea că astea-s vorbe de-ale mele. Am pus la cale cinci vecine, care, una după alta, au intrat la bătrîna și au întărit vorbele mele cu porunca sfinției-tale. Și numai așa a crezut, numai așa s-a-nvoit. Adevărat că de-atunci tot mormăie, da-i va trece ei pînă mîne. Eu m-am scăpat de-o povară.

— Aşadar, dimineaţă să nu beie, să nu mînce, începu preotul.

— Vai de mine ! îi curmă repede vorba femeia, cum să mînce, cum să beie ! Ştim noi ce se cade înaintea de primirea sfintelor ! Bogdaprostea, părinte, continuă, ieşind, că m-ai uşurat.

În prag se mai opri o clipă şi întrebă :

— Pentru osteneală îţi vine o băncuţă, nu-i aşa ?

— Îmi vine, dacă aveţi. Dacă nu, nu-i pagubă, zise popa.

— Ba, că facem noi samă de-o băncuţă, pentru sfinţia-ta, răspunse femeia ieşind.

În dimineaţa zilei următoare preotul plecă spre căsuţa bătrînei. Era departe, aproape în pădure, între colibele răzleţite de sat, aşezate pe coastă. Erau pe-aici căsuţe de oameni săraci, dar cu grădini bogate în pomi. Cireşii, vişinii erau în floare ; de departe, între ceilalţi pomi, părea că-i apasă o zăpadă strălucitoare. Pe lîngă drum îşi frîngea de bolovanii lucii apele limpezi un părăiaş de munte. Cîntecul lui se înălţa într-un dulce vîjîit ; prin văzduhul albastru treceau săgetînd rîndunicile, zvelte ca nişte suveicuţe. Cînd se trezi înaintea lui cu femeia ce-l chemase, popa nici nu-şi dădu sama cum ajunsese de-n grabă la căsuţa bătrînei.

Femeia îşi frîngea deznădăjdută mîinile ; privea cu spaimă şi abia află cuvinte să-nceapă :

— Să mă ierţi, eu nu-s de vină, eu i-am spus tot, ea s-a-nvoit, a zis c-aşteaptă. Eu am mers cu omul ăsta să-i arăt unde să descarce carul, să nu-l descarce

pe loc străin. Și, pîn' ce-am venit, bătrîna a mîncat. Am aflat-o mîncînd.

Vorbeau în curte, unde-l întîmpinase femeia. În curte era, într-adevăr, un car cu doi boi și un român tăcut care încărcă gunoi. Dusesse un car, și cu carul ăsta îl ducea tot.

— Așa-i, părinte, zise omul, răzimîndu-se de lopată, eu nu-i știam locul ș-a venit să-mi arate. Dumneai nu-i de vină că sfinția-ta ai venit în zadar pînă aici.

— Moșia bogatului o cunoaște toată lumea, părinte, da' pe-a săracului, numa el. Eu m-am gîndit : «Are ea atîta cap să nu mînce pînă vine părintele». I-am spus, ș-acum, iată, se-ncepe blăstămul pe casa noastră, zise cu deznădejde muierea. Căci nu-i blăstăm să se-ntoarcă popa cu sfînta cuminecătură acasă ?

Romînul începu să încarce din nou.

— Nu poate să vie nici o pedeapsă de la Dumnezeu, zise popa, că dumneata nu porți nici o vină. Dumneata ce-ai putut ai făcut.

— Bogdaprostea, părinte, că zici chiar sfinția-ta așa ! Eu nu mă știu vinovată, dar, uite, tot mă tem. Păcatele părinților zice că se răzbună în copii, pînă-ntr-al șaptelea neam.

În clipa asta, la spatele lor, se auzi o voce pițigăiată.

— Ce păcate ? Păcatele mele ? Eu n-am păcate !

Și popa și femeia se întoarseră și zăriră în fereștrău deschisă capul bătrînei. Năframa, care era legată sub bărbie, făcea să bănuiești un păr foarte buhos. Fața bătrînei era uscată, înnegrită de vechimea anilor.

— Nu-i păcat să-l faci pe părintele să vie degeaba pînă aici, atîta cale ? întrebă femeia.

— Tu l-ai adus, al tău să fie păcatul, zise bătrîna, și pe cîteva clipe capu-i dispăru din fereastră. Apoi se ivi din nou. Dacă-i așa, hai să mă spovedesc ! Da' ce să spun ? Eu nu știu nimic. Eu am cunoscut patru popi : pe popa Nicolae, pe popa Văsălie, pe popa cel din sus și pe popa cel din jos.

— Ai mulți ani dumneata, bunico ? întrebă popa, zîmbind la capul care nu se mai mișca din fereștră deschisă.

— Apropiu suta !

— Ei, asta nu se poate ! zise popa vesel.

— Ba se poate, că pe mine m-a botezat popa care a fost înainte de popa Nicolae. Apoi îl cunoști pe Onu Vetii. Mai acum e anul, m-am întîlnit cu Onu Vetii și, știind că sîntem de-o samă, l-am întrebat de cît e el. Ș-a zis că de opt pe nouăzeci. Dacă nu mă crezi pe mine, întreabă-l pe el. Da' să știi de la mine că eu cu mîinciuni nu umblu.

Popa zîmbi cu înțeles. Știa că Onu Vetii murise de zece ani.

— S-a cam tulburat la cap, începu femeia. Nu mai ține sama cine-i mort și cine-i viu.

Baba, crezînd că fata ei o vorbește de rău, își îndesă și mai bine capul pe fereastră și începu :

— Pîrîși am avut destui în viață, da' nici un rău nu mi-au putut face, fiindcă eu îs femeie dreaptă. Nu m-au pîrît odată că mă țin cu popa Nicolae, pentru că eram slujnică la el ?!

— Ai fost slujnică la popi dumneata ? o întrebă părintele.

— Da, am fost, și dacă vrei să știi de la mine, pot să-ți spun c-am văzut popi beți și obîrșteri beți, domni

mari căzuți sub mese. Nu ca mine ! Eu ce pământ fac ? Iacă, dacă am — mînc, dacă n-am — rabd, atîta păcat fac, dacă chiar vrei să mă spovedesc dumitale.

Romînul lăsă lopata și se apropie de popă și de femeie, care începu să-și frîngă din nou, cu deznădejde, mînilor.

— E adevărat c-a fost slujnică la un popă, am auzit și eu. Apoi și obîrșter beat a putut vedea, pentru că la noi, mai demult, au fost și cătane în sat.

— Eu am fost copilă orfană și năcăjită, și din ce mi-am strîns am cumpărat grădina asta, și casa, și curtea. Atîta am făcut și vro opt copii, da' toți pe lege. Vezi, dacă chiar s-a ostenit părintele pîn-aici, eu mă spovedesc. Am cumpărat, ce vezi aici, din săul meu. În năcazuri ca fată, în năcazuri ca nevastă, în năcazuri ca văduvă. Ce păcate să fi făcut ? Ocinași am zis, ce-am știut și cînd am putut. Apoi alta ce ? Dacă am ce — mînc, dacă nu — rabd, știe Tatăl-cel-de-sus. Da' du-te dumneata cu spovada la cei cu păcate, la cei avuți, la domnii cei mari. Că cine trăiește năcăjit are destul canon și nu-i mai trăbă altu-n lumea asta. Vezi, eu mă spovedesc, să nu spui c-ai venit degeaba pînă la mine.

Femeia, fata bătrînei, se apropie de geam și-i șopti ceva.

— N-are de ce se supăra, că, iacă, mă spovedesc, zise tare baba, din fereastră. Da' păcatele mari să le caute părintele la cei buiaci, la cei care se tăvălesc în bine. Zici c-am mîncat ! Dar atîta păcat am : dacă am — mînc, dacă nu — rabd.

Preotul își luă ziua bună, încredințînd-o pe bătrînă că nu-i supărat defel.

— Chiar și dac-ai fi, te-mpac eu, colo, cînd or fi coapte cireșele-n grădină : că-ți trimit o coșarcă de cireșe. Poamele-s mai dese, da' pînea-i mai rară pe la noi.

Și capul buhos dispăru din fereastră.

1 9 1 3

ȘARLATANUL

Într-o senină dup-amiază de primăvară, citeam pe-o bancă subț un cireș înflorit. Eram cufundat în istorisirea minunată, care mă uimea tot mai mult, cu fiecare foaie întoarsă. Nu mai auzeam nici zumzetul albinelor, care îngreunau florile albe ale cireșului. Deodată tresării.

— Bună ziua, părințele. Mă cunoști, de bună samă, pe mine.

Nu-l mai văzusem niciodată pe omul care mă făcu să tresar și care stătea zîmbind înaintea mea. Era mijlociu de statură, c-o mustață scurtă, neagră, foarte palid la față, cu fruntea nespus de tristă, în comparație cu ochii lui vioi și cu zîmbetul de fericire care-i flutura pe buze.

— Și nu se poate să n-ai un scaun de hodină și pentru mine, începui el din nou, văzîndu-mă că tac.

— Se-nțalege că am. Ia poștește pe laviță, lîngă mine, i-am zis, făcîndu-i loc.

El zîmbea mereu și părea foarte fericit.

— Cred că mai ai și-un corn de prescură, zise el, privindu-mă țintă cu ochii, în care ardea un foc ciudat.

— Ba și un păhar de vin va da Dumnezeu, bade Ioane, zisei, spunîndu-i numele acesta pe nimerite.

— Știam eu că nu se poate să nu mă cunoști ! răspunse el vesel. Eu sînt un om minunat. Eu m-am schimbat dintr-o boală, de-s așa pe cum mă vezi.

— Ai fost bolnav dumneata ?

— Am zăcut între moarte și viață opt săptămîni ! începui el aruncînd o privire fugară pe masa de brad care era înaintea laviței.

Pricepui numaidecît și cerui să ne aducă ceva pentru gură și pentru gît. Badea mă privi fericit și-mi zise :

— Așa mă cinstesc toți popii pe la care mă duc.

— Și te întîlnești des cu fețe preoțești ? îl întrebai, mirîndu-mă mereu de privirile lui fericite.

— Dacă sîntem în aceeași slujbă, ce să fac ? Acuma, eu n-am fost totdeauna așa precum mă vezi, dar a dat o boală peste mine. Doctor pe lume n-a știut ce ani. Vezi că nici nu putea ști, fiindcă mi-a fost trimisă boala asta de Atotputernicul.

— Toate boalele vin cu știrea Celui-de-sus, zic eu.

— Da, numa cît boala mea a fost sămn că Domnul m-a ales în slujba lui.

— Da, se vede că dumneata ești în slujba Domnului acum. Mă uit la dumneata și mă mir, zic eu.

— Așa-i că te miri ? făcu el vesel, c-un surîs care-i inundă toată fața. Nici un doftor, nici un leac nu mi-a folosit, pînă ce, în urmă, la sfîrșitul săptămînii a opta, n-a început să izvorască din mine izvorul darului. Și pîn-a ținut boala îmi vîjîia mie prin cap, da' nu știam că ăsta să fie sămnul alegerii mele pentru slujba Domnului. Duminică sara, la sfîrșitul săptămînii a opta, izvorul darului s-a făcut văzut. Da, atunci s-a făcut văzut...

— Și cum s-a făcut văzut ? îl întrebai, uimindu-mă mereu de bucuria cu care-mi povestea.

— Ai putea să gîcești ? mă întrebă, vesel de încurcătura mea.

— Nici poveste ! Ar trebui să am și eu un dar deosebit, îi răspund.

— Tocma asta-i ! Dumneata nu-l ai, și nu l-au avut nici cei care erau în jurul meu, cînd izvorul darului a-nceput să curgă din urechile mele în două șire nesfîrșite de furnici cîntătoare.

Pe-o clipă simții un sloi de gheață cum mi se așază-n spate. «E nebun !», îmi zisei îndată. Da' văzîndu-l mereu fericit, n-am mai simțit nici o teamă față de străin și-l întrebai :

— Din urechi ți-a izvorît ?

— Da, din amîndouă, în două șire nesfîrșite de furnici cîntătoare. Două șire lungi cît de-aici pînă-n Sibii. Izvorau furnicile mărunțele și lungurețe, strălucitoare ca un șirag de mărgele mărunte în care bate soarele. Izvorau tot mai dese, toate întraripate, și cîntau, cîntau !

— Și ce cîntau ?

— Aleluia și Heruvicul, cîntarea îngerilor.

— Nu mai spune !

— Ce să spun ?! Era minunea lui Dumnezeu și sămnul darului pentru mine. Șirul de furnici se făcea tot mai lung, se-nălța în văzduh ca o ață nesfârșită pe care sînt înșirate grăunțe de mărgele, strălucea la soare în toate culorile, și cîntecul îngeresc umplea lumea. Nime nu-l auzea, numa eu ! Nime nu vedea furnicile, numa eu ! Pe măsură ce izvora darul, în capul meu se făcea tot mai multă lumină, ș-atunci am auzit un glas care-mi zicea : «Cîntă și tu !» Ș-am început să cînt și eu, încet, dulce, îngerește, ca și furnicile. Ș-am tot cîntat pînă ce în capul meu s-a făcut o lumină așa de mare, de-mi părea că acolo a răsărit soarele. Furnicile se făcură nevăzute, da-n schimb eu am căzut în vis adînc. Și visul acela era luminat de soarele ce răsărise în capul meu. Și ce-am văzut în vis ?

El tăcu și mă privi c-un fel de uimire.

— E minunat ce spui dumneata, bade Ioane, zic eu. Nu pot ști ce ți s-o fi arătat în vis.

— Am văzut un părau adînc, și-n fundul păraului, sub o piatră, mi s-a arătat o carte. Un glas îmi zise : «Scoală-te, du-te și ia cartea, și pe urmă ți se va spune ce să mai faci». M-am ridicat din patul vechilor suferințe ș-am plecat, ș-am aflat cartea, așa precum mi-a spus glasul. Abia am ajuns acasă, și glasul îmi zise : «Culcă-te, căci iarăși vei vedea un vis». Și m-am culcat, ș-am adormit și iar mi s-a făcut lumină în cap, da' deocamdată n-am văzut decît lumină. Glasul îmi zise : «Cartea ce-ai aflat-o va fi spre vindecarea multora, spre alinarea suferințelor și spre alungarea dracilor. E carte cu dar mare, căzută din cer odată cu Epistolia Maicii Domnului. Da' tu nu știi încă să cauți în

ea, nu știi s-o deschizi, ci scoală-te și pleacă la drum, tot spre răsărit, tot spre răsărit, și vei întâlni pe robul meu, care ți se va arăta îndată, și el te va ajuta.» Abia a tăcut glasul, ș-am văzut în lumină mare pe-un popă, cu barba albă, cu patrafirul pe piept, și cetea într-o carte. Pe-o clipă l-am văzut, apoi s-a făcut nevăzut, și eu m-am deșteptat. Am pornit la drum, tot spre răsărit, prin șase sate am trecut, da' nici într-un sat n-am dat de popa pe care-l văzusem în vis. În satul al șaptelea, în Curmătura, cât ce întru pe porțiță în curtea popii, îl zăresc prin fereastră pe părintele Veniamin, cu patrafirul după cap, cetind într-o carte. Îl cunoști dumneata pe popa Veniamin din Curmătura ?

Îmi puse întrebarea asta c-un fel de teamă pe care n-o pricepeam.

— Cum să nu-l cunosc ?! Cine nu-l cunoaște pe Veniamin cel cu dar mai mare decât nouă popi, care vindecă unde doftorii nu mai au ce face, care gîcește pe hoți și pe tâlhari cât ce deschide cartea ?!

Străinul îmi păru că nu-i prea bucuros de cunoștința mea. Pe cîteva clipe zîmbetul i se șterse de pe față, din priviri ; ochii lui rămaseră fără strălucire.

— Așa-i ?... Începu el, silindu-se să fie iarăși vesel. Apoi îl cunoști dară și dumneata pe părintele Veniamin... Mare dar are popa acela ! — Vorbind, ochii lui începură să lumineze din nou. — Cît ce mă auzi ciocănind la ușă, îl auzii zicînd cu bucurie : «Întră, Ioane, întră, omul lui Dumnezeu, întră, că ești pus de-acuma-n slujba Domnului ! Arată-mi cartea», îmi zise el îndată ce intrai. I-o dădui, el o luă în mînă, după ce mai întîi s-a-nchinat precum se cuvine, o răsfoi și zise : «După cartea asta cîntă popii și călugării, de multe veacuri.

A căzut din cer odată cu Epistolia Maicii Domnului, într-aceeași piatră încuiată. În ea sînt înșirate toate năcazurile omului, precum și pentru anume nenorocire ce slujbă trăbă făcută. Mare dar pe dumneata, bădie Ioane, că ți-a ajuns în mîină ! De-ar putea, vlădicii ți-ar lua-o s-o puie în mînăstirea cea mare, da' n-au putere.» Așa mi-a zis. Și mă ospăta așa cum mă ospătezi acum dumneata. — De mulțisor începusem să îmbucăm din prescură și s-o udăm cu vin. — Și, după ce m-a ospătat, m-a ținut trei zile la dînsul și m-a învățat cum să caut în carte, cum s-o deschid. Ș-aci s-a întîmplat cu mine minunea cea mare. Nu știam ceti o slovă mai nainte, ș-acum deodată cunoșteam toate tiparele. M-am întors acasă, mulțămindu-i părintelui (băgai de samă că se sfiește să-i mai zică pe nume), și dac-am ajuns acasă, iar am adurmit, și iar am visat, și am văzut soarele răsărind în capul meu, ș-am auzit glasul. Și glasul îmi zicea : «De-acum-ai intrat în slujbă ; vor veni la tine creștini din mari depărtări, încărcăți de toate nevoile ; tu, după ce-i vei vedea, pune-l pe nevoiaș să deschidă cartea, cetește acolo ce slujbă se dă, apoi te-ncuie în casă și va veni visul. Și-n vis ți se va arăta și ce popă să facă slujba.» M-am trezit, și muierea mi-a spus numaidecît că un străin, bolnav greu, a fost adus cu carul la mine la poartă.

— Așadar, vestea minunilor ce s-au petrecut cu dumneata a ajuns repede pînă departe, zic eu, începînd să-l privesc cu neîncredere.

— Voia Domnului, părinte ! Nu care cumva să crezi că eu aș fi spus ceva ! Eu știu că darul Domnului nu se trîmbițează-n lume. Eu știu că la dar oamenii vin ca la un izvor. Îl simt și alcargă, cum alcargă cerbii însă-

tați la părăiașele de munte. Așadar a venit bolnavul. A deschis cartea, m-am uitat în ea și-am văzut că i se dă, pentru mîntuirea lui, maslu cu șapte popi. M-am încuiat în casă, m-am culcat, mi s-au arătat, — cu chipul, cu numele lor și cu numele satului, — popii. I-am spus bolnavului ce popi să cheme, și, peste-o săptămînă, omul meu a venit, sănătos, să-mi mulțamească. De-atunci lumea vine la mine ca la moară, unii sosesc, alții pleacă, și casa nu mi-i niciodată goală. Și oamenii se tîmăduiesc.

— Mare minune ce spui dumneata, bade Ioane ! zic eu, privindu-l cu neîncredere tot mai mare, căci credința ce mi-o făcusem de la început, că ar fi un biet nebun, mi se clătinase de mult.

— Voia Domnului, părinte !... Eu sînt un nemernic slujbaş al lui și-i împlinesc voia după cum îmi poruncește.

— Și zici că totdeauna ți s-arată-n vis ce popă trăbă să facă anume slujbă ? îl întrebai, privindu-l țintă în ochii care zîmbeau mereu.

— Mi s-arată, răspunse el fericit. Pentru cîte-o slujbă mi s-arată un singur popă, pentru alta mi s-arată chiar doi, ori trei, și glasul zice : «Alege, robul lui Dumnezeu, pe care-l vrei».

— Și dacă-s mai mulți, dumneata pe care-l alegi ? îl întrebai c-un simțimînt de teamă, ca și cînd mi s-ar fi părut că pricep vizita pascălierului.

— Eu ? Eu aleg pe oamenii lui Dumnezeu, începu el cu vioiciune. Dacă mi s-arată mai mulți în vis, eu nu-i spun omului la ce popă să meargă, ci mai întîi mă duc eu pe la ei, să văd care-i mai bun de inimă, care-i

mai milostiv. Trăbă să fim cu băgare de samă, părinte, să alegem totdeauna pe cel mai bun.

Tăcu el, tăcui și eu un răstimp. Îmi ziceam : «Așadar vrea să-i dau bani, ca, în schimb, să trimită pe bolnavi să le fac slujbe».

Străinul, neliniștit, începu să fărâmițească o bucată de pâine. Zise :

— Eu n-am darul preoției, eu nu pot ceti slujbele, eu îi trimit pe creștini cu slujba și cu banul la preoții cei milostivi.

Cercai să par cât se poate de uimit, de înspăimântat.

— Și... m-ai văzut și pe mine în visurile duminicale ?

— Ba bine că nu ! zise el, zîmbind cu bunătate. Ori de câte ori mi s-au arătat doi sau trei popi, sfinția-ta ești în mijlocul lor.

— Iată o milostivire a Domnului de care nu mă simt vrednic, zisei eu, făcându-mi cruce.

— Toți preoții cei buni, toți oamenii lui Dumnezeu spun așa, îmi zise el cu bunătate. De-acum o să trimit cu slujbe și la dumneata.

El se plecă să ieie paharul cu vin de pe masă, ș-atunci, în buzunarul de la haina lui, văzui scoarțele albe ale unei cărți.

— Ce carte-i aceea ? îl întreb.

— Care ? făcu el surprins și se-ngălbini.

— Ai o carte-n buzunar, zic eu.

El se căută, simți cartea și deodată se făcu și mai palid.

— E cartea mea, zise el în silă, nu știu cum a ajuns aici. Am lăsat-o acasă. Da' mi s-au mai întâmplat d-astea. Plec undeva fără carte, și deodată mă trezesc cu ea.

— Nu-i văd decît marginile. Trăbă să fie o carte foarte veche, zic eu, așa ceva n-am mai văzut.

Păscălierul mă privi cu neîncredere. Îndesă mai bine cartea în buzunar.

— N-aș putea s-o văd și eu ? îl întreb, privindu-l cu mirare.

Nu fu bucuros de întrebarea mea.

— Nu se prea arată, da' dacă chiar vrei, poftim.

Era un Acatistier, ediția din Sibii, cu litere latine, legat în scoarțe îmbrăcate-n cauciuc alb.

— N-am mai văzut așa slovă, așa tipar ! zic eu. Nu știu ceti în ea, trăbă să fie foarte veche, și într-o limbă străină.

El mă privi încă un răstimp cu neîncredere, da', văzînd uimirea mea, începu să zîmbească și zise :

— Te cred, a căzut din cer odată cu Epistolia. Dar eu știu ceti în toate cărțile, în toate limbile.

— Mi-ai face o mare plăcere dacă mi-ai ceti ceva din ea, i-am zis cu umilință.

Văzui că se-nspăimîntă, da', peste puțin, venindu-și în fire, zise :

— Nu se cetește-n ea decît după ce-a deschis-o bolnavul.

— Totuși mi-ai face o mare mîngîiere sufletească, îi răspunsei, simțind dorința răutăcioasă de-a-i dezvăli minciuna.

El luă Acatistierul, îl deschise, îl ținu aproape de ochi.

— Nu știu ce-i cu mine azi ! Mi s-a pus ceva pe vedere... zise, frecîndu-se la ochi. — Depărtă cartea, cum fac cei mai mari prezbîți. — Nu știu ce-i cu mine, zău, că mi s-a pus ceva pe ochi !... zise iar.

Se ridică, ținu cartea în bătaia soarelui de la apus, da', zadarnic, nu putu ceti nimic.

— Ei, nu te mira așa de mult de asta, îi zic eu, vă-zîndu-l înspăimîntat. Va fi un nou sămn trimis din cer. Poate ca să nu mai porți cu dumneata cartea sfîntă... Dar arată-mi, rogu-te, de pildă, de unde știi dumneata că se dă în carte maslu cu șapte popi ?

Dorința asta a mea îl mai învioră puțin. Începu să răsfoiască prin Acatistier pînă ce ajunsese la o față pe care erau înșirate icoase și condace, unul subț altul, și numerotate cu numere arabe pînă la șapte.

— Iată, aici se dă slujba maslului cu șapte popi, zise el, fără nici o voie.

Își pierduse toată însuflețirea de pînă acum.

— Da, adevărat, zic, slova asta o cunosc și eu, e de la unu la șapte.

Urmă acum un răstimp de tăcere. Văzui că pască-lierul abia cunoaște numerele.

— Și cînd zici dumneata că ți s-a ivit mai întîi izvorul darului ? îl întreb.

El, neliniștit, nemaicutezînd să se uite la mine, zise gătindu-se de ducă :

— Apoi să fie-acum vro opt-nouă luni, în toamnă, pe la Sfîntă Mărie...

«Aha, bade !», îmi zic, și-l mai întreb, văzîndu-l gata de drum :

— Nu știi ce-a pățit părintele Veniamin din Curmătura ?

— N-am mai fost pe la dumnealui de mult, răspunse străinul, cu glas slăbit, da' va fi ajuns la mare bine. Era popă cu dar bun.

— Și totuși n-a ajuns cum crezi dumneata.

— Nu ? întrebă el uimit.

— Nu. De doi ani e ținut într-un scaun. Și nici vorbi nu poate. L-a lovit damblaua.

Băgai de samă cum i s-au zguduit ușor umerii la vestea asta. și, uitînd să-și mai ieie rămas bun de la mine, plecă, bombănind mereu :

— L-a lovit damblaua ?! Cum se poate ?!

MOARTEA CLOPOTARULUI

Cînd vin rîndunelele, se duc bătrînii. Și-n Lun-cușoara, și-ntr-alte sate, cei mai mulți bătrîni primăvara pieacă. Se duc cu plutele pe ceea lume. Ademeniți de soare, de verdeață, de mirosul ploii, de strălucirile văz-duhului, se-ntîmplă ca moșnegi și babe să-și uite une-ori de ei, pe-o laviță, la portiță, ori în povești. Și cum în april e soarele de multe ori cu dinți, și cum vîntu-rile se schimbă grabnic, se-ntîmplă de multe ori ca vîntul de la miazănoapte să înfioare trupurile bătrîne și, astfel, care cade odată în aprindere de plămîni rar se mai scoală ; plămînii lor sînt, și altfel, plini de horcă-ieli, de tusă, și, cînd se căptușesc cu greutatea hîrîitoare a boalei, nu mai pot răzbi.

Cîte gîze, înşelate de-o primăvară prea timpurie, nu pătinesc tot astfel ? Le vezi şi ici, şi colo amorţite, ori chiar răsturnate pe spate, cu micile lor picioruşe de aţe încîrligate, aşa de gingaşe. S-au zorit prea mult şi ele !

Dar Vavilon, clopotarul bisericii din Luncușoara, nu era dintre astfel de bătrîni. Era alb-colie şi el, pe mustăţi şi pe după urechi, încolo, chelia-i strălucea netedă ca o oglindă ; era trecut de şaptezeci, şi genunchii i se închinau binişor pămîntului, cînd păşea, şi de slăbiciune, dar poate şi din trasul cel mult al clopotelor, din obişnuinţă. El însă nu zăcărea iarna în bîrlog, ca alţi bătrîni din sat. Prin ger, prin vînt, prin viscol cu zăpadă, el trebuia să-şi îndeplinească slujba : la morţi, în duminici, la praznice, şi, — cît ţineau Paresimile, — în toată ziua. Slujbei sale avea să-i mulţumească dacă, din tinereţe, nu-şi aducea aminte să fi fost bolnav şi că putea să vorbească c-un fel de dispreţ despre bătrînii de sama lui, ori chiar mai tineri, care cădeau ca muştele.

— A ieşit şi el pînă la porţiţă, de ş-a săpat groapa în progădiţă.

Pe clopotarul din Luncușoara îl chema Ion Tunsu, poate unde şi el, şi tată-său, care fusese de asemenea clopotar, erau cheli, — adică tată-său fusese ; numele de Vavilon şi l-a pus el singur, şi nici nu-i plăcea să-i zică oamenii altfel decît Vavilon. Cum a ajuns la po-recla asta, spunea tot el :

— Un om care trăieşte într-un turn, şi turnul cel mai mare din lume a fost Turnul Vavilonului, rămas neisprăvit.

Dacă luăm în socotinţă că în Luncușoara erau la cincizeci de morţi pe an, şi că, pentru fiecare, se cîntau clopotele trei zile, de trei ori pe zi ; dacă alăturăm la

aceasta o sută cincizeci de zile, duminicile și praznicele anului, apoi cele șapte săptămîni din Paresimi, vedem că Vavilon era într-adevăr «un om care trăia într-un turn». Pîn-a fost mai tînăr, popa Costan avusese de furcă adeseori cu el ; de multe ori chiar luncșorenii voiseră să-l puie din slujbă.

În vreme de vară, în vremea coasei, a fînului, a secerii, nu-i ușor să vii, de cîte ori e un mort, din hotar acasă, în crucea amiezii, să tragi clopotele. Vavilon, de cele mai multe ori, nu venea, ci se ajuta cu un bătrîn, care locuia lîngă biserică, și cu «surda noastră», — o fată a clopotarului, grea la auz ca pămîntul, — și, la tras, oamenii cunoșteau de pe «bing-bangul» cel dintîi că nu-i mîna clopotarului. Surda se pricepea minunemare ! Sub mîna ei clopotul cînta cu vaiere prelungi, ca și subț a clopotarului, dar luncșorenii ziceau că nu se cade ca o muiere să se suie în turn și să tragă clopotul.

Vavilon se alegea cu ocara popii, cu amenințările creștinilor, dar nu se temea că va fi scos din slujbă. Dacă nu trăgea el clopotele la amiazi, le trăgea sara și dimineața, și numaidecît îi făcea pe toți să tacă. El știa că-n slujba lui nime nu-l poate înlocui. D-apoi toaca, — și cea de lemn și cea de oțel, — se mai pricepea cineva s-o bată ca el ? Că din turnul bisericii se pornea ca o ploaie răsunătoare peste tot satul ; ciocanele cădeau c-un ritm pe care nici clopotarii satelor vecine nu-l putuseră prinde, oridecîteori au venit în Luncșoara, anume pentru asta. Pizmași veneau, pizmași se-ntorceau în satele lor.

După ce-a mai îmbătrînit, Vavilon părăsi munca hotarului. Mai împungea și el într-un pieptar, însă de cele mai multe ori îl puteai afla în birtul așezat destul de aproape de biserică. El ședea departe și nu putea să nime-

rească tocmai pe punct, — la 4, la 12, la 6, — cînd era vreun mort. Asemenea în duminici și praznice.

— Bătrînețele, părinte ! Plecăm devreme, și unde să stăm pînă sosește ceasul ? Îi zise el și popii Costan, și părintelui Man cînd aceștia îl văzură mai întîi ieșind din birt.

Amîndoi preoții trebuiră să-i deie dreptate.

Dar, din slăbiciunea bătrînețelor crescuseră repede o patimă, și Vavilon începu, nu peste mult, să facă gură că el nu se-ajunge cu plata de clopotar, el pămîntul nu și-l mai poate munci, deci să facă oamenii plată mai mare. Ce erau două copuri de mălai pe an de la fiecare casă ?

Vezi bine, dorința asta și-o arăta numai cînd era puțin amețit de rachiu, treaz — niciodată, și astfel nu-i de mirare că el slujise, pînă în Joia Mare din Paresimile acestea, tot cu simbria cea veche.

În Joia Mare «hoanca noastră», adică baba clopotarului, veni dis-de-dimineată la casa parohială și-i vesti cu groază părintelui că Vavilon moare și deci nu poate veni să tragă clopotele pentru liturgia marelui Vasile.

— Cum să moară, mătușo ? ! Ieri l-am văzut, ieri am vorbit cu el, zise părintele Man.

— Moare, părinte ! I s-a legat limba, nimic nu mai poate vorbi, începu plîngînd baba.

— Poate se va fi îmbătat, zise popa.

— Nu ! În Săptămîna Patimilor n-a intrat în birt, n-a adus rachiu acasă, — nici el, nici eu. I-a venit din bun senin, pe la miezul nopții. I s-a legat limba, i-a înțepenit și i s-a răcit toată partea stîngă. M-aș ruga de părintele să vie să-l mai grijască o dată.

Vorbind așa, bătrîna privea cu spaimă la popa Man, îl privea țintă, ca și cînd ar fi voit să cunoască din ochii lui dacă se mai scoală ori ba unchiașul.

— N-au trecut două săptămîni de cînd s-a-ncreștinat, da', dacă voiește, vin, cum să nu, zise părintele.

— Să vii, sfinția-ta, că poate de-atunci va mai fi beut o dată, de două ori. Ba chiar știu că l-a mai îndemnat ghiavolul. Da' să faci bine s-aduci și cartea cu dezlegările celea mari. — Aici baba se apropie mai tare de părintele și-i șopti : Trăbă că-i legat de Necuratul ! Să-l vezi numa cum se uită de schimbat și să-l auzi numa cum bolborosește ! S-aduci cartea, părinte, că poate are legături nedelegate.

Cînd întră părintele Man, cu bătrîna după el, în casa clopotarului, lui Vavilon începuse să i se-nvinețească obrazul stîng. Ochii-i erau tulburi, pironiți în grindă. După multă strădanie popa reuși să-l facă să se uite la el. Dar moșneagul nu-l cunoscuse decît tîrziu. Îndată ce-l cunoscuse începu să facă semne ciudate din mîna dreaptă, pe care o purta cu mare silă. Paralizia i se strecura încet-încet și-n partea stîngă a trupului. El ridică brațul drept, arătă sus, arătă apoi la gură, pîcăi, în mare silă, din buze. Popa nu pricepea nimic din ce vroia să-i spuie. Îl întrebă, dar urechile lui Vavilon se închiseseră pe veci. Clopotarul făcea necurmat aceleași semne ciudate. Baba se apropie de părintele Man.

— Nu pricepi ce spune, așa-i ? șopti ea.

— Nu.

— Apoi îți spun eu : zice că de multe ori a pîcăit din lulea, acolo sus, în turn. A pîngărit cu tămîia ghiavolului locul cel sfințit și sfintele clopote. Văi de mine !

Pe tabac era pătimaș. L-am văzut și eu cu luleaua aprinsă în ferestruța turnului.

— Nu cred să-l nelineștească asta, zise popa Man, privind la clopotar, care făcea mereu aceleași semne.

— Ba asta, ba asta ! începu mai tare baba. L-am înfruntat eu, s-a rușinat. A zis chiar el, de multe ori, că nu-i bine ce face, da' ghiavolul nu i-a dat pace. Vezi că Necuratului îi place să pîngărească, cu fumul lui, cele sfinte.

După multă zdroabă, părintele se convinse, în urmă, că baba avea dreptate. Cît ce băgă de samă că popa l-a înțeles, Vavilon începu să facă alte semne. Arăta iarăși sus, și-ntr-o parte și-n alta, și din gîtlejul care i se-ngroșa tot mai tare, vocea scotea un fel de «va-va-va-va», ajutîndu-se cu buzele, care abia-l mai slujeau.

— Vrea să spuie c-a vorbit tare și-a rîs, se grăbi să-l lămurească baba, văzînd că preotul nu pricepe. Mai mergea cîte cineva să-i ajute, și eu am auzit de multe ori larmă mare în turnul bisericii.

După ce, cu silă tot mai mare, se convinse părintele că bătrîna avea dreptate și acum, Vavilon începu deodată să se bată cu palma peste gură și să arate iar în înălțime.

— Năcăjindu-se în turn, acolo, a suduit pe Dumnezeu, lămuri bătrîna. De asta mi s-a tînguit de multe ori și mie. Și zicea că păcatul ăsta l-a cufunda în căldarea cu smoală clocotită din mijlocul iadului.

Baba întărea că păcatul ăsta l-a făcut Vavilon o singură dată. Se rupsesse o funie prea folosită, și el a căzut în brînci, și-a și spart capul de-un stîlp. Atunci căzuse la păcatul ăsta îngrozitor.

Popa Man îi puse patrafirul pe cap, căci acum bolnavul era liniștit. Începu să-i citească rugăciuni de la «ieșitul sufletului», și Vavilon închise numaidecât ochii. Nu mai făcu nici un semn, nu mai bolborosi, deși nu murise încă. Dar pe când isprăvea cu liturghia sfântului Vasile și cu împărtășirea creștinilor din Joia Mare, înțelese că și Vavilon a plecat cu plutele după alți bătrâni din Luncușoara.

Nu era acum vreme de-a aduna epitropia și de-a alege clopotar. Sara venea slujba celor douăsprezece evanghelii. Părintele Man chemă pe bătrînul care-i ajuta din cînd în cînd lui Vavilon și-i dădu cheile turnului.

Din pomenire de bătrîni nu mai trăsese ră clopotele așa de rău ca acum, cînd vestiră moartea lui Vavilon ! Pe lîngă suplinitorul lui Vavilon se mai urcaseră încă doi creștini. Dar se cunoscuseră îndată că lipsește și mîna clopotarului, și-a fetei lui, a surdei.

Oamenii rămaseră cruciți. Cele trei clopote își învăluiau fără nici o armonie glasurile, și nici acestea nu erau pline de vaierul ce plutise de-atîtea ori peste sat, în înălțimi, vaierul atît de cunoscut de toți luncușorenii. Creștinii, dacă nu le venea altfel vestea c-a murit Vavilon, nici n-ar fi putut să cunoască, din felul cum se trăgeau clopotele, dac-a murit un bărbat ori o femeie.

Unui bătrîn bun, pînă trăiește, nime nu-i dorește moartea, dar adevărat e și aceea că, dacă moare, nimănui nu-i pare așa de rău. În urmă, vede oricine că locul bătrînului e în cimitir, să se hodinească. La vestea morții lui Vavilon, cei mai mulți ziseră :

— Dumnezeu să-l hodinească ! A fost bătrîn și el.

În clipele cele dintâi luncuşorenii se gîndiră numai la moşneag, nu şi la clopotar. Acum, auzind larma din turn, oamenii îşi aduseră aminte de clopotar şi ziceau :

— E pagubă de el ! Se pricepea aşa de bine la slujba lui !

— Nici aşa bătrîn n-a fost, mai putea trăi !

— Ar fi fost bine dac-ar fi învăţat pe altcineva, să-i rămîie urmaş.

— A-nvăţat-o pe surda.

— Da, însă nu poţi pune de clopotar pe-o muiere.

Cum murise în Joia Mare, Vavilon trebuia îngropat în sîmbăta Paştilor. Satul întreg s-a adunat să-i deie cinstea din urmă. Popa Man ţinu o cazanie despre feţele bisericeşti şi datorinţele lor, despre datorinţa şi cinstea în care trebuie ţinuţi slujitorii bisericii, dacă-şi poartă slujba cu omenie. Vorbise frumos, cu laude pentru răposat, aşa că mulţi bătrîni, ascultîndu-l, prinseră poftă să se facă clopotari. Dar între creştini era o nelinişte adîncă, pe care n-o putea molcomi cazania popii. Nici dimineaţă, nici la amiazi, nici la 1, de adunare, nu trăseseră clopotele. De dimineaţă, oamenii se mirară, chiar bătrîna văduvă fugi pînă la părintele Man, să vadă ce-i. Nici ei nu-i trecuse prin cap că clopotele amuţesc, pe toate satele, din noaptea Prohodului pînă în dimineaţa Învierii, — ca semn de jale pentru patimile, moartea şi îngroparea Domnului.

— Sfîntă Maică Preceată ! oftă bătrîna, îngrozită de explicaţia părintelui. Ştia şi ea datina aceasta, dar îşi uitase ca de moarte. Cum s-a potrivit chiar pe ziua asta ! Se vede c-a murit cu legături nedezlegate !

— A murit cînd i-a rînduit Dumnezeu, mătuşo, zise popa, supărat şi el de asemenea întîmplare.

— Se vede că dezlegările din urmă n-au mai plătit nimic, începu să se vaiete văduva. Ca să fie dezlegat ar fi trebuit să mai trăiască pe pământ, să se mai canonească. Au fost păcate prea mari.

— Care păcate ? întrebă popa Man.

— Cele din turn, cele grozave ! A vorbit acolo tare, a rîs, a suduit o dată numele cel sfînt al lui Dumnezeu, și de nenumărate ori a afumat cu fum drăcesc sfintele clopote... — Ea tăcu și bătu, deznădăjduită, din palmele bătrîne. — Iată, așa a fost să-l pedepsească Dumnezeu, să fie îngropat fără de clopot !...

Încet-încet, se dumeriră și luncșorenii de ce nu trag clopotele după Vavilon. Dar o neliniște adîncă, totuși, le rămase. Cei mai bătrîni, care rîvneau la laude cînd vor fi prohodiți, uitară, pînă ținu cazania popii, neliniștea asta. Însă cînd plecară cu mortul din curte, și turnul bisericii rămase mut, o înfiorare adîncă trecu prin sufletele tuturor. Chiar popa Man se-ntristă și cercă să-și înece supărarea în «Sfinte Dumnezeule», cîntarea pe care o cînta împreună cu diacul Ierotei.

Creștinii începură să-și șoptească, mergînd în urma mortului :

— Parcă tot nu-i lucru curat, să se nimerească îngroparea lui chiar în ziua asta !...

— Poate-i un sămn de la Dumnezeu !...

— Chiar el să fie îngropat fără de clopot ?!

Dar cînd să-l astupe cu pământ, deodată, printr-o spărtură din gardul cimitirului, năvăli un cîrd de miei, cei mai mulți cu clopoței de cioaie la grumaji, și, încordîndu-se și punîndu-se în șir, începură să joace de-a lun-

gul unei râpe. Ochii tuturor îi priviră și, — pe-o clipă, două, — se făcu o liniște adâncă. În zburda lor, mie-lușeii își sunau clopoțerii, și un picurat dulce se înălță, un răstimp, în văzduhul limpede al primăverii. Apoi cîrdul se sperie de ceva și pieri repede prin aceeași spărtură a gardului, alergînd la oile care pășteau pe-aproape.

O CRIMĂ

Masa era pusă. Dintr-un blid larg și adânc aburea o fiertură de post ; mirosul de oțet se răspîndise în casă, făcînd să crească pofta de mîncare, ce chiorăia de mult, cu glas de broască, în deșerturi. Cei doi flăcăiași bălani, cu ochii vineți, cu fața arsă de soarele primăverii, se apropiară de masă nerăbdători. Sămăneau așa de tare, încît păreau gemeni. O fetiță brunetă, ca de opt ani, se așeză pe laviță, în colț, lîngă locul bunicului. Bătrînul, alb-colie, adus de spate, cu ochii împăienjeniți ca de somn, se strecură pe lîngă cealaltă parte a mesei și se așeză, tăcut, lîngă copilă. Lingurile de lemn așteptau să-și facă slujba. Femeia răsturnă pe cîrpător mămăliga aurie și zise către unul din cei doi flăcăiași :

— Petre, cheamă pe tată-tău.

Petru ieși grăbit. Bătrînul își ridică ochii și nu și-i mai luă de la ușa pînă ce nu se întoarse băiatul. Femeia părea și ea neliniștită.

— Zice că nu i-i foame, spuse Petru întrînd și aruncîndu-și c-un fel de mînie pălăria pe pat.

Bătrînul se ghemui atît de tare, încît barba-i ajunse pe masă.

— Ce, v-ați certat astăzi la plug, Ioane ? întrebă femeia, care se albise la față.

— Nu, mamă, spuse Petru. Tata a tăcut toată ziua. Și chiar la prînz a mîncat mai nimica.

Bătrînul, la cuvintele acestea, păru că vrea să tușească, dar nu putu să scoată decît un cîhîit slab, uscat. Ochii lui priveau țintă în masă.

— A avut vro vorbă cu dumneata, tată ? întrebă femeia, neliniștită.

— Nu. Eram în poartă cînd a venit de la plug, da' cînd l-am întrebat de se ară bine, nu mi-a răspuns nimic. Nici nu s-a uitat la mine, răspunse bătrînul fără să facă vreo mișcare, ca și cînd ar fi fost de lemn.

Femeia ieși în curte. Însărarea se coborîse deasă ; cerul era învelit cu nouri grei de ploaie. Mireasma primăverii plutea dulce în aerul calduț. În curte era liniște. Departe, undeva, lătra un cîne.

— Unde ești, Gheorghe ? Auzi, Gheorghe ? strigă femeia după ce-l căută zadarnic pe bărbat.

Dar el nu răspunse, și, după ce-l căută și-n grajd, femeia intră în casă. Abia închise ușa și, din carul care era în mijlocul curții, se ridică o nătăvală. Se coborî și intră în casă suduind și izbind ușile.

— Puteați cina și fără mine ! zise bărbatul apropiindu-se de masă și făcîndu-și semnul crucii.

Toți se ridicară și ziseră rugăciunea.

— N-are să-ți strice o sorbitură caldă, zise femeia.

— Numa s-o pot înghiți, răspunse omul.

Cîteva clipe nu se auziră decît sorbiturile din șase linguri. Lingurile celor doi flăcăiași și a fetei se purtau repede, de la blid la gură. Bătrînul mai mult tîndălea decît mîncă : pînă-și ducea o bucățică de mămăligă la gură și o lingură de zamă acră, fetea de lîngă el sorbea de cinci ori. Femeii parcă-i trecuse foamea. Deodată bărbatul se opri și puse lingura pe masă.

— Eu am isprăvit. Vezi că nu pot înghiți ? zise el femeii, privind-o cu ochi care ardeau și-n care se ascundea parcă un gînd rău.

Nevasta nu-i răspunse, ci începu să tremure ușor. Bătrînul rămase cu lingura întinsă spre blid.

— Nu voi putea mîncă în tihnă cîtă vreme ticălosul ăsta de bătrîn mă va chinui mereu !

— Gheorghe, gemu femeia, aruncînd lingura pe masă, iar începi ?...

Moșul se ghemui în colțul lui, tuși așa de fără putere, încît păru că tușește numai din gură.

— Lui i-i ușor : zăcărește și mîncă ! Doarme, mîncă și nu mai moare ! strigă răgușit bărbatul.

La strigătul lui amuțiră și lingurile tinerilor : cei doi feciorași își luară pălăriile și ieșiră-n curte, fetea se coborî de pe laviță și se urcă în păcel.

— Ne-ai stricat și cina asta... zise cu glasul stins femeia. Mă tem că o să ne bată Dumnezeu pe toți pentru tine. Nu ți-i păcat ?

— Păcat ?! Pentru ce ?

— E tatăl tău, tatăl tău, care te-a crescut și în casa căruia ne adăpostim cu toții.

— Casa e a mea, muiere, e scrisă pe numele meu acum ! De ce nu-mi scrie și partea de moșie pe care o mai are ?

Bărbatul privi cu ochii tulburi de răutate spre bătrîn, apoi scuipă cu greață în laturi.

— A ta va fi și aceea, suspină femeia, da' poți ști că nu ne va aduce nici o fericire.

— Nu ? întrebă bărbatul, sărind de pe scaun. Și pentru ce nu ?

— O rîvnești prea mult, și-l prea chinui pe bătrîn. Dumnezeu vede.

— Nu, tu mințești, răcni Gheorghe, tu știi ceva de la bătrîn ! I-o dă lui frate-meu Vasile ! Așa-i că ți-a spus ? Așa-i că ți-a spus ? Așa-i că i-o dă lui ? De aceea spui că nu ne va aduce fericire !

Nevasta-l privi cu groază : niciodată nu-l văzuse așa de schimbat, părea că și-a ieșit din minți, ochii-i stăteau să-i sară din cap, tulburi, ca două găluște de glod.

— Fă-ți cruce, Gheorghe, că te paște Necuratul, zise femeia, cu voce hotărîită. Tu știi că pe Vasile și pe ceilalți frați i-a împăcat bătrînul. Partea ce-o mai are îți va rămînea ție. Ai făgăduiala lui înaintea altor patru martori, ai învoirea fraților.

— Asta-i puțin ! Să vie cu mine la oraș, să scrie pe numele meu tot ce mai are. Astăzi, nu ; mîne să vie. Vii, bătrînule ?

Moșul își ridică încet pleoapele ; o durere nemărginită se ivi în ochii lui stinși.

— Nu, Gheorghe, nu pot ! șopti el.

— Ha ! I-ai scris-o lui Vasile ? urlă bărbatul.

— Nu i-am scris-o, răspunse liniștit bătrînul.

— Dar îi vei scri-o ! Așa-i că lui i-o dai ?

— Nu. E a ta.

— Și vii mîne cu mine la oraș ?

— Nu pot !

— Nu vii ?

— Nu. Vreau să mor în casa mea. Cît te cunosc eu pe tine, îndată ce ți-aș scri-o, m-ai da afară, m-ai alunga ca pe-un cîne ! Ce nenorocit sînt că tu ești ficiorul meu cel mai mic, și cu tine trăbă să trăiesc în casa mea !

— A mea, nu a dumitale ! strigă bărbatul rotindu-și ochii roșii.

— Bine, fie a ta ! Vreau să mor aici.

După un răstimp de tăcere, în care fiul privi fix la tată-său, se aplecă puțin spre bătrîn, peste masă, și zise șoptind :

— Bine !

Și ieși, cu capul gol, în noapte.

...Ce cald era cînd se culcase pe otavă, sus, în șopron ! Era otavă înmiresmată, fină ca strămătura, păstrată pentru primăvară, cînd e mai grea munca boului. Cît se zvîrcolise, Gheorghe se cufundase binișor în ea, poate și pentru asta-i fusese așa nădușeală. Mai pătrundeau în șopron și unde călduțe de vînt, și el fierbea întreg, ca un cazan. Mai ales căldura i se suise la cap, care-i vîjîia amețitor, iar sudoarea-i podidise tot trupul... Și ce înghețat era aerul acum, cînd se cobora încet pe scara șopronului ! Nu bătea vîntul, și lui totuși îi părea că sulite reci îl înțeapă de pretutindeni. Cămașa i se lipise de spate, de piept, și abia mai putea răsufla, strîns, ca între două plăci de gheață. Dinții îi clănțăneau în gură, deși se silea din toate puterile să-și ție

gura încheștată, să nu facă larmă. Era o liniște atât de adâncă, încît se auzea bine cum respirau boii în curte.

Gheorghe coborî cu grijă scara și se apropie tiptil de grămada de lemne. Merse de-a una la tăietor, unde era săcurea. Deși o pusese de cu sară acolo, anume ca s-o afle în grabă, acum simți un fior de spaimă cînd o zări. I-ar fi plăcut să-i trebuiască mai multă vreme pînă va afla-o. Totuși, se aplecă și o luă cu-o mișcare fulgerătoare. Dar, în clipa aceasta, simți că-i cad picuri reci pe mîneacă. Deși dinții-i clănțăneau de frig, fruntea lui era potopită de picuri mari, ca și cînd ar fi dormit cu fața-n sus și l-ar fi stropit ploaia.

Începu să respire greu și cu atîta zgomot, încît cu brațul stîng i-ar fi plăcut să-și turtească pieptul, să facă liniște. Încet, ușor, ca o pisică, se apropie de casă. Un cîne hăpăi undeva departe, și Gheorghe se înspăimîntă așa de cumplit, încît scăpă săcurea. Fierul căzu pe nisip, fără larmă, dar bărbatul se lăsă pe vine, voind să se facă una cu pămîntul. Era aproape să se înăbușe ținîndu-și respirația. Dup-un răstimp se ridică însă hotărît, și, dintr-o săritură, fu la ușă. O deschise cu mare grijă, dar, spre spaima lui adîncă, ușa nu scîrțîi. Părea că nici nu-i de lemn și nici nu-i pusă-n țîțîni, ci-i o perdea de stofă ușoară. Încremenit, rămase în prag. Dar repede-i veni-n minte că întrase numai în tindă. Pînă în casă mai este o ușă. Poate va face aceea zgomot. Ah ! cum ar fi dorit să facă o larmă îngrozitoare, să se trezească toți cei din casă ! Povara ce-l apăsă pe inimă era așa de cumplită, încît i se părea că, din clipă în clipă, poate muri. Se-năbușea, și în cap i se porni un vârtej amețitor.

Dar ușa de la casă se deschise într-o liniște tot așa de mare. Respirația celor ce dormeau era regulată și adîncă;

horcăitul se auzea însă așa de tare, de s-ar fi putut deosebi din capătul satului. Cuprins ca de-un vârtej de furie, Gheorghe se repezi și, ridicînd săcurea pînă-n grindă, izbi capul alb al bătrînului. Ce sunet săc ! Parc-a izbit într-o trupină. Horcăitul încetă numaidecît, și Gheorghe fu dintr-o săritură la ușă...

«Ah ! da' cum am amețit !» Se pipăi la cap, și îndată lîngă cap descoperi ceva tare și rece. Își încleștă mînile de lucrul acela și se ținu din toate puterile. Îi părea că atîrnă deasupra unei prăpăstii îngrozitoare...

Ochii i se deschiseră în sfîrșit, și, în zoritul dimineții, nu-și putu da sama unde se află. Mînile și le ținea încleștate de-o grindă a șopronului, adînc subt acoperiș. Era ca la cinci pași de locul unde se culcase asară.

«De grinda asta a trebuit să mă izbesc cînd am sărit de lîngă bătrîn, își zise el. Nu-i de mirare c-am amețit.»

Un răstimp îndelungat nu pricepu nimic ; privea prost, cu mînile încleștate de grindă.

«Dar, își zise el, cum am putut să sar de lîngă bătrîn pîn-aici, în șopron ? Nu-s eu în șopronul nostru, pe otavă ? Vezi bine că sînt în șopron», își răspunse tot el.

Își desfăcu în mare silă degetele, care strîngeau grinda ca ghearele unei bufnițe pe care o puși în vîrfurile unui arbore. Voi să ieie săcurea... dar săcurea nu era nicăiri.

— Am uitat-o în casă ! strigă el cu spaimă, și de glasul lui începu să se trezească.

Cei doi cîni lătrară cu furie, dînd ocol ogradei și grădinii, ca și cînd ar fi simțit o primejdie neașteptată.

Gheorghe era, în zoritul acestei dimineți, un mort plin de sudori ; în frunte purta pata vînată a unei strașnice izbituri.

Nu cuteza să se scoboare din șopron, deși era vremea să deie de mîncare la boi. Cînd văzu pe cei doi feciorași ai lui ieșind liniștiți din casă, ca și altădată, lui Gheorghe îi păru că răsare însuși sfîntul soare. «Așadar, nu l-am omorît pe bătrîn?» Dar, vai, bucuria lui putea să fie prea grabnică! «Băieții n-au văzut nimic, desigur!»

Ei îl strigară pe tatăl lor, dar Gheorghe nu răspunse.

Din casă se ivi și femeia, foarte palidă. Se vedea bine că nu dormise toată noaptea, și-n urmă ieși și bătrînul, pîcăind din lulea...

Și de zece ori a-ncecat bătrînul în dimineța aceea să vorbească cu Gheorghe, dar feciorul îl înconjura mereu, se ferea de el. Femeia se sperie văzîndu-l așa de prăpădit. Nici cu ea, nici cu copiii nu schimbă o singură vorbă. Nevasta se înfrică și mai cumplit, văzînd că bărbatul nu era mînios ca asară, că nu din mînie îi înconjura. Pe fața lui se citea numai spaimă.

Cînd Gheorghe petrecea funia printre coarnele bouului de către om, — se gătea de plug, — bătrînul se apropie de el.

— Ascultă, Gheorghe, începu moșul, azi-noapte n-am închis un ochi. M-am tot gîndit.

Feciorul se cutremură și îngheță cu funia în mînă.

— M-am gîndit, urmă bătrînul, să nu te mai las să trăiești în păcat. Să-ți scriu averea ce-o mai am. Mai bine să mor eu cerșind pe la ușile oamenilor, decît s-ajungi tu în fundul iadului. De altfel, frații tăi mă vor lua la ei, dacă tu mă vei scoate din casă. Așadar, azi vin cu tine la oraș să-ți scriu averea după toate formele. Vor merge băieții singuri la plug.

— Nu, tată, merg și eu cu ei.

Bătrînul rămase mut de mirare cînd auzi vocea lui Gheorghe. Se dete un pas înapoi să vadă de-i fiu-său. Era prăpădit, era îmbătrînit, dar totuși era feciorul său.

— Nu vrei să vii cu mine la oraș ?

— Nu mai vreau !

— Nu vrei să-ți pun averea ?

— Nu.

Bătrînul rămase năucit. Nu putea pricepe nimic, și-i păru că nu aude bine.

— Asară ai cerut să mergem azi la oraș. N-am voit, și rău am făcut. Acuma m-am hotărît. Te liniștești și tu, mai zise bătrînul.

Dar Gheorghe nu mai putu sta lîngă el ; pocni din bici și ieși abătut cu plugul pe poartă.

FLORILE LUI GHEORGHITĂ BOGDĂNEL...

În dimineața aceea maistorul Gheorghită Bogdănel se sculă zdrobit de oboseală din patul vechi. Ca în toate diminețile, se apropie tiptil de cuptor, să aprindă focul, dar, pe cînd altădată cîteva clipe erau de-ajuns ca flacăra să se înalțe, umplînd părății umezi cu pete de lumină jucăușă, acum trecu multă vreme pînă ce se auzi pîlpîind în cuptor. Ghemuit înaintea cuptorului, Bogdănel păru, un răstimp, că se simte bine așa și că nici prin minte nu-i trece să atîțe focul ; lua, din cînd în cînd, cîte-o așchie și o punea în sobă, parcă fără nici o plăcere. Părea că brațele i-s grele, ca de plumb, și că, mișcîndu-le, îl dor. În urmă, după ce flăcările izbucniră, puse cu mare silă o tru-

pină pe foc, și, tîrîndu-se înapoi, se lăsa din nou pe patul care, cu toată grija lui, scîrțîi așa de tare, încît copilul, care dormea într-un pat cu mă-sa, se mișcă și se ascunse mai tare sub plapuma veche.

În cameră nu pătrunsese încă ziua, deși afară începea să se lumineze. Odaia în care locuiau era la demisol și avea o singură fereastră, iar în fereastră erau trei oale rotunde, din care se înălța o împletitură ciudată, verde-cenușie, din bețișoare strîmbe și frunze întunecate. În aerul mohorît din casă nu se puteau deosebi încă cele trei flori, trei mușcate, care, aplecate cu toate ramurile spre geam, cerșeau parcă un strop de lumină.

Bogdănel cerca zadarnic să ațipească; obișnuit să se scoale în fiecare dimineață cu noaptea-n cap și să tâlpuiască ori să petecească la lumina lămpii, obișnuința se arăta mai tare decît oboseala și-l ținea treaz. Nu se sculă însă din pat pînă nu se luminea în casă. Simțea în gură un gust amarui și n-avea poftă de muncă.

Toată noaptea nu dormise, ci se frămîntase fără nici un rost în așternut, crescîndu-i fierbințelile din clipă-n clipă. O întrebare cumplită îl chinuia: de ce nu poate trăi nici o floare în casa lui? Asară se convinsese că și cele trei mușcate se ofilesc și se usucă, cum se întîmplase și cu alte flori, pe care le cumpărase de-un șir de ani pentru fereastra lui. Începuse cu florile cele mai gingașe, cele mai strălucit colorate și mai îmbătător înmiresmate, ca să ajungă, mai pe urmă, la mușcate cu miros tare, pipărat, la florile acestea trunchioase, crenguroase. Îi spusese cineva că mușcatele sînt mai răbdurii decît orice floare, mai

trainice. Vioalele, cu florile cărnoase și fragede, garoafele de sînge, rezedele cu parfum de cea mai fină tămîie, rozetele mărețe se perindaseră de-un șir de ani în fereastra maistorului. O săptămînă, două erau fericirea lui Bogdănel, care lucra cîntînd și se ridica des să le miroase și chiar să sărute minunile de tinerețe; dar apoi florile se veștejeau, ducîndu-l pe pragul deznađejdii. El nu putea suferi să le vadă uscate și, îndată ce florile începeau să se veștejească, făcea un semn mut femeii, ca, pînă cînd se va întoarce el din oraș, să le-arunce.

Pe cît era de-ntunecat cînd pleca, pe-atît era de vesel și de fericit la întoarcere: aducea alte flori. Își dădea cel din urmă ban, bucătura de la gură, numai să nu rămîie în casă fără o floare.

Nevastă-sa îi zicea de multe ori :

— Rău faci, Gheorghiță, că dai banii pe nimicuri ! Vezi tu bine că florile se usucă în casa noastră. Ele trăiesc în straturi, ori în casele luminoase ale bogaților.

Bogdănel n-o auzea. Așeza cu grijă, cu sfințenie florile în fereastră, fața îi strălucea, ochii-i erau umezi de lăcrămi. Femeia se conșinse că, lăsîndu-l în slăbi-ciunea asta, bărbatul muncea înzecit mai mult și mai bine decît în zilele cînd fereastra era goală. Nu-i făcea deci trai rău în casă din pricina florilor.

Și, într-adevăr, era de mirare omulețul acesta, pămîntiu, subțire și puținel ca o sfîrlează, cînd în fereastra lui rîdea o floare. Vocea i se înălța, limpede și plină de armonie, fruntea i se lumina, ochii i se umpleau de viață intensă, neobișnuită, acul zbura în mîna lui ușoară. Nu putea, atunci, să refuze orice rugăminte a nevestei, a copilului ori a vecinilor. Dacă

i-ai fi zărit numai capul, cu fruntea și ochii, ai fi crezut că-i un geniu în clipele sfinte ale creației; văzându-i și fața, și trupul puținel, și membrele slăbuțe, îți părea caricatura unui zeu făcută de-un sculptor genial.

Nevastă-sa îi zicea Gheorghită, lumea îi zicea Bogdănel, deși pe el îl chema Gheorghe Bogdan. Toți din jurul lui, — și chiriașii, și clienții, — îi știau patima; dar nime nu putea pricepe de unde i se trăgea lui această neobișnuită dragoste de flori.

Cîtă vreme podoabele din fereastră rîdeau de tinerete, nevastă-sa n-avea să se teamă că bărbatul va întîrzia prin oraș cînd ieșea după treburi. Gheorghită se depărta foarte greu de odăița lui întunecoasă și umedă, umbla alergînd și se-ntorcea gîfîind. Cînd florile începeau să-și piardă strălucirea, se depărta de multe ori fără să-i spuie un singur cuvînt nevastei și se întorcea beat, noaptea tîrziu, făcea larmă mare și părea furios.

Soția nu-i zise deci nimic cînd Bogdănel îi spuse, privind spre cele trei oale:

— O să mai fac o încercare, cea din urmă încercare. Voi cumpăra un oleandru.

Apoi, făcînd gestul acela mut, așa de bine cunoscut nevastei, părăsi odaia.

Muierea se apropie de fereastră și văzu că-ntr-adevăr mușcatele sînt aproape moarte. Paliditatea gălbuie trecuse prin toate ramurile strîmbe, împletite, care ajunseseră lucii, aproape transparente; frunzele, crescute ne-regulat, întoarse toate spre geam, se subțiaseră, se îngălbeniseră. Multe căzuseră de cu noapte pe fereastră,

și mai multe începură să ploaie acum, de cum le atinse.

Le luă și le aruncă în lada cu gunoaie.

Abia ieșit în uliță, Bogdănel începu să se însenineze. În închipuirea lui văzu oleandru spre care mergea acum. Vai, de câte ori nu l-a admirat trecând pe lângă fereastra florăriei ! Dar era prea scump : douăzeci de coroane, fără vas ; cu vasul dimpreună, douăzeci și cinci. Acum, însă, era hotărât să jertfească și suma asta mare. Își zicea : «Oleandru e trainic, nu se va ofili. Nici nu-i putem zice floare, ci mai degrabă un fel de arbore.» În meditațiile și visările lui, Bogdănel gândea totdeauna la plural. Niciodată nu-și zicea «eu», ci «noi», nici «mie», ci «nouă».

Deodată, cum mergea pe drum, îi veni un gând plin de nebunie : «Dar dacă-l va fi cumpărat altcineva, și noi vom sosi prea târziu ?» Deși îl văzuse numai cu două zile înainte, și florile lui albe îi luminau și acum, ca niște stele, înaintea ochilor, fu cuprins totuși de-o spaimă cumplită și începu să alerge.

Florăreasa rămase foarte uimită când îl văzu intrând ca o furtună și repezindu-se la oleandru.

— E vândut ?

— Nu-i vândut până acum, răspunse femeia.

Bogdănel scoase repede paralele, i le dădu și, aplecându-se cu dragoste, luă în brațe vasul cu oleandru.

— Ce-ai să faci dumneata cu el ? îl întreabă florăreasa, care privea nedumerită la fața lui Bogdănel, ce strălucea de fericire.

El nu-i răspunse și, părînd că i-e frică să nu cumva să se răzgîndească florăreasa și să nu mai yreie să i-l vîndă, ieși repede.

Toți trecătorii care îl întâlneau în dimineața aceea priveau curioși după omulețul pipernicit, care ducea în brațe o floare atât de frumoasă.

Oleandrul e în dreptul ferestrei. Vasul de lemn e pe padimentul umed ; și, unde se ramifică din trunchi cele trei ramuri mai mari, bate lumina ferestrei. De-a-ici în sus, toate rămurilele zvelte și partea mai de samă a coroanei stau în lumină, numai vîrfurile trec mai sus de fereastră.

Trecuse o lună de cînd trăia aici, trecuse o lună de cînd Bogdănel cînta cu voce limpede în fiecare zi. Florile albe căzuseră, dar nu din altă pricină, ci numai pentru că le trecuse vremea ; înfloriseră de mult. Frunzele, ca niște limbi înguste, ca niște săbiuțe, erau însă mereu verzi. Bogdănel știa că, pînă-s frunzele verzi, nu-i nici o primejdie ; florile se vor ivi ele iar, cînd le va sosi vremea.

Se pusese în casă pace mai statornică decît fusese vreodată mai nainte. Și Bogdănel, și nevasta se bucurau c-au nimerit pînă la urmă floarea care le trebuia lor.

Zilele, săptămînile trecuseră pe nesimțite : maistorul muncea cu atîta rîvnă, încît ajunsese să puie ceva parale deoparte.

Într-o dimineață, Bogdănel văzu că pămîntul în care stătea împlîntat oleandrul parcă ar fi fost presărat c-un fel de mucegai. Se uită mai bine, îngenunchind lîngă vas, și descoperi zeci de vietăți, mici cumu-s bol-durile de ac, care sămăneau cu ciupercile. Se ridică, scîrbit de apariția asta, și, cît ținu ziua, cîntecul lui nu se mai auzi.

Din aerul gros din casă, din umezeală, din sfărîmăturile sărăciei, care se împrăstiau pretutindeni, se pusese, cu timpul, un strat de putregai pe pămîntul din vas, și acum, — Bogdănel nu se înșelase, — creșteau bureți. Din zi în zi se înălțau tot mai sus, făcîndu-și tot mai mari pălăriuțele, împrăștiînd în casă miasmă de putregai. Apoi, după cîteva zile, cei mai mulți se prăbușiră, sfărîmîndu-se : cozile subțirele, mîzgoase nu putură purta grelele pălării. Numai doi rămaseră, iar aceștia creșteau din zi în zi tot mai mari.

Bogdănel nu se putea hotărî să se mai apropie de oleandru. Bureții aceia îi umpluseră de scîrbă și de adîncă durere tot sufletul.

Frunzele oleandrului erau verzi și acum, deși ramurile păreau că se mai subțiaseră, iar cele tinere, care crescuseră în casa lui Bogdănel, erau galbene, lungi și slăbănoage ; sămănau cu lujerii ce cresc în pivnițe. Și totuși, maistorul aștepta să-nflorească oleandrul. Mai spera încă.

Era în mai, și florăreasa îi spusese că în mai oleandrul va înflori din nou. Însă arbustul părea că nici nu se gîndește la așa ceva. Părea tot mai trist, tot mai încremenit, iar cei doi bureți crescură atît de mari, încît se dărimară și ei sub povara căciuililor.

Maistorul, deși scîrbit de putregaiul acela, totuși se hotărî să-l curețe din vas și să mai puie pămînt proaspăt. Dar abia se apucă de lucru, și simți pe cap o ploaie de frunze tari, ascuțite ca niște săbiuțe. Nepuțindu-și crede ochilor, el prinse trunchiul și începu să-l scuture. Știa că frunzele nu puteau să cadă de pe oleandrul lui. Erau doar verzi și frumoase ! Dar

văzînd cum se desprind, sări brusc, ca un smintit, luă cuţitul şi făcu în trunchi o mică încrestare : trunchiul era uscat, nici un strop de mîzgă nu-mbrobonă creştătura. Oleandrul era mort de mult.

PĂRINTE ȘI FIU

Odată cu vînturile reci, șuierătoare ale toamnei, sosea în Luncușoara, de un șir de ani, un ascuțitor de cuțite și foarfeci. Cum se ivea din zarea cenușie, pe drumul țării ce intră în Luncușoara dinspre răsărit, împingîndu-și mașina pe roate, părea o arătare ciudată, un fel de sperietoare nedeslușită, pe lîngă care se ținea un fel de cățeluș. Dar cu cît se apropia de sat, roata cu cureaua se deslușea tot mai bine, și cățelușul se adeverea a fi un băiețaș ca de doisprezece ani. Meșterul, cu capul plecat înainte, nu se zărea nici acum bine, în urma atelierului său. Cîteodată praful rece și greu de pe drum se ridica în nouri deși, murdari, pe undele repezi ale vîntului de miazănoapte.

Atunci, atelier, meșter și băiețaș dispăreau în vârtejurile surii, spre marea părere de rău a copiilor din capul satului, care de mult urmăreau arătarea de pe drumul țării. Dar când vârtejul se potolea, ei începeau să chiuie de bucurie : nu se înșelaseră, era «ăl cu roata». Inimile le băteau ca niște ciocănașe, și ei alergau înaintea musafirului.

De când se abătea și prin Luncușoara, nime nu-și aduce aminte ca meșterul să fi intrat vreodată în sat pe vreme ploioasă, pe tină. Sosea cu regularitate în zile de secetă. Cum se nimerea așa, de unde venea, încotro pleca din Luncușoara, nime nu știa, și nime nu-și bătea capul să afle. Băieții îl întâmpinau cu alai în capul din sus al satului, și tot cu alai îl petreceau în capul de jos al satului, când meșterul, isprăvindu-și lucrul în Luncușoara, pornea mai departe.

De prin curți, de pe la porțițe, zvăcneau tot mai mulți copii, săltau, pocneau din degete, de bucurie, alergînd spre mașina străinului, strigînd : «Ăl cu roata !» «A venit ăl cu roata !» În preajma cîrțăitorului atelier se linișteau însă ca prin farmec, priveau cu uimire, cu lăcomie mașina, îndesîndu-se, în pîlcuri tot mai dese, în jurul celor doi străini. Nici unul nu mai avea grijă unde calcă ; se împiedecau, cădeau în praf, se ridicau repede, cercînd să se îndese cît mai adînc în mulțime, să poată vedea mai bine mașina. Pe cei doi călători îi învredniceau cu puțină atenție, dar și străinii păreau că nici nu-i văd pe copiii din jurul lor. Și meșter, și băiat înaintau încet, cu privirile fixe, făcînd impresia unor mîrtoage care vin din prea mari depărtări, cu prea mare povară. Praful drumurilor le albise ghetele lățite, deformate, scîlciate ; praful se

bătuse în pantalonii lor uzați și cârpiți, făcându-i să pară încălțați cu ciorapi surii pînă la genunchi. Aceeși pulbere, în strat mai subțire, mai fin, dădea aceeași culoare vestei și paltonului.

Meșterul era un bărbat mijlociu de stat, trunchios, cu grumazul scurt și gros, cu obrajii lăbărțați, buhăiți, de un roșu-negriu. Fruntea i se ascundea veșnic sub pălăria soioasă. Mustăța-i era rară și tristă, trăgînd mereu a oală, iar în barbă-i erau împlîntate vreo zece fire de păr aspru, roșcat. Din cînd în cînd neamțul aduna ceva în gură, apoi, printr-un plescăit pe care nu-l putea imita nici unul dintre copii, scuipa în sus, departe, peste capetele băieților. În astfel de clipe băieții își luau ochii de la mașină și urmăreau felul acesta minunat de-a scuipa.

Băiețașul era slab și deșirat, dar mai ales foarte palid. El făcea pași largi, ca toți nenorociții; după oase, ar fi părut un om mare, și umbletul lui contrasta dureros cu trupul puțintel și prăpădit. Uneori gloata de copii se îndesa în el, gata să-l răstoarne. Atunci micul drumeț întorcea spre ei niște ochi cenușii, niște priviri mirate, care păreau că vin din adîncuri reci și pustii. Nu le zicea nimic, ci, întorcîndu-și capul, înălța puțin din umărul stîng.

În răstimpuri vîntul învăluia pe drumeți și pe însoțitori cu nouri de pulbere, copiii își înfundau pumnii în ochi, cei mai mici începeau să scîncească, numai cei doi străini nu făceau nici o mișcare de apărare ori de neplăcere. Atîta numai că, după potolirea vîrtejului, meșterul îniepta peste capetele copiilor mai multe gloanțe ca de obicei.

De pe la porțițe, cu cât înaintau în sat, veneau mereu copii să se alăture cetei celorlalți ; unii dintre ei aduceau un cuțit ruginit, o custură, o păreche de foarfeci ; alții, văzându-i, se rupeau din gloată și alergau acasă, s-aducă și ei, și dacă părinții se împotriveau, fiindcă trebuia un ban de cuțit și doi de-o păreche de foarfeci, ei ieșeau plângând la porțițe. Aici plîngeau cu sughituri, pînă ce gloata de pe uliță dispărea la vreo cotitură. Atunci își agereau piciorușele, s-o ajungă.

Tot mai dese erau strigătele pe uliți : «Ăl cu roata !» «A venit ăl cu roata !» «Iar a venit neamțul !» Femeile deschideau porțițele, o fereastră, și priveau după neamț și drăcovenia lui, bărbații își căutau prin puiucele meselor briciul și-l scoteau cu multă grijă, cercîndu-l dacă mai taie «firul de păr». Înfuriați de larma de pe uliță, pe care n-o pricepeau, cîinii lătrau prin curți, urlau ; vîntul de miazănoapte le ducea, pe aripi aspre, pînă în depărtări, schelălăitul.

Astfel, cînd ajungea neamțul la birtul înaintea căruia își stabilea, în fiecare an, atelierul, satul întreg știa despre sosirea lui. Băiatul rămînea tăcut în paza mașinii, iar meșterul intra tăcut în birt. Pentru ca să se înțeleagă în chipul acesta, cei doi nu-și spuneau o singură vorbă, nici nu se priveau. În desăvîrșită muțenie, părea că-i conduce instinctul pe amîndoi, ori mai degrabă o putere mare, afară de ei, care a statornicit de mult puterea fiecăruia din cei doi.

Afară, gloata de copii înconjura atelierul ; unii se apropiau atît de mult de mașină, încît o puteau atinge cu mîna. În ochii tuturor ardea dorința de-a o atinge, de-a pune roata în mișcare, dar nici unul nu cuteza, se terneau, nu de băiat, ci de neamț, care, prin fereastra

birtului, privea cu ochi tulburi, roșiți, mulțimea. Vîntul suiera prin ramurile despoiate ale celor doi fagi de lîngă birt, spulberînd cele din urmă frunze arse. Ca măgarii printre oi, răsăreau și ici, și colo, prin mulțimea copiilor, flăcăiandri care, sugîndu-și țigara, priveau fix la mașină. Încet-încet se alăturau la ceată bărbați și femei, în mîna cu-o păreche de foarfeci, cu cuțite ori cu brice.

Trecea de obicei un ceas pînă ieșea meșterul din crîșmă. Din gloata copiilor nici unul nu se îndura să se depărteze fără să fi privit mașina în funcțiune. Bărbații, femeile își pierdeau răbdarea așteptînd pe meșter.

— Măi, că sătos e, neamțul dracului ! zicea vreun bărbat.

— Și pe băiat îl lasă să degere. Vai de maica lui ! ziceau femeile, miloase.

— Să fie al lui copilul ?

— Dar al cui ?

— Poate e numa un ucenic.

— Nu, e al bețivului ăstuia. Toți meșterii sînt bețivi.

Și bărbați și femei priveau cu durere la copilul care stătea nemișcat lîngă mașină. Era de o paloare verzie, și ochii lui, măriți parcă, priveau fix în pămînt. El singur nu se impacienta de zăbava neamțului. Doar din cînd în cînd își ridica puțin umărul stîng.

După un ceas, neamțul ieșea din birt ; într-o mîna aducea o sticlură cu rachiu și o bucată de pîne, cu cealaltă își dregea mustața rară. Obrajii lui păreau mai tineri acum, mai plini, radiau roșeață. Fără un cuvînt, întindea băiatului mîncarea și băutura. Băiatul sorbea băutura, zguduindu-se, din cîteva înghițituri, apoi, mușcînd din pîne, se aduna ghem lîngă mașină, descuia

o lădiță, lua o traistă și pleca prin sat s-adune cuțite și foarfeci pentru ascuțit.

Meșterul puneă cureaua, învârtea șurubul micului rezervor de deasupra pietrei de tocilă, lua cuțitul care i se îmbia mai întâi, și piciorul drept i se puneă în mișcare.

Pînă se înnopta, roata drăcoveniei se învârtea mereu, oprindu-se numai în micile pauze în care neamțul încasa plata pentru o bucată și lua alta în mînă. La parale nu se uita; din partea lui oamenii ar fi putut să-i deie tot bani vechi, neumblători. Cum îi simțea în palmă, îi lăsa să alunece în buzunarul pantalonului. Dar examina minuțios custurile ce i se aduceau la ascuțit. Într-adevăr că erau custuri! Cuțitele, tăind mai mult în ceapă, în curechiuri, în castraveți și ardei, nu mai aveau nici o strălucire, numai tăișul mai lumina puțin, încolo — întunec, rugină, strat împietrit din mîzga alimentelor pe care le spintecaseră. Erau foarfeci mari pentru tunsul oilor, din fier foarte prost, cu tăișurile late, ca de paloșe; din grăsimea generațiilor de oi pe care le ușuraseră de povara lînei, prinseseră un strat gros și unsuros. Erau brice știrbe în trei-patru locuri, presărate cu pete negre, din neamul acelora care «rad de pomană». Meșterul le lua, le privea de-aproape, cu băgare de samă, și adeseori arunca cu mînie vreun obiect.

— Eu nu prostu lu dumitale! zicea el, începînd să ascuță altă custură.

— Măi-măi! făcea romînul, căutîndu-și marfa.

După ce-o ridica, după ce se mai uitau și alții la ea, zicîndu-i: «Ce-ai mai umblat și cu asta?», se auzea glasul aceluiași romîn, cam rușinat acum:

— De, credeam că se mai poate scoate ceva !

Tocila sfîrîia, împrăștiind mii de stropi fini, ca de negură. În răstimpuri, tot legănîndu-se pe piciorul drept, neamțul ridica cuțitul, îi arunca o privire repede, îl ștergea de pantalon ori de brațul stîng, și metalul arunca apoi sclipiri palide în lumina soarelui cu dinți. După un ceas de muncă, pe mîneca paltonului și pe pantalon se așeza un strat condensat de murdărie, care, zvîntîndu-se îndată, strălucea ca niște fețe metalice.

Gloata de copii privea mirată, în toată vremea asta, la minunile mașinii și ale neamțului, chiuia de bucurie cînd vedea sticlind lama vreunui cuțit. Dinții le clănțăneau de frigul care-i pătrundea și mai tare în nemișcarea lor, dar nici unuia nu-i trecea prin gînd să meargă acasă.

Dar, spre sară, se vedea, venind cînd de ici, cînd de colo, cîte-o femeie cu joarda în mînă, și, după un răstimp de căutare cu ochii, se auzeau tot mai des vorbele : «Uite-l, bala de el ! Să-mi vii acasă, fire-ai... cu neamțul tău cu tot ! Nu vezi c-ai degerat ?»

Cei mai isteți se făceau că n-aud, ori, pornind să iasă, se afundau mai tare în mulțime. Totuși, cu cît se însăra, gloata se tot rărea.

Băiatul meșterului, ori ucenicul, ce-i va fi fost, se întorcea de prin sat odată cu însărarea, și totdeauna cu puțină ispravă. Oamenii nu-și dădeau bucuroși sculele pe mînă străină ; chiar pe cele ce nu mai plăteau trei parale le plăcea să le aducă singuri. Omul cel mic aducea însă tot marfă mai bună, deși puțină, de la popa, de la dascăl, de la postul de jandarmi.

Cînd sfințea soarele, neamțul se înhăma la atelier și-l ducea subt un șopron în curtea birtului. Întra apoi cu

băiatul în birt, își porunca rachiu și demîncare. El înghițea cu lăcomie, dar copilul abia atîngea pînea și slănina. Căldura din casă îl moleșea, îi strecura în vine o apă caldă, pleoapele i se-nchideau mereu.

— Culcă-te ! îi zicea neamțul.

Și numai la cuvîntul acesta băiatul își ridica privirile spre meșter : priviri pline de recunoștință, de fericire, de intimitate parcă. Numai din intimitatea acestei priviri s-ar fi putut crede că meșterul e tatăl său. Se re-trăgea într-un unghet, se lăsa pe podele și adormea.

Rămas singur, neamțul începea un chef cu rachiu, care nu se sfîrșea decît dimineța, cînd cădea sub masă, beat mort. Vorbea singur, rîdea, își cînta, c-un glas aspru, cîntecele lui străine, voia mereu să pupe pe crîșmar, care se ferea de el cu scîrbă. Cînd birtașul îl făcea să aștepte mai mult, meșterul îl chema cu discursuri nesfîrșite, plîngea, lua poziții de militar, își ducea furios mîna la sabia închipuită. La răcnetele lui, băiatul sărea uneori speriat, spre a recădea din nou într-un somn adînc și greu.

Ziua a doua trecea la fel.

În ziua a treia avea de lucru numai pînă la prînz. În ziua a treia, meșterul, simțindu-și lucrul pe sfîrșite și buzunarul gol, — căci bea mai mult decît cîștiga, — privea furios la copil, îi striga cuvinte aspre în limba lui neînțeleasă și, pentru că nu-i dădea la timp un cuțit, îl izbea fără milă cu pumnul în piept. Băiatul nu plîngea, numai ochii lui se rostogoleau în orbite, întunecați și grei.

În urmă, după ce se certa cu birtașul, meșterul se-nhăma la atelier și pornea din nou la drum, însoțit de băiat, care-i pășea alături, cu capul frînt în piept, și de

gloata de copii care răscolea praful îmbulzindu-se în urma drăcoveniei neamțului. La câteva aruncături de băț de capul din jos al satului, gloata se oprea și se întorcea tăcută.

Cel mai important eveniment din viața Luncușoarei trecuse...

Dar, într-o toamnă, neamțul nu se mai ivi înhămat la atelierul lui...

Zadarnic îl așteptară copiii în cete dese, în toate zilele secetoase de toamnă. Trei ani în șir oamenii fură nevoiți să-și ascută costurile numai pe pietrele ce le aveau la ușa tinzii. Bricele trebuiau să se mulțumească cu o curea săpunită sau cu cine știe ce cute făcătoare de minuni.

În toamna anului al patrulea, pe când nimeni nu se mai gîndea la neamț, iată că luncușorenii se treziră cu mașina lui înaintea birtului. Pe unde venise? De unde picase? Nimeni nu știa, căci nimeni nu-l mai aștepta. Atelierul nu era păzit de nimeni acum. Băiatul nu se vedea nicăiri. Dar, lîngă aceeași fereastră unde obișnuia să beie neamțul, copiii, care nu întîrziaseră să se-adune gloată, zăriră o față arsă de soare, bătută de vînturi.

— E alt neamț, spuse careva.

Însă mașina era aceeași. Era mai învechită, mai hodorogită, dar pe pîntecele ei, care-i servea de dulap, era zugrăvit același cocoș cu ciocul de vultur.

Se adunară, ca și altădată, în jurul mașinii bărbați și femei, așteptînd, cu cuțite și foarfeci în mîni, să iasă meșterul.

Dar neamțul de-acum se lăsă așteptat mai mult decît cel de-odinioară. Cînd ieși, oamenii văzură, clătînîndu-se pe picioare, un lungan cît o prăjină, deșirat, cu

obrajii supti. El se apropie de atelier, surîzînd cu mulțumire. După ce puse cureaua, după ce luă în mînă cel dintîi cuțit, privindu-l, își înălță puțin umărul stîng.

— E feciorul neamțului ! zise o muiere.

— Vai de mine ! Da' cum să fi crescut așa de mare ?!

Se încinse o discuție, care, devenind tot mai aprinsă, ajunse pînă la urechile neamțului. El se opri din lucru, privi c-un surîs șters la cei ce vorbeau și zise :

— Ie, ie, is ficior a lui. Asta mașina me acum.

— Și unde e dumnealui, domnul de mai nainte ? Întrebă cineva din mulțime.

— Ala mort, răspunse străinul.

— Și unde a murit ? Întrebă altul.

Neamțul ridică mîna și arată o direcție.

— Ala beat la iarna, ieșit și culcat la șura. Zis : «Prea calt in cas». Și-nghețat. Ala mort ! zise el, apucîndu-se din nou de lucru.

După un scurt răstimp de muncă, se opri și zise iar :

— Tata la mine, da' nu dat nici un ban. Acum mașina a meu. Fac io bani, și beu la ei. Io pot să bei mai mult ca el.

Zicînd acestea, rînji din dinții stricați și-și reîncepu munca.

Gloata de băieți era cu ochii ațintiți spre roata ce se învîrtea. Dar bărbații și femeile se întristară. O durere ciudată, neînțeleasă, îi cuprinse privind spre pribeagul ce se oprise pe-o zi, două la ei în sat.

— Ie, zise neamțul, oprindu-se iar, io nu beut, nu plăcut rachiou. Acum place.

Apoi, pînă sara, munci în tăcere.

A treia zi pe la amiază plecă, ca și tatăl său, cu gloata de copii după el, în drumul lui de pribegie, plecă să moară și el înghețat în vreo șură, ca și bătrînul, într-un sat pe care n-o să mai fie cine să-l arate, cu o tăietură de braț, în aer, oamenilor din Luncușoara.

1 9 1 4

DISTANȚA ÎN SOCIETATE

Domnișoara Virginia Grecu avusese mulți petitori, între care amintesc numai pe cei mai de samă : Ion Florescu, directorul școlii primare din orașelul în care locuia și frumoasa Virginia, și trei candidați de preot, aleși în parohii de clasa întâi. Bogoslovii fuseseră refuzați, unul după altul, pe motivul că domnișoara, crescută la oraș, nu se putea obișnui cu gândul să-și petreacă viața între țărani, că nu se pricepe la gospodărie.

— Vrei, domnule, să te-aduc la sapă de lemn în doi-trei ani ? Îți spun pe onoare că nu mă pricep nici atât la gospodărie.

Cu fraza aceasta de spirit a răspuns pe rînd celor trei teologi, arătîndu-i fiecăruia o dungă de negreață imagi-

nară subt unghia degetului celui mic, cînd ajungea la cuvintele «nici atît».

Directorul Ion Florescu s-a depărtat, de asemenea, plouat, rămînîndu-i, totuși, o mîngîiere — putea să mediteze asupra cuvintelor domnișoarei :

— Domnule învățător, n-au fost de-ajuns optsprezece ani de viață în orășelul acesta plicticos ? Vrei să îmbătrînesc fără a cunoaște o viață mai luminoasă ?

Domnul director avea deci o mîngîiere, căci e plăcut și dulce să meditezi asupra cuvintelor unei fete frumoase...

Și domnișoara Virginia Grecu era frumoasă. Cu toate că a pus în mîneca albastră a hainei sale, din care se iveau un braț trandafiriu, patru ani, cînd i-a spus lui Florescu că-i de optsprezece, era încă, într-adevăr, o fată fragedă și tînără. Dacă mai adaogi c-avea și o zestre de șase mii de coroane, te vei convinge că era chiar foarte tînără.

Totuși, refuzarea-n galop, — în curs de trei săptămîni, — a celor patru pețitori avu o urmare gravă pentru domnișoara Virginia : cinci ani n-a mai pețit-o nimeni. Dar, după cinci ani, pețitorii dădură din nou năvală — fie pentru că și fenomenul cererii în căsătorie e supus legii undulațiunii universale, și cei cinci ani închipuiseră o curbă de adîncime, fie pentru că, după cinci ani, zestrea Virginiei crescuse cu două mii de coroane, ce-i rămăseseră de la o mătușă, repaozată de curînd.

Domnișoara începu să-i cearnă pe pețitori după aceleași principii ca și în floarea tinereții, dînd dovada unui caracter statornic. Și s-a mai adevărit o dată adevărul cuvintelor : «Cine rămîne statornic pînă la urmă, acela biruiește». Virginia Grecu se logodi c-un contabil,

aplicat în slujba unei bănci puternice, dintr-un mare oraș. Visul ei se realizase : avea să cunoască o viață mai luminoasă decît aceea din micul lor oraș.

Dar, vai ! Pe cît a fost de fericită la logodnă și la nuntă, pe atît se simțea de nenorocită după ce se stabili în marele oraș. La-nceput doamna Virginia nu băgase nimic de samă, pentru că la-nceput avea o singură sete, pe care o credea nepotolită : să rățăcească, să se piardă în vîltoarea marelui oraș. Dar, foarte repede, ajunsese la convingerea ei cea veche, cea adevărată : că strălucirea vieții nu o dau străzile, vitrinele, palatele pe lîngă care rățăcești, ci oamenii aleși, în societatea cărora te-nvîrți. Se convinsese că, privind, admirînd numai, te plictisești repede, și chiar lucrurile cele mai frumoase par moarte. Începu să o apese ca o piatră de moară povara singurătății, și, cum însetează căprioara după izvor, așa înseta și doamna Virginia după societate. Înțelese că societatea înaltă era ținta visurilor sale. Dar înalta societate o ținea la distanța convenită unei soții de contabil.

Și de cînd i se deschiseseră ochii și văzuse în ce părăsire trăiește, viața ei se schimbase în iad ; și cum viața soților e una, iad era și viața contabilului. El, sărmanul, ce vină avea ? Vină foarte gravă — ocupa slujba cea mai umilă din bancă ; între cei cinci contabili, era cel din urmă, și cel mai prost salarizat. Dar el nu se simțea vinovat ; era tînăr încă și spera să ajungă, cu vremea, funcționar fruntaș la bancă. Avea aptitudini și, mai ales, darul de a-și pune în evidență aptitudinile naturale.

Virginia însă nu voia să știe nimic din toate astea ; nu era zi în care să nu-l învinuiască pentru că nu o introducea în societate. Dar zadarnice i-au fost suspinele și

lacrămile ! Contabilul a rămas neînduplecat. De un an, de cînd era în orașul acesta, el știa că nu se poate să treacă peste cercul vrăjit care-l ținea departe de înalta societate. Zadarnic i-a spus Virginia că acum situația s-a schimbat, că un om căsătorit poate cuteza lucruri pe care un burlac n-are dreptul să le încerce, că prestigiul lui a crescut în ochii societății. El o ruga mereu să mai aștepte.

Dar, vai, cît e de groaznică așteptarea pentru un suflet care se vede în apropierea visului său capital, și totuși nu-l poate atinge ! După o jumătate de an, doamna Virginia se schimbă într-o furie. Îi venea să zgîrîie pe toată lumea : pe femeile din marea societate, care treceau pe lîngă ea ca pe lîngă o străină ; pe soțul său, care-i părea din zi în zi mai prost, mai bleg. Traiul lor se înăspri atît de mult, încît, în luna a șaptea de la căsătorie, doamna Virginia fugi în orașelul ei de naștere, la părinții săi. Marele oraș, înalta societate cu indiferența ei o ucideau.

Dar, după o săptămînă, — timp în care soțul încă nu se hotărîse ce trebuie să întreprindă ca s-o aducă acasă, — Virginia sosi, strălucind de fericire. Nefericita ! Gîndea că va afla alți oameni, alte împrejurări ! Iadul începu însă din nou în casa lor și continuă să fie tot mai întunecat, pînă cînd, la trei ani după căsătorie, Virginia se simți în «starea binecuvîntată». Nu-i plăceau copiii, nu-i plăcea să se vadă «diformată», cum spunea dînsa, dar acum se luminase și strălucea de fericire cum nu strălucise nici în ziua logodnei.

— Vom chema de naș pe directorul, îi spuse ea, cu glas moale, bărbatului, sărutîndu-l cu-o dulceață pe care contabilul n-o mai simțise niciodată.

Se și vedea întrînd în rîndurile înaltei societăți ! Va putea merge în familia directorului, și, dacă i se vor deschide ușile acestei case, toate celelalte îi vor fi deschise.

Bărbatul nu-i zise nimic, dar se putea citi pe fața lui că îmbulzirea aceasta a Virginiei îl pune pe gînduri grele.

În schimb, Virginia întinerea, se făcea din zi în zi mai frumoasă. Era și vremea ! Încă un an de răutate, de pizmă, de nemulțumire, și frumusețea ei ar fi fost pierdută pentru totdeauna.

Dar după ce veni pe lume noua ființă, — un băiețuș durduliu, — contabilul îi zise :

— Virginio, pe directorul nu-l putem ruga, distanța e prea mare între noi ! Da' să-l invităm pe casierul să primească nănașitul. E om de omenie și e între familiile fruntașe.

Femeia la început nu pricepu despre ce-i vorba, dar cînd înțelese se tulbură atît de adînc, încît căpătă friguri, și doctorul chemat porunci odihnă deplină.

Sfinte Dumnezeu ! Numai bărbatul știa ce preț avea odihna aceea ! Și, îngrozit c-ar putea-o pierde pe Virginia, contabilul alergă, încă în aceeași zi, la director. Directorul și doamna primiră. Și, sara, Virginia nu mai avea friguri ; dimpotrivă, pretindea chiar că poate părăsi patul.

Botezul fu celebrat la Sfîntul Gheorghe, patronul directorului, cu mare pompă.

Au trecut douăzeci de ani de la fericitul act al botezului...

Tînărul contabil de altădată e casierul băncii, și, cum spun toți, cel mai vrednic să ieie conducerea, după ce bătrînul director își va lua adio de la viața asta.

Doamna Virginia ?... Ei !... Doamna Virginia e astăzi o cucoană respectată de toată lumea. Nu numai că e introdusă în înalta societate, dar azi e una dintre femeile despre care se spune, printr-o metaforă, că formează însăși societatea înaltă.

Dumneavoastră, care ați cunoscut-o înainte cu douăzeci de ani, nu vă puteți face o idee cât e de liniștită, de majestuoasă acum, nici cât îi șade de bine această liniște înaltă ! Nu puteți crede cât a câștigat în volum, ea, altădată numai cât o vergea, și cât îi șade de bine această înfățișare impozantă ! Drept că alți copii n-a mai avut, nici n-a mai vrut să audă de-așa ceva ; drept că cheltuiește mulți bani cu toaletele, dar încai se și cunoaște de-o poștă că-i o femeie din societatea cea mai bună !

Domnul casier e fericit, e atât de fericit încât, iată, în ziua aceasta de joi, fără s-o avizeze pe dumneaei, îi aduce oaspeți. El știe că Virginia e acum peste măsură de bună, și de-aceia s-a urcat cu cei doi tineri înșurăței pînă în salonașul de primire ; aici i-a lăsat să aștepte puțin, nu de alta, dar să vadă : nu cumva doamna e în *négligé* ?

Virginia era gata să iasă la plimbare. Trebuia să-și mai puie doar pălăria.

— Dragă, începu casierul, a venit Roșca cu nevastă-sa. Să vezi ce tinări drăguți ! Ei și-au ținut de datorie să ne facă nouă mai întîi vizita.

Doamna Virginia nu știa nici cine-i Roșca, nici cine-i nevasta lui. După multe explicații date de casier, înțelese că-i un tînăr contabil de la bancă.

— După cât se pare, e slujbașul din postul cel din urmă, zise, palidă, cu buzele strînse, doamna Virginia.

— Da, dragă.

— I-a primit cineva pînă acum ?

— Nu, dragă. Ei vor să ne facă nouă mai întîi cinstea asta.

— Aha ! Cinstea ! Ce cinste ! Nu zău, nu mă simt azi bine, Victore, nu pot primi pe nimeni.

— Da' bine, dragă, ei așteaptă în salonaș, știu că ești acasă...

— Nu-i nimic, Victore, le spui că m-ai aflat bolnavă. Dacă-s oameni culți, vor pricepe, mă vor scuza și nu se vor supăra pentru asta. Vor putea, în schimb, să facă alte vizite...

Și, înfășurîndu-se în haina de ploaie, ce-o luase pentru a ieși la plimbare, se înfășură parcă într-un *nolli me tangere*, — atît de sever și totuși atît de impunător, — care-o prindea nespus de bine, atît de bine, încît casierul nu mai cuteză să zică o vorbă.

— Îmi pare foarte rău, începu el încurcat, întrînd în salonașul de primire, că nevastă-mea se simte rău. Trebuia, înainte de a veni cu dumneavoastră, să mă informez despre starea sănătății sale, care, trăbă să vă spun, toamna mai cu samă, e foarte schimbăcioasă ! Da, da. Mai cu samă toamna... Mi-a încredințat să vă cer scuzele sale... Da' poftiți și mai rămîneți. Mă rog, nu-i tîrziu, mă rog, nu face nimic...

Dar cei doi tineri se ridicară hotărîți. Obrajii lor ardeau de rușine ca para. Plecară spunînd cîteva cuvinte de neînțeles.

Peste cinci minute doamna Virginia ieși la plimbare.

CRITERIUL APRECIERII

Nime nu cunoștea taina prieteniei dintre doamnele Maria Rău și Ana Luca. Cea dintâi era nevasta unui profesor foarte deștept, foarte învățat, de-o energie și de-o cinste neclintite ; cea din urmă era soția unui doctor pe care lumea-l uitase de mult, deși nu murise încă. Cea dintâi era spiritualul, farmecul și eleganța întrupate, cea din urmă nu era posesoarea nici uneia din aceste calități. Maria Rău se afla înaintea unui viitor strălucit, pentru că pe bărbatul său îl aștepta acest viitor : avea și diploma de avocat, și toată lumea era convinsă că, deștept cum era, va lăsa profesoratul, în care carieră putea cel mult s-ajungă directorul gimnaziului, și va îmbrățișa advocatura, de pe urma căreia va

ajunge membru în Comitetul Național și, în scurtă vreme, deputat.

Mărirea, puterea viitoare își aruncau lumina cu ani înainte, și Maria Rău, deși invidiată, vorbită de rău pentru eleganța și frumusețea sa de doamnele din oraș, era dorită în orice societate.

Fiind însă săracă, nu se va mira nimeni că prietenele ei șopteau fel de fel de vorbe slabe în legătură cu elegantele ei toalete. Dar faptul acesta nu le împiedeca pe aceleași doamne să râvnească prietenia ei. Ba, după ce profesorul Rău părăsi într-adevăr gimnaziul și își deschise cancelarie de avocat, nime nu mai făcea aluzii la toaletele ei. Își băteau, însă, capul să afle taina prieteniei cu Ana Luca. Prietenia aceasta, în loc să se răcească, de când Maria Rău ajunsese la parale mai multe, creștea zi cu zi.

Ana Luca era, într-adevăr, o femeie de toate zilele ; trecuse și peste întâia tinerețe, iar frumoasă n-a fost niciodată. Nu era nici una dintre femeile «citite», cum se zice, avea abia un început de cultură. Nimic din ce dă farmec unei femei nu-i hărăzise natura. Era neajutorată și umilită, veșnic gata să-și ceară iertare de la oricine, ca și când ar fi greșit lumii întregi.

Maria Rău o iubea fiindcă o vedea așa de nenorocită : natura o furase, societatea o respingea. Maria îi pricepuse nenorocirea, și, cum era o inimă bună și caldă, o inimă largă, cerca s-o mîngîie. Aci era toată taina prieteniei lor.

Dar noi sîntem făcuți ca niciodată să nu pricepem fenomenele simple ; sîntem aplicați să căutăm în lună și-n soare ceea ce e la un pas înaintea noastră, pe pă-

mînt. Nu putem descoperi sentimentele fireşti, naturale, pentru că ne-am depărtat prea mult de natură noi înşine.

Astfel, şi prietenia celor două femei ajunse să fie explicată în fel şi chip ; mai adeseori se ajungea la sentinţa : «Desigur, Maria Rău nădăjduieşte ceva de la toanta aceea de Ana Luca. Va fi simţit că bătrînul ei are bani ? Dar are doctorul bani ?» Nu avea bătrînul doctor nici un ban, însă, de cînd prietenia celor două femei era spin în ochii tuturor, ar fi voit să-l ştie cu milioane, numai ca să-şi poată explica prietenia asta.

Întîmplarea voi ca cele două prietene să rămîie văduve în acelaşi an. Advocatul Rău, în drumul spre culmea mării, în cursul propagandei electorale în cercul în care fusese desemnat candidat, răci, căpătă o pneumonie, care-l doborî în scurtă vreme. Bătrînul doctor muri — nime nu ştia de ce, căci nime nu se interesase de zilele lui din urmă.

Maria Rău rămase mai întîi văduvă. Durerea îi împrumutase un farmec nou, şi eleganţa ei, care n-o putea părăsi fiindcă izvora din trupu-i plin de mlădieri, din spiritul înalt ce trăia în acel trup mlădios, căpătă ceva majestuos ; înaintea-i instinctiv trebuia să-ţi ridici pălăria.

Dar cunoşcuţii ei nu-şi întocmeau purtările după instinctele naturale. În scurtul răstimp de două luni de la moartea bărbatului, nime n-o mai cunoştea. Cîţiva bărbaţi, colegi cu răposatul, îşi ţinură de datorinţa lor s-o consoleze ; dintre femei, una singură — prietena sa Ana Luca.

Odată cu mărirea apusă, odată cu dispariţia soţului său, şi faima ei se întunecase. În curs de două luni so-

cietatea află că, după avocat, n-a rămas nici o avere. Atunci societatea o uită desăvârșit, chiar și cei doi candidați de avocat, care, la moartea lui Rău, nutreau nădejdea că Maria va fi rămas avută, deci va fi o partidă strălucită.

Nime nu-și mai bătea acum capul de-i prietenă ori ba cu Ana Luca. Ele rămăseseră, într-adevăr, prietene pînă la moartea doctorului. Atunci societatea întreagă începu să fiarbă : doctorul nu avusese avere, dar îi lăsase nevastei o asigurare de-o sută de mii. Nu știuse nici Ana Luca de asigurarea asta ; doctorul o luase bătrîn și voia s-o surprindă, la moarte, cu gingășia sentimentelor sale, pe care, altfel, nu le putuse manifesta.

Cît ce se răspîndi zvonul acesta în oraș, cele mai alese familii se grăbiră să-și puie haina de doliu, să meargă s-o consoleze pe văduvă. Trei zile, cît stătu mortul în casă, fu un neîntrerupt pelerinaj la catafalcul lui. Trei dintre oamenii cu pozițiile cele mai înalte se angajară, cu plăcere, să ție discursuri funebre la groapa «acestui distins fiu al neamului și puternic stîlp al societății noastre». Bietul doctor, dacă și-ar fi putut deschide ochii, n-ar fi avut fericirea să vadă nici un cunoscut ; toți oamenii aceștia nu-i trecuseră niciodată pragul casei.

Din societate lipsi, singură, condoleanța Mariei Rău. Văduva, cît ce auzi de moștenirea prietenei sale, părăsi orașul și se duse la părinții săi. De la înmormîntare, iarăși, numai ea lipsi. Dar nime nu băgă de samă această lipsă, nici chiar văduva doctorului.

Ana Luca își pierduse cu desăvîrșire simțul realității, cînd văzu atîta lume că-i cercetează umila locuință, cînd văzu închinăciunile bărbaților și auzi vorbele din inimă ale femeilor. Ah ! cît de sincer putem consola pe cineva

care rămîne avut în urma celui dispărut, și cum ni se oprește vorba în gît cînd e să mîngîiem pe cineva pe care-l așteaptă mizeria !

Anei Luca îi păru că-i prada unui vis din care nu se va mai deștepta. Zăpăceala ei creștea prin faptul că toată lumea i se dădea drept cunoscută, pe cînd ea acum făcea cunoștință mai întîi cu bărbații și femeile acestea, a căror bunăvoință nicicum nu și-o putea explica. Nu trecea zi să nu primească vizite, nu trecea săptămînă să nu fie invitată la o cină, la un prînz în casele cele mai bune.

Îi ziceau simplu «doctorița», și cuvîntul acesta însemna acum cinste, noblețe, cultură, spiritualitate, farmec, într-un cuvînt, tot ce vrei. O clipă ea se gîndi cu durere la prietena ei, Maria Rău, dar apoi o uită în grabă ; se simțea bine în fumul de tămîie ce-o înconjura din toate părțile. Și ea, Ana Luca, pe care femeile n-o invitaseră la nici o petrecere, la nici un concert, pînă trăise doctorul, ajunse, într-o jumătate de an, prezidenta reuniunii femeilor din oraș. Și acum e matroana cea mai venerată...

MORALA PUBLICĂ

Ion Marcu își sorbea, fericit, halba de bere ; toți membrii consiliului de administrație îi promisese ră voturile. Nime nu l-a întrebat pe unde-a hoinărit trei ani încheiați, ani pe care nu-i putea motiva cu nici un atestat oficial. Domnilor membri le-a fost de-ajuns să-i vadă absolutorul școalei comerciale, ca să-l asigure despre reușită. Iată, în sfârșit, oameni adevărați, care pricep viața, care înțeleg că dacă cineva rămîne fără slujbă trei ani, nu o face din bunăvoința sa, ci silit de împrejurări și, poate, de ciudățeniile firii sale.

Ion Marcu hoinărise, într-adevăr, trei ani prin Ardeal și prin Țara Românească, dar nu silit de împrejurări, ci de firea sa. În patru ani de slujbă își pusese ceva parale

deoparte și își putuse îndeplini o veche dorință, care nu-i dădea pace de pe cînd era student în gimnaziu. Dacă ar fi voit, ar fi putut rămîne prim-contabil, pînă la moarte, la cea dintîi bancă unde servise ; și, după ce-și dăduse demisia, ar fi putut ajunge îndată prim-contabil la alte două bănci din vecinătate. Dar acum, după trei ani, cînd i se urîse de hoinărit, nu de alta, ci pentru că nu mai avea o lețcaie, mare-i fu mirarea cînd văzu cu ce bănuieli e primit în toate părțile. Unele păreri ale membrilor din consiliile de administrație către care își înaintase cererile de a fi primit în slujbă se strecuraseră pînă la urechile lui.

— Desigur, l-au dat pe ușă, altfel și-ar fi aflat pînă acum vrun post !

— A defraudat, cu siguranță ! Nu bagi de samă ce priviri răătăcite are ? Se vede de la o poștă că nu i-i conștiința liniștită !

— Trei ani să-i prăpădești așa ! Cine prețuiește atît de prost timpul, cum va ști să prețuiască banul ?

— Îl alegi, și, la o lună, te trezești c-o mare lipsă în casă !

Și petițiile lui erau rezolvate negativ.

De două luni cutreiera orașele prin care erau bănci cu vreo slujbă liberă, — căci acum nu mai punea mare preț pe situația de prim-contabil, — pînă ce, în urmă, l-a adus Dumnezeu în orașul acesta mare și bogat.

Doamne, cît de prețios e un oraș mare ! El schimbă pe oameni, crește între zidurile sale adevărați factori de cultură și de progres, care pricep viața, nu se încurcă în lucruri de puțină importanță, ci sînt preocupați de marile chestiuni vitale. Ce deosebire între un director de bancă din provincie și unul dintr-un oraș mare ! Com-

parat cu acesta din urmă, cel dintâi face impresia că numai acum învață să umble.

Aceste și alte asemenea gânduri treceau prin capul lui Ion Marcu, în vreme ce-și sorbea, fericit, halba de bere.

Și, într-adevăr, putea să fie fericit, deși nu trecuse încă peste alegere, deși chiar la vremea asta onorații membri ai consiliului de administrație se adunau în sala de ședințe. Toți îi promiseseră votul, și, deși de puțină vreme în oraș, Ion Marcu auzise spunându-se că pe cuvântul acestor domni te poți bizui. Ceea ce-i întărise convingerea că are de-a face cu oameni într-adevăr culți.

Ședința s-ar fi putut începe dacă n-ar fi lipsit domnul Lungu, membru în comitet și, totodată, avocatul băncii. De multe ori ședințele se țineau fără a fi de față președintele, dar, lipsind avocatul Lungu, încă nu se ținuse nici una. La alte bănci țîțîna în jurul căreia se învîrte întreg institutul e directorul, cum e și firesc ; aici, însă, era avocatul, din simplul motiv că pe directorul de acum el îl alesese.

După ce domnii membri avură vreme destulă să se impacienteze și să încerce a-și explica în multe feluri întârzierea domnului Lungu, în sfîrșit ușa se deschise larg, și cel așteptat își făcu apariția.

— Scuzați-mă, domnilor, pentru întârziere, începui, așezîndu-se pe scaunul lui, întârzierea mea, de data asta, a fost foarte folositoare pentru banca noastră.

Tăcu un răstimp, își șterse nădușeala de pe fața largă, de pe frunte. În sală se auzea musca.

— Nu putem alege pe Ion Marcu, zise el oftînd ușurat, răcorit parcă.

Membrii se mișcară pe scaune, dar nu ziseră nimic. Așteptau să audă motivele, căci deși avocatului îi plăcea să-și enunțe mai întâi hotărârile, în propoziții lapidare, și numai în urmă să le explice, niciodată nu le lăsa nemotivate.

— M-a reținut un prețin, reîncepu el, un profesor din X. Din vorbă-n vorbă, am ajuns la Ion Marcu. Îl cunoaște, i-a fost elev, și, închipuiți-vă, i-a furat tezele pentru examenul scripturistic de maturitate !

Un membru mai în vîrstă își permise să rîdă și să zică :

— Bine i-a făcut ! Că și profesorii prea-i chinuiesc pe bieții elevi !

Advocatul se întunecă la față. Nu era plăcut să-i vezi obrajii devenind pămîntii, care așa păreau și mai mari.

— Îmi pare foarte rău că dai așa de puțină importanță unui fapt atît de grav ! Începu avocatul, nemaiînvrednicindu-l cu o singură privire pe cutezătorul bătrîn. Dumneavoastră, domnilor, pricepeți ce primejdios e să angajezi în serviciul unei bănci un om cu astfel de aplicări ?!

— Dar, pentru Dumnezeu, domnule Lungu, reîncepu bătrînul, am auzit și eu de întîmplarea asta, dar n-a fost decît o glumă, un rătășag. Marcu a cîștigat rătășagul : un butoi de bere. Atîta tot. El a fost cel mai isteț. După cît am auzit, butoiul l-a plătit chiar un coleg al profesorului, și, după cît știu, Marcu n-a avut nevoie să fure tezele — era cel mai bun student.

— Cel mai isteț, adevărat, răspunse avocatul. Dar, credeți-mă pe mine, oamenii ăștia sînt primejdioși cînd sînt în slujba vrunei bănci. Ce-ar fi, de pildă, dacă, tot dintr-un rătășag, ar fura din Wertheimul nostru cîteva

mii, nu de alta, dar ca să-și arate istețimea ? Cum ? Dar, pe lângă asta, e un tinăr cu moravuri stricate. Cît ce-l vom angaja, cît ce va ajunge la parale, are să-și aducă o femeie, pe care nici profesorul nu știe în ce oraș a lăsat-o, dar care, desigur, există și-l însoțește pretutindenea.

— Noi nu sîntem puși să cercetăm moralitatea tinărilor, zise iar bătrînul, care singur cuteza să-i steie față avocatului.

— Nu, dar cum te vei simți dumneata cînd va veni să-ți facă vizita un astfel de om ? Hm ?

— De altfel, poate să fie numai un zvon, spuse bătrînul.

Și, într-adevăr, era numai un zvon ; adevărul era că o domnișoară din orașul unde-și făcuse Ion Marcu studiile fugise cu el, dar, la o săptămîină de zile, părinții o aduseseră acasă. Era mîndru tînăr Ion Marcu !

— Nu vreau să știu de-i zvon ori ba, răcni avocatul, și de altfel trebuie să-mi mărturisesc convingerea ce-o am mai de mult : dumneata nu te mai interesezi de afacerile băncii !

După cuvintele acestea, ședința se sfîrși curînd. Ion Marcu nu fu ales contabil, și, cum nu era alt candidat, postul de contabil rămase deocamdată neocupat.

De la ședință, avocatul Lungu merse de-a dreptul acasă. După cum bănuia, Pavel Roșu, un țaran cît un munte, îl aștepta.

— Bună ziua, măria-ta, zise țaranul, ridicîndu-se de pe treptele de piatră.

— Ei bine, Pavele, ne-am înțales ?

— Opt sute, măria-ta, mai mult nu pot. După cum vedeți, am mai pus două sute.

— Dacă nu poți, îți vindem la tobă averea. Mia-n-coace, și-o intabulăm pe nevastă-ta, pînă ce nu-ți devine scadentă rata din iunie.

Pavel ar fi vrut să mai încerce, doar îl va lăsa mai lesne. Dar băgă de samă că avocatului, astăzi, nu-i sînt oile acasă. Și, într-adevăr, rezistența bătrînului membru din comitet îl enervase peste măsură pe domnul Lungu.

Țăranul desfăcu o pungă și-i numără zece bilete de cîte-o sută.

— Bagă de samă, Pavele, îi zise Lungu, datoria de 3.000 de coroane ți-am dat-o, de la bancă, pe barba ta, pe cîntea ta, nu ți-am intabulat-o pe avere. Dacă nu plătești, legea-ți va rade barba ! Lucrul de căpetenie însă e că moșia, intabulată pe femeie, nime nu ți-o poate lua.

Țăranul îl părăsi foarte repede. Trebuia să meargă la alt avocat, care să-i mijlocească intabularea. Lungu nu se putea amesteca într-o afacere așa de necurată.

Pavel Roșu împrumutase numai pe iscălitura lui trei mii de coroane ; nime nu-i ceruse giranți. Cele trei mii le cheltuisese într-o tăietură, și, din lemnele vîndute, nu-și mai văzuse niciodată banii. Lungu aflase de nenorocirea lui și începuse să-i deie tîrcoale. Țăranul, la început, nici nu voise să audă de așa ceva : să-și transcrie averea pe numele nevestei, și, neplătind băncii, el să ajungă în temniță ?! Dar Lungu nu-l slăbise din sfaturi binevoitoare, și, în urmă, ghiavolul din avocat trecuse și în țăran.

După ce se duse Pavel Roșu, avocatul se așeză la masă, luă condeiul și scrisse :

«Dragă,

Dacă nu m-ai crezut pînă acum și-ai fost supărată pe mine, cred că, primind plicul acesta, o să te încredințezi că nu te-am mințit : n-am avut banii de lipsă. Aici alăturat ai suma întreagă : una mie coroane. Nu-ți poți face idee cît de mult doresc să te văd. De trei zile, de cînd mi-ai închis ușa, am crezut că înnebunesc. Nevastă-mea a vrut chiar să cheme doctorul, dar n-am lăsat-o. Știu eu cine e doctorul meu !

La revedere, pe sară !

Ori nu se poate azi ? S-a întors al tău din X ? Răspunde-mi nesmintit cu servitorul ce-ți aduce acest plic.

Al tău,
Emanoil»

A doua zi Ion Marcu părăsea orașul. Tot drumul se rugă lui Dumnezeu să-l ducă între oameni mai puțin virtuoși, mai puțin morali decît aceia pe care-i cunoscuse pînă atunci.

O ÎNTÎRZIERE

Domnul Pavel Rotariu, profesor trecut la pensie, își îmbracă, cu ajutorul soției, paltonul de iarnă, își luă bastonul luciu, pe care-l purta de douăzeci de ani, și, după ce mai desfăcu o dată chitanța și cercetă să vadă dacă n-are vreun greș, puse mâna pe clanță, zicînd :
— Peste-o jumăta' de ceas mă-ntorc.

Era nevoie de cuvintele acestea ca s-o liniștească pe dumneai, o bătrînică mărunță, cu fața încrețită ca o prună uscată. De dimineață nu-l mai slăbise cu pilde despre oameni bătrîni pe care i-a ticăloșit băutura, care și-au lăsat zile de-a rîndul bătrînele fără foc în casă, fără mîncare pe masă, înfundînd birturile cu «lungani care mor dup-un strop de beutură».

Acuma, era adevărat că profesorului trecut la pensie îi plăcea băutura, dar nu-n măsură ca să se ticăloșească și să-și uite de bătrîna ; mai era adevărat că, de șase ani, de cînd trecuse la pensie, niciodată n-a rămas într-un birt mai mult de-o jumăta' de ceas. Totuși, dumneai nu glumea : se temea cu adevărat să nu i se împrietească bărbatul cu «lungani de ăia».

Se temea mai cu samă în zilele de întîi ale lunii, cînd dumnealui mergea să-și ridice pensia. În zile de-acestea îi spunea mai multe pilde. Chiar dacă nu-l știa în birt, bătrîna nu era liniștită dacă Pavel lipsea de-acasă : oriunde i se putea întîmpla ceva ; și, cum nu-l avea decît pe el, ținea la bărbat cu trup și suflet. Gurile rele spuneau că bătrîna-l ține așa din scurt pe profesor fiindcă, din cruțările ce le făceau acum, voia să înzestreze pe-o fetișcană, — o rudenie îndepărtată, care, din cînd în cînd, își muta cuibul în locuința pensionarului.

Pavel Rotariu obișnuise să se supuie, și nici nu-i părea rău : astfel, niciodată nu ajunsese în strîmtorare, ca alți colegi. Ascultarea-i era cu atît mai ușoară cu cît, în caz contrar, trei zile nu-l mai slăbea nevasta din melîtat ; și dușmanul lui de moarte, ceea ce ura mai mult era larma în casă. El de larmă se săturase pînă-n gît în cei treizeci și cinci de ani de slujbă ; acasă dorea liniște, dorea hodină, înseta după viață tihnită, — mai ales acum, la marginea mormîntului, — ca toți bătrînii.

Și, dacă ținea legea, dacă nu rămînea departe de casă mai mult de-o jumăta' de ceas, n-avea de ce se plînge : casa lui era adevărat cuib de hodină. Răcoroasă vara, călduță iarna, veșnic curată ca un pahar.

Chiar acum, ieșind din căldura bună dinlăuntru, simți cît e de rău afară, deși se ascunsese așa de tare în palto-

nul de iarnă, blănit cu miel, încît numai vârful nasului i se mai vedea, nasul cu musculiță, care, din neagră cum fusese odată, bătea acum în cafeniu. Atît cît se vedea, nasul lui părea o ființă ciudată, un fel de Pipăruș-Pătru care se uită încruntat la lume și la ger, prin musculița aceea.

Omățul cînta fraged sub cizmele profesorului, și din văzduhul senin se cerneau rari fluturi albi de zăpadă, scămoși, ușori, îmbunați parcă și ei. Pe străzi treceau sănii, picurau zurgălăii, alergau copii ștregari, cu urechile roșii. Unii se izbeau în bătrîn. El ridică de cîteva ori bastonul, care fripsese spatele multor elevi, dar n-avea în cine izbi, doar în trotuarul înghețat. Copiii veneau acum tot mai mulți; unii dintre ei, cei mai mărișori, salutară pe bătrîn.

«Să mă grăbesc, își zise Pavel. O să plece directorul și casierul pînă ajung eu la gimnaz!» Dar, oricît se silea, înainta în silă. Trotuarul, măturat de zăpadă, era luncos pe alocuri, ca o oglindă, și bătrînul luă mai bucuros drumul larg din mijloc.

Întrînd pe poarta gimnaziului, un profesor îl liniști, spunîndu-i că directorul și casierul sînt încă sus și că rămîn pînă la prînz.

Cînd intra în cancelaria directorului, acesta nu era singur. Înaintea biroului stătea o femeie îmbrăcată în negru. Bătrînul voi s-o vadă, dar străina își întorsese capul spre fereastră. Din cînd în cînd, părea că se zguduie.

— Da, cu plăcere, domnule Rotariu, zise directorul, luînd chitanța ce i-o întindea pensionarul.

Numaidecît își puse iscălitura, luă ștampila și-o apăsă pe chitanță. Apoi, satisfăcut, după ce zbici cu sugativa,

se uită la iscălitură, la pecete. Părea că zice : îi şade foarte frumos astfel.

Directorul era un om mic, trunchios, cu capul chel, cu ochii mici, pierduţi în cap, cu fălci foarte puternice.

— Poftim, domnule profesor, şi vă rog să o treceţi casierului.

Bătrînul se închină şi, retrăgîndu-se, cercă din nou să vadă cine-i doamna îmbrăcată în negru. Dar străina privea mereu spre fereastră.

Abia închise uşa, şi auzi vocea directorului :

— Nu ştiu pentru ce mai stăruiţi, doamnă... V-am spus de zece ori că nu se poate. Regret, dar nu stă în puterea mea.

Pavel Rotariu se opri lîngă uşă şi ascultă. I se păru că străina aceea plîngea încet, adînc.

— Nu e mare favoarea ce v-o cer, domnule director. Nu cer să se şteargă avansul acela. Ci să mi se reţie în rate lunare. Închipuie-ţi şi dumneata, ce mă fac eu, pe-o iarnă ca asta, cu trei copii ?

Pavel Rotariu tresări şi ascultă cu mare băgare de samă : i se păru că, după voce, o cunoaşte pe femeie. Nu era văduva lui Popovici, a profesorului mort acum două luni ?

— Ce s-a putut s-a făcut, doamnă ; la întîi a lunii trecute nu vi s-a reţinut nimic, avîndu-se în vedere spezele ce le-aţi avut cu înmormîntarea. Acum vă rog să nu mai insistaţi.

— Dar eu sînt tot atît de nenorocită acum ca şi atunci, domnule director, suspină femeia.

— Sînt eu de vină de nenorocirea dumitale, doamnă ?

— Vocea directorului era acum şuiertoare, rece, plină de răutate, aşa încît inima lui Pavel Rotariu se strînse

de groază. — Sînt eu de vină că dumneata ai avut nenorocirea să ai un bărbat bețiv, care și-a ruinat...

— Domnule director !... se auzi geamătul de indignare al femeii.

— Da, și-a ruinat sănătatea și v-a lăsat pe drumuri !

— Domnule director... se auzi din nou, dar vocea asta era stinsă acum.

— A ! dumitale nu-ți place să auzi adevărul. Mă rog, n-am să continuu, dar nu pricep să ție cineva așa la un om care și-a uitat datorințele cele mai sfinte.

Cuvintele din urmă ale directorului se auziră mai clare ; ușa se deschise repede, și străina ieși, palidă ca un mort. Pavel Rotariu abia avu vreme să se ferească. El trecu la ușa pe care era scris «Casierul», ciocăni, întră și păru foarte mirat cînd îl văzu pe casier înaintea sa. Nu-și mai putea da sama pentru ce venise ; se tulburase cu totul, ascultînd convorbirea din cancelaria directorului. Nu se înșelase : o cunoștea pe femeie. Era văduva lui Popovici, unul dintre profesorii tineri și cel mai de samă dintre cîți a avut gimnaziul.

Casierul îi ceru chitanța și-i numără șapte bilete de cîte douăzeci de coroane. Bătrînul luă banii, cu-o privire aiurită, și ieși repede. Prin cap începură să-i roiască tot felul de gînduri, și abia după ce apucă în stradă i se mai limpeziră. Își amintea acum, aproape cuvînt cu cuvînt, un discurs pe care-l ținuse Popovici chiar anul trecut, de hramul gimnaziului. Frumoasă vorbire, dar, pînă o depănă în minte, Pavel ajunsese înaintea casei sale.

Nu-și putea da sama : venise prea repede, ori ce ? Dar respira așa de des, părea așa de obosit, încît abia se mai ținea pe picioare. Privirile-i erau pline de spaimă.

Se opri, se uită la intrare, dar se întoarse repede. «Trebuie să aflu unde stă, își zise el mergînd tot mai cu inimă, nu se poate să nu aflu numaidecît.»

Picioarele nu-i mai lunecau, gerul nu-l mai simțea, și paltonul, blănit cu miel, își desfăcea mereu pulpa-nele, ca două aripi uriașe.

— Mai stă aici doamna văduvă Popovici, întrebă el pe-o femeie, oprindu-se înaintea unei case vechi, cenușii.

— Nu, domnule, s-a mutat de la noi, răspunse fata.

— Și unde, dacă ai fi bună să-mi spui?...

— O, domnule, departe, în Ulița Morii, știți dumneavoastră, peste puntea cea mare.

— N-ai ști să-mi spui și numărul, fetiço?

— Ba da, mi se pare că 4, răspunse repede fata, și dispăru în curte.

Pavel Rotariu porni numaidecît. Drumul era lung și foarte greu, bătrînul lunecă de cîteva ori, căzu într-un cot, se ridică însă repede, fără să simtă vreo durere, deși-i furnica mîna întreagă.

Dar cînd ajunse în sfîrșit în Ulița Morii, la numărul 4, înaintea unei case cufundate în pămînt, cu petece mari de umezeală înghețate pe păreți, simți deodată că-l părăsește curajul. Cum să între? Ce să-i spuie? Ferească Dumnezeu, ar putea-o face și el să sufere!

Și îndată ce-i pieri în sufletețirea care-l adusese pîn-aici, începu să simtă gerul înțepîndu-l cu mii de ace. Și, fiindu-i frică să nu răcească, temîndu-și sănătatea, ca orice bătrîn, intră în casa aceea prăpădită, fără să se mai gîndească ce-i va spune doamnei Popovici.

Înăuntru puține lucruri mai erau din cele ce le avuseseră pe cînd trăia răposatul. Ori că le vînduseră, ori

că nu încăpuseră în cele două odăi strîmte, întunecoase și reci ca peștera.

Văduva învăța pe cel mai mic dintre băieți să scrie litera *m* ; micuțul ținea cu greutate plumbul, se vedea bine că de frig ; nu-și putea strînge bine degetuțele. Cei doi băieți mai mărișori citeau, silabisind, în abecedare. În odaia rece se vedea bine răsufletul lor alb.

Doamna Popovici rămase nemișcată cînd îl văzu pe Pavel Rotariu. Nu putu nici răspunde salutului acestuia ; ea-l văzuse pe bătrîn lîngă ușă, cînd ieșise de la director, și toată nenorocirea, pe care cerca s-o uite, îi coplesî din nou inima.

Dar, după cele dintîi cuvinte, bătrînul se însenină : știa cum are să-i vorbească fără să-i pricinuiască vreo durere. Gîndul îi veni așa, deodată, ca un dar, umplîndu-i inima cu lumină și căldură.

— Am fost de față, doamnă, și-am auzit tot, început el. Iertați-mă dacă am lucrat fără de împuternicirea dumneavoastră, dar simțul de colegialitate îmi poruncește așa. Cererea dumneavoastră a fost dintre cele mai drepte, și eu am rămas adînc mîhnit cînd l-am auzit pe director vorbindu-vă cum v-a vorbit. Mi-am zis : o să vorbesc eu cu el. Aveam și eu o trecere odată la gimnaziu, și-apoi, directorul mi-a fost elev. Ei bine, doamnă, nu e nici el un om așa de rău. Am izbutit să-l înduplec să vă elibereze pensia pe luna asta, și iată, v-am adus-o acasă.

Bătrînul vorbise foarte sigur ; vocea nu-i tremurase. Scoase banii, toate cele șapte bilete de cîte douăzeci de coroane, învelite în hîrtie albă, și le puse pe masă.

Văduva îl privea tăcută, numai pieptul început să i se înalțe des.

— Vă mulțămesc, zise ea în urmă. Mi-ați făcut un bine foarte mare.

Bătrînul voi să plece, dar atunci îi mai veni ceva în minte. Pensia văduvei nu făcea decît patruzeci de zloți pe lună, și el i-a dat șaptezeci.

— Mi-am luat îndrăzneala, zise, să cer un avans și din luna viitoare. M-am gîndit : acum trebuiesc bani mai mulți, vin sărbătorile Crăciunului.

Cuvintele din urmă le spuse ieșind pe ușă.

Acasă, baba lui se învîrtea ca pe jar. Trecuseră trei ceasuri și zece minute de cînd plecase bătrînul. De-un veac nu mai lipsise atîta vreme de-acasă ! Pusese pe slujnică să-l caute prin toate birturile, pe unde avea obicei să se-ncurce, dar în zadar.

Cînd îl văzu, roșu, aprins la față, cu ochii strălucitori, bătrîna începu să țipe. Îl crezu beat, beat turtă.

Pavel nu zise nimic, ci, ca un copil, se lăsă să-i cotovăiască buzunarele.

Baba înlemni cînd văzu că nu află nici un ban.

— Va să zică, ai jucat și cărți, ticălosule de bătrîn ! și-și făcu gura curat ca o pungă încrețită.

Pavel dădu din cap.

— Și ai pierdut tot ?

Bătrînul aprobă iar din cap, dar nu zise nimic.

— Cu lunganii, vezi bine ! Nici nu se putea să nu pierzi dacă te-ai îmbătat ca un... ca un porc ! Ptii, mîncă-ți-ar rușinea nasu ! Mă temeam eu că mi-o faci astăzi !

Cine să mai oprească gura muierii ?

Dar Pavel n-o auzea, nu-i păsa de ea. Se retrase lîngă cuptor, își îngropă capul în palme și începu să plîngă.

— Aşa ! Acum plîngi ! Acum ți-i și rușine de ce-ai făcut ! țipă bătrîna apropiindu-se de moșneag.

Dar el n-o auzi nici atunci, n-o auzi nici în ziua următoare, și zile de-a rîndul nu se mai uită la bătrîna, ca și cînd nici n-ar fi fost în casă.

TATA

Abia se zărea de ziuă, cînd lungul tren de marfă, după ce fluieră răgușit și parcă speriat, se opri în gară într-un hureit de fierărie care trecu de la un vagon la altul cu iuțeală și făcu să răsunе văzduhul pînă departe. Erau vagoane vechi, jerpelite, sătule de atîta alergătură și de atîta povară, de ani de zile, pe toate liniile ferate din centrul Europei. Unele purtau inscripții romînești, altele nemțești, franțuzești, în diferite limbi slave. Îți aduceau aminte de convoiul nesfîrșit de robi, prinși cu arcanul, în toate uniforme, toate vechi, decolorate, și care erau acum legați unul de altul prin groase zale de fier, cu voința înfrîntă, supunîndu-se sortii cu un fel de nepăsare grea.

Dumnezeu știe ce marfă ducea, căci din tren coborî, umplînd șinele și peronul și îmbulzindu-se spre ieșirea din gară, o mulțime nesfîrșită și pestriță, încît ai fi crezut că s-a oprit aici un tren personal. Întrase încărcat ciucur, cu lume pe scări, pe tampoane, pe-acoperișul vagoanelor.

Lumea, aproape înțepenită de strînsoare, coborî dintre vagoane, de pe acoperișuri; mulți abia-și puteau mișca degetele, cu care se ținuseră de cine știe ce, să nu cadă, pentru a-și putea prinde și lua în spate bagajele: cufere, lăzi, saci, coșuri, desagi, care acum sporeau îmbulzeala de pe peron și baricadau ieșirea din gară, între cotituri și înjurături ce se ridicau din toate părțile.

Bădicul Vasile Lungu reușise să se coboare printre cei din urmă din tren. Își găsisse, înainte cu o zi și o noapte, — cînd se urcase din gara cea mai apropiată de satul lui, — își găsisse loc abia pe-acoperișul unui vagon, și la oprirea trenului nici nu se putuse mișca. Era amorțit, țăpăn tot, ca și cînd ar fi avut în loc de picioare două lăstare de lemn, iar degetele-i rămaseră încîrligate, așa cum se ținuse de-o margine a acoperișului.

Toată lumea care călătorise cu el pe același acoperiș nu-l văzuse clintindu-se, nu auzise o vorbă din gura lui. Ceilalți, de la un timp, începuseră să povestească pe socoteala călătoriei cu trenul în aceste vremuri de război și de sărăcie. Unii îl întrebaseră: De unde e? Unde se duce? De cînd e pe drum? Dar după ce încercaseră zadarnic, în mai multe rînduri, să-i scoată o vorbă din gură, îl lășaseră în plata Domnului.

— Se pare că-i surd, spusese unul mai milos. De, multă lume surzește și amuțește în ziua de azi, adăogase același om, văzînd că ceilalți zîmbeau la părerea lui că omul e surd.

— Cum așa ? întrebaseră mai mulți.

— În război, vezi bine, răspunseră alții în locul omului.

— Nu numa-n război. Poate cineva să surzească și să amuțească și neieșind din satul lui.

La întrebările celorlalți, omul nu mai voise să deie nici o lămurire. Aruncase o privire grea de tristeță asupra lui Vasile Lungu și amuțise și el.

Vasile Lungu venea de la depărtare de aproape două sute de kilometri. Pînă la gara unde s-a urcat l-a petrecut și femeia. Ar fi voit să vie și ea, dar nu avea pe sama cui lăsa casa și gospodăria. Avea multe găini și rațe și se temea să nu i le fure cineva. Auzise că acum o găină se vinde, la oraș, cu o mulțime de bani, și ea își făcuse gînduri mari cu banii pe care-i va lua pe găini, de cînd le venise știrea că feciorul lor, Dumitru, a scăpat din război și că acum era într-un spital, nu prea greu rănit. Mai ales își făcea gînduri mari cu banii ce-i va lua pe găinile și rațele ei de cînd, — asta a fost înainte cu o lună, — Vasile îl cercetase pe fecior în spital și se întorsese cu vestea că Dumitru va rămîne oleacă schiop de piciorul stîng, dar că încolo e bine și întreg.

Părinții pregătiseră multe de toate, încă de vreo doi ani, pentru căsătoria lui Dumitru, cît ce se va întoarce acasă. Rămăsese flăcău cam tomnatec, că era băiat sfios,

și părinții socoteau că dacă nu-l vor căsători în grabă după război, mai târziu va fi mai greu. Mamă-sa-i ținuse și-i cususe albituri și haine, tată-său îi cumpărase doi junci, îi făcuse rost de un plug.

Dar, după o lună de la întoarcerea omului, într-o sară, s-au trezit cu un aviz de la primărie, — pîrgarul spunea că avizul a venit prin telefon, — aviz prin care Vasile Lungu era chemat grabnic la spital, după dorința feciorului.

Părinții erau chiar la cină cînd le-a venit avizul, și-au rămas amîndoi înlemniți, cu lingurile în mînă. Ce putea să fie ?

— Să știi că i s-a-ntors boala, zise întru târziu femeia.

— Ar spune în înștiințare, vorbi bărbatul, descleștîndu-și cu greu fălcile. — Apoi zise către pîrgar : Numai atît spune avizul ?

— Numai.

— Ce-ar putea fi ? se gîndi tare Vasile Lungu. Tu ce crezi ? întrebă pe pîrgar.

— Hm ! Multe s-ar putea ! Dacă dumneata l-ai văzut înainte cu o lună, și rana era spre vindecare, mi se pare că numa un lucru ar putea fi totuși.

— Ce anume ?

— Să-l trimită iar pe front.

— Hm ! Cam greu de crezut. Doctorii spuneau că va rămînea cam șchiop de piciorul stîng.

Pîrgarul dădu binețea și plecă. În urma lui, părinții rămaseră muți multă vreme, privind prin păreți încolo, pînă cînd muma izbucni deodată într-un plîns deznădăjduit.

Bărbatul nu o opri. Presimțise și el că e ceva rău, deși încercase să-și îmbărbăteze femeia, spunîndu-i că nu

poate fi vreo primejdie dacă nu spune în aviz. Iar acum, în timp ce nevastă-sa își frîngea mînile plîngînd, presimțirea rea creștea în sufletul lui. Nu putea fi vorba să-l mai ducă pe front, dac-ar fi rămas șchiop, nu pentru asta dorea să-l vadă Dumitru. Să-l vadă, și încă grabnic !

Doamne-Dumnezeule, grabnic ! Dac-ar putea fi acum lîngă el ! Dar știa de rîndul trecut cît ține drumul pînă la orașul cu spitalul unde zăcea Dumitru.

Se sculară de la masă fără să mai cineze, și femeia începu să-i împacheteze merindea de drum într-o desagă. Porniră cu noaptea-n cap spre gara cea mai apropiată. Femeia voia să se întoarcă înainte de ziuă. Acum îi erau galițele în siguranță, nime nu știa că au plecat de acasă amîndoi.

...Așa se pornise la drum Vasile Lungu, care se trezise amorțit de tot pe-acoperișul vagonului cînd trenul intra în gară. Poate mai amorțise și de frig, căci deși era la-nceputul lui mai, bătea un vînt puternic și rece.

Odată cu dezamorțirea mădurelor, începu să i se dezmoștească și gîndul, că în vremea cît călătorise îi înțepenise și gîndul într-unul singur : îl chema la patul lui feciorul, pentru că trăgea să moară.

Gîndul ăsta îi venise cu atîta putere și limpezime, încît, abia se urnise trenul din mica gară, și el căzuse într-o deznădejde soră cu moartea.

N-o să-l mai apuce în viață. Știa din drumul celălalt cît de mult ține călătoria pînă la orașul unde era spitalul. Și-i părea că trenul merge și mai încet decît atunci.

La început se răzvrătise împotriva acestei încetinelii, nu mai încetase să-ntrebe, în fiecare gară, cînd pleacă trenul, de ce stă atîta în haltă, de ce nu merge mai repede. Dar văzînd că nu poate face nimic împotriva încetinelii, căzuse în înșepenirea aceea observată de toți. Nici nu mai auzise, nici nu mai văzuse ce se petrece în jurul lui.

Acum însă, cu desaga în spate, începu să se îndese și el în mulțimea de la coadă și reuși să iasă din stație.

Chiar în fața gării era un mic parc. Păsărele ciripeau în lumina blîndă a dimineții. Din vîrful unui castan o mierlă neagră fluiera de mama-focului. Vîntul se mai potolise, și mireasma verdeții tinere din parc îi pătrundea sufletul. Umbletul de la tren pînă aici, prospețimea dimineții, mirosul de-acasă al verdeții începură a-i demorți mintea. Și cum se oprise în parc, pe o bancă, să se socotească încotro s-o apuce, pe care din cele patru străzi ce porneau de-aici, întîile raze ale soarelui îi adiară fruntea, și nădejdea zvîcni din nou în inima sa.

Se ridică înviorat de pe bancă și întrebă pe un trecător pe unde trebuie s-o ieie ca să ajungă mai degrabă la spitalul militar. Porni mai sprinten, cu desaga în spate. Va fi așa cum i-a spus pîrgarul : Dumitru s-a făcut bine și-l trimite iar pe front. Se vede că n-a rămas schiop. De multe ori se înșeală și doctorii. De bună samă că așa trebuie să fie ! Mai nainte de a se întoarce pe front, Dumitru vrea să-l vadă. Poate are să-i spuie ceva, poate are să-i deie ceva în păstrare ! Hei ! Nu se mai isprăvește odată și războiul ăsta ! Bieții feciori ! Dar tot mai bine să plece de unde a venit decît să...

Gîndurile i se luminau, nădejdea-i creștea, inima-i bătea tot mai puternic, cu cît se apropia de spital. Se

apropia, căci începu să recunoască unele clădiri pe lângă care trecea.

Ajunse, în sfârșit, după ce merse aproape trei kilometri. Era departe de la gară pînă la spitalul militar, dar acum drumul îi păru nesfârșit. La spital însă nu era îngăduită intrarea pînă la ceasurile 8. Stătu de vorbă cu sentinela, încercă în dreapta, în stînga : Pace ! Nu era permisă intrarea ! De, nu era și aici tot militărie ? Nu trebuia să fie și aici o regulă ? Trebuia, vezi bine !

Astfel, Vasile Lungu trecu de cealaltă parte a străzii, unde era pajiște verde, și punîndu-și jos desagi din spate, șezu și el lângă ei. Ședea și se uita peste drum la marea clădire cu trei rînduri, și lungă să nu-i mai dai de capăt. Rar, rar, începu să iasă și să între cîte un militar... După cîte-și aducea el aminte de data trecută, Dumitru era cu patul la rîndul al doilea, într-o sală cu alte douăzeci-treizeci de paturi. Care să fie ferestrele ce răspundeau în sala aceea ? Nu-și putea da sama.

Tot privind, simți deodată un gol și o arsură în măruntaie. I se deșteptă așa, pe neașteptate, o foame cumplită. Cînd mîncase mai pe urmă ? Nu-și aducea aminte să mai fi mîncat de cînd plecase de acasă. Dar nu era sigur. După ce-și desfăcu merindea văzu că era într-adevăr neatinasă.

Dar abia îmbucă de cîteva ori, înveli bucatele și le puse înapoi în desagă. Un gînd îi tăie pofta de mîncare : «Dacă-l pornesc din nou pe front, zadarnic am venit la spital ! Dumitru va fi la cazarmă, dacă nu va fi plecat pînă acum. Doar avizul era pentru o venire grabnică ! Grabnică, cu trenurile de azi !»

Zvîcni în picioare, să pornească spre cazarmă. Dar marele spital apăsă asupra lui cu o putere de nebănuț,

și nu se putu mișca, rămânând cu ochii țintă la ferestre :
«Avizul a venit de la spital, tot aici va trebui să-ntreb de Dumitru. Poate nu l-au vărsat încă la cazarmă. Oricum, cei de aici trăbă să știe unde-l pot găsi.»

Sentinela îl opri din nou.

— Mai trăbă s-aștepți cam o jumătate de ceas, pînă la 8.

— Dar încă nu-s 8 ?

— Încă nu-s.

— Da-i tare grabnic lucrul ce m-aduce pe mine aici, îndrăzni bădicol.

— Păi toți vin cu grabă ! N-ai ce-i face, așa-i ordi-nul ! Pe cine ai aici ?

— Pe ficiorul meu, pe Dumitru Lungu.

— E de mult în spital ?

— De-o lună trecută. Da' nu știu dacă mai e în spital. Nu știi dumneata ?

— Păi unde să fie ?! dacă înainte cu o lună era aici, iar acasă n-a venit ?

— Poate să-l fi trimis iar pe front.

— Așa ! Va să zică, nu era așa de bolnav.

— A fost rănit la un picior, la piciorul stîng, și doctorii ziceau că va rămînea cu piciorul stîng puțin mai scurt. Că va șchiopăta.

— Dacă-i așa, aici trăbă să fie. Pînă acolo încă n-am ajuns, să se trimită oameni șchiopi pe front.

— Vezi bine, da' și doctorii se pot înșăla. Poate s-a vindecat de tot.

Soldatul de sentinelă se uită nedumerit la om.

— Nu mai ai mult de așteptat. Îndată se fac ceasurile 8... Da'... vii dumneata să-l vezi, ori ți s-a trimis un aviz ?

— Da, mi-au dat de la primărie o înștiințare să vin grabnic, că vrea să mă vadă.

Sentinela își înăbuși cu greu un suspin.

— Din ce unitate făcea parte ?

— Vânători de munte.

Bădicul Vasile se gîndi puțin și-i spuse și numărul poștei de campanie.

— Da' bine, batalionul, compania ? întrebă sentinela.

— De cînd a plecat în război nu ne-a scris decît numărul poștei.

— Întreb pentru că... începu soldatul, dar se opri din vorbă. Era să spuie că ieri au îngropat pe unul de la vînătorii de munte.

În minutele rămase pînă la ceasurile 8, bădicul Vasile Lungu se aprinse deodată de o neliniște grozavă, ca și cînd vorbele nespuse de soldat ar fi pătruns într-un chip necunoscut în inima lui.

Acum începură să între în spital tot felul de militari, ofițeri și mai ales doctori. Bădicul oprea pe fiecare și-l întreba dacă nu știe ceva despre Dumitru Lungu. Primi același răspuns de la toți : să mai aștepte puțin, îndată se bate 8. Să între atunci și să întrebe în cancelarie, aici, cum întri, la dreapta. Pe toți îi întreba și dacă nu știu să plece curînd vreo unitate de vînători de munte pe front. Nici unul nu știa să fie vreo unitate în plecare.

— Dar ce, ai și la regiment pe cineva ? îl întrebau ofițerii și doctorii pe care îi oprea să ceară știri.

— Nu, da' s-ar putea să se fi făcut Dumitru sănătos de tot și să-l fi vărsat la regiment.

Ofițerii înălțau din umeri, privindu-l nedumeriți :

— Îți vor spune îndată la cancelarie.

La 8, sentinela de la întrare fu schimbată, și soldatul, liber acum, îl luă pe Vasile Lungu și-l duse în cancelarie.

Acolo era o forfotă de subofițeri și o dura-vura de nu se mai înțelegea nimic. Bădicul abia s-a putut face priceput de ce vrea, pe cine caută. Trebui să spuie de vreo trei ori, nu numai pentru că nu-l asculta nimeni cu atenție și toți vorbeau între ei, dar și pentru că bădicul îl căuta pe Dumitru al lui și la spital, și la cazarmă.

— Dacă-i la cazarmă, ce-l cauți la spital? Vorbește lămurit, bre omule!

Unul dintre subofițeri deschise în sfârșit un registru:

— Cum spuneai că-l cheamă?

— Dumitru Lungu, din vânătorii de munte.

— Dumitru? Cum? Lungu? Dumitru Lungu? Caporal?

— Da, caporal!

Subofițerul se opri din frunzărirea registrului, aruncă o privire scurtă către ceilalți. Toți rămaseră o clipă tăcuți, cu capul în pământ.

— Vrei să-l vezi, moșule?

— Păi cum?! De ce-am venit?! Am primit aviz că vrea ficiorul să mă vadă grabnic. L-au trimis cumva iar pe front? Doctorii spuneau că va rămînea șchiop de piciorul stîng.

Plutonierul se ridică de la birou, închizînd registrul. În liniștea ce stăpînea acum în cancelarie glasul lui se auzi schimbat:

— Vino cu mine, moșule!

Bădicul se luă înfrigurat după el, dar văzu că nu urcă scările, ci iese pe o ușă și apucă spre o clădire mai mică, din fundul curții.

— L-au mutat de sus ? Întrebă tatăl, abia respirînd, căci o piatră de moară i se pusese pe inimă îndată ce văzuse că plutonierul nu urcă în spital, unde-l ştia el pe Dumitru.

— Da ! L-au mutat, moşule ! răspunse plutonierul, cu grea supărare în glas. — Se opri în mijlocul curţii : trebuia să-i spuie, căci vedea că omul nu înţelege. — L-au mutat, că aşa e legea ! Viii cu viii, morţii cu morţii. Ai sosit prea târziu, moşule, ca să-l mai afli în viaţă. Se temeau şi domnii doctori, care au ordonat să fii avizat, că vei sosi prea târziu. Cu trenurile astea... De ! În război ca în război !

Plutonierul porni din nou, cu omul după el. Bădicul Vasile Lungu auzise ce i-a spus, dar nu înţelesese nimic. Îi părea că de la el pînă la plutonier era o depărtare îngrozitoare. Depărtarea nu era între paşii lor, ci între un om viu şi un om viu. «Oare cu cine-a vorbit ?» se întrebă bădicul Vasile.

Ajunseră. Gradatul scoase o cheie din buzunar şi descuie o uşă.

— Încă nu-i pus în sicriu, că numa la miezul nopţii a murit. Nici nu-i îmbrăcat încă de îngropare. Dar îi vom face tot ce i se cade unui ostaş mort din pricina rănilor cauzate în război.

Bădicul Vasile Lungu îl auzi iar, dar iarăşi nu înţelese despre cine e vorba şi intra după plutonier într-o cameră mică, văruiată proaspăt. Şi nu pricepu nimic pînă ce plutonierul nu luă pînza de pe faţa lui Dumitru şi-şi văzu feciorul cu obrazii albi, cu fruntea palidă, dormind adînc somnul fără de trezire.

— Era aproape vindecat, cînd o ață ascunsă de pu-roi s-a vărsat în sînge. Cu toate leacurile, nu l-au mai putut scăpa. Dumnezeu să-l odihnească și să-l ierte !

Bădicul Vasile parcă împietrise ; nu scoase un cuvînt. Numai cînd plutonierul acoperi fața mortului, se apropie și-i spuse în șoaptă :

— Doarme, n-a murit ! Așa durmea de liniștit ș-acasă. Așa era, cînd durmea. Lasă-mă, domnule plutonier, lîngă el. Vreau să-l întreb, cînd se va deștepta, ce vrea să-mi spuie.

— Poți rămînea, răspunse plutonierul înduioșat. De îngropat, îl îngropăm numa mîne după amiază.

Ieși și-nchise în urma lui ușa, fără s-o mai încuie.

Dar, peste un ceas, cînd avu iar de lucru prin curte, auzi din camera mortuară tînguirile tatălui. Nu era numai plîns, ci cuvinte împletite-n bocet. Și era vorba-n ele de doi junci abia învățați la jug, de un plug nou, de o căciulă nouă...

ACASĂ...

Abia se mișca de ziuă, când ușa tinzii scârțâi în țîțînile-i vechi și, din casa care dormea adînc, se strecurară în curte un bărbat voinic, spătos, cu pasul greu, și, îndată în urma lui, un băiețaș ca de doisprezece ani, care, deși părea sprinten, avea pasul nesigur. Ionică era somnoros încă, și tatăl său, Dragomir, în drum spre grajd, își întoarse de cîteva ori capul să vadă : aține-se feciorul în urma lui, au ba ? Ionică venea cu pași largi, căsca uneori, simțind o moleșală grea, călduță în tot trupul, urmată de înfiorări repezi de frig. Grajdul era în fundul curții, spre grădină, curtea destul de largă, și astfel, pînă mai scârțâi o ușă, Ionică se trezi binișor din somn și intra în grajd deodată cu Dragomir. Un zîmbet

de fericire se trezi în ochii lui senini, albaștri : tatăl său putea să vadă rînduiala pe care-a ținut-o el cîtă vreme a fost singur stăpîn la casă. Îi era năcaz numai că nu se luminase încă bine, că nu se putea vedea cumsecade în grajd : nici așternutul proaspăt de cu sară, nici curăția micului ochi de sticlă, nici lipsa păianjenilor pe grinzi și în colțuri, nici albimea lucie a celor doi boi, nici cît crescuse și se îngrășase Joiana, nici porțița cea nouă, pe care el o pusese la stăulețul vițelului. Ionică deschise larg ușa, cu nădejdea că în grajd se va face lumină mai mare. Dintr-o săritură, scăpă de subt pălăria întunecată a streșinii și privi spre răsărit. În zări, departe, se arătau cele dintîi împurpurări sfioase ale dimineții. Sus, pe cerul senin, mai clipeau însă vreo cîteva stelute. «De-acum o să se lumineze în grabă», își zise Ionică, și, mulțumit și vesel, intra din nou în grajd.

Dragomir era lîngă Păun, îl netezea pe spate, îl scărpină pe bărbie și vorbea cu el încet, cu prietenie și cu dragoste.

— V-ați hodinit bine, voinicilor ? Ha ? V-ați săturat asară și ați avut așternut bun. Fîn bogat în flori v-a pus în iesle stăpînul vost', Ionică. V-a grijit bine, Ion ? Așa-i ficiorul harnic, știe ce-i trăbă boului ! Da' tu, Joiană, cînd ai de gînd să te-oprești cu crescutul ? — Și Dragomir se întoarse spre vaca de la ieslea cealaltă. — Pe tine și pe vițeluș vă ține Ionică bine, cu otavă ca strămătura, din Poiana-Mare.

De cînd începuse tatăl său să vorbească, obrajii lui Ionică ardeau tot mai tare, inima-i bătea părăind că vrea să-i curme respirația. Dar cînd auzi cuvintele din urmă ale lui Dragomir, băiatul încremeni de mirare. De unde știa tată-său că el dăduse asară vacii și vițe-

luşului otavă din Poiana-Mare? Era otava cea mai bună ce-o aveau, o păstrau de obicei pentru boi, la plugăritul de primăvară, şi pentru oile cu prăsilă tînără. El, Ionică, dăduse o singură dată din otava asta vacii şi viţeluşului, sara trecută, dar cum de aflate tată-său?

Pe-o clipă îi fu frică, dar simţimîntul acesta i se risipi numaidecît, văzînd zîmbetul bun de pe faţa tatălui său.

— Brav ficior eşti tu, Ionică! Se şi cade, căci eşti cel mai mare. Acum să te văd. Mai ştii de unde se ia otava din Poiana-Mare? Ştii tu cîtă e de lipsă, pentru o zi de plug, la doi boi harnici?

Copilul se învîrţi într-un călcîi şi, într-o clipă, dispăru pe o porţiţă numai cît el de mare, în grădina şurii, unde erau clăile cu fîn. Nu se mai gîndea acum de unde ştia tatăl său ce fel de otavă dăduse viţeluşului, ci voia să-şi arate priceperea şi vrednicia.

Dragomir Morar rămase să vorbească mai departe cu vitele lui, să le vadă mai bine, căci asară, la lumina lămpaşului, ochii lui nu se săturaseră privindu-le.

Dragomir Morar sosise de cu sară din Galiţia cea plină de blăstămele atîtor neamuri, sosise pe neaşteptate, după ce nu nădăjduise să capete permisie pentru lucrările de primăvară. Căpătînd-o, pusese numaidecît o carte la poştă, dar ajunse el mai repede decît cartea, sosise după ce stătuse opt luni de zile în calea morţii.

Nevasta, Maria, ţipă de spaimă cînd, după un singur hăpăit al cînelui, auzi deodată chelălăit de bucurie. Porţiţa n-o auzise. Pînă să-şi vie în fire, Dragomir întrase în casă. Copiii, patru, dormeau. Femeia aştepta încremenită, cu cusătura în mînă. Din ochii albaştri

lumina o bucurie, o fericire plină de uimire, neașteptată. Dragomir o îmbrățișă, o sărută cu tărie, aruncă priviri luminoase la cei patru din păcel, se apropie tiptil, le mîngîie ușor obrajii fragezi, dar nu cuteză să-i trezească.

Femeia veni să-i scoale ea.

— Nu, dă-le pace ! Lasă-i să doarmă ! Să se-ntărească, să crească mari, săracii !

Ochii lui se împăinjeniră pe-o clipă, ca și cînd ar fi văzut ceva rău în viitor, ca și cînd ar fi știut el ce-i așteaptă cînd vor fi mari.

Un răstimp scurt întrebările și răspunsurile urmară repede, și cei doi soți simțeau cum li se liniștește inima încet-încet. Acolo, departe, în linia de foc, moartea pîndește sub mii de chipuri, dar Dumnezeu îl apărasede pîn-acum pe Dragomir ; aici, acasă, viața fusese grea fără el, dar a fost an bun, apoi Ionică începe să deie ajutor. Abia trecură cîteva minute de cînd povestea, și Dragomir părea tot mai neliniștit, părea că stă ca pe spini. Deodată se ridică și zise :

— Mai țineți lămpașul de la grajd ?

— Cum să nu ?!

— Dă-mi-l !

Și, cu lămpașul aprins, intră în grajd, să-și vadă vitișoarele. Rămase mult acolo, dar Mariei nu-i păru lungă așteptarea. Se simțea sfioasă, rușinoasă, timidă, și așa de tînără, de curată și de fericită cum nu mai fusese de cînd se logodise cu Dragomir.

Bărbatul se întoarse vesel, mulțumit.

— Cine ține rînduiala în grajd ?

— Mai mult Ionică. Ajută și Nicu, da', vezi bine, mai puțin.

Dragomir ştia că şi mîna muierii nu se hodinise, că avea şi Maria poate partea cea mai mare în rînduiala din grajd, dar îi căzu bine că nevasta lasă toată lauda pe sama feciorilor lui, şi mai ales pe sama lui Ionică. Se uită din nou la patul în care dormeau duşi cei patru, se apropie să-i mîngîie iar, dar acum nu se mai putu stăpîni şi începu să-i sărute apăsător. Copiii se deşteptară sub înţepăturile mustăţilor tari, răţezate scurt.

Trecu apoi vreme lungă fără să-i mai prindă somnul, căci de ochii strălucitori somnul fuge. Îndeosebi Ionică ardea de nerăbdare să ştie odată tată-său ce făcuse el în vreme de opt luni de zile.

— Au început oamenii să are? întrebă Dragomir după ce în casă se făcu din nou linişte.

— Abia de-o zi, de două.

— Mîne ies şi eu cu plugul.

— Vei ieşi şi poimîne. Abia ai venit. Cît ce vor auzi că ai sosit, oamenii vor năpădi pe tine.

— Va veni ea şi sfînta duminică! Pîn-atunci mai pot aştepta. Ce-s patrusprezece zile? Trec ca un ceas, şi eu va trebui să mă întorc la slujba mea. De altfel, ce le-ar folosi să le spun ce-i pe-acolo? Şi ce să le spun? Aici e raiul, acolo-i iadul. În iad trăbă să fii o dată ca să-l poţi pricepe ce-i...

După alte vorbe, plugăritul de-a doua zi rămase nehotărît, dar, la stăruinţa lui Dragomir, nevasta puse-n straiţă pentru bărbat şi pentru Ionică.

În zori, Dragomir se trezise şi nu mai putuse răbda să rămîie în pat. Trezise şi pe Ionică şi ieşiseră în curte, fără să-i simtă altcineva. Ştiindu-l acasă pe stăpîn, dormeau cu toţii cel dintîi somn fără de griji, de opt luni încoace.

Ionică nu ştia că tată-său fusese de cu sara în grajd, nu ştia că vor ieşi împreună la plug, dar când îl trimise să aducă o sarcină de otavă de cea din Poiana-Mare, bănuî, şi bucuria lui fu nemărginită. Să-l vadă tată-său cum ştie să mîie boii, să-l vadă ce pogănici straşnic s-a făcut !

Pîna să puie în rînd plugul, pîn-au mîncat ceva boii şi pîna i-au adăpat, se făcuse dimineată, o dimineată limpede, dulce, plină de miresmele primăverii. Dragomir lăsa pe băiat să rînduiască tot ce-i trebuia pentru plug, şi mîngîierea lui fu mare văzînd că Ionică se pricepe. Cînd se înjuge pe Păun, boul nu-şi plecă deajuns grumajii groşi, şi Ionică nu-i putu prinde în jugul luciu.

— Pleacă-te, voinice, pleacă-te, pretine ! zise Dragomir, apropiîndu-se şi ridicînd jugul. E vrednic stăpînu-tău să-l asculţi ! E mic, dar e plin de vîrtute !

Apoi, după ce totul fu gata, Dragomir îşi aruncă ochii roată, privi sus, în înălţimi, şi zise, bătîndu-şi féciorul pe umăr :

— Ei, Ionică, pare-ţi rău că te-ai sculat aşa de dimineată ?

În loc de răspuns, băiatul privi cu ochi strălucitori la tată-său, pocni pogan din bici, şi boii plecară în pas domol. În clipa asta nevasta răsări în prag.

— Aşadar, tot nu te laşi de hotărîrea ta !

— Trăbă să-ţi învăţ féciorul plugar, muiere ! răspunse zîmbind Dragomir, şi plugul ieşi pe poartă.

Cît ce ieşiră din sat, îi întîmpină cîntecul ciocîrliilor — minunea lui Dumnezeu ! Treceau prin aer adieri călduţe, cu miresme de verdeată şi pămînt proaspăt, umed. Pîna la ogor, Ionică îşi arătase toată vrednicia

de pogănici pe drum ; după ce fierul începu să taie în pământ, își arată și vrednicia de pogănici pe lângă plug, și boii nu ieșeau din brazdă.

Dar abia traseră câteva brazde, și Dragomir opri boii.

— De-acum, pentru pogănici ești prea mare, Ionică. Vino și ține de coarne.

Băiatul, la început, nu pricepu cuvintele tatălui său, îi păru că-i nemulțumit de el, dar când văzu că Dragomir îi arată cornul plugului, de pe care își luase mîna, deveni deodată foarte serios și se apropie c-un fel de măreție și sfială de cîrmă.

Ziua aceea, cea următoare, și alte câteva zile în șir, Dragomir își învătă băiatul să cîrmuiască plugul. Întîi îl ținu pe lângă sine, — conduceau amîndoi, — apoi îl lăsă singur și se făcu el pogănici, mai pe urmă îl învătă cum se poate să fie și plugar, și pogănici în aceeași vreme, cum poți ținea plugul numai cu-o mîna, de-un singur corn, iar cu cealaltă să iei biciul de pe spate și să pocnești, din cînd în cînd, pe deasupra boilor. Cînd Ionică știu tot ce-i trebuia, Dragomir aduse și pe Nicu, care avea numai opt anișori, și-l învătă pogănici.

Sara, băieții veneau rupți de osteneală, deși veseli și cu gură mare.

— Doamne, Dragomire, îi zise într-un rînd nevasta, prea-i zolești, prea-i năcăjești pe săracii copii ! Ce gîndești tu ? Nu-s aici și eu ? Cum am ținut de coarnele plugului la arăturile de toamnă, nu voi putea ține și de-acum înaintea ?

— Nici nu-i învătă eu ca de pe acum să-l pui pe Ionică la coarnele plugului.

— Da' pentru ce ?

— Ca să fie învățați. Dacă vor crește mari, să știe.

— Păi bine, nu-i vei putea învăța după ce vor fi mai răsați? Peste doi, peste trei ani?

— Hm! făcu Dragomir, cu tristeță în glas, cine știe. putea-se-va atunci?

— Cum, Doamne sfinte?! Să mai ție bătaia încă doi-trei ani?

— Cine știe?! Ş-apoi, chiar dacă nu va ținea atîta, cine știe...

El voi să mai spuie: «Cine știe, mai fi-voi atunci între cei vii, ca să-i învăț?» Însă văzînd că muierea nici nu se gîndește la o asemenea întîmplare, nu voi să o amărască. Oricît i-ar povesti ce-i în foc, cum ar putea ea să știe ce-i acolo? Cît de ușoară-i moartea! El nu continuă, însă fața lui se întunecă, și Maria, văzîndu-l, păli deodată și zise:

— Dacă n-ai mai veni tu, e tot atît, ori știu ei plugări, ori ba... Viața noastră nu mai plătește nimic!

Și începu deodată să plîngă, zguduindu-se toată.

Dragomir, cu inima grea, o lăsă să plîngă. Dar după ce se mai potoli femeia, zise:

— Nu-i tot atît, Mario. Copiii noștri, cei care vin după noi trăbă să trăiască. Și nu-i totuna dacă se pricep la ceva au ba. Nouă ni se pare că lumea întreagă stă din noi. Da' nu-i așa! Eu simt de mult că nu-i așa. Noi, cei de-acum, sîntem numa oameni; lumea, viața nu se gată cu noi. Eu am văzut! Cîți au murit, cîți s-au schilodit sub ochii mei, și lumea nu s-a sfîrșit! Noi, cei de-acum, sîntem sub blăstăm, vezi bine, da' poate vor fi mai norocoși cei care vor veni după noi,

Nu te supăra că vezi copiii osteniți. Spre binele lor îi port așa. Nu-i vorbă, îi mai poți învăța și tu câte ceva, dar în plugărie învățătura de muiere nu plătește mult.

În sara aceea cei doi soți nu prea vorbiră. Gîndul lor cerca să pătrundă în viitor.

DOUĂ SCRISORI

De patru zile-l îngropase pe Dumitru, și Marin Muntean încă nu se putea hotărî să trimită acasă vestea cea rea. De patru zile, rămășițele companiei zdrențuite, vreo optzeci, erau trecuți în rezervă. Împărțiți prin colibe de unui sat sărac și pustiit, oamenii stăteau trînțiți pe spate, pe brînci, în așternutul de paie. Unii dormeau și ziua, somn greu ca moartea, din care uneori se trezeau sărind drept în picioare și privind cu spaimă în jurul lor, alții priveau cu ochii mari, nemișcați, în grindă, într-un părete, ziua, noaptea. Unii fumau cu ziua de cap, palizi ca niște morți. Mai ales în cele două zile dintîi abia schimbaseră două-trei cuvinte între ei. Păreau niște străini pe care întîmplarea i-a adunat cîte

cinci, cîte zece într-o colibă. După trei săptămîni în tranșee, subț urletul morții, ieșiseră, în sfîrșit, la atac, dar dușmanul îi primise c-un foc cumplit, și, în cîteva ceasuri, altă companie le luă locul. Erau osteniți și la trup, și la suflet, și vorba-i părea fiecăruia foarte străină. Însă după ce se mai odihniră, după ce-și mai veniră în fire, din ziua a treia oamenii începură să spuie de iadul din care scăpaseră. Cu toții fuseseră subț același foc, și totuși, fiecare văzuse altceva, și fiecare știa alte amănunte. Începură să numere tovarășii dispăruți, și inimile li se împietriră din nou. Moartea secerase cumplit în rîndurile lor.

De patru zile, Marin Muntean nu rostise o vorbă. Era într-o colibă cu alți cinci, dar nu auzise nici țipețele de spaimă pe care tovarășii lui le scoteau uneori în somn, nici poveștile ce se porniseră între ei mai tîrziu. Gîndul lui era la văduva lui Dumitru : să-i scrie, să nu-i scrie ? Și de cîte ori se hotăra să-i trimită vestea cea rea, simțea că-l apasă o povară grea pe piept, și dreapta-i înțepenea. Dumitru, pe care-l îngropase înainte cu patru zile, îi era numai văr, dar trăiseră laolaltă, ca frații, ba mai bine. Laolaltă au făcut miliția, la vremea ei, deodată s-au cununat în biserică, la aceeași companie au trecut norocoși peste patrusprezece luni de război : Dumitru — fruntaș, Marin Muntean — caporal. Acasă știa satul întreg de traiul bun dintre cei doi veri, știa cum se ajută la năcaz, știa c-ar fi sărit în foc unul pentru celălalt. Și dacă în sat erau lăudați pentru această bună înțelegere și dragoste, aici, în primejdia morții, toți camarazii îi iubeau pentru dragostea ce și-o purtau.

Dumitru plecase în război cu inima mai grea decît Marin : lăsa acasă doi copii, — unul de trei ani, altul sugaci, — și pe nevastă, pe Anuța, o femeie albă ca o doamnă și plăpîndă ca o floare. Marin nu avea copii, și se uita la copiii lui Dumitru ca și cînd ar fi fost și ai lui. Încă de-atunci, de-ndată ce trenul ieșise din gară, Dumitru îi spusese lui Marin :

— Grea mi-i inima, măi vere. Nu mi se-mpare cu sănătatea Anuții. Se va pune pe lucru, și cine știe de nu i-o fi spre stricare...

Căci el, de cînd o luase, o păzise și de adierea vîntului. O vedea că-i plăpîndă, că nu-i multă tărie în ea, dar chiar din cauza asta o-ndrăgise nebunește și o grijea ca pe-un copil. La sapă, la secere, la lucru mai greu, niciodată n-o lăsa pe Anuța. Și Marin, văzînd așa purtare, mai tare se legase de vărul său, cu care trăise bine și pînă atunci. Îi zicea de multe ori :

— Drept să-ți spun, vere, îmi place de tine. Ce noroc a avut Anuța !

Anuța, după mamă, era o rudenie-ndepărtată a lui Marin.

Înainte de-a părăsi satul, apoi, de pe cîmpul de luptă, de nenumărate ori, Dumitru îi dăduse Anuței același sfat : «Fără ajutor să nu te lași, și din felul tău de trai să nu-ți ieși. Nu-i vorba acum să facem averi. Dacă vom rămînea cu sănătatea, avem destul. Voi face eu rînduială, dacă voi veni acasă.»

Îndemnurile astea le repeta totdeauna și Marin, și totuși cei doi veri erau tot mai neliniștiți cu cît trecea vremea. Neliniștea pornea din sufletul lui Dumitru și umplea repede și inima lui Marin.

— Știu eu cumu-i Anuța, zicea adeseori Dumitru. Nu se va putea răbda să nu se puie pe lucru.

După un an venise veste de-acasă : «Ajutor nu mai capăt. Pe Ion l-au luat la cătane, pe Toader, care l-am avut pe urmă, l-au dus la șanțuri. Altul nu mai capăt. Dar tu să nu fii neliniștit. Mă voi păzi de ce mi-ai spus. Avem din ce trăi, numa să te-aducă Dumnezeu în pace.»

De-atunci, neliniștea lui Dumitru crescuse. El știa ce înseamnă să n-ai cap de bărbat în curte, știa că, vrînd-nevrînd, traiul muierii se face greu. Îi scrisese să deie tot pămîntul în arîndă. Însă nime nu se află să-l ieie. Oamenii se împuținaseră grozav în sat.

Între cei doi veri venea mereu vorba despre Anuța și despre ce va fi pe-acasă. Cu toate încredințările muierii că nu-și va mîncă sănătatea, muncind din greu, Dumitru, de la o vreme, nu o mai crezuse. Marin suferea împreună cu Dumitru. Scrisese și el de multe ori Anuței. Totdeauna îi spunea : «Fii cuminte, că nu va ține bătaia pînă-i vacul ! Ia, încă o primăvară, și venim acasă.»

Marin Muntean se-ntreba mereu : să-i scrie sau să nu-i scrie că Dumitru a căzut ? Și, neputîndu-se hotărî, vedea crîmpeie din viața lui de pînă acum, vedea pe Anuța, pe Dumitru, pe copii, și peste sufletul lui se lăsă un întunerec adînc. Cum să-i trimită Anuței vestea grozavă ? Și-apoi, cum a fost cu puțință să moară Dumitru ? Oare a murit, sau e numai un vis de ne-bunie tot ceea ce s-a petrecut cu ei ? În îndoială, însă, simțea greutatea trupului lui Dumitru pe brațele sale.

Căci trei kilometri îl dusesese în brațe. Din patru răni curgea sîngele bun al lui Dumitru. N-a fost vis ! El i-a închis ochii, și tot el i-a cioplit crucea de pe mormîntul din pămînt străin.

În ziua a cincea de la îngroparea lui Dumitru, Marin rămase singur în colibă. Tovarășii se duseseră să-și primească prînzul. Marin simți deodată că i se umezesc ochii, că i se încălzește inima, luă hîrtie și creion și începu să scrie. O scrisoare lungă, în care, tot ocolind, reuși pînă la urmă să spuie adevărul, dar o ruga pe Anuța să nu cadă în deznădejde, că el trăiește încă, și că Dumitru i-a dat-o în grijă cu limbă de moarte. Să se mîngîie, căci viața asta e plină de lacrimi, și viața omului e numai cît viața unei gîze. Să știe că lui Dumitru el i-a închis ochii, el l-a dat pămîntului, el i-a pus cruce la cap.

După ce isprăvi scrisoarea, o duse numaidecît la poștă, căci părea că-l arde ținînd-o la el. Nu era departe oficiul poștei de campanie, și, după ce o dădu, plecă îndată.

— Caporal, ia oprește ! auzi o voce în urma lui. Dumneata ești Marin Muntean ? Iată o scrisoare pentru fruntașul Dumitru Muntean, care a căzut la atacul de vineri. Vei trimite-o unde știi. Sînteți neamuri, nu ?

— Vezi ! zise Marin, luînd scrisoarea.

Cînd o deschise, rămase ca trăznit. Nu era slova Anuței, era o slovă tremurată, de mîină bătrînă. Fusese trimisă din sat în 10 făurar, și acum era 20 martie... Scria tatăl Anuței, bătrînul Petrea Ispas. Anuța murise și o-ngropaseră încă în 10 făurar. Scria bătrînul că Anuța căzuse mai demult la pat, că a săcat-o tusa,

că nu s-a-nvoit în ruptul capului să-i deie veste lui Dumitru. Credea că se va face bine. Scria mai departe bătrînul că de-acuma, cu asta, s-a sfîrșit, că mărunței sînt sănătoși, și-s la el, și că toate le vor răbda, numai să-l aducă Dumnezeu, în pace, pe el, pe Dumitru...

1 9 1 6

ÎMPĂCARE

Bătrînul George Florea înconjura de mulți ani și pe fecior, și pe noră, și pe cei cinci nepoți. N-avea ochi să-i mai vadă de cînd feciorului îi reușise să muncească pe sama lui lanul din Răstoci, cel mai mare și mai roditor din moșia părintească. Bătrînul, de cînd îl căsătorise pe Ion, nu-i dăduse acestuia nici un petec de moșie cu vorbă bună, ci numai în urma unor certuri mari, și chiar în urma hotărîrilor judecătorești. Casa lui Ion era, din an în an, mai grea, și, deși îi era rușine de sat să-l tot tîrască în judecăți pe bătrîn, n-avea încotro, căci tatăl său, de voie bună, nu-i dăduse decît niște pierituri, niște rîpe. George Florea nu era scump, nu era omul care să înnoade banul cu zece noduri, dar

nu putea suferi să-și vadă feciorul de sine stătător, să nu-i mai pese, să nu se mai roage de el, de tată. Cum se simțea încă în deplină putere, el nu voia să lase conducerea familiei din mâinile lui într-ale băiatului. Și, din motivul ăsta, din avere nu-i dădea bucuros lui Ion, iar când Ion ajungea în strîmtoare, îl durea inima, însă nu-l ajuta nici c-un toc de făină dacă feciorul nu-l ruga.

Ion însă nu se putea împăca cu astfel de trai, și așa, an de an, reușise să intabuleze tot mai multe parcele din moșia cea bătrînă pe numele lui, pînă ce, înainte cu șase ani, a cîștigat și lanul din Răstoci. De-atunci, părinte și fiu nu-și mai vorbiră, nu se mai întîlniră. George Florea se mută de la fecior, își luă o casă cu chirie și trăi singur, din an în an mai încruntat și mai împietrit în pizmă. Îi mai rămăsese avere destulă, putea să nu mai muncească, ci să-și deie moșia în parte pe la oameni, însă el a muncit necurmat, plîngîndu-se adeseori în sat ce zile grele a ajuns. E adevărat că, pe lîngă toată agoniseala, traiul lui nu se putea numi ușor. N-avea pe nimeni să-i facă o fiertură, să-i frămînte o pîne, să-i spele o cămașă, așa că trebuia să aducă femei străine în casă, iar străinul, spunea George Florea, ca străinul, pînă-ți frămîntă aluat pentru cinci pîni, îți fură făină de zece.

— Am o noră cît un munte, și uite la ce am ajuns, să mă prade străinii ! spunea bătrînul.

De la o vreme, în suflet i se ridicau licăriri care îl îndemneau să se reîntoarcă la casa lui, între copiii și nepoții lui, și dacă în astfel de clipe ar fi venit Ion să-l cheme, desigur că s-ar fi dus. Însă feciorul nu venea. El îl rugase în genunchi să nu-și lase casa, să nu-l facă de rîs în sat, însă bătrînul nu voise să-l audă.

Aşa învrăjbiţi îi apucă războiul. Ion era de patruzeci şi patru de ani, nu făcuse la vremea lui armata, fiind scutit ca singurul fecior la părinţi. El rămase deci acasă pînă veni şi rîndul bătrînilor. Tatăl său nu fu bucuros de norocul feciorului. El s-ar fi bucurat adînc să-l vadă dus din sat. Ar fi zis că-i o pedeapsă de la Dumnezeu, fiindcă s-a purtat aşa de rău cu el, şi i-a amărît zilele bătrîne.

Şi sufletul cel mai bun se poate înrăutăţi, dacă vreme îndelungată nu-l laşi să vadă decît pizma şi ura, ori nedreptatea reală, sau chiar şi numai închipuită, ce i s-a făcut. Cercînd să se convingă că feciorul său îl duşmăneşte, deşi inima îi spunea altceva, bătrînul ajunsese să creadă că Ion e într-adevăr duşmanul lui.

La asentările glotaşilor bătrîni, Ion fu aflat bun, şi, peste trei luni, trebui să plece la regiment.

Din ziua în care-i fu asentat feciorul, viaţa bătrînului se însenină.

— Nu bate Dumnezeu cu bîta ! spunea el oamenilor. Iată cum vine pedeapsa peste copiii care scot din casă şi din avere pe părinţii lor bătrîni !

Rămînea cu ziua de cap prin birturi şi cinstea pe toată lumea.

Erau oameni, şi dintre cei mai tineri, care îl înfruntau uneori pe bătrîn.

— Cum poţi să te bucuri aşa de răul copilului dumitale ? Nu ţi-i teamă că nu-l vei mai vedea, că se va prăpădi pe-acolo ?

— Să-l văd cînd mi-oi vedea ceafa ! răspundea, cătrănit, George Florea. Cel puţin nu va mai trebui să umblu cu capul strîmb pe uliţă, cînd îmi iasă-n cale.

— Da' ce se va alege de moșie, de averea lăsată de dumneata, dacă el se va prăpădi ?

— Praf și cenușă să s-aleagă ! Am eu vro mîngîiere c-am adunat bogăție, cînd am fost scos din casa mea ?

— N-ai fost scos, bădicule ! Grijește ce spui, că Dumnezeu e deasupra !

În vremea asta grijile crescură în casa lui Ion. Și cu cît se apropia vremea de plecare, neliniștea din inima celor doi părinți era tot mai mare. Un singur gînd luminos, o singură îmbărbătare avea Ion : copilul său cel mai mare, George, se pricepea la toate lucrurile, învătase chiar și să cosească în vremea din urmă. Se pricepea, numai ce folos, că era prea crud ! Ce-s șaisprezece ani ? Va putea să răzbească atîta lucru ? Și își zicea : «Ce prostie am făcut că l-am supărat pe tata ! Cu el în casă, m-aș duce acum liniștit !»

Și căută prilej, în fel și chip, să-i vorbească, să se împace cu bătrînul. Însă acesta, simțind că-i venise apa la moară, nu voi să-l vadă. Nici chiar la despărțire nu dădu mîna cu feciorul, astfel că satul întreg începu să-l urască pe bătrîn.

În primăvară, îndată ce plecă Ion Florea la regiment, dădu prin sat o boală grea între copii. Se încuibase scarlatina. În trei-patru săptămîni, clopotele aproape se dogiră de-atîta tras. Aproape nu era casă în care să nu fi pătruns boala.

— Nu-i nici o pagubă de ăștia mici ! Cei mari, cei duși departe, de s-ar întoarce !... ziceau oamenii.

De la o vreme începură însă a se îmbolnăvi și copii mai mărișori, feciorași de cincisprezece-șaisprezece ani. Cum era gură de primăvară, și plugurile începuseră să umble, iar oamenii să mișune în toate părțile, era cu

neputință să ții mai multă vreme în casă pe-acești feciorași, care acum erau înșiși stăpînii ; îndată ce li se ducea roșeața de pe față și le scădeau fierbințelile, ieșeau să-și vadă de lucru. Cel dintîi care muri astfel, într-o aprindere de rărunchi, fu George Florea, nepotul bătrînului.

Dintre toți nepoții, la acesta ținea moșul mai mult. Două lucruri îi mîngîiau vanitatea : băiatul îi purta numele și, cu cît se ridica, îi sămăna tot mai tare. Uneori, încă pînă-i era feciorul în sat, dacă-l întîlnea pe nepotul ăsta, îl ducea în casă, îl omenea și-i dădea și bani, să-și cumpere ce va vrea. De cînd nepotul George rămăsese singur să conducă gospodăria, bătrînul avusese multe zile neliniștite și multe nopți fără somn, văzîndu-l cît aleargă și cît muncește. Un gînd bun năștea uneori în mintea lui, și un îndemn cald îi pornea de la inimă. Își zicea bătrînul : «Tot fac rău că nu mă mut la ei, să le ajut. Am brațe tari încă, pe cînd bietul băiat se-ndoaie de muncă. El ș-așa nu știe ce-i pe-aici.» El, adică feciorul. Dar cît ce-i venea în gînd fecioru-său, se răzgîndea din nou și nu se mai muta în casa părintească. Cînd se-mbolnăvi nepotul George, într-o sară își călcă pe inimă și se duse să-l vadă. Dar se întoarse înapoi de la ușă. «Dacă-i numa pojar, apoi îi trece lui, nu-i copil mic, să moară», își zise bătrînul, lăsîndu-se din nou în stăpînirea mîniei. Simți însă remușcări dese pînă ce, după o săptămînă, îl văzu pe George din nou în urma plugului. Bucuria ce-o simți fu atît de mare, încît nici nu-i veni să creadă cînd, după cîteva zile, auzi că nepotul s-ar fi-mbolnăvit din nou. Cînd auzi vestea morții, veni într-un suflet la casa bătrînească și, pînă ce nu-l văzu întins pe laviță,

pînă ce nu-l pipăi, nu voi să creadă că-i mort. Dar, după ce-l văzu, după ce-i pipăi obrajii reci, simți că ceva se surpă în el pentru totdeauna. Capul i se plecă în piept, masca de încruntare și mînie îi căzu de pe față, linii noi de adîncă durere îi brăzdară obrajii bătrîni, și lacrimi nesecate-ncepură să-i lunece domol, părăiașe de lacrimi.

În zăpăceala ce-i cuprinsese pe toți din casă, el singur își păstră liniștea. El comandă sicriul la bărdășul satului, el vorbi cu gropașii, el alergă la popa și la primărie, el duse la moară, el cumpără rachiu pentru priveghi. Pe noră nu cerca s-o mîngîie cu o singură vorbă, dar femeia simțea că tot ce face bătrînul în locul ei face, și-i era mulțumitoare.

Sara tîrziu, după înmormîntare, bătrînul George Florea se tot sucea pe scaun, neliniștit. Copiii cei mai mici dormeau. Nora cerca să-i scrie vestea cea rea bărbatului. Bătrînul se uita din cînd în cînd la femeie, părea c-ar vrea să-i spuie ceva, dar nu putea. Deodată se ridică, privi prin casă și zise :

— Tu, Mărie, n-aveți vro laviță ceva, pe care să mă culc și eu ?

— Cum să nu, tată, răspunse femeia, mirată, avem pat bun, uite-aici, în odaia vecină, dacă vrei să te culci la noi.

Bătrînul rămase nemișcat în mijlocul casei. Zise :

— Mi se pare că mai aveți de-a ara destul. De dimineată voi pleca la plug. Pune-mi ceva în traistă !

Nora se uită la el cu uimire.

— Ce faci tu acolo ? Îi scrii lui Ion ? Bine, scrie-i ! Spune-i să nu-și piardă nădejdea. Vom face ce vom putea.

Femeia simți o undă de căldură la inimă.

— Să-i scriu că dumneata ne-ajută, să-i scriu că...
te muți la noi ?

George Florea își înclină fruntea și porni spre odaia vecină.

— Dacă vrei, scrie-i, spuse încet și închise ușa în urma sa.

ÎNTR-O GRĂDINĂ

E târziu. După ce s-a mai potolit văzduhul și a rămas de-o înălțime și claritate înspăimântătoare deasupra pământului fript, grădina publică a început să se umple de lume. În cele trei pavilioane cântă muzici obosite, sarbede. Lăutarii, negri, par sfârșiți de molesala căldurii ce s-a adunat parcă din întreaga grădină în colțul unde stau înghesuiți ei. Poate par sfârșiți și din alte pricini : în preajma lor se pot auzi, printre scârțielile coardelor, chiorăituri îndelungate. Apoi bacșul vine așa de rar !... Dacă lumea nu-și petrece cu vin, lăutarii nu prea au după ce să beie apă... Și acum, în pavilioane, oaspeții beau limonadă, sifon, cafea. Lăutarii se uită cu dușmănie la lichidul care face câteva

mărgele în pahar și apoi se schimbă în apă. Numai mâinile obosite cîntă ; și ochii și sufletele muzicanților sînt departe...

Totuși, cele trei pavilioane sînt pline, și, în lumina albă a electricității înviate în cîteva becuri, se scaldă toalete, costume, pălării, care reprezintă, într-un singur pavilion, averi imense ; se scaldă grumaji și umeri goi și albi, și obraji, buze roșii de găteli și sulimanuri ; uniforme militare și scumpe costume civile se amestecă printre apariții albe, care nu poți ști de unde-au răsărit după zăduful ce arde și usucă, peste zi, viețile.

Unele par, — cele mai multe vor, — să fie tinere, foarte tinere, seducătoare. Și din tot ce vorbesc, și din tot ce fac, se desprinde cu ușurință un cuvînt înțeles :

— Ah, dragă ! nici nu-ți pot spune cît de bine-am petrecut azi cu Mișu ! A fost toată ziua la noi.

— Mișu ?

— Da. Am avut la masă patru feluri de prăjituri.

Și cînd zice așa, n-ar uita pentru nimic în lume să arunce priviri iscoditoare împrejur, să vadă efectul.

— Stai ! Cît am dat pe prăjituri ? Patru sute de franci.

— Aș da, spune blondina de lîngă ea, și-o mie să mai găsesc o pălărie cum am avut la Govora, în 915.

Multe părechi se plimbă vorbind aprins, rîzînd.

— Grozavă căldură fu azi ! Știi de ce mi-e teamă ? O să treacă sezonul și n-am să-mi pot purta costumul. E ceva nemaipomenit, absurd !

— Ei, băile, drăguță, unde mi le-oi face vara asta ? Ah ! Constanța, Constanța ! N-am să le-o iert nicio dată bulgarilor !

— Se pare că nu va fi chiar imposibil să-ți faci cura tot acolo. Se spune că persoane cu influență se ocupă cu așa ceva, stăruind pe lângă comandament. Numai, se-nțelege, nu va mai fi ca altădată !

— Ah ! ce-are-a face ?! Să pot eu numai să mă răzbun pe cele două veri care mi-au răpit jumătate din viață ! Două veri de privațiuni îngrozitoare !

— O să trebuiască să treci pe la autoritățile străine, să faci ochi dulci...

— Ei, și ce-are-a face ? E mai bine să te plimbi pe-a-ici, ca-ntr-o pustietate ?

Cuvintele din urmă le spuse mai tare, provocator. Un tânăr ofițer superior, care le urma de-un răstimp, află momentul potrivit să se apropie.

— Scuzați, vă rog, poate că mă-nșel : madam Gurescu ?

Se-nțelege că se-nșelase, cum se-nșelaseră atîția alții în sara aceea, dornici de puțină societate...

Răcoarea, care adia din cînd în cînd, înviitoare, nu se cobora din coroanele întunecate ale pomilor, ci venea adusă de un curent nevăzut, pe care-l simțeai cum își face drum prin aerul greu încă și moleșit al văzduhului.

Stelele se iviră în înălțimi neobișnuit de depărtate.

Înaintea mea doi ofițeri vorbesc cu aprindere de nedreptatea cu care se împart decorațiile !

— Totul e putred la noi ! Dă-mi voie să-ți repet : în noi nu poate fi mîntuire ! Ce-a făcut Alecu să i se deie «Mihai Viteazul»? ! Un singur lucru : i s-a făcut un raport.

Și sublinie cu tărie pe «i s-a făcut».

— Totuși, îl vorbesc mulți de bine...

— Îl vorbește colonelul ! Știu eu ! Cum să nu-l vorbească dacă i-a fost mîină dreaptă în toate ? În toate ! Dar, ascultă-mă pe mine, nu pe front ! Nu, dragă, la noi totul se reduce la învîrteală și protecție !

După un răstimp de liniște, celălalt rîse :

— Nu știu de ce ești supărat. Ai trei decorații, ești locotenent-colonel și-ai început campania căpitan. Ce mai vrei ?

— Dreptate vreau ! Pe mine nu mă poți asemăna, cred, cu Alecu. Ei bine, aceeași răsplată pe care o am eu, o are și el !...

Două apariții albe, care se apropie de ei zîmbitoare, cu gropițe sulemenite în obraji, le întrerup conversația :

— Căutam de mult eroii ! Unde-ați fost ?

De pe o bancă, ascult o scurtă discuție de politică internă.

— Vezi, canaliile ?! Aici ne-au adus ! O să crăpăm cu toții de foame ! Nu vezi dumneata ce secetă ?! După jaf și dezastru, acum foamete !

— Păi bine, coane Mitică, s-aude alt glas, n-o mai fi venind și seceta de la liberali !

— Nu seceta și foametea ! Închipuie-ți : să fi fost o bună chiverniseală, să nu fi ținut în țară atîția ruși... să fi încheiat pacea cînd nu ni s-ar fi cerut nimic, dar, înțelegi, absolut nimic, am fi avut, am fi rămas cu provizii.

— Ei, de ruși n-ai de ce te plînge chiar dumneata. Nu le-ai dat lor grîul ?

Conu Mitică, — pesemne-i era cald, — schimbă repede vorba :

— Hai la o limonadă ! Grozavă fierbințeleă !... Canaliile !

Cît ce se depărtară cei doi, dintr-un desiş se ridicară trei soldați și se așezară pe bancă.

— Mai putem sta. Încă-i devreme, zise unul.

— Ehei, trinul pleacă pe la 4 ! Ai luat pesmeții ?

— Da. Numai cît n-avem apă să-i muiem.

— Nu-i nevoie acum. O să ne lipsească pe doi ani. Spun, mă, că la Mărășești aștepti cîte-o săptămînă.

— Numai să ne vedem acasă !

Stăteam la spatele lor, mai departe, pe-o bancă, lîngă un domn gras, care ațipise cu barba-n piept. Nu știam care vorbește.

— Ș-apoi așa : nu te temi de urmări, Radule ?

— Nu mă tem. De altfel, sînt demobilizat.

— Da ?! făcură deodată două glasuri mirate. Leatul tău, și demobilizat ?!

— Da, mi-a făcut-o don colonel. I-am spus verde : decît să mai stau la căpitan, mai bine mă-mpușc ! De cîte ori n-am mai putut răbda și n-am raportat domnului colonel ?!...

După un răstimp de tăcere, același glas urmă :

— Voi n-ați văzut ! Voi nu știți ce-i aceea să hrănești un an întreg treizeci de porci numai cu grîu și cu porumb. Mi se rupea inima și-mi venea uneori să fac moarte de om. De multe ori îi ziceam căpitanului : «Trăiți, don căpitan, să mai dăm la boalele astea și niște lături, niște tărîțe. E păcat de Dumnezeu să zvîrlim atîta pîne porcilor.» «Dar unde să mai umblăm după tărîțe, Radule ? Grîu este. Pe urmă, cu tărîțe nu

se-ngrașă porcii.» «Bine, don căpitan, da' cad în păcat și eu. În greu păcat. Am să raportez domnului colonel !» «Ești un prost !» zicea el, și mă lăsa singur. În grajd, șase cai rodeau numai bob de grâu, ca aurul.

El tăcu mult. Tăcură și ceilalți doi și rămaseră multă vreme neclintți.

— Mi-era rușine să mai ies între oameni. Și când vedeam înghesuiala de la brutării pentru cîte-o plăcintă de mălai, simțeam că fac o fărădelege, că greșesc greu dînd porcilor pînea. Dar, în sfîrșit, am scăpat de ea ! Don colonel, cînd i-am raportat mai pe urmă, m-a oprit la el pînă sara și mi-a făcut hîrtii de demobilizare.

Tăcură iar cu toții. Se auzi un oftat greu, adînc, ca de om ce moare. Alt glas se auzi :

— Da ! Așa este ! Mare păcat ! Ș-acum, uitați-vă : Dumnezeu nu bate cu bîta !

Și el arată ceva jos : pajiștea arsă, uscată, chiar aici, sub arbori.

Glasul celui de-al treilea se auzi acum aspru, întunecat:

— De-om trece și peste asta, n-are să mai fie așa !...

Multă vreme nu mai auzii nimic. Cine știe unde le zburau gîndurile la toți trei ! Întru tîrziu se auzi un oftat.

Patru ofițeri se iviră înaintea băncii. Soldații se sculară și-i salutară.

— Ei, camarazi, ne faceți puțin loc ? Întrebă unul.

Cei trei salutară din nou și, pornind, se pierdură printre copaci în direcția gării.

Puțină răcoare se strecoară-n alei în noaptea asta ! Se pare că tot e mai bine pe stradă decît în grădină : tot mai adie cîte-un curent din cînd în cînd.

Cornul lunii păleşte spre asfinţit. De-o parte a şoselei stau vreo trei cară ţărăneşti. Într-unul zace culcat un bou ; alt bou e legat dinapoia carului. Carul rămas fără trăgători e legat cu proţapul de carul cel gol.

Un sergent de poliţie trece pe stradă.

— Ce-i aici ?

— Ia, ne-a căzut un bou...

— De foame ?

— Păi ştiu că nu de sătul !...

— Ce-aţi venit la oraş ?

— Noi n-am venit, pe noi ne-aduc, zise ţăranul din carul în care era boul cel căzut.

— Aţi adus lemne ?

Oamenii nu mai răspunseră. Îndemnară cele două părechi de boi ce duceau trei cară şi pe un tovarăş căzut. Păgubaşul venea mai în urmă, bolborosind, părînd că tot face socoteli.

Hei, multe socoteli va mai avea de făcut, săracul !...

STĂRUINȚE PRIMEJDIOASE

Ajunsei târziu la restaurant și aflai loc destul, dar mîncare — aproape nimic. Mă așezai la o masă, într-o sală în care nu mai erau decît doi domni ce întîrziaseră lîngă un pahar cu vin. Amîndoi erau foarte bine îmbrăcați ; unul — blond și chel, cu mustața rătezată scurt, celălalt, — să fi avut vreo 30 de ani, — avea fața plină, roșie, rasă ca-n palmă, era brun, cu ochi albaștri, cu cărare frumoasă, aleasă în două părți.

— Nu, asta nu se poate ! De nici un compromis nu mai poate fi vorba ! îl auzii pe cel mai tînăr.

Celălalt se aplecă puțin peste masă și începu să-i vorbească în șoaptă. Sorbeam o ciorbă și mă miram de liniștea cu care-l asculta tînărul, deși celălalt își punea tot sufletul să-l convingă, să-i documenteze ceva.

— Orice vorbă e zadarnică, unchiule ! Eu am hotărât de mult, din clipa în care am auzit mai întâi vestea. Acum, demobilizat, n-am decît să-mi execut hotărîrea.

Ochii tînărului se întristară, dar privirea lui, trăsăturile feței rămaseră tot atît de hotărîte. Bătrînul începu să vorbească din nou, tot șoptindu-i.

Îmi părea rău c-am intrat tocmai în sala aceea și mă gîndeam să trec în alta. Vedeam că-i stingheresc. Dar băgai de samă că-l stingheresc numai pe bătrîn, și simții că persoana principală e tînărul. El vorbea deschis, nu-i păsa că-l mai aude cineva.

— Stăruințele cu care mă urmărești, unchiule, m-au întîmpinat încă din ziua sosirii, de la gară. Cîți n-au încercat să mă facă să-mi schimb hotărîrea ! Și cîte stăruințe ca acestea nu se vor mai pune pe lîngă sute și mii de oameni ca mine ! Ei bine, trebuie să-ți spun că-s stăruințe primejdioase.

— Primejdioase ?!

— Desigur ! Toată lumea spune că viața familială, la noi, a fost o minciună. Nimic solid, nimic curat, nimic cinstit. Ei bine, cu ce s-ar îmbunătăți viața familială dacă stăruințele ce se fac pe lîngă mine și pe lîngă alții ca mine ar avea efectul urmărit ? Am continua să înaintăm într-o mocirlă mai adîncă decît pînă acum. Însă așa nu se mai poate !

— Vei vedea că cei mai mulți vor reveni la sentimente mai bune, zise unchiul, cu un fel de satisfacție.

Băgai de samă că, deși el încerca să-l convingă pe tînăr, nu-și putea ascunde satisfacția că tînărul nu ceda.

— Sentimente mai bune ? Întrebă cu liniște tînărul. Sentimente bune nu pot fi decît acelea care mă stăpînesc azi, și care m-au stăpînit de cînd am ajuns pe

front. Noi, bărbații din România, am ajuns prea târziu la convingerea că cinstea și necinstea nu pot trăi în aceeași casă. Și dacă nici acum n-am urmărit convingerea aceasta, n-am mai fi vrednici de numele de bărbați, am rămînea toată viața niște fricoși josnici, vrednici de dispreț.

Fața unchiului se luminează, și ochii i se umplură de bucurie. Se sculă, îmbrățișă pe tînăr și-l sărută pe amîndoi obraji.

— Bine faci, dragă, foarte bine faci ! spuse el și își trase scaunul lîngă tînăr. Eu mi-am făcut o datorie. Au sărit părinții ei, ea, rudeniile. Dar acum, convins că nu te pot ofensa, să-ți spun eu tot ce-a fost.

Glasul unchiului coborî de tot ; se auzea numai un șopot care ținu multă vreme.

Terminasem de mult cu masa, dar mai rămăsei, atras de fața tînărului, pe care se puteau citi, — după cum urma unchiul cu povestirea, — toate întîmplările acelea pe care nu le puteam auzi. Mirare, spaimă, dezgust, dar mai ales o durere adîncă se zugrăvea în ochii buni, albaștri. Bătrînul nu urmărea să vadă ce impresie fac descoperirile lui asupra nepotului, sigur de mai nainte că nu mai fac nici o impresie. Nu văzu, probabil, nici cei doi stropi ce se iviră în genele tînărului.

Îmi ziceam : «Așadar, își iubise nevasta de care se va despărți !» Și începui să mă gîndesc la atîtea urmări ale războiului...

Un băiețaș, vînzător de jurnale, întră trîntindu-și marfa. Cei doi rămaseră cîtva timp tăcuți. Sosirea băiatului li se păru binevenită. Cumpărară jurnale și începură să citească.

Deodată unchiul se opri din citit, puse gazeta pe masă, își izbi cu palma genunchii și zise iritat :

— Drept ai tu ! Sînt unele stăruințe primejdioase. Dar eu spun acum în altă ordine de idei...

Și-și puse degetul, întinzîndu-i gazeta, pe notița care-l enervase. Căută un alt jurnal. Află, se vede, și acolo ceea ce-l interesa, și îl întinse și pe acela tînărului.

— Îți place ? Întrebă bătrînul, văzînd că nepotul a isprăvit cu cititul.

— Era de prevăzut ! Cenzurat !

După un răstimp de tăcere, tînărul nerăspunzînd nimic, unchiul adaose :

— Vezi ce-nsamnă să stăruie tot numai asupra păcatelor unor oameni, și nu asupra durerilor neamului ? Astea, în împrejurările noastre, sînt cu adevărat stăruințe primejdioase !

Tăcu din nou, bău dintr-un pahar cu apă și continuă :

— Cenzurat ! Și atunci ziaristul va spune indignat, ca și azi : «Mă rog, să avem iertare ! Noi i-am atacat pe generali nedestoinici ; în dorința de a o purifica, ne-am legat de valoarea acțiunii militare.» Mă rog, vor scălda-o tot așa de prost ca și acum. De aceea, drept ai tu, nepoate, sînt unele stăruințe primejdioase !

— Între stăruințele ce puneai dumneata pe lîngă mine și cele de care vorbești acum este o deosebire fundamentală, unchiule, zise tînărul, vorbind rar. Dumneata, dacă m-ai fi convins pe mine, te-ai fi supărat, pentru că nu-mi voiai nenorocirea. Pe cînd cei care pun stăruințele de care vorbești dumneata se bucură numai cînd stăruințele lor au avut rezultatul spre care se îndreptau. Ei atunci se bucură, fiindcă și-au ajuns ținta. Jalea lor, revolta lor, de acuma sau de mai tîrziu, nu-i decît o

mască prea puțin reușită, ca să nu se vadă satisfacția de dedesubt. Dar să nu mai vorbim de asta ! Ei nici nu-și dau sama că judecătorii lor îi așteaptă, de mult, urmărindu-le fiecare cuvânt, fiecare faptă.

— Ba să mai vorbim ! strigă unchiul, aprins.

Erau, mi se pare, la a treia sticlă cu vin. Era târziu, și ei părăsiră sala, pe când glasul tare al unchiului se auzi din nou, mai vehement.

O CASĂ DE OAMENI

Ion Petran, locotenent de rezervă, demobilizat, institutor de profesie, căzu în grea bănuială văzînd sfiala, lipsa de intimitate cu care l-a primit nevastă-sa cînd a sosit acasă. În timpul războiului își văzuse numai de două ori familia, în concedii de cîte zece zile, dar rămăsese deplin liniștit, — și pe front, și cît se abătuse acasă, — în ce privește fidelitatea soției sale. În cele două concedii avusese senzația că trăiește din nou zilele dintîi de după căsătoria lor, atît de tînără, de curată și de puternică înviase dragostea lor. Ana lui plînsese cu lacrimi mai amare despărțirea lor la sfîrșitul fiecărui concediu decît la sunarea mobilizării. Din toată purtarea ei Ion Petran se putuse convinge că Ana

Îi păstra cea mai curată credință. N-auzise nici un zvon cît stătuse acasă, nu i se șoptise la ureche nimic de către prieteni, și, cît fusese pe front, nu primise nici un rînd insinuant.

Acum, demobilizat, se simțea grozav de neliniștit. Ana l-a cercetat întîi din creștet pînă-n tălpi, i-a cercetat cu-o vădită înfrigurare bagajul ; noaptea, tîrziu, s-a sculat și i-a cotrobăit prin buzunare, iar a doua zi l-a întrebat palidă și nedormită :

— Ordonanța cînd are să sosească ?

— Nu mai am ordonanță, a răspuns bărbatul, l-am lăsat pe Vasile să plece acasă ; de ce să se mai ostenească pînă la noi ?

— Dar bagajul cine-l aduce ? a întrebat Ana, cu teamă, necutezînd să se uite în ochii lui.

— Ce bagaj ?! Ce-am adus e tot ce am, răspunse, mirat, bărbatul.

Ana a zîmbit cu neîncredere. Apoi, în ziua aceea, de zeci de ori a ieșit pînă la porțiță și s-a tot uitat pe drum în jos, spre gară. Dar cînd a văzut că nici a doua, nici a treia zi nu mai vine nimeni, deveni deodată atît de sfioasă, atît de temătoare, încît nu mai cutează să-și privească bărbatul în ochi.

Din toate mișcărilor ei, din cuvinte, din evitarea întîlnirilor cu Ion, acesta vedea bine că nevasta lui nu mai e cea dinainte, că se rușinează, se sfiește de el. Și începu să cadă la grele bănuieli.

«Alta e concediul, și alta e să rămîi mereu acasă. Atunci putea să mi se arate iubitoare, știind că peste cîteva zile va rămînea liberă. Acum nu mai are nici o speranță», se gîndea Ion Petran.

Și șarpele bănuiei îi învenina tot mai mult sufletul.

Dar viața lor, pînă la mobilizare, fusese atît de limpede și de curată, încît institutorul nu putu trăi multă vreme cu durerea ascunsă în inimă. Gîndindu-se adînc la toate urmările, după vreo săptămînă de la sosire, își chemă nevasta lîngă el.

— Ascultă, Ano. Ceva s-a schimbat în viața noastră. Tu te sfiești de mine. Conștiința ta e tulburată de-un lucru pe care mi-l ascunzi. Tu știi că noi am vorbit totdeauna pe față, limpede. Așa să facem și acum. Ei, spune-mi : te simți vinovată cu ceva ?

— Da, Ion, foarte vinovată ! șopti femeia.

Bărbatul rămase stană de piatră. Deși sufletește se pregătise să audă o asemenea mărturisire, deși se aștepta să primească acest răspuns, liniștea cu care nevastă-sa își recunoștea vina îl înspăimîntă mai mult decît crezuse el. Capu-i căzu frînt în piept, privirile i se răciră.

Ana abia acum observă schimbarea de pe fața soțului său. Se roși ca para focului, îl îmbrățișă cu patimă, și zise :

— Nu-s vinovată în felul care crezi tu ! Nebunule ! S-ar putea să crezi așa ceva ? Vina mea e alta. Dar grea și urîtă ! Știi ce credeam, la ce mă așteptam ?

Și deodată începu să plîngă în hohote.

Ion Petran se trezi ca dintr-un vis urît. Da, aceea care plîngea cu lacrimi atît de fierbinți, cu lacrămile pe care le cunoștea el așa de bine, nu putea să mintă. Nu-l înșelase. Începu s-o mîngîie.

Și, printre lacrimi, Ana își mărturisi păcatul :

— Pe-o clipă, se vede că mi-a luat Dumnezeu mințile. Așteptam să vii bogat acasă. Mă gîndeam chiar,

uneori, la o trăsură, la doi cai negri. Credeam că, cel puțin, vei aduce stofă, pînză, zahăr, piele pentru ghete. Cînd am văzut că nu-i nimic nou în bagajul tău, mi-am pus nădejdea în ordonanță. Credeam că cel puțin ai adus bani, și, în noaptea întîia, am și cercetat port-moneul tău. Să nu mă disprețuiești, Ioane, a fost o clipă de nebunie.

Și ea izbucni din nou în hohote de plîns.

— Săracă Ană ! suspină institutorul, mîngîindu-i părul blond și creț, care-i dădea un aer copilăros.

— Să nu te miri, Ioane. Cum știi, cu patru copii se trăiește greu în ziua de azi ! Cît am suferit, cît a trebuit să mă umilesc ca să-i pot îmbrăca ! Pe cînd altele, care aveau bărbații în armată, căpătau de-a gata, trimise prin ordonanțe, atîtea lucruri trebuitoare pentru o gospodărie, pe-o scumpete ca asta, eu îmi pierdeam săptămîni pînă ajungeam la o bucată de stofă, la un petec de talpă. Și cu ce dispreț mă priveau aceste ferice soții de ofițeri !

— Da, știu că s-au făcut multe matrapazlîcuri ! oftă Ion Petran.

— Înghițeam umilirile, sufeream și-mi ziceam : «Ce-mi pasă că-s rău îmbrăcată ! Știu că pentru mine n-a degerat nici un soldat.» Dar a fost mai greu să înfrunt ispita cînd a-nceput demobilizarea și vedeam cu cîte bunătați se-ntorc cei mai mulți acasă. Pîrvuleasca se plimbă în trăsură, doamna Miron e-n haină de mătasă, madam Steriu are saci de zahăr și de făină. Îmi ziceam : «Acum nu mai e război, nu mai ia nimic din gura soldatului, și dacă aduce ceva acasă». Și începui să sper că nu vei veni nici tu cu mîna goală. Uite, atî-

tea lipsuri ! Dacă mergi la pantofar, să faci ghetе băieților, stau să te deie pe ușă afară, crezînd că-i ofensezi dacă nu le duci piele fină și dacă nu le plătești cît îți cer, fără nici o tocmeală. «Nu mai sîntem în război, madam !», îți răspund cu nerușinare. Ca și cînd în timpul războiului nu s-ar fi purtat la fel !

— Săracă Ană ! oftă din nou bărbatul.

— Să nu crezi că-mi pare rău c-ai venit cu mîna goală. O, nu ! A fost o clipă de nebunie, și, cînd m-am trezit din ea, mi-a fost grozav de rușine de tine, de mine, de copii, de lumea toată. Cum au putut să-mi vie astfel de gînduri în cap ?

— Greutățile sînt multe, Ano, și ispita e mare. Dar greutatea cea mai mare e de-a rămînea cinstit cînd nimeni nu apreciază cinstea. Dimpotrivă, rămînînd între marginile dreptului tău, te scoți singur din sînul societății. Uite, Ano, puteam să mă-ntorc maior, puteai să ai și tu stofă, ghetе, zahăr și tot ce vrei, dar nu m-a răbdât inima nici să fac ca alții, nici să-mi țin gura. Am denunțat multe furturi. Și rezultatul a fost transferarea mea de la o unitate la alta. Și totuși simt, și am simțit totdeauna că am făcut bine, că, nepurtîndu-mă așa, n-aș fi fost vrednic să întru în casa mea, în familia mea, în școală, între băieți. Tu ce crezi ? Am făcut bine ?

În loc de orice răspuns, Ana îl îmbrățișă.

— Vezi, Ano, tu ești o adevărată femeie, zise bărbatul, și eu mă gîndeam la prostii. Mă poți ierta ?

— Cu o condiție, răspunse femeia. Să-mi ajuți la lucru. Mai am de cusut, pentru Neli, o păreche de pantofi de postav ; pentru ceilalți trei, sînt gata. Vreau

să-i aibă toți patru deodată, încă în sara asta. O să le spunem că i-ai adus tu din Iași. Asta-ți va fi pedeapsa.

Și, curînd, cei doi soți coseau cu ață groasă la cîte-un pantofaș, în vreme ce pe drum treceau frumoase echipaje, care plimbau cucoane învăluite-n luxul războiului.

1 9 1 8

PROOROCUL

Trec încet pe lângă grădina Spitalului Militar, plină de convalescenți. Unii se plimbă încet, obosiți, cu fețele supte, palide, cu privirile șterse ; alții zac nemišcați, pe pajiștea arsă de înfricoșatul ochi neîndurător al soarelui, care aprinde văzduhul strălucitor, dogoritor, spre care privesc cu spaimă vietățile pământului. Cei mai mulți dintre bolnavi s-au înșiruit de-a lungul grădiilor de fier ce împrejmuiesc grădina spitalului și privesc departe, undeva, în nemărginire. Sînt îmbrăcați cu toții în aceleași mantale cenușii, în picioare cu pantofii lungilor săptămîni și luni de suferință. Nu știu cum, în fierbințeala secetei nemilostive, în acest aer de foc pe care-l respirăm de atîta vreme, convalescenții,

văzuți de departe, în mantalele lor cenușii, nemișcați, înșiruiți de-a lungul gardului de fier, par soli de groază trimiși pe țărmul nostru de hidoasa foamete uscată.

Cu presimțiri rele, trec încet pe lângă zăbrele. Mă opresc uneori și mă uit în grădină. Vitejii luptelor trecute, pe câți îi văd, par a nu mai trăi pe lumea asta. Cu puțini poți înfiripa o vorbă. Și cea dintâi care ți-o spun e seceta.

Mulți se mulțumesc să arate, cu degetul osos și galben, în sus, spre dușmanul ce aprinde pământul. Toți se gîndesc la același lucru, pe toți îi chinuie aceeași întrebare : «Ce-mi vor face nevasta și copiii dacă nu mai plouă ?»

Cei mai mulți sînt din teritoriul ocupat ; convalescenții din Moldova s-au împrăștiat pe la casele lor.

Deodată, cum pășesc încet pe lângă gard, cu gîndul aiurea, tresar.

— Domnule Ștefănescu, dumneata nu-i lua un covrig ?

Cocoșat pe gardul de fier, chiar în dreptul meu, un bolnav, în aceeași manta cenușie, dar desculț și cu capul gol, balansează, înșirați pe-o sfoară, vreo duzină de covrigi. Ochii lui, nespus de bucuroși și veseli, contrastează atît de ciudat cu fața-i palidă și suptă ! Mă uit mirat la el.

— Te temi de vro molipsire ? mă-ntreabă repede, luînd tăcerea mea drept un refuz. Să n-ai grijă ! Uite, sînt curat : mîini, obraz, haină.

Și, cu-o repede mișcare nervoasă, îmi arată mîinile — slabe și îngălbenite, obrazii — căzuți, mantaua — cenușie.

— Mă asămeni cu cineva, pretine. Eu nu sînt domnul Ștefănescu.

— Ei, și pentru că nu ești, nu-i lua de la mine un covrig ?

— Bucuros ! Numa n-o să-ți trebuiască dumitale ?

El tace o clipă, se uită la covrigi, apoi zice :

— Îi dau de sufletele morților. Au murit mulți ! Dumneata nu știi ?

— Unde ? În spital ?

El zîmbește binevoitor, dar ciudat ; în aceeași vreme ochii i se-ntunecă.

— În spital ? Ce am eu cu spitalul ? Unde-i spitalul ?

— Vorbind așa, mă privește aproape cu dușmănie, și glasul lui se asprește cînd adaogă : Au murit în munți și-n văi, în ape și pe uscat, în crăpăturile pămîntului. Și, cînd au murit, toți erau flămînzi și însetați. Ș-au închis ochii, neputînd să-și astîmpere nici foamea, nici setea. De-aceea s-a-ncuiat cerul. Toate apele văzduhului se strîng în înălțimile cerului de peste cer, să sature cu băutură răcoritoare pe cei care au murit însetați, căci, cînd mori, setea e mai îngrozitoare ca foamea. Și trebuie apă multă, pentru c-au murit mulți, toți însetați. Lumea, acum, nu mai e pe pămînt, lumea e în cerul ce este peste cer : acolo s-au dus cei mai mulți voinici. Dau și eu cîte-un covrig, să le-astîmpăr foamea. Da' știu că li-i mai sete decît foame.

El desface din ață un covrig mititel, uscat și mi-l strecoară, printre gratii, în mînă. Pe fața lui e întipărită o milă adîncă.

În clipa următoare își vîră fața suptă printre zăbrele și-mi zice, abia rostind, într-un susur rece :

— Mă recomand : Proorocul Ilie.

Mă înfior. Am senzația aceea dureroasă, coplesitoare, în care se amestecă milă, descurajare, spaimă și revoltă, și care se așterne peste sufletul oricărui om când stă de vorbă cu un nebun.

El citește cu lăcomie, cu nespusă satisfacție, uimirea zugrăvită pe fața mea.

— Să nu spui la nimeni ! E taină, adaogă repede, aruncându-mi o privire cercetătoare, plină de-o viclenie ascuțită, nefirească.

Sare de lângă gard, face câțiva pași, dar se întoarce îndată.

— Dumneata împarți covrigi de sufletul morților ? Nu ? Rău faci dacă nu-mparți ! Rău faci dacă te sature numai pe dumneata ! Aceia au murit pentru toată lumea, așa mi-a spus mie Domnul.

Ochii bolnavului se-aprind, și un tremur ușor îl cuprinde :

— Strălucitor la haine, dar cu fața tristă s-a apropiat de mine Domnul și mi-a zis : «Ilie ! Proorocul meu, Ilie !» — Bolnavul se cutremură, privindu-mă înspăimântat. — «Aicea-s, Doamne», am răspuns. «Coboară-te pe pământ, proorocul meu, și propovăduiește : Toți cei mai buni dintre fiii oamenilor au venit la mine setoși și flămânzi. Toți cei cu sufletul curat, cu inima vitează au venit să ceară dreptatea pentru care au murit. Pământul a rămas pustiu, proorocul meu, inima omenirii a venit la mine, în cerul cel mai presus de cer. Toți cei răi, toți făcătorii de rele au rămas pe pământ, și fiindcă omenirea nu mai are inimă, ci se sfîșie ca fiecele, blăstăm voi trimite peste ei, să-i pierd de pe fața pământului. Dar aș fi cruțat Sodoma și Gomora, pentru zece drepti. Aș cruța și pământul, pentru cei buni, care

s-ar mai arăta în lume. Propovăduiește pocăința, propovăduiește mila pentru cei morți ! Dați covrigi pentru sufletele morților !»

Gîfîie, palid ca un mort, și se prinde cu mîna liberă de-o gratie de fier. O ceață arzătoare plutește în ochii lui. Nu mă mai vede.

După o scurtă pauză, în care pieptul lui slăbit își înalță des coastele, ce-mpung prin pielea galbenă, începe să vorbească din nou, întîi într-un susur nedeslușit, apoi din ce în ce mai deslușit :

— «...iubit al meu ești tu, și proorocul meu. Propovăduiește dar înaintea lui Achale și a tot poporului. Vai vouă, care v-ați abătut de la Dumnezeuul strămoșilor voștri, vai vouă, lacomilor, care ați vrut să secătuiți vlaga pămîntului și să vă îngrășați de osînză multă ! Un semn de la mine, zice Domnul, și cerul se va închide, și pămîntul nu-și va mai da roadele sale ! Să vedeți că eu singur sînt Dumnezeu adevărat. Dați milostenie, dați covrigi pentru morții care au murit pentru păcatele voastre ! Voi trimite foc și pară din cer, și toți cei sătui vor pieri întîi, ca să rămîie flămînzii și însetoșaii de dreptate.»

Cuvintele din urmă le spune încet, șoptit, și cade moale, nemișcat, după zăplazul de fier. Credeam că moare și, îngrozit, încep să chem bolnavii din grădină. În drum se adunase o ceată de gură-cască. Veniră îndată patru bolnavi.

— E proorocul, zise unul, cu milă. Tot mai des îi vine.

Se-aplecă și-i ascultă respirația.

— N-a murit, dar odată va cădea așa și nu se va mai deștepta. De vro lună îi vine tot mai des.

— De unde are covrigii ? Întreabă cineva din mulțime.

— De unde să-i aibă ? Îi cumpără. Doctorii, surorile de caritate îi pun în toată dimineața câțiva bani sub pernă. El crede că-i aduce corbul, corbul proorocului Ilie. Când a căutat mai întâi sub pernă, — se vede că visase, — n-a găsit nimic. A fost necaz mare. Spunea că i-au luat banii de sub pernă. Doctorul, după ce-a vorbit mult cu el, a-nțeles, și, de-atunci, are bani.

Vin sanitarii c-un pat, îl ridică și dispar cu el printre mantalele cenușii.

— Dumnezeu să ferească ! zice, din mulțime, un glas de femeie.

— Și de mai rău ! oftează un convalescent, privind în văzduhul dogorîtor.

ÎN TREN

Toate vagoanele, coridoarele, scările, acoperișurile nesfârșitului tren sînt ticsite de lume, și pe peron se revarsă încă valuri noi de călători. Se apropie grăbiți, copleșiți de năduf, de vagoane, aruncă priviri cercetătoare, dar zadarnice ; bietele noastre vagoane, devastate de război, se uită cu ochii lor orbi, de scîndură. Ori de care vagon încearcă să se apropie întîrziații, sînt primiți cu aceleași proteste energice :

— Nu mai este loc, domnule ! Nu-i !

Și, într-adevăr, loc nu mai era. Însă mulți pătrunseră, cu toate acestea, în coridoarele în care lumea se presa ca într-un îngrozitor teasc viu.

Fericiții care apucaseră cîte-un loc în compartimente începură obișnuitele discuții : se descoseau, făceau cunoștințe, aruncînd din vreme-n vreme priviri satisfăcute spre cei din coridor, înghesuți ca sardелеle.

Dar, peste cîteva minute, căldura începu să-i enerveze. Un domn burtos era cu deosebire revoltat :

— Mă rog, o să ne asfixiem aici ! Cum de le permite demobilizaților să se urce în coridoarele vagoanelor de clasa întîi ?! Uite, domnule, e imposibil să vie un strop de curent ! Asta e curată batjocoră, nu tren !

Și începu să se descheie la haină, simțind că se înăbușă.

Din culoarul aceluiași vagon, prin spațiul dintre două scînduri al geamului, mă uitam pe peron. Văzui un invalid, cu piciorul drept de lemn, sprijinit în cîrji, trecînd cu privirea aiurită pe lîngă tren. Încercase vreo douăzeci de întrări, dar nu putuse pătrunde.

Lîngă scara bătucită de soldați se opri.

— Camarazi, faceți-mi un loc, că nu mai pot ! Vă rog, ajutați-mă să mă urc !

— Nu e loc, se auzi din coridor, de după ușă. O să pleznesc aici, de-o mai deschideți o dată.

— Gura, camarade ! zise un fruntaș de pe scară. Tu nu vezi cine ne cere loc ?

— Da' să fie și generalul ! izbucni cu deznădejde celălalt.

— E mai mare ca generalul ! zise, cu glas aspru, fruntașul.

Toți cei de pe scară se coborîră și-i ajutară invalidului să urce. Presiunea începu din nou în coridor, dar fruntașul nu se hodini decît găsindu-i un loc unde să se poată răzima cu spatele de perețele vagonului.

Rămase lângă invalid ca o sentinelă.

Acela, nespus de istovit, îl privea cu-o adîncă recunoștință. Fruntașul arunca din cînd în cînd priviri mînioase în compartimente. Toate locurile erau ocupate. În loc de patru șed șase și șapte pe-o bancă. Numai pe-o bancă sînt patru : domnul cel gras și alți trei cu mutre ciudate.

Trenul plecă, în sfîrșit, roțile scîrțîiră, vagoanele se cutremurară, și călătorii scoaseră un suspin de ușurare : se mai răcorea.

Domnul cel gras apăru în ușa compartimentului — să respire mai liber. Aruncă o privire asupra invalidului, una singură, apoi își scoase batista și începu să-și usuce fața buhăită, fruntea, grumazul gros ca de taur, pufăind mereu.

După un răstimp se întoarse și-și ocupă locul pe banchetă.

— Acum, să nu fie așa de ticsit coridorul, am avea curent bun, zise el, foarte nemulțumit, căci, îndată ce se așeză, prinse să asude din nou.

Și în compartimente, și în coridor oamenii începură să povestească. Însărarea căzu, și răcoarea se făcu tot mai simțită.

Demobilizații spuneau întîmplări din război, vorbeau de arme, își spuneau ce-au văzut, unii prin Ardeal, alții prin Moldova, își dădeau cu socoteala ce va mai fi rămas pe la ei, pe-acasă, de vor mai găsi nevastă, copii, părinți. Vorbeau potolit, cu o adîncă suferință întipărită în ochi, pe față. După un răstimp, mai în șoaptă, aproape în întreg coridorul se-ncinse vorba despre pămînt.

În compartimentul unde era domnul cel gras se făcea politică. Vorbeau câte trei-patru deodată, uneori aproape nu li se mai înțelegeau cuvintele. Răsturnau cu neîndurare, cu furie, tot ce s-a făcut în țara asta. O vorbă de laudă, un cuvânt de recunoștință nu se putea auzi pentru nimic și pentru nimeni. După convingerea domnului celui gras, însuși neamul românesc nu era decât un putregai :

— Ne-am făcut de rîs, domnilor, înaintea lumii întregi ! Ți-e și rușine să mai spui că ești român ! Își încheie dînsul, cu avînt, cuvîntarea.

Se ridică și se ivi din nou în ușă, să se răcorească. Rămase izbit de privirile unui soldat, aprinse, sfredelitoare, care nu-l mai părăseau. Se indispușe și se retrase iarăși la locul său.

Fruntașul clătină cu dezgust din cap. Rămase multă vreme privind încruntat la burtos, neputînd să-și potolească mînia. El ascultase cu băgare de samă «politica» celor din compartiment.

Invalidul respira des, înăbușit. Începu să simtă o sfîrșeală care parcă-i moleșea și piciorul de lemn. Trecuseră patru ceasuri de cînd stătea în picioare, în îngheșuiala aceea grozavă.

Fruntașul încercă de mai multe ori să se așeze cumva, așa ca invalidul să poată ședea pe genunchii lui. Însă nu era loc să se poată cuibări, și nici ca să-și poată întinde invalidul piciorul de lemn, cu toată bunăvoința camarazilor, care se îngheșuiseră și mai tare unul într-altul.

Domnul cel gras se topea. Ieși din nou în ușa compartimentului, și, cu toată privirea urîtă a frunțașului, nu se mai mișcă de-acolo. Prin coridor adia răcoare bună.

Fruntașul văzu că ochii burtosului se opresc din cînd în cînd pe chipul plin de suferință al invalidului. «Ce mai știi ? își zise, poate-a să-i fie milă ș-a să-l lase un sfert de ceas să șadă. El și așa stă în ușă.»

Și începu să se uite cu blîndețe la domnul cel gras.

Dar mai trecu un ceas, mai trecură două, și domnul acela, deși stătea mai mult în ușă decît pe banchetă, deși se uita la soldatul cu piciorul de lemn, nu arăta prin nimic că s-ar gîndi la așa ceva.

Din fericire, se apropia gara unde se cobora invalidul. Trenul şuieră prelung, răgușit. Domnul cel gras se retrase din ușă și spuse tare, c-un fel de grohăit sălbatec :

— Civilizație, domnule, la noi, nu tufă ! Invalidul din coridor trebuie că și-a cioplit singur piciorul. Să vedeți în Germania : nici nu se cunoaște că are picior artificial.

Fruntașul auzi, se învineți, se apropie de ușă și zise :

— De, domnule, în războiul ăsta unii s-au ales cu cruci de lemn, alții cu picioare de lemn. Da' tot e mai bine așa decît să ai inimă de lemn !

Trenul se opri. Fruntașul făcu loc invalidului și-l ajută să coboare.

— Cine-i fruntașul ăsta ? întreb eu pe un soldat, care se vedea că-l cunoaște.

— Cine să fie ? Unul care-a fost de trei ori rănit și și-a dus în spate maiorul greu rănit, o noapte-ntreagă, pe cînd el era cu rana de-a treia în piept...

DARUL LUI MOȘ MIRON

Era în vara anului 1916. Războiul bântuia de-a-tît amar de vreme prin fundul Galiției, prin Polonia, în Italia. Din vreme-n vreme, își trimitea răniții și bolnavii pînă prin satele noastre. Aduceau cu ei uniforme spălăcite și murdare, iar pe fețele supte și înnegrite de vînturile lui Dumnezeu și de uraganele mașinilor iscodite de oameni, mirosul, aerul războiului depărtat.

Cît de schimbați erau oamenii care se întorceau din fața morții !

Moș Miron, în satul lui de la poalele munților, intra greu în vorbă cu cei ce se-ntorceau de pe cîmpul de luptă. Avea o sfială ciudată înaintea lor, deși i-ar fi

putut fi, cei mai mulți, nepoți. I se părea lui că-s vrednici de-o cinste deosebită, că știu lucruri pe care nimeni altul în lume nu le poate ști. Dar de vorbit cu ei, trebuia să vorbească numaidecât. De la o vreme era nelipsit de la gară, și cel dintâi sătean care-i dădea binețe soldatului ce se cobora era moș Miron.

Cei pe care-i întâmpina nu-l prea înțelegeau, nu prea știau ce vrea să afle moșul de la ei. Și, oricât ar fi voit să-și ascundă adevăratul gând, bătrînul tot era silit, în urmă, să mărturisească ce vrea și să vorbească deslușit.

— Uite ce-i, nepoate. Noi pe-aici nu mai știm ce să credem. Toți mințesc, numa sufletul din noi nu. Voi, pe-acolo, trăbă c-aflați mai iute veștile : Au intrat ai noștri în război, sau n-au intrat ?

— Pîn-acum nu, moșule. Da' nădăjduim de la Dumnezeu...

Nădăjduia și bătrînul «de la Dumnezeu», dar prea-i era lui greu să mai aștepte. Din felul cum i se lungea fața bătrînă, din felul cum îi sclipeau ochii în cap, se vedea limpede că vorbele spuse de cei ce veneau acasă bolnavi ori în concediu nu-l mulțumeau.

De cum a dat gură de primăvară, moșul a-nceput s-o ducă greu de tot. Își isprăvise tot ce strînsese peste vară, și bucatele erau scumpe foc. În cîteva săptămîni și-a dat și cel din urmă ban, pe care abia l-a pescuit dintr-un cotlon al șerparului.

A văzut el că oameni bătrîni, femei bătrîne se tot duc pe la primărie și se-ntorc cu bani acasă. Locuia de parte, în capătul satului, spre munte ; pe la primărie n-a dat de zece ori în viața lui ; dar lipsa îi dete brînci și, într-o zi, iacătă-l în fața primarului.

— Văd că toată lumea duce bani de aici. Va fi, pe-sămne, vrun ajutor pentru oamenii bătrîni și săraci ca mine, în vremea asta de scumpete crîncenă. Pîn-acum am mai avut cîte ceva, de-acum !... și el făcu un semn cu degetul lui gros și noduros că «s-a tăiat ața».

— Dumneata nu poți căpăta, moș Miroane, îi răspunse primarul. N-ai pe nime în război.

— Dar nici acasă !

— Adevărat că vei duce-o greu. Da' stai, mi se pare că tot mai ai dumneata ceva. Ai vîndut otava ?

Moșul își încruntă sprîncenele și privi în pămînt.

— N-am vîndut-o !

— Apoi vezi, rău faci că n-o vinzi. Se plătește foarte bine. Poate aștepți să mai crească prețurile.

— Nu aștept !

— Atunci, mi-o poți vinde chiar și mie.

Bătrînul îl privi cu dușmănie.

— N-ai dumneata bani să cumperi otava mea !

Și s-a ridicat de pe scaun, și-a oblit trupul îngîrbovit și-a ieșit din primărie pășind apăsător. De-atunci n-a mai dat pe-acolo.

Dar lipsa — tot mai grea.

Avea doi frați mai tineri, avea și alte neamuri mai apropiate prin sat. Azi era la unul, mîne la altul, pînă cînd i s-a tăiat apa și de la moara asta.

Rudeniile aduseră și ele vorba despre otavă, că ar putea-o vinde și ar lua bani frumoși pe ea.

— N-o vînd ! răspunse moșul mînios.

— Doar nu-i vrea s-o rumegi dumneata ! Noi știm că ai în pod și otava din anul trecut.

— O am !

— Să vede că aștepți s-o vinzi pe-un car de bani. Pînă cînd ai s-o tot aduni ?

Cînd auzise așa, s-a dus ca din pușcă, și mai mult n-a călcat pragul neamurilor. Ce s-adune ? Abia era o căruță de otavă, că n-avea alt loc de coasă decît pe subt prunii din grădina lui.

Lipsa era acum și mai mare, dar moșul o mai putea strînge de grumaji : începuse prășitul cucuruzului, și de-aci încolo se țineau lanț prilejurile de cîștig. Bătrîn era, dar tot era căutat în lipsa mare a pălmașilor.

De la Sfînta-Maria-mare, de cînd întrase Romînia în război, moșul nu s-a mai dus nicăiri la lucru. Nu și-a mai părăsit casa, curtea, mai ales grădina, din care trăgea cu urechea în depărtări, să prindă vuietul războiului. Veghea noapte după noapte și nu-i scăpa nici cel mai mic zgomot. Trecu o săptămînă, trecură două... În săptămîna a treia, noaptea, luni spre marți, moșul, cum stătea în grădină, prinse sunetul unei copite. Într-o clipă fu în drum, dinaintea casei. «De bună samă e un roșior», își zise el, adulmecînd depărtările. În clipa aceea, în noaptea neagră se auzi un glas, aproape de tot :

— Cine-i acolo ?

— Om bun, răspunse moșul.

— Dacă ești bun, vino aici !

Moș Miron, sprinten ca un flăcăiandru, se înfundă în noapte.

Era o patrulă de cavalerie romînească. Bătrînul nu-și putu ascunde mirarea cum de-au venit atîția, așa, pe ne-simțite. Știriciră tot ce se putea afla de la bătrîn și voiră să-și continue drumul.

— O mică rugăminte am, nepoților : să vă dau o mîină de otavă la cai.

Sergentul zîmbi și zise :

— Nu-i vreme pentru asta, moșule.

— Da' cînd vă-ntoarceți? Am niște otavă ca strămătura !

Sergentul zîmbi din nou.

— Atunci, nu zicem ba. Dacă ne întoarcem cu bine...

Și, peste două ceasuri, în puterea nopții, călăreții s-au întors cu bine. Moș Miron făcuse șapte legături de otavă și le scosese la poartă.

— Să vedeți numa ce otavă ! Strămătură, nu alta !

Călăreții luară-n șa sarcinile făcute de bătrîn, îi mulțumiră și dispărură în noapte.

Peste trei zile coloanele armatei romîne treceau pe drumul de dinaintea casei lui moș Miron. Frontul fusese împins înainte. Era învălmășeală mare, și o căldură...

Carăle — unele treceau, altele odihneau. Și prin învălmășeala aceea de oameni și de vite se vedea un bătrînuț în straie albe, cu capul gol, cum tot iese pe porțiță cu cîte-o sarcină de otavă, și cum o împrășteie înaintea boilor sau a cailor. În spate aducea otava, în mînă ținea o pîne albă, căpătată de la soldați. Pălăria îi căzuse prin pod, în otavă, dar nici prin gînd nu-i trecea s-o mai caute. Și, tot astfel, nu băga de samă că pe pînea albă, cînd mușca din ea, erau picuri mari — lacrimi ce izvorau în neștire din ochii lui bătrîni.

DURA LEX

Mătușa Vironica, după ce trase un răstimp cu urechea la crăpătură, deschise cu grijă ușa, lăsînd în tindă sapa. Era desculță, cu picioarele pline de pămînt negru. Șortul vechi era prins în brîu, de două părți, și în poală purta cîteva pumni de țărînă, de lujeri fără vlagă, rupți de la cartofii pe care numai acum i-a pus în cuiburi. Două ceasuri lucrase în grădină, făcînd cuiburi în pămîntul săpat mai nainte, și punînd cartofi atunci scoși din pivniță, plini de lujeri subțiri, strîmbi, de-o culoare bolnavă, ca și cînd ar fi fost plini cu-o apă tulbure.

La început se strecurase din cînd în cînd în tindă să asculte la ușă, dar apoi, cuprinsă de fiorii muncii,

uitase să mai asculte. Lumina soarelui de primăvară, mireasma pământului umed și a buruienilor ce crescuseră mari pe lângă gard îi amățiseră capul bătrîn, și-n loc să se gîndească la cel ce bolea în păcelul din casă, se trezise cu gîndurile departe, la muncile de vară, la prășit, la secere, la strînsul fînului, la culesul acestor cartofi pe care-i ascundea în pământul gras și bine lucrat.

Cînd astupă cel din urmă cuib, îi veni deodată în minte bolnavul ei, și un junghi i se puse la inimă : cum l-a putut uita atîta vreme ?! Și, cu sapa în mînă, pășind larg peste movilițele negre, se grăbi spre casa bătrîna.

Dar, ascultînd la ușă, se liniști. «De bună samă, doarme, — își zise bătrîna, — doarme așa cum l-am lăsat». Întră în vîrfurile degetelor în casă. Dintr-o aruncătură de ochi îl văzu nemișcat în pat. Nu se auzea răsufletul bolnavului, respirația acea grea, care de-o jumăta' de an se făcea tot mai șuierătoare cu fiecare zi. «Doarme adînc ! își zise bătrîna. Ia să-i deschid eu puțin fereștile, să-i între în casă minunea lui Dumnezeu de-afară.»

Cum lucrase vreme îndelungată în grădină, bătrîna simți, de cum deschisese ușa, aerul acru din casă. Nici-odată nu-i păruse atît de înăbușitor ca acum. Deschise ferestrele, și aerul proaspăt, îmbălsămat al primăverii năvăli în odaie. Era atîta liniște în casă, în curte, pe uliță, încît se auzea limpede ciripitul păsărelelor în grădină și vuietul rîulețului de munte, care, ascuns de case, de arinii de pe mal, își frîngea undele repezi de bovanii albi și lucii din albie, la cîteva zvîrlituri de băț de casa Vironicăi.

Mătușa stătu, cu gîndul pierdut, privind prin fereastră deschisă. «De-acum, își zicea, o să se-ntrămeze și Dumitru. Iacă, abia a dat gură de primăvară, și el a căzut într-un somn adînc, cum n-a durmit de-o jumăta' de an.» Se va înzdrăveni, cum crezuse ea totdeauna. Dacă se-ntorcea rănit de pușcă, cu o mîină ori cu un picior tăiat, ea n-ar mai fi avut o singură zi bună. De cîte ori nu i s-a întunecat sufletul cînd vedea pe alte mame că mai pot glumi, cu cîte-un chilav în casă. De ea Dumnezeu s-a îndurat. El, care știe toate, știa că ea, Vironica, n-ar fi putut trăi dacă Dumitru i s-ar fi întors neom din război. Tusa aceea ce-i hîrîia în piept o să-i treacă. Din tusa nu moare nime, mai ales dacă-i tînăr și voinic. Dumitru slăbise, dar ea era încredințată că se va întrema iar, și, într-o jumăta' de an, nu se gîndise o singură dată că Dumitru ar putea muri.

Întorcîndu-se de la fereastră, mătușa Vironica porni spre ușa. Avea să curățe cărarea din grădină, să mai sape de-un strat. Abia acum văzu că țolul cu care se-acoperea bolnavul era mototolit, și că Dumitru stă cu capul strîmb pe perină. Cînd intrase din lumina orbitoare de afară în odaia cu geamurile cît palma, nu luase în samă decît că băiatul dormea nemișcat.

Se opri, luă țolul, îl trase cu greu de subt picioarele lui Dumitru, îl înveli, apoi, încet, pipăit, cercă să-i așeze capul mai bine pe perină.

Dar abia-l atinse, și se trase îngrozită înapoi : era rece ca gheața ! Se uită prostită prin ferestruța deschisă și urmări multă vreme o coțofană care sărea, făcînd un tărăboi asurzitor, din par în par, deasupra gardului de către uliță. Bătrîna urmărea păsăruica, de parcă-ncerca să se-ncredințeze astfel că nu s-a petrecut nimic.

Cu sufletul încrezător, se aplecă din nou asupra lui Dumitru, cercă să-i puie capul mai bine pe perină. Aceași răceală o pătrunse, și bătrîna, înghețată de spaimă, începu să-l pipăie ; se plecă la gura lui închisă să-i simtă respirația, începu să-l strige pe nume, să-l miște. Dar nici un semn de viață nu mai putu prinde. Dumitru părea acum și mai slab, și mai uscat, în liniștea morții. Umerii obrazilor împungeau prin pielea galbenă, întinsă, obrazii-i căzuseră adînc, și ochii, închiși, erau și mai cufundați în fundul capului. Nepăsător la strigătele, la bocetele bătrînei, el sta cu capul strîmb, cu buzele vinete și apăsa greu pe perina pătată de sudoarea care încă nu se zbicise.

În zeci de chipuri cercă bătrîna să-i prindă un semn de viață. Îi părea cu neputință să fie mort. Plînsese și se boci mereu, chemîndu-l pe nume, pînă ce se încredință că nime n-o mai aude. Atunci, deodată, tăcu, își făcu o cruce largă, aprinse o luminiță de ceară, i-o puse mortului la căpătîi, trase un scăunel lîngă pat, se așeză frîntă pe el, și, pînă sara, nu se mai mișcă de lîngă mort. Cînd se ridică avu conștiința limpede că viața s-a sfîrșit și pentru ea.

Își înștiință vecinele, alergă la preot, la clopotar, la cîntăreții de la biserică, la dascălul din sat. Se întoarse numai noaptea tîrziu.

Pînă-n ziua înmormîntării nime nu văzu lacrămă în ochii mătușii Vironica. Deși nu pusese nici mîncare, nici băutură pe limbă, deși nu închisese ochii două nopți, părea mai în puteri decît oricînd. Alerga neobosită, se purta mai dreaptă, glasul ei pierduse mult din hodorogeala bătrînețelor, părea întinerit ; alerga și se frămînta

Încît părea că se pregătește de nuntă, nu de înmormîntare.

Își vîndu vițelul și cei doi purcei, își vîndu fînul care-l mai avea în șură ; deșertă coșurile de grăunțe, trimițînd la moară cinci saci plini. A doua zi porni la oraș, cumpără vase, cumpără opinci. Apoi, chemînd pe o rudenie îndepărtată, se duse la primărie și făcu scrisoare de danie pentru casă și pentru cele trei sforicele de moșie pe care le avea. Din casă începu să împartă tot : haine, vase, laviță ; numea fiecare lucru al cui să fie, și le spunea că pot să le ridice îndată după înmormîntare.

Creștinii se uitau la ea tot mai mirați. Întîi crezură că vrea să facă o pomană de să-i bată și pe cei mai avuți din sat. Unii îi dădeau dreptate, zicînd că atîta băiat avusese și ea, și se cade să-i puie pomană mare. Alții ziceau că e păcat de Dumnezeu să-și deie pînea de la gură, în scumpetea asta. Cine o va mai ajuta pe ea să puie la loc ce împrăștia acum cu amîndouă mîinile ?

Dar, de la o vreme, oamenii începură s-o privească tot mai mirați. Mai ales după ce-și dădu, cu scrisoare la primărie, casa și moșia.

Însuși primarul rămase uimit de hotărîrea bătrînei, și încercă în fel și chip să mai amîie scrisoarea de danie. Dar mătușa Vironica fu neînduplecată.

— Păi bine, mătușo, dacă-ți dai casa de pe-acum, ce te-i face cînd te-or pune-n drum ?

— Pe cine ?

— Pe dumneata !

Bătrîna se mulțumi să facă un gest cu mîna, care însemna «de pe partea mea să nu te doară pe dumneata capul !»

În ziua înmormîntării se răscolise satul întreg. Șapte femei, puse anume, chemară la pomană pe toată lumea. Se știa că s-au copt colaci pentru întreg satul, că se vor împărți vase, că s-a adus un butoiuș de rachiu și unul de vin, că s-au pregătit mîncări de dulce. Se urniră din bordeiele lor și harancele cele mai bătrîne și mai bolnave, țigănci pe care de-un an nu le mai văzuse nimeni la cerșit prin sat.

Trei preoți făcură slujba înmormîntării înaintea unei mulțimi cum nu se aduna nici la moartea celor mai bogați din sat. Toți cîntăreții de strană înconjurară pe diac, și se sluji un prohod de să-i rămîie pomina.

Pînă sara tîrziu fu curtea plină de oameni care se înfruptară din pomana lui Dumitru. Cei din urmă se depărtară gălăgioși de băutura cea multă.

Și, în toată vremea asta, mătușa Vironica, întinerită, sprintenă, se purta printre mesele înșiruite în curte, îndemna la mîncare și la bere, împărțea vase, opinci, pînză, iar înspre sară începu să-și împartă și lucrurile din casă. Nu mai rămase decît patul în care bolise și murise Dumitru.

Mătușa Vironica, după ce se văzu singură, aruncă la cîinii care dădeau tîrcoale prin curte oasele, scutură fărîmăturile, și, după ce se încredință că nu mai rămăsese nimic din mîncare și din băutură, intră în casă, încuie ușa, se sui în păcelul în care murise Dumitru, își puse mîinile cruciș pe piept, închise ochii, murmură în gînd o rugăciune și-ncepu s-aștepte să-i vie moartea.

Era încredințată că va muri. Din clipa în care simțise răceala lui Dumitru, știa că va muri și ea. Numai dorința de-a-i face o îngropăciune frumoasă lui Dumitru, de-a-i pune o pomană bogată o ținuse în viață încă

trei zile. Nu-i părea rău după nimic. Se grăbea să-l ajungă pe Dumitru, să-i poarte de grijă și în lumea ceealaltă, cum i-a purtat aici. Era așa de slab și așa de prăpădit ! Va avea încă nevoie de ea și pe celălalt tărîm ! Și-i părea bine că s-a smerit, că n-a mai lăsat nimic după ea : a împărțit, a dat tot ce-a avut. Acum poate muri liniștită.

Ruptă de oboseală, bătrîna adormi îndată. Și dormi buștean pînă dimineața.

Soarele era de-o suliță pe cer, cînd se trezi. Era buimăcită. Privi prin casă aiurită. Afară de patul în care zăcea, nu mai era nici un lucru în odaie. Și păreții erau goi. Nu-și dădea sama unde se află.

Întru tîrziu privirile îi căzură pe fereastra deschisă, și de-aici înțelese mai întîi că-i la ea acasă. Se ridică într-un cot, dar ameți repede. Casa începu să se învîrtă cu ea. Își lăsa capul din nou pe perină. Închise ochii și ațipi. Vedenii stranii i se arătară, într-un vîrtej nebun. Se trezi iar. I se nvîrtea ceva, ca un ghem, și în cap, și în deșerturile din pîntece. Amețea tot mai tare, deși era culcată. De la o vreme începu să se ție cu mîna de marginea patului — să nu se răstoarne. Se gîndea : «Poate am început să mor, și acum sînt pe drum cătră lumea ceealaltă».

Stătu vreme îndelungată prinsă în vîrtejul acela amețitor.

Deodată, de subt fereastră, auzi un cucurigat răsunător ca o trîmbiță. Deschise ochii. «E cocoșul nostru !» își zise Vironica. Și își aduse numaidecît aminte că a-sară, cînd și-a împărțit găinile pe la femei, n-a fost chip să poată prinde cocoșul. «Așadar, sînt tot acasă ?» se întrebă ea, și iar se ridică într-un cot. Se uită iarăși

la păreți, la podele. Casa nu se mai învîrtea. Se sculă din pat, dar simți ca o prăpastie arzătoare în deșerturile din pîntece. Și deodată, simți o sălbatecă poftă de mîncare. De trei zile nu mîncase. Puterile îi reveniră. Căută cu privirile încruntate după o bucată de pîne. Dar zadarnic scotoci prin toate ungherele din casă. Ieși în tindă, căută pe vatra cuptorului, privi mînioasă înlăuntru. Cu cît căuta mai mult, cu atîta creștea în ea o neliniște și-o furie pe care nu le înțelegea, de care nu-și dădea sama. «O bucată de pîne ! Cum să nu găsesc o bucată de pîne ?!» își zicea mereu, căutînd acum prin curte, pe unde fuseseră mesele pentru pomană. Deodată zări, vîrît în gard, un colț de colăcel. Îl smulse cu mînie, și colții ei bătrîni, și gingiile începură să sfîșie. Fălcile-i trozneau din încheieturi. Dar pînea se topi îndată. Zadarnic mai căută gardul de-a rîndul, doar va mai afla o bucată !

Se opri, se gîndi puțin și clătină din cap. Nu ! Nu va cere de la vecine ! Și deodată porni cu pași hotărîți spre casa bătrînă. Într-un colț al podului, într-o ladă veche, puse, înainte cu trei ani, niște secară, niște coade nefolositoare. Își uitase încă de-atunci de ele. Acuma, dintr-odată, și-a adus aminte de secara aceea. Părea că numa ieri a pus-o acolo.

Se urcă în pod și dibui un sac. Îl răsturnă. Secara era plină de praf și de gînganii. Totuși o adună, o băgă în sac, și, scoborîndu-se, o desăgi, o luă în spinare și porni la moară. Furia i se potolise — va avea ce să mănînce !

Cum mergea cu desagii în spate, Vironica simți deodată un dezgust adînc față de sine însăși, și ca o descurajare îngrozitoare. Se întreba : «Pentru ce mai vreau să trăiesc ? Da' vreau eu să mai trăiesc ? Dacă nu,

de ce astă batjocoră pe mine?!» Și, tot la câțiva pași, se oprea, hotărâtă să arunce desagii, să se întoarcă acasă. Dar, tot de atâtea ori, în deșerturi i se deștepta ca o prăpastie arzătoare, și ea înainta din nou, deșălată, gîfîind, spre moară, cu pînea în spate.

1 9 2 1

AȘA DE SINGUR !

Zile, săptămîni întregi după ce a sosit acasă, chilav, strivit de nenorocirea lui, nu s-a putut plînge că-i prea grea viața. Deznădejdea nevestei, a copiilor, a lui chiar, fu îmblînzită de compătimirea sătenilor, bărbați și femei, care se grăbiră să-l vadă. Ziua întreagă porțița curții nu mai avea hodină. Casa-i era mereu plină de lume, așa că femeia nici vreme să-și plîngă nenorocirea, nici loc nu mai avea, decît noaptea tîrziu. Atunci putea plînge netulburată de nimeni. Miron, ostent de-atîta povestire și uitîndu-și chinul său, subț atîtea priviri înlăcrămate, dormea dus.

Durerea, mila aceea cu care-l priveau și ascultau povestea nenorocirii lui și a camarazilor de arme îl făceau să uite că el nu se mai poate socoti în rîndul oamenilor.

Mai mult : tot văzîndu-i pe oameni ascultîndu-l cu gura căscată, tot prinzînd suspinele lor de durere sau mirarea lor, Miron se crezu chiar mai mult decît ceilalți oameni. Un fel de deșertăciune se făcea uneori stăpînă pe el.

Și așa, zilele-i treceau ușor, iar viața nu-i părea așa de grea cum și-o închipuise înainte de-a veni acasă. Dar sătenii, de la o vreme, nu-i mai călcară pragul. Casa rămase deodată pustie : nevasta, copiii erau după treburi. Și, în pustiul din casă, din ogradă, Miron începu să se facă una cu pămîntul, sub povara zilelor fără sfîrșit. Nu se putea urni din loc decît sprijinit în două cîrji. Și, chiar așa, se mișca cu mare silă, cu primejdie de-a se prăbuși la fiecare pas.

Lumea multă care-i umpluse casa pînă acum nu-i dăduse răgaz să-și tragă socoata cu femeia, cu copiii, pentru viitor. Și rămaseră nespuse cuvintele cu care voia să le arate cum să purceadă de-acum înainte, fiind el pentru totdeauna un lucru nefolositor la casă. Nu apucă să-și arate dragostea pentru ai lui, nici să-i roage să nu le fie spre greutate cîte zile va mai avea. Și cît de mult s-a gîndit el, în drum spre casă, la vorbele pe care le va schimba cu nevasta, cu băieții lui !

Cele cîteva săptămîni de la început ar fi fost prea potrivite ca să-și limpezească rostul său în familie. Acum, Miron simțea că e prea tîrziu. Și femeia, și copiii începuseră să se obișnuiască cu el. Ce vor gîndi, oare, despre el ?

Miron le spiona îndeaproape, cu privirea, fiecare mișcare, fiecare vorbă, fiecare căutătură a ochilor.

Nevastă-sa era îmbătrînită rău. I se pusese ceva greu și pămîntiu pe față, i se înăspriseră liniile obrazilor, și, în ochii ei, nu se mai coborau licăriri de lumină. Erau

plini de ape tulburi. Miron băgă de samă c-a îmbătrînit de cînd sosise el. Vorbea puţin, cu-o voce uscată, făcea paşi largi, aplecată puţin de spate. Şi doar nu fusese aşa cînd sosise el ! Copiii erau, asemenea, tăcuţi. Lui Miron îi păreau mai înalţi, îi părea că li se mai lungiseră feţele palide şi grumajii. Dar, oricît le spiona mişcările, privirile, vorbele, nu putea descoperi nimic ce-ar fi arătat că nevestei sau copiilor le-ar fi greu de el. Dimpotrivă. Erau gata cu toţii să-i împlinească şi cea mai mică dorinţă. Miron rămînea de multe ori mirat de unde pot copiii şi nevasta să-i cunoască gîndurile. Mai ales că aşa, la o aruncătură de ochi, oricine ar fi crezut că celor din casă prea puţin le păsa de bolnavul lor.

Dar dacă-i aşa, dacă ei îl iubesc, de ce s-au schimbat aşa de tare cu toţii ? Dacă nu li-e greu, de ce nu stau mai adeseori de vorbă cu el, pentru ce înconjură parcă prilejul de-a rămîne vreme mai îndelungată singuri cu el în casă ?

Adevărul era că nevasta şi copiii trebuiau să alerge după treburi. Sfîrşeala cea dintîi, care-i cuprinsese cînd îl văzuseră slăbănog, şi care părea a le spune că de-acuma nu se plăteşte să mai facă nimic, ci să împietrească stînd într-un loc, fusese biruită de lipsurile şi năcazurile vieţii. Trebuiră să se urnească la muncă pentru a avea foc în vatră şi mîncare pe masă.

Era toiul iernii, şi familia întreagă se hrănea din munca pe la alţii. Cum nu aveau pămînt, coşul lor era gol de făină, iar în podul casei — abia cîţiva saci de porumb.

Toţi munceau ca şi înainte de sosirea lui Miron. Toţi, era o deosebire. Mai nainte mai aveau şi ei o vorbă de glumă, o frîntură de cîntec, un zîmbet ; acum mun-

ceau tăcuți, cu obrajii pămîntii, și nu se mai bucurau de nimic.

Aceeași tristeță o aduceau și în casă, sara. Și apoi, cu tatăl lor, copiii nici nu prea știau ce să vorbească, iar nevasta avea atîtea treburi, și-n casă, și-n ogradă, în-cît rar avea vreme de vorbă.

Din zi în zi, Miron se simțea tot mai singur în pustietatea din casă. Se chinuia să înțeleagă schimbarea ce-o vedea la copii, la nevastă. Și, cu toate că nu putu descoperi niciodată vreun semn că le-ar fi spre greutate, se întreba adeseori : «Da' dacă, totuși, li-i greu cu mine în casă ? Da' dacă eu nu sînt, de-acuma, decît spre nenorocirea lor ? Ei sînt buni și vor s-acopere adevărul. Da' cum ar putea să fie mulțamiți cu mine în casă ?»

Se întreba așa, pentru că se simțea pe sine însuși nenorocit. Mereu singur, în pustietatea din odaie, ajunse în grabă la starea sufletească dinainte de-a sosi în sat. Miron simți acum din nou, cu deznădejde, că-i scos din rîndul oamenilor. Și-i era greu de sine însuși ! Cum a putut, în răstimpul cît casa lui fusese plină de săteni, să se simtă nu numai în rînd cu ceilalți, ci chiar deasupra lor ?! Cum a putut el, o dărimătură, să se umple de deșertăciune cînd își povestea sătenilor isprăvile ? Îi părea că s-a purtat cu josnicie și se simțea umilit în sufletul său. De ce mai cercase el să se-nalțe ? Cine și-a bătut joc de nenorocirea lui ? Iată, acum vede bine ce-a rămas din el : un ciot uscat, bun de pus pe foc.

Zilele de iarnă se scurseră totuși mai ușor. În unele dup-amieze, sara, devreme, copiii erau acasă. Nevasta, deși rar, tot mai spunea cîte-o vorbă. Dar îndată ce dădu gură de primăvară, pustietatea în care trăia Miron nu mai avu margini. Nu numai în casă, în curtea lor, dar

pe uliță și în întreg satul era o liniște cumplită. Și, în liniștea aceasta, Miron se gîndea cu amar tot mai mare la neputința lui. Hei ! Cum ar mai munci el acum, cu capul gol, în sfînta lumină a soarelui de primăvară ! Viața țîșnea din pămînt, cădea din nourii grei, se cobora din soare, din vînturile călduțe și pline de mireasma verdeței și-a umezelii. Vitele, vițelușii mugeau prelung, găinile cotcodăceau, oamenii plecau hăulind în zorii zilei. Satul rămînea pustiu, și, într-o colibă din sat, Miron își schimba trupul într-o stană de piatră.

Pîna și copiii lui, și nevasta se mai luminară. Veneau mai veseli de la cîmp, cu mai multă poftă de vorbă, cu priviri mai senine și cu glasul mai îndulcit. Încet-încet, ei se obișnuiseră cu nenorocirea din casă și putură iar să se bucure de viață, să vorbească cu însuflețire despre viitor.

Numai el, Miron, nu se schimba. Numai asupra lui primăvara nu avea nici o putere, cum nu are asupra unui trunchi uscat, ce înnegrește în verdeața din grădină.

Și se simțea tot mai singur, cu fiecare zi ce trecea.

Într-o duminică feciorul cel mai mare, Ionică, se întoarse înfricat de pe uliță, se apropie de bolnav, și după ce-și tocmi glasul, — că-l îneca respirația grăbită, — îl întrebă :

— Tată, pe dumneata nu te-au scris la pămînt ?

— Cum de nu ?! S-ar putea ?! Eu sînt printre cei dintîi care au drept la pămînt. Da' de ce-ntrebi ?

— E zarvă mare la primărie. S-au cetit numele celor ce capătă pămînt, și numele dumitale nu l-am auzit. Mai sînt și alții care nu sînt trecuți pe listă. Au început să strige. S-a făcut zarvă mare.

— Nu se poate să nu fiu trecut ! Nu vei fi auzit tu bine, zise invalidul, cu o spaimă pe care zadarnic cerca s-o ascundă.

În știrea pe care i-o adusese băiatul, el vedea limpede o nouă dovadă că e scos din rîndul oamenilor, așa cum însuși se simțise de mult.

— Am ascultat de la început pînă la sfîrșit. Nu erai. Pe urmă a strigat și Dumitru Născuț : «Da' ce vă mirați c-au rămas pe dinafară cutare și cutare, cînd l-au uitat și pe Miron Parasca !» Pe urmă, după ce s-a potolit larma, m-am apropiat de primar și l-am întrebat. Mi-a spus că, de bună samă, e o scăpare din vedere.

Băiatul tăcu și privi la tată-său, așteptînd cu încordare răspunsul. Dar, în loc de orice răspuns, Miron își ceru cîrjile și porni spre primărie.

Pe-o clipă se simți iarăși om, care-și are drepturile sale, ba poate chiar și mai multe decît alții, și conștiința aceasta îi dădu puteri să iasă hotărît din casă și din curte. Dar, pe drum, printre oameni, pînă la primărie, se simți din nou singur și părăsit, ca întotdeauna. Cum va mai vorbi el de drepturile sale, cînd se simțea scos din șirul oamenilor ? Cine-l va mai lua în samă ?

Pămîntiu, cu umerii obrazilor ieșiți, întră în casa satului, purtîndu-și în cele două cîrji trupul chinuit. Dar nu avu nevoie să spuie un singur cuvînt. Cît ce-l zăriră, și primarul, și notarul se apropiară de el, și-l asigurară că a fost o urîță scăpare din vedere, că-l vor scrie în listă.

Acasă, copiii, nevasta se liniștiră și fură, după întoarcerea lui Miron, chiar mai veseli decît în orice altă zi bună din primăvara asta. Iar el se gîndea și nu înțelegea: cum se face că, deși e atît de singur și de părăsit, scos din rîndul oamenilor, totuși, cînd se întoarce la ei, sînt așa de binevoitori cu dînsul ? Iar dacă sînt binevoitori și le pasă de el, cum se face, totuși, că-l uită așa de ușor, cum

I-au uitat cei de la primărie, sau cum l-au uitat, chiar acum, copiii şi nevasta ? Iată, ei vorbesc de ce va fi odată, de moşia lor, şi nici unuia nu i-a trecut prin gând să-l întrebe cum va merge pînă la primărie, dacă nu-i va fi greu, deşi de la Crăciun nu mai făcuse un drum atît de lung...

Dar la întrebările acestea n-ar fi putut răspunde nici copiii lui, nici nevasta. Cu toţii nu erau decît împlinitorii unei legi mai tari decît dînşii, lege care numai pentru Miron nu mai era o poruncă, fiindcă numai cu el viaţa nu mai avea ce face. Ruina din el nu se mai putea folosi.

Şi aşa, din zi în zi, invalidul trăia tot mai izolat, şi se simţea atît de singur, încît erau clipe cînd se speria de sine însuşi. Chiar ai casei, deşi mereu buni şi cu grijă faţă de el, trăiau tot mai slobozi şi tot mai arareori se întristau cînd îl vedeau. Dacă nu l-ar fi avut cu el în casă, desigur l-ar fi uitat, tot aşa ca şi ceilalţi săteni. E aceasta legea celor scoşi din viaţă, urmată de aceia în care viaţa poate încă să rodească.

Dar niciodată nu s-a simţit Miron aşa de singur şi de părăsit ca într-o zi de sărbătoare, la Ispasul din primăvara aceea.

Se dăduse poruncă să iasă tot satul în şoseaua care, făcînd o curbă, venea din nemărginirea cîmpiei şi atîngea comuna. Avea să treacă un general glorios, unul care luase parte la război, şi se dăduse poruncă să fie aduşi toţi invalizii de război, să fie aşezaţi în frunte. «Înaltul camarad de arme» voia să-i vadă.

Primarul puse în şirul întîi, în fruntea tuturor, pe Miron. Părea mîndru că poate arăta din satul său un invalid aşa de prăpădit ca Miron.

Aşteptarea fu nesfîrşită, — de dimineaţă pînă la 3 după amiază. Dar, în sfîrşit, sosi şi generalul, cu o suită întreagă, civili şi militari, în patru automobile. Maşinile trecură încet pe lîngă păretele de oameni. Generalul spuse o vorbă primarului şi trecură înainte. Îndată se făcu o mare mişcare, o îmbulzeală şi o înghesuială. Oamenii voiau să audă cuvîntul generalului.

Cuvîntul era :

— Să se adune oamenii înaintea primăriei. Domnul general vrea să le vorbească.

Din înghesuiala aceea Miron se trezi jos, în praf. Oamenii, fără să-l mai ieie în samă, îl împinseră, şi bieteale lui mîni nu mai putură sprijini trupul în beţe. De mult îi tremurau, ostenite de lunga aşteptare.

Mulţimea oamenilor se împrăştie într-o clipă. Lîngă şosea, jos, în praf, nu mai rămăsese decît Miron, care-ncerca zadarnic să se ridice. Părea o uriaşă gînganie, trîntită pe spate, zbatîndu-se să se scoale. Din larma de mai nainte nu mai rămăsese nici urmă. O linişte grea plutea împrejur.

Şi Miron, înfiorat, îşi aduse aminte de ziua în care fusese rănit de explozia unui obuz. Şi atunci era o mare forfoteală în juru-i. Şi, tot aşa de singur, căzuse, zvîrcolindu-se pe spate, ca şi acum. Amintirea era atît de puternică, încît pe-o clipă simţi durerile de-atunci în membrele rătezate. Şi pricepu că în ziua aceea se născuse singurătatea lui, că de-atunci fusese scos din rîndul oamenilor, de-o schijă de fier. Şi, după un răstimp de încremenire, zise oftînd :

— Ce bine era dacă mă ucidea !

PREA CURÎND

Înainte cu o săptămînă îl rugase pe un cunoscut, despre care ştia că are trecere pe lângă şef, să-i pregătească o audienţă. Ieri şi-a avizat telegrafic sosirea aceluiasi prieten, iar azi aşteaptă de-un ceas într-o antecameră să-i vie rîndul. Prietenul i-a dat desluşiri depline : şeful se află într-o încîntătoare dispoziţie sufletească, n-o să fie nici o greutate să pătrundă pînă la dînsul. I-a dat chiar un bilet de recomandaţie, deşi şeful îl cunoştea pe Ilie Adamovici. Adevărat însă că au trecut vreo trei ani de cînd nu l-a mai văzut.

S-ar fi putut folosi de bilet ca să pătrundă mai devreme : cunoscutul acela al lui se bucura, într-adevăr, de oarecare consideraţie înaintea şefului, dar Ilie Ada-

movici nu se grăbea. Îi plăcea să şadă în fotoliu, în antecameră, şi să atragă privirile celor ce aşteptau şi ei să le vie rîndul. Era bărbierit proaspăt, — de doi ani îşi purta mustăţile rase, — şi, cum purta un costum de stofă scumpă, după cea din urmă modă, şi ghetete fine de lac, Ilie Adamovici era încîntat de impresia ce-o făcea celorlalţi. «Vor crede, desigur, că sînt un englez», îşi zicea el cu satisfacţie. Şi, clipă de clipă, îşi cerceta mutra în oglinda din faţă. Avea motive să creadă aşa, pentru că, iată, doi vechi cunoscuţi ai săi au intrat în odaie, au trecut pe lîngă el, şi nici prin gînd nu le-a trecut să-l recunoască. Straşnică schimbare ! Nu se grăbea să între. Cînd alţii, care intraseră după el, îi trecură înainte, servitorul consideră de datoria sa să-i atragă atenţia.

— Domnul e la rînd !

— Nu, mai stau ! Eu am mult de vorbit cu domnul şef.

Se îngălbeni puţin după ce răspunse. Stricase impresia de englez pe care credea că o lăsase oamenilor ce aşteptau ca pe spini pe scaunele lor. Dar repede îşi dădu sama că, stricînd într-o parte, dresese în alta. Multe părechi de ochi îl priveau acum cu mai mult interes şi chiar cu oarecare invidie. Văzîndu-i, simţea că-i creşte curajul de-a cere de la şef lucrul pentru care venise.

Cînd văzu că în sală nu mai rămăseseră decît trei oameni, asupra cărora nu-i mai păsa de face vreo impresie au ba, — păreau năcăjiţi de tot, — Ilie Adamovici întinse servitorului biletul de recomandatie, se ridică şi se apropie de uşă. Inima-i bătea cu tărie şi-i veni un fel de ameţeală. Simţea că nu mai e aşa de sigur ca mai nainte. Şi cînd servitorul îl pofti să între, ciocăni încet de tot în uşă.

Şeful îl privi mirat ; din faţa, din ochii lui se vedea bine că nu-l recunoaşte.

— Domnul Ilie Adamovici ? întrebă el uitîndu-se la bilet. De nume îmi aduc aminte, dar de persoana dumitale nu-mi mai amintesc. Fără îndoială, te-ai schimbat foarte mult !

— Da, adevărat, domnule şef, m-am schimbat, îngîină vizitatorul, simţind cum i se taie picioarele de la genunchi.

Şeful zîmbi cu bunătate şi zise :

— Dar, desigur, schimbarea nu e spre paguba dumitale. Stai numai ! — Şi şeful îşi duse mîna la frunte. — N-ai fost dumneata revizor şcolar ?

Faţa rasă a lui Ilie Adamovici se luminează ca o lună plină.

— Aveţi desăvîrşită dreptate !

— Şi, înainte, n-ai fost învăţător în Boz ?

— Da, domnule şef. Sînt fericit că vă aduceţi atît de bine aminte, zise Adamovici. N-am mai avut prilejul să vă văd de trei ani, şi-mi pare nespuse de bine că sînt acum printre cei dintîi care pot să vă felicite.

Şeful clipi din ochi, nu înţelegea.

— Totdeauna am susţinut că dumneavoastră singur vedeţi limpede şi totuşi fundamental lucrurile, că sînteţi singurul om politic din ţară. Da, am avut de luptat !

— Cum ai spus ? întrebă şeful, nedumerit.

— Am avut de luptat ! răspunse cu însufleţire domnul Adamovici. Am luptat alături de dumneavoastră, v-am fost mereu un gregor credincios, deşi n-am ştiut nimic, deşi n-am mai avut prilejul să vă văd. Eu, cum mă ştiţi, nu sînt omul care să mă-mbulzesc. Nu ! Dar pe cîţi a trebuit să-i conving !

Începu să nădușească ; își scoase batista și-și zbici fața mare și grasă.

Șeful se chinuia să-și adune mai bine amintirile despre omul acesta. «Adamovici... Adamovici...» repeta mereu în gînd. Dar oricît se silea nu putea să descopere mai mult decît ceea ce își amintise la întrarea lui.

— Da, eu am făcut propagandă de la om la om, domnule șef, începu din nou domnul Adamovici. Și nu numai că nu-mi pare rău, dar sînt foarte mîndru că am contribuit și eu cu ceva la triumful politicii dumneavoastră.

— Dar de ce triumf vorbești, pretine ?

— Veți forma în curînd guvernul. Parcă nu știe toată lumea ? vorbi cu însuflețire tot mai mare domnul Adamovici. Va fi o fericire pentru țară ! Ei, lupta a fost strașnică, dar, în sfîrșit, s-a plătit s-o ducem ! De cîte ori nu le-am spus adversarilor politici că soluția crizei sînteți singur dumneavoastră. Trăbă să știți, domnule șef, că mai ales în provincie, unde trăiesc și eu, oamenii sînt foarte mărginiți. Mărginiți și pătimiși. N-a fost ușoară lupta cu ei. Dar, în discuții, totdeauna i-am pus pe brînci. Acum văd și ei că s-au înșălat, și se pocăiesc. Toată țara va fi cu dumneavoastră.

— Dar te asigur, începu plictisit șeful, că tot ce spui dumneata în legătură cu venirea la putere sînt pure fantazii. Lumea vorbește, se-nțălege, dar nu e nimic sigur.

Și iar se gîndi : «Nu cumva îl cunosc eu mai de-a-proape pe omul ăsta, de-și îngăduie să-mi trăncăne a-tîtea ?»

Domnul Ilie Adamovici păli deodată. Nu-i scrisese cunoscutul acela că șeful e într-o încîntătoare stare sufletească ? ! De ce-i spune că nu-i sigură venirea la putere ?

A mirosit unde bate el ? Dar nu va bate în retragere, oricît i-ar da să înțeleagă. Nu ! Pentru nimic în lume !

— Dumneavoastră aveți datoria să vorbiți așa. Lucrați cu fapte. Dar, domnule șef, toată lumea știe că guvernul, el însuși, își numără zilele. Eu sînt dintre aderenții cei mai sinceri, cei mai convinși ai dumneavoastră. Mă laud ? Nu, Doamne ferește ! Dar întrebați județul întreg ! De doi ani am făcut cît alții în zece, pentru partid. Da, am lucrat în umbră, în tăcere. Dar tot județul e azi în picioare, pe lîngă partid, datorită acestei munci tăcute. Toate lucrurile mari și temeinice se fac în taină, domnule șef. Dar iată, eu am și hîrtii foarte prețioase care adevăresc că nu mă laud.

El băgă mîna în buzunar, dar șeful îl opri.

— Nu e nevoie, zise el. Sînt încredințat că-mi spui adevărul. De altfel, înșirarea între rîndurile noastre de luptă e o datorie pentru orice om de omenie și patriot adevărat... Dar de care județ e vorba ?

Domnul Adamovici, zăpăcit puțin de faptul că șeful nu știa din care județ e, îi spuse numele.

Atunci deodată în capul șefului se făcu lumină. Amintirea aceea, care tot cerca să țîșnească și nu putea, în legătură cu persoana vizitatorului izbucni dintr-odată.

— Așadar, dumneata nu mai ești revizor școlar ! zise el c-un fel de tristeță-n glas.

Fața i se posomorî și se ridică de pe scaun.

— Nu, nu mai sînt. Am, mulțămită lui Dumnezeu, din ce trăi, și am deplină libertate. Aceasta e condiția principală : libertatea ! Ca revizor, credeți că mi-aș fi putut mișca degetul cel mic pentru partid, pentru dumneavoastră ? Apoi aveam nevoie de timp liber pentru a-mi completa cunoștințele. Pot să spun, fără să mă

laud, că n-am pierdut cei trei ani în care n-am avut nici o slujbă. Şi îndrăznesc să vă mărturisesc că azi împrejurările în judeţul nostru şi opinia publică sînt de aşa natură, încît nimeni nu se gîndeşte să vadă pe altul în postul de viitor prefect, decît pe mine.

Şeful nu-l mai asculta. Se plimba prin cameră cu paşi grei. Se gîdea. Omul acesta a trecut şi prin faţa tribunalului ; după revizorat, trecuse comisar de alimentaţie, făcuse avere şi scăpase teafăr din mîna justiţiei. Îşi aminti că-şi dăduse în petece cu agenţii electorali ai tuturor partidelor. Auzi cuvintele lui din urmă, se opri, îl privi drept în faţă şi-i zise :

— Da, am să te fac prefect !

Adamovici zgîi ochii la el : îi spusese cuvintele cu o voce aşa de schimbată, aşa de aspră, încît se înspăimîntă.

— Da, am să te fac prefect, dar întîi vom revizui un proces, domnule Adamovici. Poţi pleca, ai cuvîntul meu.

Vizitatorul ieşi fără să se mai gîndească să strîngă mîna şefului.

Pe drum îşi zicea mereu : «Ce prostie să ascuţi de-un cap de femeie ! Trebuia să mai aştept doi-trei ani. Afacerea aceea e prea proaspătă în amintirea oamenilor. Ştiam eu ! Dar nevasta de-un an îmi toacă la ureche că toată lumea a uitat-o ! Şi acum, poftim !»

Era întristat adînc, dar nu era deznădăjduit. Vor mai trece cîtiva ani ! Ce lucru reuşeşte de la întîia încercare ?

DOI MORȚI

Departe, pe coasta spinoasă a Măgurii, în inima locului de pășune, se întâlnește, venind spre sat, cireada de vaci cu turma neagră a bivolițelor. În curând se sparge în văzduh, ca un clopot greu, un boncăluit furios la început, tot mai îngrozit din clipă în clipă, pînă ce se stinge într-un muget fioros, care părea că se-necă.

Cele două turme, oprite o clipă în loc, forfotind în jurul unui punct, mugind înșălbătecite, porniră iar, în valuri, spre sat, izbite de la spate de bețele ferecate ale ciurdarilor, care zbierau cumplit. Turma neagră a bivolițelor apucase înainte, fugea acum, se prăvălea parcă în galop neghiob, greoi, înecînd pămîntul.

Strigătele de primejdie ale oamenilor abia acum se auziră. Din toate părțile cîmpului se năpusteau bărbați

cu furci de fier în mână, femei înspăimântate, copii care păzeau vitele cu bîte amenințătoare, cu capul gol. Nici n-ai fi crezut că era atîta lume pe cîmp, ascunsă prin lanurile de porumb, prin livezile cu fîn de dincolo de răchiți. Toți alergau într-o ruptoare spre locul acela de pe coasta Măgurii unde se întîlniseră cele două cirezi. Unii ajunseseră pînă să pornească mai departe turmele, alții, cei mai mulți, ajungeau abia acum la roto-golul de oameni ce tot sporea pe coasta Măgurii.

În urmă, în însărarea ce cobora, se făcu liniște desăvîrșită, dar oamenii, în cete mici sau singurateci, încă tot alergau spre locul acela.

Întru tîrziu, copiii care păzeau vitele începură să se strige pe nume, de ici, de colo ; vitele intraseră în porumb, în lanurile de grîu, în iarba necosită. Zvîcneau pe coastă la vale, le sfîrîiau picioarele, iar în fugă nu se răbdau să nu-și arunce cîte-o vorbă, în vreme ce ochii le ardeau și fața le era aprinsă. Cînd dintr-un grup, cînd din altul se auzea :

— A fost turbat.

— Ei, turbat ! Parcă vitele turbează !...

— Vezi bine că turbează, dacă le mușcă vrun cîne turbat.

— Cine-ar fi gîndit că-l poate bate pe Mișca ? Precesta mea ce i-a făcut ! Oare-l mai pot tăia ?

— Cum să-l taie ?

— D-apăi la măcelărie, pentru carne.

— Acum zice că-l pușcă.

— Pe cine ?

— Pe taurul cel de bivol.

— Numa să tune glonțul prin el...

— Cine i-a dezlegat lanțul ?

— L-a rupt, nu l-a dezlegat nimeni.

— Și ai auzit cum boncăluia săracul Mișca ?

— Da, el a început. De ce nu i-a dat pace ? Iacă, tartorul cel negru l-a omorât și pe el, și pe ciurdar.

— L-ai văzut lat pe Nicodim ?

— Acum cine va mai griji de taurul de bivol ?

— Ce să-l mai grijească ! Parcă nu-l vor pușca ?

În jurul celor doi morți, roata de oameni era groasă încă. După potolirea spaimei dintâi, oamenii se daseră în vorbă.

-- Pagubă, nu glumă !

— Un taur ca ăsta nu mai vedem noi curînd !

— Și cu ce parale l-ai putea lua azi, cînd l-am plătit cu șapte mii în vremea războiului ?

— Ce să mai poți folosi din el ? E mort, e mortăciune ! Cine să se spurce ? Ș-apoi, chiar dacă nu l-ai lua de mortăciune, nu s-ar putea să-i fie carnea înveninată de balele bivolului ? Capul întreg și l-a zvîrcolit în pîntecele bietului dobitoc.

Oamenii vorbeau cu furie despre taurul de bivol. Cei care vorbeau așa nu țineau bivolițe și se sfătuiau să aducă o lege la primărie precum că dihania neagră să nu mai calce prin pășunea vitelor albe. Îi dușmăneau pe cei care țineau bivolițe, și unii începură să ceară de la cei cu bivolițe prețul taurului ucis.

— Dar groaznică putere, n-am ce zice !

— Dacă-i gadină sălbatecă ! Uită-te numa la ochii de glod ai bivolului !

— La trup nu-i nici jumătate cît Mișca.

— Nu-i, dar are oțel în grumaji, iar fruntea lui e de cremene.

— Ei, și lanțul cu care era împiedecat ?

— L-a rupt, ori pesămne n-a fost bine încuiat.

— La răspundere pe cine să mai iai ? Pe Nicodim, uite-l !

Și oamenii se uitau înfiorați la bătrînuțul cu barba rățezată scurt, pătată de sînge. El sta lungit pe spate, aproape de leșul taurului, și părea foarte mulțumit de liniștea ce-l cuprinsese.

— A-ncercat, se vede, să-i despartă !

— Ceasul lui ăl rău !

— Fie, dar curajos bătrîn ! Cînd mă gîndesc că-n toată dimineața se-apleca și-mpiedeca cu lanțul pe spurcatul ăla !

— Ei, slujba lui, frate ! Unu-i popă și cetește din carte, altul păzește porcii. Moartea vine însă pentru toți, și vine cînd se rupe firul. Cît pentru ciurdar, a fost bătrîn și hîrbuit și nu mai era bun de nimic în lume.

Și iarăși cădeau pe gînduri privind leșul mare, puternic, cu pîntecele spart al taurului.

— Se începuse o prăsilă de vite la noi în sat, de mai mare dragul...

— Știți că nici un sat din jur n-avea așa marfă ? Cînd mergeam cu vițeei noștri bălțați la târg, măcelarii se băteau pentru ei.

— O prăsilă blîndă ; am o junică mai blîndă ca o oaie. Mare pagubă !

— A avut cap notarul Michel. De sas — sas, de bețiv — troacă de porci, da' cap a avut. Cît a luptat cu primăria pînă s-a învoit să-i deie un preț atît de mare !

Oamenii vorbeau mereu. Unii, sătui și de priveliște, și de sfat, se desfăceau din roată și, cu uneltele de lucru în spate, porneau spre casă.

În vremea asta primăria, înștiințată, trimise un car cu patru cai, să aducă leșul taurului.

Carul tocmai sosise și, după sfat îndelungat, și după ce puseră mîna și umărul cîți încăpură, izbutiră să-l prăvale pe taur pe-o leasă de scîndură tare, în carul mare, ca acelea de dus pleava.

Carul era gata să pornească. Dar iată, un urlet ciudat atrage deodată ochii tuturor spre locul unde zăcea Nicodim. Era bătrînuța lui, surdă ca pămîntul; ea aflase cea din urmă în sat de nenorocirea de la Măgura și venise într-un suflet, cît o lăsaseră picioarele bătrîne.

Din urletul acela ciudat trecu într-o văicăreală de pisic : n-o mai ajuta glasul și plîngea pe toate tonurile.

Oamenii oftară, o mai priviră un răstimp, apoi își văzură de drum. Porni și carul.

Deodată, bătrîna se ridică și, alergînd la pogănici, îl prinse de mînecă :

— Să-l puneți și pe Nicodim, taică.

Oamenii abia acum înțeleseseră că erau să-l lase pe ciurdar aici pe cîmp. Îl ridicară în car și-l lungiră peste coastele liniștite ale taurului.

IMPONDERABILUL

După felul cum îi întrase în casă, adus de spate, cu fața plouată, cu ochii plini de apă de baltă, — ca un câine bătut, cu coada între vine, — Petrișor înțelese că prietenul său n-a făcut nici o ispravă. Îl țintui cu disprețul lui vreme îndelungată pe cel ce nu cuteza să se miște de lângă ușă, apoi, înghițindu-și cu greu scuipatul ce i se aduna sub limbă, îi zise :

— Te felicit !

Prietenul oftă, avu o mișcare instinctivă de a-și înălța capul, dar se răzgîndi.

— N-am noroc ! Ți-am spus eu că n-am noroc. Zădarnică e orice încercare.

— Ba n-ai curaj, dobitocule ! N-ai putere de viață în tine ! Decît să te fi născut, mai bine ar fi făcut maică-ta un... acum era să spun o grozăvie. Dar, crede-mă, era mai bine ! Ar fi scăpat lumea de un papă-lapte, de-un neteflete ca tine. Acuma, ce-i vei spune Anisiei ? Hm ?

Și Petrișor își supse adînc buzele și privi la nenorocit cu strășnicia unui inchizitor.

— Apoi tocmai aici e greutatea : Ce-i voi spune ei ? Cu mine m-am împăcat eu.

Omul, fără a se uita la Petrișor, se apropie de-un scaun și șezu, învîrtindu-și mereu pălăria în mînă.

— Cu tine te-ai împăcat ? îl întrebă, rîzînd cu hohote răgușite, Petrișor. Frumoasă împăcare, n-am ce zice ! Se vede pe tine ! Ești în culmea fericirii.

Și se auzi din nou rîsul scîrțîit. Apoi, deodată, întorcîndu-se spre prietenul lui, îl întrebă, aproape liniștit :

— Spune-mi, cît a fost de înalt pragul de care te-ai împiedecat ?

Omul îl privi zăpăcit.

— Ce prag ?

-- D-apoi acela de la care te-ai întors cu buzele umflate. Ți-am dat pînea și cuțitul în mînă. De ce n-ai tăiat codrul tău de pîne, după care flămînzești atîta ? Te-ai speriat de servitorul de la ușă ? Te-au îngrozit privirile domnului director general ? Sînt sigur că nu ți-ai deschis gura, ori, dacă ți-ai deschis-o, n-ai pomenit un singur cuvînt despre ceea ce te-aducea la el. Toată afacerea era aranjată, era de ajuns un cuvînt al tău. Sînt sigur că nu l-ai rostit.

— Nici n-am avut cui, răspunse în silă omul de pe scaun.

— Nu l-ai găsit acasă ?

— N-am ajuns să-i văd fața !

— Așadar, te-ai speriat de servitori, ai rămas la ușă ? Omul clătină cu încăpăținare din cap.

— N-am fost nicăiri, zise el.

— Lasă gluma la o parte, iubite, nu mă prosti ! De-aceea am pus eu lucrurile la cale pentru tine, stăruind, alergînd o săptămînă încheiată, pentru ca tu să nu faci nici un pas ?

— Adecă am făcut eu pași destui. De azi dimineată mă plimb ca un nerod, da' n-am putut lua drumul spre minister.

— Ți-am spus eu că ești un neteflete ? Ți-am spus ! N-ai avut curaj, asta e ! Și acum înțăleg că nu vei avea niciodată.

— Nu, nu e curajul ceea ce-mi lipsește, se încăpățîină omul de pe scaun. Își ridică privirile și se uită țintă la Petrișor, ca și cînd ar fi voit să-i dovedească adevărul. Nu curajul îmi lipsește !

— Da' ce anume ?

— Dracu știe cum să-i spun ! E ceva imponderabil. Da, asta e, nu se poate cîntări.

Petrișor îl privi cu dispreț.

— Vrei să spui, remușcări de ordin moral ? Teamă de păcat ? Da' nu e de o mie de ori mai imoral să trăiești ani de zile cu lăcomia în suflet, rîvnind mereu la bogăția altora, pizmuind pe alții care-au cutezat ?

— Nu, nu sînt remușcări ! De vreme ce am primit propunerea ta, ca și de altădată, însemnă că eram gata să săvîrșesc fapta.

— Nu mai îndruga vorbe goale ! Dacă nu remuşcărilor te opresc, singură voinţa ta e de vină. Nu poate să cuteze ! E laşă ! De altfel, ai dreptate, conştiinţa de ce te-ar opri ? Alţii, cu altă poziţie socială, cu alt nume decît al tău, au făcut de mult şi fac zilnic ceea ce tu nu cutezi, ceea ce n-ai cутezat să faci azi, cînd îţi era de ajuns un cuvînt pentru a cîştiga cîteva mii. Aşa pregătisem eu lucrurile, nenorocitele. Ce-ţi era frică să nu pierzi ? Numele bun ? Consideraţia altora ? Parcă aşa cum eşti ar da cineva pe tine o zală ! De altfel, sînt ei alţii care se gîndesc la numele lor bun — toţi aceia care au ajuns o dată la avere.

— Nu te-aprinde, pentru Dumnezeu ! Da, tu ai dreptate desăvîrşită. Judec aşa ca şi tine. De-aceea ţi-am şi primit propunerile, ori de cîte ori ai cercat să ne salţi din nevoi, pe mine şi pe Anisia. Nu văd eu că lumea e aşa cum spui tu ? Nu-nţalesc eu că pe cale absolut cinstită nime nu mai poate trăi azi ? Că, în împrejurări schimbate, şi oamenii trebuie să se schimbe ? Nu pricep eu că sînt un om căzut, din clipa în care mă gîndesc că altul are o casă, cîteva miişoare în întreprinderi sau la bancă ? Deci să nu mai vorbim de asta ! Zadarnic te aprinzi ! Principiile tale sînt şi ale mele !

Petrişor îl privi cu dezgust.

— Te-nşăli, pretine, tu nu eşti încă un om liber, eşti rob prejudecăţilor. N-ai spus mai nainte că eşti un om căzut ? Ei bine, eu nu mă cred un om căzut, şi de-aceea cutez şi înving. Tu eşti de-abia un vierme care te tîrîi. N-ai curaj, n-ai voinţă ! S-a isprăvit !

Din ochii prietenului dispărură apele grele, de baltă, privirea lui se însenină, se însufleţi, obrajii palizi i se îmbujorară. I se părea că e pe cale să priceapă impon-

derabilul acela care-l oprea să asculte de sfaturile și îndemnurile protectorului său și era deosebit de mulțumit că în sfârșit îi va putea arăta adevărata piedecă.

— N-ai dreptate ! zise el cu hotărîre. Ți-am spus că nu-mi lipsește curajul. N-am nici remușcări. Alta e. Uite cum îmi vine mie : Cînd să îndeplinesc fapta, nu mai am nici o plăcere. Pînă e departe, pînă o întrezăresc, pînă o privesc cu lăcomie, pînă mă însuflețesc că și alții fac așa, sînt gata să trec prin foc pentru ea. Da' cînd să pun mîna pe ea, gata ! Nu-mi mai face nici o plăcere. Ceva ce nu se poate cîntări mi se ridică din suflet, îmi umple ființa întregă. Nu mai văd, în ceea ce-am dorit, nici frumusețe, nici plăcere. Ajunge, pentru mine, cu-atît mai indiferentă, cu cît mă apropii mai mult de ea. Prin cap îmi trec gînduri mari despre scurtimea și deșertăciunea vieții și mă pierd în reverii melancolice. Știe dracu ce e asta, de unde-mi vine, dar îmi strică toată plăcerea de-a săvîrși fapta. Și mă întorc, gîndindu-mă zile întregi, cum s-ar putea sluji mai bine dreptatea socială. Iată piedeca ce mi se opune. Ei, spune tu, cum se cheamă asta ? E ceva imponderabil !

Omul se uită la Petrișor, cu privirile limpezi, luminoase și calde, cu niște priviri nevinovate de copil.

— Să-ți spun cum se cheamă nebunia asta ?

— Ei ? făcu prietenul, clipind.

— Se cheamă că ești un imbecil, dragă pretine, și se mai cheamă c-ai săvîrșit o crimă căsătorindu-te și întemeind o familie. Tu trebuia să-ți porți imponderabilul de care vorbești cu tine, prin lume, pînă cînd v-ați fi hotărît să atîrnați amîndoi de-o salcie !

ANONIM

Nu mai are altă ocupație decît să vie de două ori pe zi la club, să afle cele din urmă combinații politice și să-și pregătească, pentru alegerile viitoare, cînd partidul va fi la putere, candidatura. Cei trei ani de operații în plin, cîtă vreme partidul i-a fost la putere, i-au fost de-ajuns. S-a umplut cît i-a încăput subț piele. N-a fost o personalitate de samă, nime nu l-a știut mai înainte, dar împrejurările i-au fost prielnice, a ajuns bogat, și acum trăiește în pace: la fiecare lună mai adaogă cîteva kilograme, ceea ce-l ajută să se așeze mai cu temei pe fotoliile din frunte, spre care se îmbulzește de cîte ori e o adunare la club.

Trăiește atît de fără griji, atît de liniștit, încît, în gura lui, nemulțumirile împotriva regimului politic advers par o batjocoră. Și nu vine o dată la club să nu știe povești, lucruri îngrozitoare despre «bandiții de la putere». Gura lui e mereu plină de destăinuiri nespuse de compromițătoare pentru guvern, dar fața, — mare, slăninoasă, — n-are o singură tresărire de scîrbă, ochii-i sînt mereu plini de-aceeași apă mocnită, iar brațele puternice nu și le-ar ridica într-un gest de osîndă pentru toată lumea asta. E un contrast adînc între ce spune și cum spune. Ai impresia că-i o păpușă enormă, din care o mașinărie ascunsă recită «crimele guvernului».

Cunoscîții de la club de mult nu-l mai iau în samă. Chiar de la început nu fuseseră ei bucuroși de prezența lui. Se întrebau : Cum se poate ca un asemenea om să le caute prietenia, ba chiar considerația ? Se întrebau în sine, dar, pe față, nime nu i-a spus o vorbă legănată, și el se-ndesa tot mai mult, tot mai în frunte.

Cum nu are altă ocupație decît clubul, e cel mai harnic aderent al partidului. Dacă ar fi să se ieie în samă, la formarea guvernului, de cîte ori cercetează clubul, ar putea fi și prim-ministru. Ar fi putut el să mai învîrtă afaceri, una-alta, dar s-a temut să nu păgubească. După ce și-a văzut asigurată o sumuliță, s-a hotărît să și-o știe veșnic lipsită de primejdii, și toată lăcomia lui se-nvîrte azi în jurul unui mandat de deputat. E cu totul convins că «i se cade». Se gîndește la sumulița pusă deoparte și înțelege că viața lui, de-aici încolo, nu mai are decît un rost, rostul politic. «Să muncim pentru binele obștesc», zice, moale, adormit pe jumătate, cu sufletul tolănit pe saltele de grăsime. Pen-

tru a se încredința că dorințele lui sînt cu totul legitime, nu-i trebuiesc argumente. E omul sentințelor : «Să...» Atît.

Cum nu are nici o ocupație decît să se îngrășe la club, are vreme să afle lucruri compromițătoare pentru guvern, pe care le torăie cu o liniște deprimantă. «Cum poate rămînea cineva așa de nesimțitor, povestind asemenea crime?» se-ntrebau unii și alții.

Într-o zi enigma fu dezlegată.

Începuse, ca de obicei, să povestească grozăvii de-ale guvernului advers. O nemaiînchipuită păgubire a locuitorilor dintr-un județ, și tocmai din județul în care își pregătea și el candidatura. Zeci de vagoane de bucate aduse pentru populația înfometată și trecute de administrația ticăloasă peste graniță. Cîștig de sute de mii, ba, ce spun, de milioane. Și populația moare de foame. A fost el însuși la fața locului, a constatat contrabanda, are procese-verbale luate cu oamenii năpăstuiți, are declarația unui slujbaş de la prefectură, care n-a fost împărtășit nici cu-o lețcaie din cîștig, are numărul vagoanelor.

Și spune, spune, spune... Și citește documentele... Dar cu ce liniște, Doamne, cu ce liniște !

Cei care îl ascultau, de la o vreme, începură să fie impresionați de documente.

— Dar bine, asta nu se mai poate suferi ! E cazul să scăpăm județul de tîlharii ăștia !

— Oricît de ticălos, guvernul, încunoștințat, nu va putea să rămîie cu mîinile în sîn !

— Trebuie denunțat cazul, fără amîinare, justiției !

— Dumneata trebuie să-l denunți !

Omul începu să schimbe fețe-fețe.

— Cum așa ?

— Se-nțalege ! Dumneata ai documentele, ai mărturisirile martorilor. Apoi, cunoști oamenii, împrejurările — mi se pare că ești din partea locului. Ba ți-ai câștiga chiar merite înaintea populației de-acolo, bune pentru viitoarele alegeri.

Tace.

Un gazetar, râvnind un mare succes ziaristic, îi făcu semn și, peste câteva clipe, șopteau într-o cameră învecinată :

— Cum, nu vrei să-mi dai documentele ?!

— Nu, asta nu se poate !

— Se vede că-s falsificate.

— Nu, pe onoarea mea, e purul adevăr !

— Atunci vrei să aduci cazul înaintea justiției ? Înțeleg să faci așa, dar eu o să-ți înapoiez scrisorile. Crezi că n-ai datoria să ne dai date prin care să combatem guvernul ? Vine el și rîndul justiției ! Dă-mi-le ! O să fie o senzație, un adevărat scandal, o lovitură de moarte dată guvernului !

Omul eminent politic păli de tot. Respira greu.

— Nu ți le pot da !

— Dar îți spun că ți le înapoiez, ca să te folosești de ele în justiție.

— N-o să mă duc eu cu ele la nici o judecată !

Gazetarul îl privi prostit.

— Bine, dar atunci ce rost a avut istoria asta ? E o minciună ?

— Să mă bată Dumnezeu de-i minciună ! șuieră omul dedicat binelui obștesc.

— Atunci ?

— Uite, nu s-ar putea să-l atacăm așa, anonim ? Întrebă, în culmea deznădejzii.

— Cum înțelegi asta ?

— Așa, anonim, de la gazetă, fără să se știe numele. Dumneata cunoști faptele, eu mă jur că-s adevărate, dumneata scrie la gazetă...

Ziaristul tăcu un răstimp. Se gândea.

— E adevărat tot ce-ai istorisit ?

— Pînă-ntr-un fir de ață !

— Dacă mi se face proces de calomnie, dumneata vii să mărturisești cu documentele ce le ai ?

— Vezi că eu înțeleg să fie anonim, șuieră viitorul candidat. Vezi că mie nu-mi plac procesele, nu-mi plac judecățile. Să-mi stric liniștea ? Ei, aș ! Dar așa, anonim, nu mă dau în laturi.

După un răstimp de tăcere, ziaristul, palid, tremurînd, privindu-l drept în ochi, zise :

— Anonimii numai anonim sînt în stare să lucreze !

— Cum ?

— Să nu te mai prind pe la club, că pun servitorii să te alunge. Ai înțăles ?

— Să mă alunge ?! Cum ?

— Anonim !

Și ieși, trîntindu-i ușa în nas.

DECLIN

Ușa se deschise încet, bănuitor, scârțîind prelung din țîțînile neunse. În însărarea de toamnă tîrzie nu se puteau deosebi nici mobilele din odaie, dar încă oamenii ! Mai mult mirosea nasul lung, ascuțit decît vedeau ochii doamnei în vîrstă care-și întinsese capul prin deschizătura ușii, ca o cămilă. Trupul, mare, rămăsese încă în prag. «De-acasă, acasă trăbă să fie. Nu-și lasă ea, pe cît o știu de păzitoare, ușa deschisă. Iar dacă-i acasă și n-a dat încă drumul electricii, înșamnă că...» Un zîmbet i se opri pe-o clipă în colțul gurii zbîrcite. «Nici o schimbare», își zise din nou, după ce mirosi bine, și își trase cu hotărîre trupul greoi în casă.

Acum se auzi un țipăt. Dintr-un colț, de pe un scaun, zvîcni o femeie subțire, îmbrăcată în negru.

— Margareta ?! Tu ești ?! Se poate ?!

În încurcătura vizitei neașteptate, abia găsi butonul electric. O pară simplă, — douăzeci și cinci de lumini, — aceeași pară pe care o știa Margareta, se luminează. Femeia cercetă cu lăcomie tot ce-i căzu sub ochi la înțîia împrăștiere a întunerecului. Același dulap, aceleași paturi, pînă și divanul vechi, demodat era același. Pe cînd prietena sa o îmbrățișa și o săruta, Margareta avu un sentiment de deziluzie și de ciudă : «Să-mi fi dat informații greșite ? Să fi venit în zadar pîn-aici ?»

— Da', rogu-te, cum se poate să vii așa ? Nu mă puteai înștiința ? N-ai putut să-mi telegrafiezi ?

— Nu știam, dragă, de voi veni sau nu, și, mai ales, nu știam cînd. Și, de altfel, sînt numai în trecere pe la voi. Mîne plec la B...

— Tot pentru procesul acela ?

Doamna cea străină înclină cu deznădejde din cap. Dar ochii ei alergau mereu, neastîmpărați, de la un lucru la altul. Cu cît trecea vremea, cu atît observa mai mult interiorul locuinței, se convingea tot mai mult că a venit în zadar.

Femeia cea subțirică, gazda casei, prinse privirile ei sfredelitoare și simți un fior de frig, un fel de spaimă. Erau rudenii de departe, se vedeau rar, — o dată, de două ori pe an, — Margareta locuia într-alt colț de țară. N-au avut nici o neplăcere, nici o sfadă, dar prietenie adevărată nu era între ele. Margareta avea nume rău ; neamurile, cunoscuții o înconjurau ; toată lumea se temea de gura ei. Meliță și brici ! Să nu fii apucat de gura ei ! Toată lumea se ferea, dar puțini erau cei

care scăpau. De la douăzeci și cinci de ani rămăsese văduvă, și acum apropia șaizeci. Nenorocul, sărăcia, așteptarea zadarnică o făcuseră să pizmuiască pe toată lumea care mai putea avea o zi veselă în viață. Și mirosea parcă-n vînt fericirile altora, așa de bine știa tot ce se petrece, prin toate familiile mai de samă din cuprinsul altor trei județe.

Prietena ei, Anastasia, la care venise acum pe neașteptate, fusese cruțată pînă azi. Margareta nu avusese de ce s-o pizmuiască. Avea un bărbat bolnăvicios, într-o slujbă cu leafă puțină, și mai avea și trei fete de măritat. Venind pe la ea, Margareta îi umplea totdeauna casa cu o groază de povești despre toți cunoscuții și necunoscuții, — chiar de-aici din oraș, după ce stătea trei zile, — aducea «noutăți». Cînd rudenia aceasta depărtată începea să dojenească, sufletul ei se răcea ; se simțeau răutatea și pizma, adunate din toate năcazurile vieții.

De cum o văzu cu pînda și cu cercetarea în ochi, Anastasia avu un fior de frig. Bănuia după ce umblă și se întreba prostită : «De unde să fi aflat ?»

O pofti să șadă, să-i ia paltonul, dar Margareta nu voi să știe de nimic pînă nu văzu cu de-amănuntul toate trei camerele și bucătăria.

— E așa de bine la tine ! M-am simțit totdeauna ca acasă. Lasă-mă să revăd dragile tale lucruri. Pianina e tot de cătră stradă ? Da' biblioteca ?

Și ea trecea din cameră în cameră, aruncînd priviri cercetătoare.

Nu se schimbase nimic în casa asta, de-o jumătate de an ! Acum, după ce trecu în revistă toate lucrurile, nu se mai putea îndoi. Se simțea și mulțumită și nemîn-

gîiată ; mulțumită — pentru că se adevărase părerea ei : «E cu neputință ca un doctor așa de vestit să ceară în căsătorie o fată așa de săracă !» ; nemîngîiată — că făcuse degeaba un drum așa de lung și de costisitor. Nemîngîierea era aproape să-i copleșească bucuria, cînd, într-un colț, lîngă fereastră, ascuns de perdeaua cunoscută, zări un leandru înflorit. Nu era mare, dar era o specie rară. Margareta se opri, fermecată din creștet pînă-n tălpi, își supse adînc buzele, apoi întrebă :

— A cui e floarea ?

Anastasia, simțind că rubedenia e pe urma adevărului, minți și spuse :

— E a Linuței !

— Nu-i a Corneliei ?

— Nu.

— Cum ? La voi se curtează întîi fetele cele mai tinăre ?

— Da', bine, Margareto dragă, nu e nimic serios ! Un funcționar de la Finanțe i l-a dăruit. Drept să-ți spun, oftă ea, cercînd să fie tristă, nu ne-ar părea rău să fie pretendenți serioși pentru toate trei. Sînt fete mari, și nu de azi.

— Așadar, nu sînt pețitori decît pentru una ?

— Bine-ar fi să fie și pentru una ! Da' de la o floare pînă la inelul de logodnă e o depărtare...

— Ba și între inelul de logodnă și căsătorie e o veșnicie, uneori !

Ea se uită țintă în ochii Anastasiei. Văzu că se pleacă, simți că femeia se zguduie ușor, și deodată deveni foarte veselă : «O să aflu eu îndată, își zise, dacă informația mea e greșită sau nu !»

Anastasia îi aduse o dulceață. Tîndăli mult pe la dulapuri ; se frămînta cu gîndul : «De unde să fi aflat zgriptoroaica asta ? Abia sînt cinci zile de cînd a cerut-o pe Cornelia.»

Margareta, în vreme ce stîngea dulceața, cerceta mereu prin casă. Nu mai putu descoperi nici o urină, afară de leandru. Nici pe fața Anastasiei nu putu descoperi nici o bucurie, nici o lumină, nici o schimbare. Începu să se îndoiască din nou. «Într-o casă în care s-a săvîrșit o logodnă, nu se poate să nu rămîie nici un sămn ! Unde mai pui că omul nu va fi cerut-o așa, deodată. Va fi făcut vizite, o lună, două, trei. Să-l fi primit aici, fără să schimbe nimic ? Să nu fi făcut salonul mai drăguț ?»

Veniră, nu peste mult, și fetele. Erau așa cum le cunoscuse dintotdeauna : senine, cuviincioase, puțin vorbărețe și frumoase. Ea urmărea cu o băgare de samă deosebită pe cea mai mare, pe Cornelia. Era puțin mai îngîndurată ca altădată, atîta tot. Dar bucuria că se mărită după un doctor așa de vestit nu se vedea din nici un gest, din nici o atitudine.

Era vădit lucru că informația ei era greșită ! Se vedea și din cina modestă ce se servea la masă. Într-o familie în care s-a făcut o logodnă cu cinci zile înainte, la orice masă, la amiazi sau sara, putea să se înfățișeze ginerele. «Așa-i dacă nu cunoști lucrurile de la fața locului», își zicea tușa Margareta, cum îi spuneau fetele.

Și, la drept vorbind, se bucura din toată inima. Pentru ce să fi dat astfel de noroc peste Cornelia ? Era vrednică de el ? Da' de unde ! O fată ca oricare alta !

Fetele îi cunoșteau năravul. Dar, înștiințate de Anastasia că tușica mirosise ceva, se făcură și mai de nepătruns.

Tușica, după ce bău un pahar de vin, începu cu istorisirile sale. Abia-și pusese piciorul în oraș, și știa o groază de noutăți. Torăi mai bine de-un ceas. Într-un rînd i se păru că prinde un zîmbet de dispreț, un zîmbet trecător pe obrajii delicați ai Corneliei. Zîmbetul i se potrivea lucru mare, o făcea mai distinsă, mai frumoasă.

Tușica se opri o clipă din povestit : «Chiar dacă nu va fi adevărat, nu strică s-o opărim puțin pe gîsculița asta. Iar, la caz că-i adevărat, nu voi avea muștrări de conștiință mai târziu.» Își dresе glasul, tuși, apoi începu :

— Scandalul cel mai mare abia acum vine la rînd ! N-aveți idee cît sînt de fericită că trăiesc într-un oraș mic. Acolo lumea încă nu s-a stricat. Aici, la voi, e Sodoma și Gomora. Îl cunoașteți poate și voi pe doctorul Mureșanu. Vestit doctor, n-am ce zice ! — Vorbind, mîncă din ochi pe Anastasia, dar mai ales pe Cornelia. — Femeile fac în ziua de azi renumele doctorilor. Ei, iacă, eu, să fiu poliție, i-aș închide șandramaua.

— Cum ?! Vorbe rele ?! se făcu a se mira Anastasia.

— Dac-ar fi numa vorbe ! Da' cîte femei și-au lăsat, odată cu dinții, și cinstea în șandramaua doctorului ! O, dentiștii ăștia ! Și apoi, cînd se satură de aventuri, da' mai ales cînd gura lumii începe să umble și nu le mai curg francii cu sutele, hop, că intră în rîndurile oamenilor de omenie, se-nsoară ! Se-nțălege că umblă mereu, și însurat, prin gura femeilor, și tot poradiță slabă rămîne. Iată ce-a pățit o doamnă de la noi cu renumitul dumneavoastră doctor Mureșanu.

Se făcuse roșie ca racul. Crăpa de ciudă că nici un semn nu se vedea, — nici la mamă, nici la fete, — că ar fi impresionate de ceea ce povestea. Își tocmi părul, se mișcă pe scaun și, cu nimic întăritată, începu :

— Da, cu renumitul dumneavoastră medic Mureșanu...

Dar în clipa aceea în ușă se auzi o ușoară bătaie.

— Întră, zise mama, cu vocea cea mai firească.

Nici una din fete nu se clinti.

În casă întră un bărbat de vreo treizeci și patru de ani, bine făcut, vesel, luminos. El sărută mai întâi mâna doamnei Anastasia, apoi a Corneliei, iar celorlalte două le strînse mâna călduros, prietenește.

— Tușica Margareta Negru, domnul doctor Iancu Mureșanu, logodnicul Corneliei, zise Anastasia, zîmbind subțire.

Subțire de tot, abia vizibil, zîmbiră și fetele, afară de Cornelia. Ea începu îndată să vorbească potolit cu logodnicul.

Tușica Margareta învineți ; zbîrciturile feței i se adînciră și mai mult. Se ridică și, foarte veselă, zise :

— Nespus de rău îmi pare că nu mai pot rămîne. Dar, cum ți-am spus, Anastasio, trăbă să plec cu trenul de 7. Sînt fericită că am avut ocazia să cunosc pe iubitul vostru logodnic. Să fie într-un ceas cu noroc !

Vorbind încă, veninul îi ieși subt pielița bătrînă. Se făcu galbenă-verzie.

— Cum, tușico ? Nu spuneai că pleci mîne ? o întrebă Cornelia. Vom fi nemîngîiați să te pierdem așa de în grabă !

— Nu, te-nșăli ! V-am spus că-s în treacăt pe-aici. Dar am să mai vin eu, de-acum. Ce, credeți că la ospăț scăpați de mine ?

Îmbrăcându-se, torăia mereu. Torăia și îngălbenea. Iar din suflet îi mușca deznădejdea ; îi zicea un dușman ascuns : «Ai îmbătrânit rău de tot, tușică Margareto ! Nu te mai slujește puterea de observație ! Și dai în gropi ! Rîd de tine copilele, cînd, cu cîțiva ani în urmă, tu rîdeai de toată lumea ! Hei, bătrînețele ! Cînd apropii șaizeci de ani, nu mai ești bun de nimic ! Ajungi de rîs, pe onoarea mea, te-arată oamenii cu degetul !»

Tușica asculta îngrozită glasul acesta și se îmbrăca repede. Credea că va amuți ieșind în stradă. Dar o mușcă și o umili cumplit tot drumul. O singură mîngîiere o oprea din pragul deznădejdii : le va fierbe celor trei fete și mamei lor o băutură, Doamne, Doamne ! Încă nu putea, era pe drum, dar, cît ce va ajunge acasă, îi va scrie doctorului aceleuia, ca de la o rudenie, o scrisoare cu destăinuiți, să aibă la ce se gîndi pînă la cununie ! Și, pe urmă, să vedem dacă va mai avea poftă de căsătorie !...

ISPITA

Doamna Veturia Grecu n-are decît treizeci de ani. E naltă, subțirică, mlădioasă, puțin cam palidă, cu ochi negri lăstunii, cu mîna fină, cu piciorul mic. Nimeni nu ar crede că cei doi copii, unul de șapte, altul de patru ani, sînt ai ei, nici că doamna s-a născut, a crescut și a trăit, pînă de curînd, într-un sat. Soțul său, după ce a adus servicii electorale mai multor partide în șir, s-a legat în sfîrșit de unul, și acesta, venind la putere, i-a făcut un rost la prefectura județului. Acasă, în sat, aveau o moșioară, pe care au dat-o cu arîndă : o parte — în bani, alta — în cereale, și un porc gras de Crăciun. Pe domnul Grecu, de îndată ce s-a făcut «Romînia-Mare», l-a prins dorul orașului. Las' că nici nu se pregătise el

pentru viața de la țară ! A-nvățat, pe vremuri, dreptul, dar n-a ajuns să-și deie toate examenele, deși a zăbovit ani destui la universitate. Mai târziu n-a mai avut chef să învețe și, așa, s-a înglodat într-o slujbă de notar la țară. Ba, mi se pare, numai de subnotar.

Se mutaseră abia de doi ani la oraș, când doamna Veturia nu avea decît douăzeci și opt de ani. Trăiau destul de ușor. Dumnealui se convinsese repede că nu-i mai plac chefurile, ca în anii de universitate. Întreaga viață de la oraș îi păru grozav de schimbată față de aceea pe care o știa el, și la început nu fu prea încîntat de schimbul făcut. Văzu că între închipuirea lui și realitatea orașului e o prăpastie, dar, după o vreme, se obișnuî și-i păru iarăși bine că s-au mutat. «Cresc copiii, își spunea, și aici avem la îndemîină toate școlile.»

Mai era un motiv pentru care nu-i părea rău de schimbul făcut : bucuria nevestei. Și apoi, își mai zicea : «Nu orașul e de vină, nici chefurile ce se fac acum. De vină sînt eu, care am îmbătrînit.» Dumnealui era cu douăzeci de ani mai bătrîn decît doamna Veturia. Venise burlac, copt de la universitate.

Doamna Veturia Grecu se bucura, într-adevăr, de schimbarea făcută. Dar bucuria aceasta bărbatul mai mult o simțea decît o vedea, fiindcă doamna Veturia avea o fire foarte timidă. Dumneaei nu-și îngăduia nici o expansivitate, nici măcar în fața soțului. Dar el ghicea, din multe semne, mulțumirea ei, și asta îl îndestula, fiindcă-și iubea mult nevasta.

Doamnei Veturia, de cînd se stabilise la oraș, îi plăcea mai cu samă să privească și să admire pe stradă lumea feminină. O impresionau costumele, blănurile, ghetete, șoșonii, frăgezimea acelor doamne și domnișoare care

toate umblau vesele, ca și când ar fi trăit într-o veșnică sărbătoare. Mai nainte, când venea, rar, la oraș, nu avea vreme să se uite mai de-aproape la lumea de pe stradă. Trecea grăbită, dintr-o prăvălie într-alta, pentru cumpărături, tot cu groaza să nu întârzie prea mult și să o prindă noaptea pe drum. Acum avea răgaz destul și nu se mai sătura privind eleganța feminină. I se părea că doamnele de aci sînt o altă rasă de femei decît țărancele din satul ei : o rasă superioară, plină de noblețe. Și i se mai părea că toate sînt fericite. Se vedea din strălucirea ochilor și din mersul ușor, săltăreț, ca de copil, și din rîsul argintiu. Uneori, când trecea prin fața unui galantar, arunca o ochire repede și-i părea că e cu mult inferioară acelei lumi fericite. Rochiile ei, paltonul ei, pantofii ei o trădau într-o sută. Chiar și fața, și ținuta trupului, și umbletul. A, și cum și-a mai dorit, chiar din prima zi, să fie ca una dintre doamnele acelea așa de elegante și de mîndre ! Dar de la început își spusese că dorința aceasta e o ispită păcătoasă. Crescuse într-o familie foarte conservatoare, chiar puțin cam posomorîtă, și avea o educație solidă. Știa să-și controleze dorințele și să și le ție în frîu.

Însă dorința de a fi și ea la fel ca doamnele celelalte îi rodea pe încetul rezistența. Își făcea loc în conștiința ei, în viața ei pe nesimțite. Într-o bună zi se trezi că-și spune: «Ce rău sau ce păcat ar fi dacă eu aș fi îmbrăcată ca una dintre aceste doamne ? Pe ele le judecă cineva ? Și vor fi destule care n-au mijloace cîte avem noi.»

Ispita îi stătea zilnic în cale, dorința i se cuibărea caldă în suflet. Și totuși, pînă ce-o mărturisi bărbatului, trecu vreme. Pe lîngă timiditate, mai avea și un respect sincer față de bărbatul ei, care nu-i refuzase niciodată

nimic și se purta delicat cu ea, deși niciodată nu-i ghicise vreo dorință. Dar chiar această delicatețe i se păru, de la un timp, ciudată : de ce nu-i ghicește el dorințele, cum n-a băgat el încă de samă că ea tot în hainele de la sat se-mbracă și-acum ?

Și, tot gîndindu-se, căpătă curaj.

Bărbatul, aflînd dorința ei, o găsi foarte întemeiată și-i spuse să facă tot ce crede ea de cuviință.

— N-ar sta bine să te arate lumea cu degetul că umbli îmbrăcată în costume demodate, îi zise el.

Obrajii Veturiei, o clipă, se-aprinsesă de rușine : ea nu se gîndise, pînă acum, la ce spune lumea despre ea ! Și-i mai mult ca sigur că multe femei vor fi făcut ochii mari văzînd-o. Și această rușine îi întări curajul. Și-și comandă rochii, și jachetă, și pantofi. Era primăvară. Blană își va cumpăra la toamnă.

După ce vorbise mai întîi cu croitoreasa, stătu o vreme nedumerită : să iasă și ea cu brațele goale, pînă la umăr, pe stradă ? Cu rochia scurtă se obișnuise, dar cu brațele goale !

— Doamna nu are pentru ce face excepție, îi zise croitoreasa. Aveți braț frumos și alb.

Și Veturia se lăsă biruită.

Întîia plimbare în costumul cel nou, de primăvară, fu ca un vis, ca o încîntare. Veturia nici nu-și mai aducea aminte pe ce străzi a trecut, nici pe cine a întîlnit. O copleșise o bucurie nouă, o plăcere încă necunoscută, ca și cînd ar fi plutit în văzduh. Numai de-atîta își amintea, că-i ardeau obrajii.

Domnul Grecu fusese încîntat, chiar și copiii se învîrtiseră veseli în jurul ei. Dumnealui îi spusese «domnișoară».

Se obișnuie în curînd să poarte costumul și pantofii cei noi, pălăriile la modă, și atunci băgă de samă că mulți ochi o urmăreau, ca și cînd ar fi fost o străină. Vedea mai ales privirile bărbaților și se intimidă, ba chiar simțea că o jignesc. În curînd mai observă că totuși ea se deosebește încă de celelalte femei. Acele păreau mai pline de suflet, de voie bună decît ea, mai tinere, mai îndrăznețe. Făcea adeseori asemănare între fața ei și a altora. Se examina în oglindă, să vadă unde poate fi deosebirea. După multă cercetare, află : «Ele toate sînt pudrate și fardate, iar eu nu !» Și iarăși avu dorința arzătoare să fie ca celelalte. Ispita o urmărea mereu.

Un gînd i se împotriva și-și spunea : «N-am ce acoperi, nici ce îndrepta ! Mulțămită lui Dumnezeu, sînt încă tinărară !» Sau își argumenta : «Cum să dau cu pudră și să mă văpsesc, eu, care de treizeci de ani n-am pus o dată pudră pe obraz, dar încă văpsea ? Ce, sînt paiață ?» Dar alt glas îi spunea : «Nici celelalte nu sînt paiațe. Și vezi că le stă bine. Puțintel ruj pe buze și în obraji nu strică. Și așa ești cam palidă. Apoi pudra păstrează pielea împotriva vîntului și a arșiței.» «Parcă pînă acum n-a fost vînt și arșiță ?» se ridica glasul cel dintîi.

Și așa, cele două voci din sufletul ei se certară multe zile, pînă cînd, într-o după-amiază, Veturia își cumpără și pudră, și ruj.

Mai trecu o săptămîină de apropieri și retrageri din fața oglinzii, în camera încuiată bine, pînă cînd Veturia îndrăzni să-și îplinească dorința.

Era spre sară. Domnul Grecu nu era acasă. După ce se dresă în fața oglinzii, Veturia fu cuprinsă de spaimă. Era alta, dar alta în toată legea ! Nu mai se-

măna ! Și, cu toate acestea, îi plăcea mult. Acum, într-adevăr, părea o domnișoară pîrguită. Și îndrăzni să iasă la plimbare, cu toată spaima.

Abia făcu doi-trei pași, abia se-amestecă între bărbați și femei, și deodată avu senzația puternică și limpede că a devenit foarte obraznică. Privea în față, întins pe fiecare, trecea cu cutezanță printre bărbați. Și știa, simțea că acum și ea trece prin lume tot atît de veselă și de fericită ca și celelalte.

Cînd ajunse acasă, avu senzația că e la sfîrșitul unui triumf. Și totuși se simți oarecum degradată, înjosită. Își aminti că a privit la bărbați cu nerușinare, — da, cu nerușinare, și chiar cu gîndul că i-ar putea cuceri, dacă ar voi ; la femei s-a uitat peste umăr, ba chiar cu dispreț, și și-a simțit superioritatea sa. «Superioritate ? Doamne sfinte ! Ce-i cu mine ? se întrebă ea cu sinceritate. Eu, care nu m-am gîndit în viața mea să-mi înșăl bărbatul, știu că am cochetat acum din priviri cu vro patru. Ce să fie ? De unde îndrăzneala și obrăznicia asta ?»

Se duse în fața oglinzii și se examină.

Da, era ca o domnișoară în pîrgă, dar nu mai era ea ! Era o femeie străină !

«Uite impertinența și obrăznicia celei din oglindă ! Are aerul că trăbă să-mpungă, să se deie la om. Pfui ! ce nerușinată !»

Și doamna Veturia fu cuprinsă de-un dezgust cumplit. Zadarnic se spală numaidecît ! Toată noaptea i-au ars obraji de scîrbă și de rușine.

«Știu eu, își zise ea cercînd să se liniștească, poate aici e secretul femeilor care cad : ies în stradă altele decît cele de-acasă ! Cu altă față, cu alți ochi, cu alte

sprîncene ! Niște străine ! Dar ce legătură să fie între masca, deghizările și sentimentele noastre ? Cum m-am putut schimba așa de repede într-o obraznică și o cochetă prin sulemeneala aceea ?»

Din ziua aceea nu se mai văpsi, nu se mai pudră. Dar dorința de-a o face îi rămase-n suflet — cea mai grea ispită a vieții.

S C E N E

PENTRU UN DISCURS

PERSONAJE

PREOTUL
PREOTEASA
NOTARUL
INVĂȚĂTORUL
UN CURIER
SĂTENI, SĂTENCE

COPII DE ȘCOALĂ

{ îmbrăcați în
costume
naționale

I

O cameră simplă, cu mobilă uzată.

*Preotul și Preoteasa; mai târziu,
Notarul și Învățătorul*

PREOTUL (*citind pentru a zecea oară o scrisoare*): «Și astfel, ești invitat, sfinția-ta, să miști toate pietrele, ca adunarea să reușească. Pretutindenea a fost o splendoare! Ar fi păcat ca tocmai la dumneavoastră...» (*Aruncă scrisoarea pe masă.*) Ei bine, așa nu mai merge! Tot eu și iar eu! N-am să fac nimic de rîndul ăsta! N-am să mișc nici o piatră! (*Se plimbă mînios.*)

PREOTEASA: Ba-i mișca, dragă; dacă ești cel dintîi în sat, ce să faci? Să rămînem de rușine, nu se poate.

PREOTUL: Cel dintîi! Cînd e lipsă de serviciile mele, atunci da! Însă notarului nu i se pare că șade cu cel puțin trei trepte mai sus ca mine? Chiar și dascălului îi pare! Nu-l vezi? De cînd are leafă mai mare decît mine, vine și mă-ntreabă numai în chestii oficioase, altfel, abia-mi mai dă binețe! Astea să le știe domnii cei mari și să li se adreseze lor! (*Ia epistola.*) O s-o retrimite și-o să le scriu că au greșit adresa.

PREOTEASA: Ba una ca asta să nu faci! Vei alerga, vei stărui, vei bate la uși, ca și altădată, și adunarea va reuși. Cei de departe judecă după cele ce-au fost mai nainte! Și cred că au dreptate. Dacă voi, popii, stați pe loc, stă tot poporul!

PREOTUL (*cu mînie*): Să mă ierți, soro, greșești enorm! Azi o poruncă a notarului e mai ascultată decît zece sfaturi și îndemnuri de-ale mele. Pentru ce nu se pune dumnealui acum în frunte și să deie porunci? (*Cu*

batjocoră.) De, domnii mari sînt prea comozi, și dumnealui e domn mare ! Ei, să-l vedem, ce va putea face odată singur, sau chiar ajutat de învățător...

PREOTEASA : Nu vorbi așa !

PREOTUL : De ce să nu vorbesc ? Nu se laudă dumnealui în fel și formă cu tot ce se face bine la noi în sat ? «Noi am pus la cale», «noi am alergat». Voi ? Să vă fie de bine ! Da' să vă vedem la muncă !

PREOTEASA : S-ar părea c-ar fi vorba acum de răzbunarea ta ! Cei care îți scriu habar n-au de toate dușmăniile tale cu notarul, cu dascălul ; ei vor o reușită adunare poporală. Înțalege bine : e vorba de po-por, nu de certurile voastre ! (*Ea-i gesticulează cu degetul aproape de nas.*)

PREOTUL (*ferindu-se enervat*) : Ia nu mă prosti, soro ! Ia să-mi dai pace ! Și tu cu po-po-rul ! Da' cine ne pune pe noi să batem apa-n piuă, cînd po-po-rul nu vrea s-audă decît de interesele lui materiale ? Îi arde lui de adunări, acum, în toiul secerișului ?

PREOTEASA : Știi că va trebui să faci singur toată propaganda, și de-aceea îți pierzi acum sărita și le vezi toate în negru. De pe partea mea, fă cum îți place ! Nime n-are să mă judece pe mine ! Da-ți mărturisesc că-mi pare rău văzîndu-te așa dușmănos chiar la adunarea asta, cînd...

PREOTUL : Asta, ca și altele, nu plătesc nimic ! Vreme pierdută, atît !

PREOTEASA (*continuînd*) : ...cînd au să vie și doi pro-topopi și un înalt dignitar bisericesc de la centru. Cine să le ție cuvîntul de bun venit ?

PREOTUL (*repede, fixînd-o*) : Ce vorbești fleacuri ?

PREOTEASA : Nu-s fleacuri !

PREOTUL (*cu glas schimbat*): Doi protopopi și un înalt dignitar de la centru?

PREOTEASA: Da, da!

PREOTUL: De unde știi?

PREOTEASA: Mi-a scris protopopeasa Pascu. Dacă va fi vreme frumoasă, o să vie și dînsa.

PREOTUL: Cînd ți-a scris?

PREOTEASA: Azi mi-a scris. Ș-acel dignitar de la centru e unchiul notarului.

PREOTUL (*repede*): Bărbulescu?

PREOTEASA: Bărbulescu. Notarul încă nu știe nimic. Da' va fi avizat, cu siguranță, ș-atunci o să se intereseze el de toată afacerea, nici nu te va mai întreba pe tine! Va fi de-ajuns să aranjeze el adunarea de-acum, ca tot meritul tău pentru reușita celor trecute și a celor viitoare să fie întunecat.

PREOTUL (*însuflețit*): Nu, asta nu se va-ntîmpla! O să le țin un discurs!... O să le țin un discurs de să-i meargă vestea! Despre biserică, leagănul și ocrotirea neamului, o să le vorbesc despre... Ehei! O să fie splendid!

PREOTEASA (*zîbind*): De-acuma cred că nu vei mai sta pe gînduri. (*Se aude un ciocănit în ușă.*) Întră!
(*Întră Notarul și Dascălul. Preoteasa iese.*)

II

Preotul, Notarul, Învățătorul

PREOTUL (*înainteînd spre ei*): Bună ziua, domnule notar, bună ziua, domnule învățător. A, ce bine-mi pare că mai veniți pe la mine!... Pofțiți și șadeți, să ne șadă peșitorii.

NOTARUL (*luînd loc*) : Mai este vreme, părinte, pîn-a-tunci.

PREOTUL : Mai este, da', de-o fi să trăim, are să vie !

ÎNVAȚĂTORUL : Noi am venit să-ți cerem niște informații, părinte.

NOTARUL : Da, unele informații.

PREOTUL : O să vi le dau cu cea mai mare plăcere, numa să pot.

NOTARUL : Se zvonește că peste patru zile o să fie adunare de popor la noi. Te-a avizat cineva pe dumneata ?

ÎNVAȚĂTORUL : De obicei, pe dumneata te avizează.

PREOTUL (*mirat*) : Adunare poporală ?!

NOTARUL : Așa se spune. Concesia de la pretor s-a cerut direct de la centru.

PREOTUL (*liniștit*) : Nu știu nimic. Se poate, dar eu nu știu nimic.

NOTARUL : Atunci, nu se poate ! Pe cineva trăbă să-l anunțe, nu se poate ține o adunare cu satul pustiu !

PREOTUL : Adevărat că asta nu se poate.

ÎNVAȚĂTORUL : Se spune că adunările ce se țin acum ar avea o însemnătate foarte mare, și ar fi pagubă să nu reușească la noi.

PREOTUL : Cum să reușească dacă nu se ține ? (*O vreme pare distrat. E limpede că-i vin în cap frînturi din discursul pe care-l va rosti. Aparte.*) «Înalți oaspeți»... «Vie este credința Domnului în sînul neamului nostru»... «Și nu vom pieri, pentru că nu putem să pierim cît timp crucea e povața noastră.»

NOTARUL (*privește cu înțeles la învățător ; către popă*) : Așadar, nu putem lua nici o hotărîre ? De alt-

fel, eu mă bucur ; scăpăm de-o colindare zadarnică. *(Se ridică.)* Vei fi așa de bun să ne avizezi și pe noi, dacă va fi să fie ceva.

PREOTUL *(cu vocea jumătate)* : Are să fie strașnic !

ÎNVĂȚĂTORUL și NOTARUL *(deodată)* : Ce-are să fie strașnic, părinte ?

PREOTUL *(revenind la realitate)* : A, dacă nu ne-a aviza nimeni... Are să fie o prostie, are să fie ridicol !

NOTARUL : Asta nu se va face ! Totdeauna au înștiințat satele.

(Notarul și Învățătorul ies.)

III

P r e o t u l

PREOTUL *(se plimbă agitat)* : Niciodată nu mi s-a dat prilejul să vorbesc înaintea unui dignitar bisericesc atât de sus pus ! Am să-i arăt eu că oratoria popilor de pe sate poate fi disprețuită, da' nu a mea ! *(Îi vin mereu frânturi din discurs în minte, pe care le rostește gesticulînd oratoric.)* Pînă cînd vom sta strîns legați de biserica străbună și de așăzămintele ei dătătoare de viață ?... Ce-s valorile lumii ? Ce-s ispitele puterii politice ? Se vor frînge !...

A ! O să iasă un cap de operă ! Niciodată n-am improvizat așa de ușor ! Dar am să-mi scriu discursul, am să-i dau rotunjime, o să-l presar cu floricele retorice ! O să fac furoare în public ! *(Se așează la masă, ia hîrtie, călimară, și condeiul începe să-i cînte pe hîrtie.)*

IV

Pe uliță.

Notarul, Dascălul

NOTARUL : Ce crezi ?

ÎNVĂȚĂTORUL : Să fiu sincer ?

NOTARUL : Nesmintit !

ÎNVĂȚĂTORUL : Popa știe !

NOTARUL : Nu cred ! Unchiul mi-a dat anume mie în samă să fac toată propaganda. Nu pomenește de alt aviz dat altuia.

ÎNVĂȚĂTORUL : Cred ce-mi spui, da' hulpoiul ăsta știe. Miroase că-i vorba de ceva lucru mare și vrea să-i revie lui întreaga glorie. Știi mai ales de ce se teme ?

NOTARUL : Poate pentru discursul de bun venit ?

ÎNVĂȚĂTORUL : Ai gîcit !

NOTARUL : Da' pe ăsta, acum odată, nu i-l las ! De trei zile muncesc la el și-l învăț pe dinafară.

ÎNVĂȚĂTORUL : Ai tot dreptul ! În fața unei rudenii se și cuvine. Popa a ținut destule cazanii pînă acum.
(*Dispar în culise.*)

V

După patru zile. La intrarea în sat — mare mulțime de oameni. Notarul și Învățătorul pe de-o parte, Preotul, pe de altă parte, ferindu-se unii de alții, au făcut o propagandă cumplită. Niciodată nu s-a adunat atîta lume ca de data aceasta.

Preotul, Notarul, Învățătorul.

(Înaintea mulțimii)

NOTARUL (*zîmbind*): Ți-i cald, părinte?

PREOTUL (*între două focuri: soarele de cuptor — deasupra, și discursul — în memorie*): Foarte cald. (Se șterge cu o basma mare, roșie.)

ÎNVAȚĂTORUL: E minune că nu mai sosesc! De două ceasuri așteptăm aici.

NOTARUL (*zîmbind*): Nu i-am spus părintelui că avizul ce l-a primit dînsul nu e serios?! C-o zi înainte, nu se mai poate pune nimic la cale!

PREOTUL: Vezi că se poate! Cînd a mai fost atîta lume ca acum? Trăbă numa să ne jertfim comoditatea de-o zi!

NOTARUL: De data asta cred că dumneata ți-ai jertfit-o în zadar. Văd că oamenii s-au săturat să mai aștepte.

PREOTUL: Mai așteaptă ei! Poporul e obișnuit cu așteptarea! De cîte veacuri așteptăm după drepturile politice?!...

VI

A trecut ca la un ceas de la scena anterioară. Se cunoaște după lumina soarelui și după umbrele pomilor, dar și după oameni.

Mulțimea s-a mai răsfirat; unii stau pe iarbă, alții în grupuri, pe drum, sau la umbra arborilor.

*Preotul, Notarul, Învățătorul,
un curier*

PREOTUL (*neliniștit la culme*): Nemaipomenit! Asta e curată batjocoră! (*Pufăie, își șterge nădușeala.*) Ce sîntem noi? Boi buni de jug?!

UN CURIER (*străbate prin mulțime și se apropie de notar*) : O telegramă.

NOTARUL (*citind-o, i-o întinde părintelui, încet*) : Nu ți-am spus ?

PREOTUL (*crunt*) : E curată ticăloșie ! (*Pleacă mânios, făcându-și loc cu coatele printre oameni.*)

NOTARUL : Da' rămâi, părinte, și anunță poporului să se împrăstie, că nu vine nimeni !

(*Preotul merge înainte și dispăre, prin mulțime, în culise.*)

ÎNVĂȚĂTORUL : Asta-mi plăcu ! O să-ți poți ține în liniște discursul ! Sosesc degrabă ?

NOTARUL : Peste un sfert de ceas sînt aici. Acesta e înțălesul telegramei, după învoiala ce-am făcut-o cu Tomici.

ÎNVĂȚĂTORUL : Hahaha ! A asudat degeaba popa, adunîndu-ne oamenii !

(*Se privesc, zîbind cu satisfacție. Sătenii, sătencele, copiii de școală încep să se miște, adunîndu-se. Unii privesc, cu mîna streășină la ochi, în lungul drumului, sugerînd apropierea oaspeților așteptați. Notarul și Învățătorul, agitați, îi așează decorativ, tot întorcînd capul în direcția din care vor sosi oaspeții.*)

LOCURI VACANTE

PERSONAJE

DIRECTORUL unei societăți pe acțiuni

MATEESCU, ziarist

GALIȚĂ, mare negustor

CASIERUL

SECRETARUL consiliului de administrație

PREZIDENTUL consiliului de administrație

ION ALBU, slujbaş pensionar

UN SERVITOR

ACȚIONARI din oraș și din provincie

I

Locaiul unei «societăți pe acțiuni». Biroul directorului.

Directorul, Mateescu

(Directorul iscălește un vraf de scrisori. Se apropie ceasul prînzului. O ușoară ciocănitură în ușă.)

DIRECTORUL *(aplecăt asupra unei scrisori)*: Întră!

MATEESCU *(întrînd, se închină)*: Bună dimineața, domnule director.

DIRECTORUL *(semnînd)*: Bună dimineața! *(După ce mai iscălește cîteva scrisori, fără să-și ridice capul.)* Vă pot servi cu ceva?

MATEESCU: Mi se pare că după amiază, la 4...

DIRECTORUL *(îl privește repede, surîzînd, se ridică)*: A! dumneata ești, domnule Mateescu? Te rog să șazi. Sînt numaidecît la dispoziția dumitale. *(După ce îi strînge mîna și-i arată un scaun, șade iar la masă. Luînd condeiul.)* Da, după amiază, la 4. *(Începe a iscăli.)*

MATEESCU *(cam încurcat)*: Multele dumneavoastră ocupații! Am crezut să vă amintesc încă o dată că mă-ncred în sprijinul dumneavoastră.

DIRECTORUL: Da, ai făcut foarte bine c-ai venit. Cînd am vorbit ultima oară despre alegerea de după prînz? *(Iscălește mereu, aruncînd ochiri repede asupra textului din scrisori.)*

MATEESCU: Azi sînt două săptămîni.

DIRECTORUL: Adevărat. Și cred că n-ai avut de-a-tunci motiv să te-ndoiești de sprijinul meu.

MATEESCU *(făcînd un gest de apărare)*: Doamne ferește! Dar, știindu-vă cu atîtea ocupații, credeam să vă aduc aminte că atunci...

DIRECTORUL (*isprăvind de iscălit, se întoarce cu scaunul spre Mateescu*): Ți-am promis cu toată siguranța sprijinul meu ! E foarte adevărat ! Nu crede că am uitat.

MATEESCU (*cu-o ușoară înclinare a capului*) : Vă mulțămesc, domnule director. Sprijinul dumneavoastră cred că însemnă reușita mea.

DIRECTORUL (*zîmbind măgulit*) : Să sperăm. Însă nu mi-ai spus cîte voturi ai pînă acum.

MATEESCU (*încrezut*) : O, din partea asta sînt liniștit ; afară de patru, toate.

DIRECTORUL : Aș avea o satisfacție deosebită. Și cred că voi avea-o.

MATEESCU (*încîntat*) : Banca dumneavoastră ar face în cazul acesta cel dintîi pas frumos pentru sprijinirea intelectualilor.

DIRECTORUL : Vai, eu am fost totdeauna convins că institutele noastre bancare au marea datorie morală de-a-i ajuta pe intelectualii noștri, de-a le acorda lor posturile de încredere, care aduc parale bunișoare pe lîngă muncă mai puțină. Iată, de pildă, la noi : un loc în consiliul de administrație aduce pe an cel puțin trei mii de coroane. Acuma, cu banii aceștia, care, fie zis între noi, se dau aproape degeaba, de ce să nu ajutăm pe cutare intelectual situat materialicește mai slab, pentru ce să-i dăm cutărui comerciant, care ne inundă cu depunerile ?

MATEESCU (*însuflețit*) : Și, în schimb, pentru chestiile publice nu valorează decît un mare zero.

DIRECTORUL (*aprinzîndu-și o țigară*) : Totdeauna am zis : un preot, un medic, un contabil care poate învîrți condeiul, poate da sfaturi la gazete pentru marele

public, aduce cu mult mai mare folos nației decît un mare comerciant, care, dincolo de taraba lui, nu mai știe nimic. Preoții apostolatului cu vorba sau cu scrisul sînt totdeauna adevărații factori care împing un neam pe calea propășirii. Orice agitație, adică orice pregătire a spiritelor, a sufletului mulțimii pentru o nouă stare de lucruri o fac acești oameni, săraci în cele mai multe cazuri. Acuma, poți să-mi spui dumneata că un institut național, în primul rînd cum sînt băncile noastre, n-are cea mai sfîntă datorie să le ușureze traiul acestor factori capitali pentru cultura noastră ? Dacă se așază în orașul nostru un astfel de suflet ales, să-l lași să-l întunece lipsurile, sărăcia, teama zilei de mîne, cînd, cu un loc în consiliul de administrație al unei bănci, îl poți pune la adăpost sigur ?

MATEESCU (*devenind serios, ca și cînd ar medita asupra unui articol pe care-l va scrie*) : Aveți perfectă dreptate ! Sînt acestea considerații înalte care vor trebui să fie conducătoare în dirijarea pe viitor a politicii noastre național-economice. Dacă binevoiți a vă aduce aminte, eu chiar scrisesem...

DIRECTORUL (*zîbind, măgulitor*) : Cum să nu-mi aduc aminte ? ! Eu am urmărit de-aproape tot ce publici dumneata prin gazete. Cred că ai face bine să-ți aduni într-un volum articolele mai de samă. Ar fi o largă orientare.

MATEESCU (*radios*) : Se cer însă parale. Editorii de la noi se feresc de astfel de cărți.

DIRECTORUL : Ai dreptate ! Dumneavoastră, scriitorii, de orice natură, sînteți fără parale, sînteți ca și un om căruia îi lipsește un picior — șchiopătați. Șchiopătați, domnule, da, șchiopătați, da' șchiopătați spre rușinea

noastră, a tuturor, și în paguba propășirii obștești. Ai făcut foarte bine că te-ai abătut azi pe la mine, domnule Mateescu. Cred că reușita dumitale... (*Face o mișcare pe scaun prin care îi dă să înțeleagă că poate pleca.*)

MATEESCU (*palid, la gândul reușitei*): Pentru mine ar fi un razim foarte înșămnat. (*Se ridică.*) Pot să vă asigur că, în cazul când aș cădea, aș fi ruinat. Cele zece acții...

DIRECTORUL: Da, dumneata ai cumpărat zece acții. Atâtea pretinde regulamentul pentru un loc în consiliul de administrație.

MATEESCU: Dumneavoastră însă veți binevoi a vă aduce aminte că cele zece acții m-au costat trei mii de coroane.

DIRECTORUL: Te asigur că le-ai cumpărat foarte ieftin. Ai dat de un om lipsit. De la alții nu le aveai nici cu patru mii. Banca noastră stă pe baze foarte sigure.

MATEESCU: Cred. Însă veți ști că banii i-am ridicat de la institutul dumneavoastră. În caz că aș cădea, aș ajunge într-o încurcătură...

DIRECTORUL: Nu-i bine să fii numaidecât pesimist. Din partea mea, poți să fii sigur. Mai vorbește cu ceilalți acționari. De altfel, dacă spui că afară de patru îi ai pe toți, trăbă să știi că stai splendid! O să-i convingem și pe cei patru ș-ai să fii ales în unanimitate. S-ar cuveni așa ceva!

MATEESCU (*ieșind*): Vă sînt foarte recunoscător, domnule director. (*Iese.*)

DIRECTORUL (*rămas singur, se plimbă de cîteva ori în lungul camerei. Apoi scoate ceasul*): Douăsprezece

și zece. (Își ia paltonul, dar, cînd să-l îmbrace, în ușă răsună o ciocănitură plină. Directorul, punîndu-și paltonul la loc.) Întră !

II

*Directorul, Galiță, un servitor,
Casierul*

GALIȚĂ (îi intră întîi pîntecele pe ușă, apoi, el) :
Bună ziua, domnule director.

DIRECTORUL (strîngîndu-i cu prietenie mîna) : Bună ziua, domnule Galiță ! Mi-ai face o deosebită plăcere să șazi puțin și să aprinzi țigara asta. (Îi dă o țigară de foi.)

GALIȚĂ (privindu-l cu neliniște, clipește din ochi) :
Mi se pare că azi la 4 e alegerea, domnule director.

DIRECTORUL : Ca mare acționar, cred că dumneata știi tot așa de bine ca și mine.

GALIȚĂ (șezînd) : După sfatul dumitale, am umblat pe la domnii acționari. Din partea lor cred că sînt sigur.

DIRECTORUL : Atunci, reușita e a dumitale.

GALIȚĂ : Ei, pîn' la reușită mai este ! Știm noi !

DIRECTORUL : Ce mai este ?

GALIȚĂ : Mai ești dumneata !

DIRECTORUL (părînd că se irită) : Bine, n-am vorbit amîndoi ? Nu ți-am promis ?

GALIȚĂ (cu viclenie) : Se vorbește mult de Mateescu. Se spune c-ar avea cuvîntul dumitale.

DIRECTORUL (*zîmbind*) : Ei, cîte nu se vorbesc cu prilejul acestor alegeri ! Lumea de-aceea are gură, să vorbească !

GALIȚĂ (*cu viclenie*) : Da' l-am văzut, l-am întîlnit mai adineaori, foarte vesel. N-a fost la dumneata ?

DIRECTORUL : A fost.

GALIȚĂ (*c-un fel de scîrbă*) : Nu mai putem scăpa de domnii ăștia subțirei, care nu pot trăi din săul lor, și au lipsă tot mai mult de spinarea altora.

DIRECTORUL (*șezînd și el*) : Sînt, într-adevăr, o plagă pe societatea noastră. Zice toată lumea că înaintăm, că ne consolidăm. Da', mă rog, ce fel de consolidare e asta, cînd ni se înmulțesc așa de tare proletarii intelectuali ?

GALIȚĂ : Cum le-ai spus ?

DIRECTORUL : Golanii ăștia, cum le zici dumneata, subțirei. La noi toți tinării aleargă cu limba scoasă, ca să zic așa, după diplome, în loc să îmbrățișeze carierele practice, negoțul, industria, mecanica. S-au înmulțit peste nevoile noastre ! N-au de unde să se mai hrănească. Și, pe cuvîntul meu, am zis și zic că asta e o enormă pierdere națională. De-aceea se ridică din țărănime atîtea mlădițe sănătoase, ca să se ofilească la cei dintîi pași ce-i fac în viață ? E o demnitate să nu poți trăi decît cerșind de la alții ? Acești oameni, veșnic cu teama zilei de mîne în spate, nu vor fi cei dintîi care se vor arunca în brațele dușmanului comun, pentru un os de ros ? Din care elemente se recrutează transfugii naționali ? Din pătura așa-zisă cultă, da' săracă.

GALIȚĂ (*încălzit*) : Spui adevărul ! Noi nu ne putem întări decît prin comerț și industrie. Iată, eu...

DIRECTORUL (*întrerupîndu-l*) : Știu ! Dumneata ai început c-o prăvălioară modestă, în strada cea mai dos-

nică. Și azi ai casele dumitale, cu prăvălie, în piața principală. Aici e viitorul nostru : în comerțianții și în industriașii harnici ! Și e o ticăloșie că domnul nostru se uită peste umăr la clasa noastră de mijloc, care se-nfiripă acum !

GALIȚĂ (*cu durere*) : Da, la noi se fac mari deosebiri între clase...

DIRECTORUL (*surprinzînd durerea lui Galiță*) : O fac cei proști ! Da' va trebui să ne strîngem rîndurile ! Mă rog, ce folos am eu sau poporul de cutare tinăr cu diplomă, care, în loc să sporească averea națională, e necesitat să trăiască din ea ? Pentru ce să fie mai prețuit un medic decît un bun comerciant ? Dumneavoastră sînteți aceia care, pe lîngă bănci, sporiți averea națională. Și, să băgăm bine de samă : pînă ce nu ne vom întări materialicește, toată propășirea noastră culturală e o frază în vînt ! Toate gazetele îmblătesc paie goale !

GALIȚĂ : Eu nici nu mă doresc în administrația băncii, pentru cele trei mii de coroane, să mă crezi, domnule director, ci pentru cinstea firmei mele.

DIRECTORUL : Firește, e lucrul cel mai ușor de priceput ! Încrederea în firma dumitale va crește enorm, dacă noi îți vom da încrederea institutului nostru. Și aceasta ni-i datoria : să sprijinim pe meseriașii și pe industriașii care se așază la orașe ! Sprijinim atunci creșterea averii naționale. Și trăbă să știm că dumneavoastră ne veți cuceri orașele, nu cutare diplomat, care mai știe învîrți și condeiul. Acela, pentru bani, va scrie și în interesul dușmanului comun. Avem pilde ! Ei constituie o adevărată primejdie și pentru orașul unde se așază !

GALIȚĂ (*vesel*) : Văd că dumneata îți ții cuvîntul, pentru că mărturisești aceleași credințe. Cred, deci, că-mi voi lua locul ce mi se cade și după numărul acțiilor : cincizeci.

DIRECTORUL : Te pot felicita de pe-acum. O să avem, noi mai întîi, primul comerciant român în consiliul de administrație.

GALIȚĂ : Ar fi și o pildă frumoasă pentru alte bănci, pentru viață chiar ; s-ar vedea că, amestecîndu-ne, nu ne dezonorăm, ci ne întărim.

DIRECTORUL (*îi dă mîna*) : La revedere, domnule Galiță. Să sperăm cele mai bune !

GALIȚĂ (*ridicîndu-se*) : Cuvîntul dumitale îl am, așadară ?

DIRECTORUL : Vezi și te asigură de ceilalți.

GALIȚĂ (*ieșind*) : Sluga dumneavoastră, domnule director !

DIRECTORUL : La revedere, la revedere !... (*Se plimbă puțin, apoi sună. Un servitor intră.*)

DIRECTORUL : E în birou încă domnul casier ?

SERVITORUL : Da, domnule director.

DIRECTORUL : Spune-i că-l rog să vie.

(*Servitorul iese. După cîteva momente intră Casierul.*)

III

Directorul, Casierul

DIRECTORUL (*foarte sever*) : Credeam că te-ai dus.

CASIERUL : Nu, domnule director, am așteptat.

DIRECTORUL : Acțiunile noastre sînt în ordine, domnule casier ?

CASIERUL (*zîmbind cu linguşire*): Am aranjat totul, domnule director.

DIRECTORUL: Plenipotenţele de la acţionari au sosit toate?

CASIERUL: Sosit. Le-am şi împărţit pe la acţionarii vizati să-i reprezinte.

DIRECTORUL: Şi ai calculat?

CASIERUL: Da.

DIRECTORUL: Majoritate mare?

CASIERUL: Absolută.

DIRECTORUL: Nimic nu mai poate interveni?

CASIERUL: Nimic.

DIRECTORUL: Albu a fost pe-aici?

CASIERUL: Fost.

DIRECTORUL: Mulţămesc, domnule casier. (*E gata de plecare.*) Bună ziua. (*Iese.*)

CASIERUL: Bună ziua, domnule director. (*Iese în urma lui.*)

IV

Ceasurile patru şi jumătate după prînz. Sala festivă a institutului. La masă — consiliul de administraţie complet. În sală — lume multă: acţionari din oraş şi din provincie.

Secretarul şi Preşedintele consiliului de administraţie al băncii, Ion Albu, Directorul băncii, Galiţă

SECRETARUL (*ridicîndu-se*): După ce punctele unu, doi, trei, patru şi cinci de la ordinea zilei au fost tre-

cute, ajungînd la punctul şase, consiliul de administraţie roagă onorata adunare generală să hotărască asupra umplerii unui loc în acelaşi consiliu, rămas vacant prin moartea fericitului doctor Pavel Buzdugan.

PREZIDENTUL : Onorata adunare generală să binevoiască a chibzui şi a designa persoana cea mai potrivită pentru institutul nostru.

(În sală se produce mişcare vie. Îndată se ridică dintre acţionari Ion Albu, un slujbaş trecut la pensie.)

ALBU (emoţionat) : Onorată adunare generală ! Cred că un loc în consiliul de administraţie al institutului nostru însemnă o proptea sănătoasă. E un loc de încredere ăsta, pe care nu-l poate umplea orişicine, căci e vorba aici de interesele altor mii de oameni. Advocatul doctor Nicolae Petrişor e, cred eu, şi ca mine crede majoritatea acelor aici faţă, omul de care aveam lipsă. Eu îl propun pe dumnealui pentru locul vacant.

(După vorbirea lui Albu, un răstimp stăpîneşte tăcere. Apoi încep şoapte între vecini.)

O VOCE : Cine-i ?

ALTA : E avocat.

ALTA : Nu-l cunosc !

ALTA : E numa de-o jumăta' de an aici.

(Galiţă şopteşte disperat cu vreo cîţiva. El s-a înroşit ca racul. Se-nfurie.)

GALIŢA (strigînd către un vecin) : Nu se poate !

DIRECTORUL (surîzînd binevoitor) : Ce nu se poate, domnule Galiţă ? *(Către acţionari.)* Vă rog, să se audă şi alte propuneri !

GALIŢA (furios) : Nu se poate ! Întîi să isprăvim cu

ăsta ! Candidatura lui nu poate rămînea ! Să votăm, să trecem peste el mai întîi !

GLASURI : Votăm ! Hai să votăm !

PREZIDENTUL : Vă rog, liniște ! Vi se va împlini dorința. Dar era bine mai întîi să fi auzit și alte propuneri.

GLASURI DIN SALĂ : Votăm ! Votăm !

PREZIDENTUL : Bine ! (*Dispune votarea.*)

(*În vreme ce se votează, în sală e o mișcare tot mai vie. Se comunică rezultatul.*)

SECRETARUL (*ridicîndu-se*) : Onorată adunare generală ! Făcîndu-se votare pentru umplerea locului vacant din consiliul de administrație, voturile, în număr de două sute optzeci, s-au dat pentru doctor Nicolae Petrișor, iar douăzeci împotriva dînsului.

GALIȚĂ (*cu furie crescîndă*) : Nu se poate ! Asta nu se poate ! (*Dă din mîni.*)

PREZIDENTUL (*liniștit*) : Ce nu se poate, domnule Galiță ? (*Către public.*) Conform regulamentelor, declar, onorată adunare generală, ales membru în consiliul de administrație pe domnul avocat doctor Nicolae Petrișor. Alte chestii nemaifiind la ordinea de zi și mulțămindu-vă pentru interesul ce-l purtați institutului, declar adunarea generală închisă.

VOCI MULTE : Trăiască directorul ! Trăiască consiliul de administrație !

DIRECTORUL : Invit pe onorații acționari la o mică gustare la «Trei stejari».

GLASURI ȘI MAI MULTE : Trăiască directorul ! Vivat ! (*Încep să iasă. Sala se golește.*)

V

Pe drum spre «Treii stejari».

*Galiță, Directorul, Mateescu,
Acționari*

GALIȚĂ (*trece tot înainte, oprindu-se numai unde-și întâlnește vreun partizan. Fiecăruia-i spune aceleași cuvinte* : «*Bine, domnule, se poate ?! Asta-i alegere ?! Unde sîntem ?!*» *Ajunge, în sfîrșit, pe Director. I se alătură*) : Bine, domnule director, se poate ?!

DIRECTORUL : Sînt eu de vină ? Dumneata nu trebuia să ceri votarea de îndată.

GALIȚĂ : Dar cînd era vorba de-un om necunoscut ?! Abia de-o jumăta' de an e în orașul nostru ! Cine putea crede că va reuși ? Un om cu totul necunoscut !

DIRECTORUL (*plictisit*) : Adevărat că feciorul văru-lui meu după mamă e încă necunoscut. Dar se va face cunoscut !

GALIȚĂ (*uluit*) : Oho ! Oho ! Feciorul multstimatului văr al domniei-tale ? Oho ! Oho ! (*El rămîne în urmă și vine trist și singur, cu pași abătuți. În vremea asta se apropie de director Mateescu, foarte încurcat.*)

MATEESCU : Bună ziua, domnule director.

DIRECTORUL : Bună ziua. Vii cu noi ?

MATEESCU : Nu. Vă mulțămesc. Aș avea însă o rugă-minte. Aș vinde și cele zece acții, altfel mă prea încurc.

DIRECTORUL : Va fi cam greu acum, îndată ! Nu știi pe nimeni care le-ar cumpăra.

MATEESCU : Eu știu. Chiar de-aceea aș îndrăzni să vă rog să puneți o vorbă.

DIRECTORUL : Pe lângă cine ?

MATEESCU : Pe lângă nepotul dumneavoastră. Aud că domnul doctor Petrișor v-ar fi rudenie.

DIRECTORUL : El are acții.

MATEESCU : Are, de formă. Dar, de fapt, nu are. Sînt informat dintr-un loc absolut sigur. Deci va avea lipsă de cele zece acții.

DIRECTORUL (*neplăcut surprins*) : Ai informații ?
(*Rece.*) Bine. Nu cred să le cumpere !

MATEESCU : Vă rog să insistați dumneavoastră.

DIRECTORUL : O să insist, dacă chiar vreai.

MATEESCU : V-aș fi foarte mulțumitor.

DIRECTORUL (*oprindu-se*) : Le va cumpăra cu siguranță, cu patru mii. O mie câștigi. Da' de unde ai informația ?

MATEESCU : Mi-am dat cuvîntul, domnule director !

DIRECTORUL (*pornind*) : Atunci nu știu nici eu de le va cumpăra.

MATEESCU : Domnule director !

DIRECTORUL : Atîta încredere ar trebui să ai și dumneata în mine. Bagă de samă că poate fi protestată cambia dumată !

MATEESCU : Domnule director !

DIRECTORUL : Te-ai hotărît ?

MATEESCU : Casierul !

DIRECTORUL : Casierul ? (*Foarte mirat.*) Casierul ? !

MATEESCU : Da.

DIRECTORUL : Atunci, dumneata mai știi ceva.

MATEESCU (*zîbind*) : Se prea poate, domnule director.

DIRECTORUL (*se oprește, îl cercetează cu privirea*) :
Ai putea dumneata dispune de timp liber de la zece la
douăsprezece, de la două la patru ?

MATEESCU (*după puțină gîndire, cu-o vie strălucire
în ochi*) : Aș putea !

DIRECTORUL : Și te pricepi la socoteli ?

MATEESCU : Pricep.

DIRECTORUL (*îi dă mîna*) : De la Anul Nou vei fi
casier la bancă ! Actualul e bătrîn, trece la pensie !

MATEESCU (*în culmea fericirii*) : Domnule director !

DIRECTORUL (*zîmbind cu viclenie*) : Trăbă să sprijini
oamenii care știu mînuî condeiul... Să asigurăm, pe
cît putem, propășirea... (*Se pierde amîndoi în mulțime.*)

SUFLET DE ARTIST

PERSONAJE

PETRU BRAD, redactor «maestru»
la ziarul *Vulturul*
român

SEBASTIAN	}	tineri interlocutori de cafenea ai lui Petru Brad
ION NEGRU		
STĂNESCU		

ILIE PÎRVU,	tînăr poet sfios
VICHI BRAD,	soția lui Petru Brad

I

Sfârșitul lui octombrie.

Afară se cerne necurmat ploaia deasă, rece, din negurile pământii, ce plutesc greoaie prin văzduh. Prin smîntîna murdară a trotuarului trece, rar, cîte un om, zgribulit sub umbrelă. Ulițele sînt aproape pustii. Geamurile mari ale cafenelei sînt luminate, deși sînt numai ceasurile trei după prînz. Înăuntru, sala imensă, gome de lume, grămădită în jurul meselor rotunde; se văd o mulțime de rotogoale de capete cu pieptănături diverse.

Conversații pripite se-ncheagă într-o larmă ce fierbe înăbușit. Fumul de tutun plutește greu pe la mijlocul spațiului dintre podea și tavan. Bilele lucii aleargă, se-nrucisează neîntrerupt pe postavul verde al celor patru mese de biliard. Chelnerii negri aleargă cu cafelele aburitoare, cu paharele pline cu apă proaspătă.

La o masă rotundă, trei tineri, — *Sebastian, Ion Negru, Stănescu*, — ascultă cu sfințenie ceea ce le povestește al patrulea, un bărbat brunet, robust, cu ochii vioi, cu mustața groasă răzată scurt. Acesta, *Petru Brad*, «publicist de frunte», «om cu influență», să tot fie cu vreo patru ani mai vîrstnic decît cei patru prieteni și admiratori ai lui. E cunoscut mai mult ca «publicist» decît ca «nuvelist» ori «romancier», cum se pretinde el. *Petru Brad* are contracte cu cele mai de frunte ziare; pentru activitatea lui literară i-au fost acordate mai multe premii de către deosebite instituții culturale, chiar și de către Academia Romîină. Cunoaște persoane sus-puse în viața publică și întreține cu ele legături de prietenie. Influența lui e atît de mare, încît mulți îi zic «maestre», și niciodată nu fac aluzie la activitatea lui de gazetar, ci numai la cea de literat, fiindcă, după însăși mărturia lui *Petru Brad*, «numai aici e în elementul lui».

Petru Brad vorbește de mult acum despre simțul de solidaritate ce trebuie să călăuzească pe-un popor care vrea să biruiască, fie în luptele politice, fie în bătăliile cu arma. Documentează foarte clar că solidaritatea nu-i decît latura politică a unității culturale. Fără comunitatea de idei, sentimente și idealuri, — care, toate, după opi-

nia lui, izvorăsc din unitatea culturală a unui popor, — nu poate fi nici vorbă de solidaritate în marile acțiuni naționale. De aceea activitatea culturală trebuie să premerge activității politice; de aceea trebuiesc sprijinite mai ales operele culturale din care primește aceeași hrană sufletească un popor întreg. Tocmai își încheie perorația.

PETRU BRAD : Spun acestea, dragii mei, din convingerea cea mai adâncă. Orice operă de artă care se adresează sufletului unui întreg popor e cel mai de preț dar ce se aduce din partea celor aleși pentru consolidarea unui neam, pentru asigurarea biruințelor lui viitoare. Fiecare nou artist însemnă un pas mai departe pe drumul biruințelor naționale.

SEBASTIAN (*unul din cei patru*) : Apropo, maestre, ce părere ai despre Ilie Pîrvu, despre noul volum de poezii ale lui Ilie Pîrvu ? Știi că s-a pus azi în vânzare ?

PETRU BRAD : S-ar putea să nu știi ?! E un talent real Pîrvu ăsta ! Am citit cu multă satisfacție volumul, deși nu sînt poezii noi, le-am mai întîlnit prin reviste, prin ziare. O s-ajungă departe poetul nostru ! Pagubă că e așa de neajutorat, așa de sărac ! Pagubă că nu se poate dedica exclusiv poeziei ! Sînt mai ales două bucăți în volumul ăsta, *Rugă* și *La luptă*, care, pe cîntea mea, nu știu de-s întrecute de altă poezie romînească. Imense orizonturi noi ți se deschid, citindu-le ; te simți mai bun, mai tare, mai vrednic după ce le-ai citit. Iată adevărata artă !

SEBASTIAN : Crezi dar că volumul acesta e superior celor de mai nainte ?

PETRU BRAD (*hotărît*) : Fără doar și poate ! Am convingerea că Pîrvu scrie din zi în zi tot mai bine, și arta

lui ar fi și mai desăvârșită dacă n-ar avea de luptat cu mizeria.

SEBASTIAN : Adevărat ! Bietul Pîrvu, nu mai scapă de încurcături bănești ! Eu l-am sfătuit să se mute într-un oraș de provincie, unde traiul e mai ieftin. Dar nu se poate hotărî ! Nu știu ce-l ține legat de capitala asta ! S-ar părea că, prin ceața întunecoasă ce-i apasă acum viața, el întrezărește gloria viitoare. Îmi pare conștient de puterea lui, și rabdă în tăcere, știind că publicul indiferent de azi îl va aplauda mâine sau poimâine. Să știi că-mi pare foarte bine că tu, ca un pricepător, îi prevestești izbîndă. Eu am simțit asta de la cele dinții poezii ale tînărului.

PETRU BRAD (*la cuvintele din urmă ale lui Sebastian, tresare abia perceptibil și devine palid. Ochii lui reușesc, însă, să zîmbească*) : Să sperăm că nu ne vom înșela. Să sperăm că și în cazul de față rămîne adevărat proverbul : «Ziua bună se cunoaște de dimineață».

ION NEGRU (*s-a roșit ca racul, și ochii lui scînteiază*) : Dacă ai ochi s-o vezi, se cunoaște ziua bună de dimineață, dar, mi se pare, avem numai orbi între oameni sus-puși din țara noastră. Cine vrea să-l încresteze pe Pîrvu ? Atîția nechemați trăiesc de ani de zile din sinecure, bîguiesc cîte o nuvelă, cîte-o neputincioasă dramă, în intervale de ani, pe cînd Pîrvu n-a reușit să capete nici o slujbă, oricît de grea ar fi. Zece petiții i-au fost respinse pîn-acum ! Nesiguranța zilei de mâine îl urmărește veșnic și zădărnicește atîtea creații care ar putea să fie fala literaturii noastre. Că n-are, mă rog, nici o diplomă ! Dar cînd e vorba de un talent ca al lui Pîrvu, se mai întreabă de-un petec de hîrtie ? Iată unde am ajuns, dacă în fruntea vieții noastre tronează nepricepu-

ții, care nu pot prețui valoarea unui om decît după diplome !

SEBASTIAN : Nu e, pretine Negru, chiar așa de mare nenorocirea precum o crezi. Marile talente răzlesc oricum, indiferent dacă sînt ajutate ori ba de puternicii zilei. Pentru ele, de altfel, de cel mai mare ajutor e recunoașterea de către public.

ION NEGRU (*agitat mereu*) : Să-mi dai voie să nu te cred ! Eu am vorbit cu Pîrvu, și chiar el mi-a spus că s-ar simți mai la adăpost știindu-se într-o slujbă, că ar putea munci mai în liniște.

PETRU BRAD (*cu aceeași paliditate pe față*) : Sînt și eu de părerea ta, Mizeria poate fi un stimulent creator, pînă la un moment dat, dar, dacă ține prea mult, descurajează. De aceea găsesc că lui Pîrvu i se face o mare nedreptate fiind mereu respins cu cererile sale. În sfîrșit, el nu vrea nimic de pomană, el vrea să muncească pentru leafa ce va primi-o.

STĂNESCU : Cred că prin volumul acesta viitorul lui Pîrvu e asigurat. Sînt informat din sursă sigură că, la iarnă, i se va da o bursă pentru străinătate, și, întors după doi ani în țară, va căpăta o slujbă în Ministerul Cultelor.

PETRU BRAD (*sărind de pe scaun și privindu-l cu un rînjet pe Stănescu*) : Ce spui, prietene ?! Se poate ?! Știi cu siguranță ?!

SEBASTIAN și ION NEGRU (*în culmea agitației, cu surîsuri largi pe față*) : Se poate așa ceva ?! Vai, cît ar fi de bine ! Ar fi splendid ! Am avea capodopere ! De la cine-ai aflat ?

STĂNESCU (*c-un zîmbet ironic, privind spre Petru Brad*) : De la o persoană foarte cunoscută, care acum,

de curînd, a ajuns într-o situație înaltă. Însă nu e meritul acestui om c-a descoperit pe Pîrvu. Meritul e al celor care pot pricepe frumusețea unei poezii. (*Cu vocea schimbată, mai adîncă.*) Domnilor, trebuie să știți că maestrul care stă în fața noastră a pus multe vorbe bune pentru sărmanul Pîrvu. Ura, trăiască Petru Brad, care protejează adevăratele talente !

SEBASTIAN și ION NEGRU : Trăiască sufletul de adevărat artist !

PETRU BRAD (*foarte zăpăcit, privește cînd la unul, cînd la altul, șade, se uită, clipind mereu din ochi, la Stănescu, și nu reușește să descopere adevăratele simțiminte ale acestuia. Încearcă să zîmbească, dar același rînjit îi stărnește pe față*) : Adevărat ! Eu ce-am putut am făcut pentru el. Eu sînt mai în vîrstă cu cincisprezece ani decît Pîrvu, cred că un rol de protector mi se cuvine. (*Cuvintele acestea le spune claie peste grămadă, foarte agitat și privind mereu la Stănescu, care se pare că-l ascultă din nou cu sfîințenie. Brad se convinge din ce în ce că Stănescu a spus un adevăr, văzîndu-l așa de liniștit. Agitația lui crește din clipă în clipă, nu se mai poate stăpîni, n-o mai poate ascunde ; pe subt obraji parcă-i umblă vietăți, ochii-i ard și privesc cu spaimă.*) E o informație sigură ?

STĂNESCU (*liniștit*) : Cea mai sigură cu putință !

PETRU BRAD (*tot cu spaimă*) : Cine ți-a spus ?

STĂNESCU (*zîmbind*) : E un secret, maestre !

PETRU BRAD (*oftează ușurat*) : Ar fi fost minunat să nu glumești !

STĂNESCU (*serios, privindu-l sincer*) : Nu glumesc deloc. Dacă te interesează chiar așa de mult să știi, ei bine, mi-a spus domnul secretar general.

PETRU BRAD (*uluit*): Domnul Ionescu?

STĂNESCU (*cu hotărîre*): Da, domnul Ionescu.

PETRU BRAD (*rătăcit*): Și e absolut sigur? Nimic nu se mai poate schimba?

STĂNESCU (*zîmbind*): Ce să se poată schimba, maestre?

PETRU BRAD (*revenindu-și*): Voiam să zic, nu s-ar putea să se răzgîndească domnul Ionescu și să nu-l recomande pentru străinătate? Ar fi... ar fi într-adevăr un păcat de moarte, dacă s-ar întîmpla așa ceva!

STĂNESCU (*zîbind mereu*): Cred că așa ceva nu se mai poate întîmpla, maestre. Tu și alții ca tine veți stăruia pe lîngă ministru, veți face propagandă prin gazete, veți publica dări de samă pline de elogii asupra noului volum al tînărului. Cred că veți face tot ce veți putea ca să nu fie îngropat un talent așa de puternic, despre care încă nici nu putem ști cu siguranță dacă nu-i la cele dintîi raze ale geniului.

PETRU BRAD (*fierbe, suflă greu, oftează, se ridică de la masă*): Nesmintit, Stănescule, eu voi face tot ce-mi va sta în putință, ca să reușească. Iată, chiar acum plec! O să văd! Da, o să vedem. O să punem o vorbă bună. (*Pînă se îmbracă, fruntea i se acoperă de picuri de sudoare. Fața lui e albastră acum. Cei trei prieteni privesc cînd la Brad, cînd la Stănescu, nepricepînd neliniștea maestrului. Brad le strînge mîna și iese repede din cafenea.*)

STĂNESCU (*ironic, către cei doi*): Iată un adevărat suflet de artist! Trebuie să reușească Pîrvu, dacă-l vor sprijini toți ca Petru Brad!

SEBASTIAN: E adevărat ce-ai spus?

STANESCU : Aș ! Am vrut numai să-i dau maestrului teren de acțiune. (*Privește spre cei doi c-un zîmbet în care se-amestecă ironia și durerea.*)

II

Petru Brad iese din cafenea, ca o furtună, după ce izbește în burtă pe un cetățean voluminos, care chiar se pregătea să între. Afară, simțimintele sale năvălesc cu putere la suprafață. Gesticulează ciudat, vorbește tare, și aproape aleargă prin ciorofleacă. Ploaia cade în ațe subțiri și dese. Începe să însăreze. Ulițele sînt și mai pustii. Pe alocuri se aprind felinarele ; în preajma lor, pe trotuare, luminează băltoace de cir, ca niște oglinzi tulburi.

Petru Brad aleargă spre locuință. Întră pe strada în care șade, și nu aude, pînă întru tîrziu, că îl cheamă mereu o voce din urmă. Il urmărise de mult, cît putuse de repede, un tînăr palid, neglijent îmbrăcat, dar foarte simpatic — I l i e P î r v u. Mai ales ochii și fruntea îl fac să nu samene cu muritorii de toate zilele. El pășește larg și repede, dar tot nu-l poate ajunge pe Petru Brad. În urmă, acesta îl aude, se oprește cutremurat, căci cunoaște vocea.)

PETRU BRAD (*așteptîndu-l*) : Ah ! Dumneata erai, domnule Pîrvu ? Ce fericire că te-ntîlnesc, să te pot felicita pentru noul dumitale succes ! (*Îi strînge mîna.*)

PIRVU (*cu sfială*) : Mulțumesc, domnule Brad, vă mulțumesc din inimă !

PETRU BRAD (*uimit, înveninat, cu vocca șuierătoare*) : Așadar, e adevărat ?

PIRVU (*neînțelegînd*) : Ce să fie adevărat ?

PETRU BRAD (*repede, mușcător*) : Bursa pentru străinătate, promisiunea secretarului, bursa pe doi ani, pe

urmă, slujba sigură ! Sînt adevărate toate-acestea ? Ar fi o mare fericire pentru dumneata și pentru toți cei care se-ndeletnicesc cu artele...

PÎRVU (*uimit, zîbind amar*) : Nu e nimic adevărat, domnule Brad ! Credeam că mă felicități pentru carte...

BRAD (*în ochi cu bucurie plină de spaimă*) : Nu-i adevărat ?

PÎRVU (*cu scîrbă*) : Nu știu cine poate scorni astfel de fleacuri ! Eu și străinătatea ! Poftim !

BRAD (*luîndu-l la braț și pornind*) : Și nu ți-ar fi stricat ! Și s-ar fi putut da bursa asta fără să se facă o gaură în cer.

PÎRVU (*obosit*) : Cred și eu, însă văd că nu se poate acum. Poate mai tîrziu, după ce voi putea să-mi termin lucrarea la care muncesc de trei ani.

BRAD (*înveninat*) : Muncești de trei ani la o lucrare ? Un roman se vede...

PÎRVU (*sincer*) : Nu, o tragedie în cinci acte și în versuri.

BRAD (*trecîndu-i un fior de frig prin trup*) : Trebuie să iasă ceva bun din ea dacă muncești de-atîta vreme.

PÎRVU (*însuflețit*) : Sper și eu ! Uneori îmi pare c-o să fie ceva. Dar mai trebuie s-o cizelez, și pentru asta am nesmintit lipsă de-un an în care să nu mă mai ocup cu alte scrieri, și totuși să am din ce trăi.

BRAD (*cu o voce mai caldă*) : Ai tot dreptul la asta, domnule Pîrvu.

PÎRVU (*sfios*) : Nu știu dacă am vrun drept ; ceea ce simt este lipsa unei slujbe care să-mi deie pînea pe-un an pentru o muncă de șase-opt ceasuri pe zi ; încolo, să am deplină libertate. Chiar pentru asta veneam, să vă rog...

BRAD : Să mă rogi pe mine ?

PÎRVU : Da. Domnul secretar general mi-a spus c-ar fi de lipsă să audă și părerea vrunei om competent despre calitățile mele, ca să-mi asigure o slujbă c-o sută douăzeci de lei pe lună. Între cei competenți v-a numit și pe dumneavoastră, și, astfel, v-aș ruga foarte mult să puneți o vorbă bună pe lîngă domnul Ionescu.

BRAD (*ajuns la poarta locuinței sale, îi strînge cu căldură mîna*) : Cu cea mai mare plăcere, domnule Pîrvu. O să vorbesc, zilele astea, cu domnul secretar general și cred că n-o să mai fie lăsate adevăratele talente fără nici un ajutor. A ! Era să uit ! Mulțumitele mele pentru volumul trimis ! Cuprinde bucăți foarte frumoase, clasice. (*El dispăre pe poartă. Pîrvu, zîmbind de satisfacție și de speranță, se întoarce și, cu pași înceți, se pierde în ceața însărării.*)

III

Petru Brad s-a încălzit. Sîngele-i bate în pulsații de mici ciocănele, îi zvîcnește în vine gros, uleios. Urcă scările gîfîind, intră în cabinetul său, își schimbă repede costumul și aprinde o țigaretă ; e gata să plece, cînd, în prag, se ivește nevastă-sa, Vichi Brad.

VICHI (*veselă*) : Bună sara, Petre. Ai sosit ?

BRAD : Abia am sosit și trebuie să și plec din nou.

VICHI : Da' sper că n-o să-ntîrzii mult.

BRAD : Nu se știe. Poate că domnul secretar general să fie ocupat !

VICHI (*venind câțiva pași mai aproape*): Ah! Te duci la domnul Ionescu? Atunci ai să-i iei, cu siguranță, apărarea lui Pîrvu, nu-i așa?

BRAD (*neplăcut atins de numele ăsta*): A fost și aici?

VICHI (*cu căldură*): Da, dragă Petre; eu i-am promis că voi stărui pe lângă tine să-l susții pentru postul ce-l cere. N-am făcut bine?

BRAD (*zîmbind ciudat*): Ba, foarte bine, dragă Vichi; chiar acum o să mă interesez de cauza acestui poet vrednic de-o soartă mai bună. Întîi trebuie să mă reped pînă la redacția *Vulturului român*, și de-acolo mă duc direct la Ministerul Cultelor.

VICHI (*încîntată*): Faci foarte bine, dragă! Bietul Pîrvu mi-a spus că lucrul e foarte urgent, că mîne se hotărăște asupra acelui post. E un băiat cu merite, e vrednic de sprijin; deși e departe de-a se putea ase-măna, de pildă, cu tine, totuși, poate ieși ceva din el. Ai citit *La luptă*?

BRAD (*auzind cuvintele din urmă, o privește scrutător*): Ți-a spus că mîne e termenul?

VICHI: Da, dragă. Vezi și-l luminează pe domnul secretar general asupra valorii acestui om. N-ar fi rău să-i pomenesti că Pîrvu lucrează acum la o dramă.

BRAD (*c-un rînj*et): Cred și eu că n-ar fi rău! Chiar o să-i spun. La revedere, dragă Vichi. (*Iese.*)

VICHI: La revedere. (*Singură.*) Ar fi așa de bine să-i reușească! Sărmanul Pîrvu, n-are nici un prieten cu influență! Numai cu Petre mai are noroc. Și poezia *La luptă* e frumoasă, e chiar splendidă!

IV

Petru Brad intră gîfîind în redacția *Vulturului român*. Trece printre mese; penele scîrîie pe hîrtie, colegii îl salută, unii dînd din cap, alții ridicîndu-se în picioare. Brad trece în biroul directorului, care nu e prezent, și, șezînd la masă, începe să scrie repede cîteva notițe pentru «noutățile zilei», deși el face «foile toane» și «critică literară». Două notițe sînt scrise, cînd telefonul începe să sune. Petru Brad sare de pe scaun și duce receptorul la ureche.

BRAD : Alo ! Aici redacția *Vulturului român*. Cine-i acolo ?

GLASUL : Ministerul de Culte.

BRAD : Ministerul de Culte ?

GLASUL : Da. Mă rog, domnule redactor, n-ați putea să-l avizați pe colaboratorul dumneavoastră, Petre Brad, să vie la ceasurile șase la minister ?

BRAD (*un răstimp nu răspunde, căci îl îneacă respirația. Apoi zice*) : E acolo chiar domnul secretar general ?

GLASUL : Ai ghicit, domnule redactor.

BRAD : Bună sara, domnule Ionescu. Sînt însumi eu, Brad, la telefon. Din întîmplare mă aflu singur în biroul directorului.

GLASUL : Foarte bine, domnule Brad. Iată o întîmplare fericită ! Nu va mai trebui să te ostenești pînă la mine. Vei ști că e liber un post de 120 lei.

BRAD Da, domnule secretar general.

GLASUL : Nu vei ști însă că douăzeci și cinci de inși l-au cerut, între care și un tînăr poet, pe nume Pîrvu. Zice că dumneata-l cunoști și că ai cele mai bune păreri despre el. Rogu-te să-mi răspunzi clar. Am tineri cu protecții grele, dar dacă Pîrvu ăsta are talent, am să-l

prefer celorlalți, care, din protecții încolo, nu înseamnă nimic. Așadar, te rog, răspunde-mi după cea mai bună a dumitale conștiință la întrebările mele. Îl cunoști ?

BRAD : Cunosc, domnule secretar general.

GLASUL : Ce crezi despre el ? E un talent real ?

BRAD : E un bugetofag.

GLASUL : Cum ai spus ?

BRAD : Bugetofag. E unul dintre sutele și miile de tineri care așteaptă să-i hrănească statul. A mai petiționat de vro zece ori pînă acum. Dumneavoastră n-aveți de unde să știți, pentru că sînteți nou. Vai, cîți pierde-vară nu umplu cafenelele capitalei, sub pretext că fac literatură, în loc să meargă institutori ori cîntăreți pe la biserici !

GLASUL : Așadar, n-are nici un talent ?

BRAD : Nici unul, domnule secretar general !

GLASUL : Spunea că dumneata l-ai apreciat favorabil în gazetele la care lucrezi. Vorbea de-o dramă.

BRAD : Eu nu-s girantul responsabil al gazetelor la care scriu, domnule secretar general, nici directorul lor. Toți cei care nu pot nimic vorbesc despre planuri mari.

GLASUL : Așadar, nu crezi că-i ceva de el ?

BRAD : Nu cred, domnule secretar general.

GLASUL : Dar auzeam vorbindu-se bine de noul lui volum de poezii.

BRAD : Aș, nu face două parale, domnule secretar general ! Dar neisprăviții ăștia se laudă unul pe altul. Pe scurt, părerea mea despre Pîrvu e asta : concepție foarte restrînsă, foarte sterp, banal, formă — insuportabilă. Are o limbă barbară.

GLASUL : Așadar, nu-i nici o scofală de el ?

BRAD : Nici una !

GLASUL : Mulțumesc, domnule Brad. Mi-ai ușurat conștiința. De-acum biruie cine are protecție mai grea, intelectul nu mai numără. Încă o dată, mulțumirile mele.

BRAD : O, vă rog, pentru foarte puțin ! (*Lasă receptorul, învârte de două ori mânerul și s-așează la masă. Ia condeiul și, pe o filă albă, scrie silabisind :*) Memento ! Pentru numărul de mîne, un chenar cu titlul *Statul și literatura*, în care să se anunțe că Pîrvu va fi numit la Ministerul Cultelor și să se aducă foarte mari elogii secretarului general de la Instrucție, protector al culturii. (*Pune însemnarea în buzunar și continuă notițele. Fața întreagă îi e inundată de fericire. Scrie cu căldură, cu însuflețire, iarăși silabisind :*) Noul volum al domnului Pîrvu e o plăcută revelație pentru toți iubitorii de literatură...

POVESTEA UNEI COOPERATIVE

PERSONAJE

PĂRINTELE ISIDOR

PREOTEASA lui

BUCUR

OPREA

} negustori mărgineni

I

O odaie din locuința părintelui Isidor. E aranjată țărănește, cu pat înalt, cu perini, cu covoare ; pe lângă pereți — lavițe cu flori. În mijloc — o masă acoperită cu-o țesătură în șase ițe. În casă — un miros plăcut de busuioc și de izmă. Părintele e om cu școli puține, dar cu mult simț practic ; preoteasa — țărancă din sat, mare meșteră la război. Părintele a trecut de vârsta jumătate, dar are și acum ochii foarte deștepți și iscoditori. Preoteasa e mai tânără ; e rumenă și voluminoasă. Șed amîndoi la masă, pe cîte un scaun de trestie ; singur scaunele sînt lucruri domnești în toată casa. Părintele ține în mînă o scrisoare din care citește. Preoteasa ascultă și-l întrerupe des cu întrebările ei.

Părintele Isidor, Preoteasa

ISIDOR (citind) : «În ziua de azi, și mai ales la poporul nostru, cooperațiile sînt tot așa de necesare ca aerul și ca apa. Din punct de vedere economic ele sînt menite să obișnuiască pe țăran cu ordinea și disciplina, să-l ajute la valorizarea produselor, să-l scape din ghearele cămătarilor. Cooperativele nu pun banul într-o singură pungă ; din profitul curat se împărtășește satul întreg, adecă cei ce sînt părtași. Și părtaș poate fi și cel sărac, fiind taxa de înscriere așa de neînsămnată. Din punct de vedere politic ele sînt nespuse de folositoare poporului nostru, întrucît deșteaptă simțul de solidaritate în masele poporului. De la comunitatea intereselor economice pînă la comunitatea intereselor politice e un singur pas ; pricepînd pe cea dintîi, ușor vom pricepe-o și pe a doua.»

PREOTEASA : Spunîndu-ți drept, eu nu prea-nțăleg, părinte. Îmi spuneai că cooperația asta vrea să zică prăvălie. Acuma, ăsta vorbește pe scurt, în scrisoarea

lui, da' mie tot mi se-mpare c-ar da să-nțălegem că-i vorba de-o alegere.

ISIDOR (*cu ciudă*) : Ei, comédie, cum ai putut pricepe așa ceva ?!

PREOTEASA : Foarte bine ! Uite ! popor, politică, solidaritate sînt tot cuvinte pe care noi nu le-auzim decît cînd e vorba de-o alegere de deputați, ori la varmeghie. Drept să-ți spun, de-o fi și ăsta, care scrie, tot unu de-ăla care ne bate la ușă cînd s-apropie alegerile, apoi îl opăresc cu apă fierbinte, cît ce ne-a călca pragul ! Cît am suferit noi că te-au prostit și la alegerile din urmă !

ISIDOR (*neliniștit*) : Ei lasă, lasă ! Nu mai începe !

PREOTEASA (*cu furie*) : Ba încep ! Că eu știu cît am avut să pătimesc ! De cîte ori mi-au dus jurații gîștele pentru c-au păscut pe locul satului ? Am avut noroc cu notărășița, că l-a mai îmbunat pe notarul. Da' cum ? Știi tu cum ? I-am dat două gîște îndopate gata ! Iacă, nu ți-am spus pîn-acum ! Și dacă nu ți-ai pierdut ajutorul de stat, tot mie ai să-mi datorești. Știi ce ? Una ca o sută : nu mai vreau s-aud de domni de-ăștia mari, care vin la trei ani o dată pe sate și ne pun în dușmănie cu toată lumea !

ISIDOR (*mînios*) : Da' ți-am spus, muiere, că nu-i vorba de alegeri acum ! Domnul care vine duminică o să-i învețe pe oameni cum să facă o prăvălie din care tot satul s-aibă folos, toți poporenii s-aibă venit. Ascultă numa ce spune mai departe. (*Citește.*) «A sosit vremea ca să-i scoatem pe străini de prin satele noastre. Vin cu zdrențele-n spate și, după cîțiva ani, sînt cei mai bogați din sat. Bogăția aceasta pentru ce să nu se-mpartă între fiii poporului nostru ?»

PREOTEASA : Aşadar, ar fi vorba să se facă o prăvălie nouă ?

ISIDOR (*cu satisfacţie*) : Da, a treia, care să puie lacăt în doi-trei ani pe prăvăliile celor doi mărgineni. Nu-mi pasă ! Ei nu-s cu nimic mai buni decât străinii. Tot aşa înşală, tot aşa marfă proastă desfac !

PREOTEASA (*c-un fel de teamă*) : Şi s-ar putea să se aşeze în casele noastre cele vechi ?

ISIDOR (*limpede*) : Mai e vorbă ! Vezi bine că se poate ! Eu voi cumpăra mai multe părţi din tovărăşie, eu voi fi, deci, stăpînul, cum se zice. Ca şi la bancă. Eu voi fi directorul. Şi se-nţălege c-atunci fac ce vreau. De-altfel, caselor noastre celor vechi nu le trăbă decît o foarte nensămnată reparaţie, ca să se poată aşăza în ele o prăvălie ca la oraş.

PREOTEASA (*însufleţită*) : Dacă-i aşa, o să-i facem o primire bună domnului care vine duminică. Am să-i pregătesc un prînz !...

ISIDOR : Vei face foarte bine. O să vezi că-n urmă se va-mplini şi visul nostru cel de-al doilea : vom avea şi prăvălie.

PREOTEASA (*nedumerită*) : Păi... cum s-avem noi ? ! Parcă tu spuneai că va fi a satului întreg ! Eu aş fi mulţămită dacă i-am vedea pe cei doi mărgineni duşi din sat. Că li s-a prea ridicat nasul. Ştii cît au fost de umiliţi şi de linguşitori la-nceput, cînd s-au pripăşit pe la noi. Orice tîrguiam îmi dădeau pe-ales şi cu preţ de nimic. Zîmbeau şi ei şi nevestele lor, şi-mi ziceau : «Las' doamnă preuteasă, ştim şi noi deosebi oamenii !» Acuma ? Acuma-mi zvîrlă zdrenţele lor în nas şi-mi cer trei preţuri. Nu-i de mirare ! Acuma s-au îmbogăţit !

ISIDOR : Nu numai asta e pricina schimbării, știi tu bine.

PREOTEASA : Știu că li-i și ciudă pe tine. Doar n-ai mâncat ceapa-ciorii să-i alegi și pe ei, niște venituri, în direcțiunea băncii noastre !

ISIDOR : Nici nu pupă ei una ca asta ! La bancă eu sînt majoritatea ! Știi bine că numa treizeci de acții nu-s în mîna noastră. Ei bine, să le cumpere ei pe toate cele treizeci, n-or ajunge la creangă verde ! Sînt prea nesuferiți ! Ei bine, tot așa o să fie, cu vremea, și la prăvălia cea nouă, la prăvălia tovarășiei !

PREOTEASA : Să stăpînim noi ?

ISIDOR : Vezi bine, dragă ! Toate lucrurile noi se-ncep cu vorbe mari. Adu-ți aminte cînd am înființat banca : «Pentru popor, pentru înaintarea poporului, pentru ca să-l scoatem din gheara cămătarilor !» Toată lumea striga așa, și eu nu puteam decît să-mi unesc glasul cu al mulțimii. Nici n-am încercat eu atunci să cumpăr prea multe acții. Îi cunoșteam eu pe țărani, știam că-nsuflețirea lor nu ține mult, că li se urăște-n grabă de tot ceea ce nu-i plug și sapă. Și nu m-am înșălat, știi bine. Azi unul, mîne altul, au început să mă-nîncet-încet se vor strecura toate părășiile în masa mea. bie cu acțiile lor, să li le cumpăr. Așa va fi și cu prăvălia :

PREOTEASA (*c-un fel de teamă*) : Dacă nu cumperi de la-nceput acții mai multe ca alții, cum nădăjduiești să ajungi de la-nceput director și la însoțire ?

ISIDOR (*face un gest cu dreapta : «De asta puțin îmi pasă !»*) : E tot satul cu mine, soro ! N-ai idee cum mă slăvesc oamenii, cînd le spun că-n curînd o să deschidem a treia prăvălie ! S-au săturat pînă-n gît de marfa mărginenilor. Pretinii mă vor alege cu siguranță

de director. Ce să mai ascund : mi-au și făgăduit, adecă am pe-o listă iscăliturile lor.

PREOTEASA : Așadar, ai și vorbit cu oamenii ?

ISIDOR : Nu se putea altfel ! Pîrlitul de dascăl era cît pe-acî să-mi apuce nainte. Începuse să le vorbească despre însoțiri, despre cooperative. Tu știi cîtu-i de veninoasă limba lui. Începuse să facă aluzii la banca noastră, la mine. Ba se părea că el înțalege cooperativa așa fel ca să facă bancă din ea. Închipuie-ți ce prostie !

PREOTEASA (*pe gînduri*) : Eu cred ce-mi spui tu, da' clopotarul mi-a zis că,-ntr-adevăr, prin sat se vorbește despre o bancă nouă. Bagă de samă, nu cumva să te-nșale domnul ăsta care-ți scrie așa de frumos de prăvălie, și la urmă să ne trezim că se face bancă nouă.

ISIDOR (*rîde satisfăcut*) : Nu te teme ! Astea-s prostiile dascălului, pe care azi nu le mai crede nimeni. Le-am spus eu sătenilor despre ce e vorba. Și ei m-au înțales. Nici că se poate altfel, cînd toți îmi sînt datori. Ei joacă după cum le cînt eu...

PREOTEASA : M-am gîndit și eu că nu poate fi adevărat. Mi-am zis : «Dacă nu va vrea Isidor, nu se va face».

ISIDOR : În loc să te mai chinuiești cu gîndurile, mai bine te-ai îngriji ca, pe duminică, să pregătești un prînz bun. Bagă de samă, azi e vineri. Și, ia ascultă, domnul ăla nu vine singur pe la noi. Uite ce-mi mai scrie (*Citește.*) «În nădejdea că duminică se va pune la cale o instituție atît de folositoare în satul dumneavoastră, cum e o cooperativă, în nădejdea că va fi o adevărată sărbătoare, îmi iau voia să vă anunț că, din centru, vom veni mai mulți, vro șase inși, ca să luăm parte la bucuria dumneavoastră.»

PREOTEASA : Cît pentru prînz, să n-ai grijă ! Am două gîste îndopate. Avem purcei buni de fript. Poate cu vinul să nu ne-ajungem.

ISIDOR : Ce stai să spui ?! Avem trei vedre încă !

PREOTEASA : Bine-i că-s trei vedre, da' se vede că tu ți-ai uitat cum trece vinul cînd vin domnii de la oraș. Știi, la alegeri, ne-am fost trezit cu casa plină, și cît au supt, — maica mea, Doamne ! — tot strigînd : «Trăiască candidatul național !» «Vivat părintele Isidor !» «Trăiască partidul, trăiască poporul !» Acuma, ăsta scrie că vin șase, da' ne putem aștepta și la doisprezece, și tu știi cum își petrec domnii din oraș pe socoteala noastră, a sătenilor, tot strigînd : «Trăiască vrednicii conducători ai satelor !» Apoi vor mai veni oameni din sat, dacă spui că te-i alege directorul cooperativei.

ISIDOR : Bine, bine. Voi începe și vinul din anul trecut, dacă cel vechi nu va fi de-ajuns. (*După o pauză.*) Nu știu, dintre săteni, pe care-i vom avea la masă, da'... ce gîndești ?... n-ar fi bine să-l chemăm și pe dascălul ? Nu pentru alta, da' să se poată dumiri chiar din gura domnilor celor străini ce va să zică o cooperație. Să nu se mai gîndească la bancă. Are și el o scrisoare de la domnul acela, precum au și cei doi mărgineni, și dracu-l știe cum pricepe el, de vorbește mereu de bancă !

PREOTEASA (*uimită*) : Cum ?! I-au scris și lui, și mărginenilor ?!

ISIDOR (*cu dispreț*) : Tuturor fruntașilor ! Vezi că, azi, domnii umblă cu mînuși cu noi, cu toți. Și nici prin mînte nu le trece ce rău mare fac ajutîndu-i pe toți necăpătuiții să-și ridice nasul ! Eu cred c-ar fi bine să-l invităm. Adunarea e după prînz ; cred că astfel nici nu

va mai pomeni de bancă. Nu că m-aş teme, da' sînt unii nevoiaşi care, mulţămiţi cu cametele ce-mi plătesc, ar chiar dori o bancă de la care să se poată împrumuta mai ieftin. Zadarnic le spui că-i criză de bani, că trăbă să urcăm cametele. Pricep ei ceva ? Ca bîta !

PREOTEASA : O să-l chemăm pe nenorocitul ăla, cel puţin se va sătura şi el o dată ! Că, din vorbele mari care le poartă prin sat, ştiu că nu se va sătura ! Fără glumă, Isidoare, mie-mi pare că-i trăznit puţin.

ISIDOR (*gîndindu-se la altceva*) : Cine ?

PREOTEASA : Dascălul. Ştii că umblă din casă în casă să vîndă o gazetă cu patru bani ? Zice că pentru luminarea poporului orice zdroabă e prea mică. Nu ştiu ce să zic, da' mi se pare că ori îi nebun, ori îl bat gînduri de deputăţie.

ISIDOR (*cu năcaz*) : Spui şi tu la prostii ! Cum poţi lega aceste două lucruri ?

PREOTEASA : Foarte bine ! Pentru că n-am şcoli, să nu crezi tu că eu sînt proastă. Am ochi şi urechi, şi mi-i destul atîta. Eu ştiu că nime n-a mai vorbit atîta sătenilor noştri de luminare, de drepturi, de cînd cu alegerile de deputat, ca dascălul de acum.

ISIDOR : Orice vei crede despre el, duminică-l vom avea de oaspe.

PREOTEASA : Şi asta, că te temi de el, adevereşte spusele mele.

ISIDOR (*cu mînie*) : Mă tem eu ?! De cine mă tem ?

PREOTEASA (*cu mînie*) : De dascălul ! Eu, în locul tău, nu m-aş teme ! De-un golan n-ai de ce să-ţi fie frică ! (*Ea se ridică şi iese repede.*)

ISIDOR (*fierbînd*) : Bine că te-ai dus, că mai întram în păcat, muiere proastă ! (*După un răstimp de tăcere.*) Golan, dar are-o limbă ca un brici !...

II

O odaie în locuința preotului. Duminică sara, târziu, după adunarea poporală. Părintele e dus la gară să petreacă pe conferențiar și pe oaspeții veniți de la oraș. Preoteasa e singură și pare foarte nenorocită. Întii pentru că i-a așteptat pe oaspeți și cu cina; nici n-a putut lua parte la adunare de-atîta lucru. Însă oaspeții au fost grăbiți și i-au lăsat bucatele neatînse. A doua: l-a văzut pe părintele foarte posomorît, foarte întunecat cînd s-a întors de la consfătuire, și presimte ceva rău: cooperativa nu va fi prăvălie, ci bancă. Așteaptă ca pe spini să se-ntoarcă părintele mai curînd. Cînd îi aude pașii pe coridor, nu-și poate reține un suspin de ușurare. Părintele Isidor intră în odaie.

Preoteasa, Părintele Isidor

PREOTEASA: În sfîrșit! Credeam că nu mai vii! Cum au fost început la masă, cu laude pentru fruntașii satelor, care sînt în bună înțelegere, și merg mîna-n mîna, credeam că iar va fi o alegere de deputat, și te duc la vot, fără ca să ne mai întîlnim, ca și în rîndul trecut.

ISIDOR (cu mînie): Ei, mai lasă și tu prostiile!

PREOTEASA: Ești năcăjit? Se vede pe tine că ești supărat.

ISIDOR: Dacă se vede, de ce mă mai întrebi?

PREOTEASA: Așadar, nu-i vorba de prăvălie?

ISIDOR: Nu! E vorba de bancă! De-o bancă a satului!

PREOTEASA (cu dispreț): Tot dascălul mai cuminte!

ISIDOR: Ba nu-i cuminte defel! Că-i vorbă și de-o prăvălie! Ne-au păcălit pe toți domnii ăștia de la oraș, da-i-aș nu știu cui să zic!

PREOTEASA : Și prăvălia ?

ISIDOR : Întîi o bancă, apoi și o prăvălie. E vorba că mie vreau să-mi deie în cap mai întîi. S-au silit ei să nu scoată mîța din sac. Ba că se pot uni cele două bănci, ba că teacă, ba că pungă. Dacă se face bancă dintîi, s-a isprăvit ! A noastră se dă peste cap !

PREOTEASA : Oamenii ce zic ?

ISIDOR : Ce să zică ? Strigă : «Să trăiască !» Sînt nevoiți. Au iscălit aproape toți cîte două părți.

PREOTEASA : Da' mărginenii ?

ISIDOR : Se-nțalege că și ei ! Chiar și eu am iscălit !

PREOTEASA (*uimită*) : Și tu ?! Se poate ?!

ISIDOR : Ce puteai face, soro, în însuflețirea nebună ce i-a cuprins pe toți ? Să mă fac de rîs ? Să mă arăt înaintea lumii ca un dușman al poporului ? Ia te gîndește : toți străinii strigau : «Trăiască părintele !» «Trăiască învățătorul !» «Trăiască toți frunțașii !» Conferențiarul lăudase, în cuvinte nespuse de frumoase, bună-înțelegere de la noi. Acuma, să fi-nceput eu să zic : «Domnilor, la noi nu e de lipsă o a doua bancă, fiindcă este una» ? Să mă ierți, m-aș fi făcut de rîs !

PREOTEASA : Ei bine, dar acuma ce vom face ?

ISIDOR : M-am tot gîndit pe drumul de la la gară pîn-acasă. Și cred că nu va fi greu să oprim în loc toată prostia asta. Nu noi singuri, ci dacă mai avem de partea noastră pe doi.

PREOTEASA : Pe dascălul și pe cine încă ?

ISIDOR (*cu furie*) : Ce dascăl ?! Ăla-i nebun, a ținut o vorbire mai lungă decît a conferențiarului. Ăla vrea să aibă el în mîna banca cea nouă ! Cu el nu ne putem ajuta. El poate vorbi poporului, da' nu-l poate sili la

o anume faptă. În sat, pe lîngă mine, numa doi mai sînt care au așa putere asupra poporului.

PREOTEASA : Cei doi mărgineni ?

ISIDOR : Da, ai gîcit acum. Noi ținem în buzunar poporul de-aici. Dacă noi vom amenința pe popor că ne scoatem numaidecît datoriile pe calea judecății, o să fugă toți de dascăl, ca de ciumă. Pe urmă nu va fi greu să le arătăm oamenilor că toată prostia asta e pusă la cale de dascălul, ca să ajungă director de bancă, de cooperativă.

PREOTEASA : Da' mărginenii crezi că vor ținea cu tine ? Nu știi tu cîtă ură-ți poartă ? Nu s-a zvonit de mult, prin sat, că ei ar vrea să facă o bancă nouă ?

ISIDOR : Mintea muierii nu merge departe ! Dacă-i vom pune în direcțiune, la banca noastră, nu vor mai zice nimic. Asta doreau ei : să le primim cambii de-ale datorașilor lor. Apoi, ceva mai mult, banca cea nouă nu va fi niciodată a lor. Mai mult de patru părți, de patru acții, nime nu poate avea. Așa-s statutele. Deci ei nu vor avea nici o dobîndă din ea. Și, ceva și mai mult, tot ce se face în cooperativă e sub controlul publicului, cum s-ar zice, al neamului întreg. Vin lucrurile la gazetă. Domnii cei mari se interesează de ele. Acum e hotărît că mai întîi înființează banca, da' tot atît de hotărît e că se va face și prăvălie, poate peste o jumătate de an, poate peste un an. Toate lucrurile sînt puse în mîna învățătorului, iar el e sub supravegherea celor de la centru. Chiar dacă ar vrea el să se-nțăleagă cu mărginenii, să nu mai facă și prăvălie, n-ar putea. Nu-l lasă de la centru. Da' ce folos am eu de prăvălia lui, dacă pîn-a-tunci banca mea se dă peste cap ? Și ce folos au ei de

banca cooperativei, dacă prin asta se va face prăvălia, și prin ea ei se dau peste cap ? Pricepi acum ? Noi sîntem avizați unii la alții. Oricît de greu ne-ar veni, va trebui să le-nchin două locuri în direcțiunea băncii mele, ca astfel, cu ei dimpreună, să luminăm poporul. Iacă, în sara asta va trebui să vorbesc cu ei. Iscăliturile sînt puse, da' bani încă n-a încasat dascălul. Și am nădejde nici să nu încaseze.

PREOTEASA : Va trebui să te grăbești. Îi vom putea noi scoate mai tîrziu din posturile ce li le dai acum. Ei au mulți datorași ?

ISIDOR : Nu cîți noi, vezi bine, dar au destui. (*Își ia pălăria și iese.*)

III

În aceeași vreme în care se sfătuiesc preotul și preoteasa, cei doi mîrgineni, în casa lui Oprea, se sfătuiesc și ei.

Bucur, Oprea

BUCUR : Acum ce ne facem noi ?

OPREA : Ai văzut și tu statutele ? E pus acolo că nime nu poate avea mai mult de patru acții ?

BUCUR : Le-am cetit. E așa cum a spus și conferențiarul, cum a explicat și învățătorul.

OPREA : Așa ! Acum înțăleg pentru ce nu a primit postul de casier la bancă, după cum l-am îmbiat noi... Ne-a rîs în față, lunganul ! El știa de-atunci că banca asta nu va fi niciodată a noastră. Tot l-am priceput eu bine : e om deștept, tîlharul !

BUCUR : Banca nu va fi a noastră, și, în schimb, prin ea se va deschide în curînd și o prăvălie. După cît i-am

auzit vorbind pe domnii de la oraș, nu-i glumă ! S-au mai făcut cooperative de astea și pe alte sate. Eu zic c-a fost blăstămată clipa cînd i-am chemat la noi în sat.

OPREA : Vezi că ne-am înșălat cu vorba asta străină, cooperativă. Acum va trebui să dregem ce-am stricat. Dacă n-avem nici un folos de bancă, n-avem nici o plăcere s-o vedem făcută. Asta cred că e limpede.

BUCUR : Cred și eu. Mai ales dacă prin ea ne putem primejdui pe noi. (*Zîmbește.*)

OPREA (*zîmbește*) : De ce rîzi ?

BUCUR : Da' tu ?

OPREA : Mi se pare că amîndoi avem același gînd.

BUCUR : Popa ?

OPREA : Da, popa ! Mi se pare că va trebui să dăm mîna cu bărbosul, după cum va fi silit și el.

BUCUR : Adevărat. În tot satul, noi trei avem același interes. Da' totuși dăm mîna cu bărbosul pe lîngă o plată cuvenită.

OPREA : Crezi să ne puie acum în direcțiune ?

BUCUR : Dacă-i vom făgădui că-i ajutăm să strice ce-au dres domnii, cu siguranță. El se teme mult de banca asta nouă, mai mult decît noi, pentru că pe el îl strîmtorește mai întîi. Apoi, fără de sprijinul nostru, i-ar fi greu. Noi ne avem oamenii noștri. Cînd ne-om pune noi, trei stîlpi ai satului, apoi facem ce voim.

(În ușa se aude o ciocănitură ușoară, și îndată întră, cu fața zîmbitoare, părintele Isidor. Cei doi își aruncă o privire plină de înțeles, apoi îl primesc cu multă prietenie pe Isidor...)

CUM ÎNȚELEGEM...

PERSONAJE

PASCU, avocat

ALBU, avocat

UN DIRECTOR DE BANCĂ POPORALĂ

UN CONSILIU DE ADMINISTRAȚIE AL UNEI BĂNCI
POPORALE

I

*Văzduhul e un cuptor uriaș ; soarele arde, caldarîmul dogorăște.
Intr-un colț al pieței pîndește pavilionul plin de umbră al unei
berării, și adună, ca pînza unui păianjen uriaș, cu mii de picioare,*

pe trecătorii moleșiți de căldură. Ei oștează, se lasă cu delicioasă pe spetezele scaunelor, și, din toate părțile, de pe la toate mesele, bat în pahare verigi de aur, inele scumpe. Pe alocuri paharele sînt țincănite, și chelnerii, băieții aleargă, ca duși de furtună, în toate părțile.

Căzînd în mreaja uriașului pavilion, advocații Pascu și Albu nu prea au loc de ales : numai trei mese sînt libere. Iau cu asalt pe-aceea ce le cade mai întîi în drum și rămîn tăcuți pînă ce sorb primul rînd de halbe. În clipa cînd lasă halbele pe masă, chelnerul le și pune o gazetă dinainte. Articolul de fond, cu litere grase, e intitulat :

SOARTA ȘCOALELOR POPORALE
ȘI PĂTURA NOASTRĂ CULTĂ.

Amîndoi privesc deodată titlul, apoi Albu pune gazeta pe masă.

ALBU (*cu dezgust*) : Un întreg sistem de persecuție !

PASCU : Da, e o adevărată goană împotriva păturii noastre culte !

ALBU (*cu mînie*) : Redactorii aceia se vede că n-au nici o legătură cu administrația gazetelor. Ori, mai bine, se vede că administrația nu cetește. Altfel, nu se poate pricepe cum de dau frîu slobod acestor zăpăciți să atace, număr de număr, chiar clasa aceea care, abonînd-o, susține gazeta.

PASCU (*zîmbind*) : Nu trăbă să fii așa de grav ! Eu mai degrabă cred că a sosit sezonul castraveților, și bieții redactori nu mai au ce scrie. Chestiile mari se agită la noi tocmai cînd interesul publicului cetitor scade față de orice chestie.

ALBU : Și crezi că chestia școalelor populare nu e o chestie capitală ?

(Amîndoi zvîntă al doilea rînd de halbe.)

PASCU (*ștergîndu-și mustața*) : Nu cred, ci sînt convinși ! Un popor trăiește prin cultura lui națională. Nu

pricep însă goana ce s-a pornit împotriva noastră, ca și când noi n-am sprijini cultura națională ! Adecă nu pricep să ni se lărgească la infinit sfera noastră de activitate în această privință. Cei ce ne cer să susținem din buzunarul nostru școala poporală cred că buzunarul nostru e fără fund.

ALBU (*luminat la față*) : Aici ai lovit cuiul în cap ! Poate fi o chestie cât de capitală, dacă eu nu pot face nimic, nu pot ajuta cu nimic, ce interes are gazetarul să mă spele mereu cu toate apele ? Îți spun pe cuvîntul meu de onoare că m-am gîndit să refuz abonamentul îndată ce va mai apărea un articol în care să se facă aluzie la punga noastră. Mă rog, cine cunoaște veniturile mele ? Eu singur ! Numai eu știu ce pot și ce nu pot. Poftim ! Cens intelectual ! Membru la «Asociație», la «Fondul de teatru», la cazină, abonat la două ziare, și acum cens intelectual pe capul meu ! Ei bine, ar trebui să fim cu toții eroi, ori sfinți, ca să ne putem jertfi peste puterile noastre !

PASCU : Eu nu judec așa de grav ca tine. Nici nu mă simt chiar așa de atins de articolele în chestie. Drept să-ți spun, cred că nici nu-s scrise într-atîta pentru mine și pentru tine, ci mai ales pentru alții. Trăbă să admiți că sînt mulți advocați care-ar putea jertfi mai mult decît jertfesc pentru cultura națională. De pildă, la noi, doctorul Marele.

ALBU (*vesel*) : Da' Negrescu, da' Parotă, da' Poplăceanu ?

PASCU : Ei vezi ? Aștia-s oamenii cu musca pe căciulă ! Noi, ce ? Noi abia răzbim prin viață, abia putem să ne purtăm cucoanele în rînd cu lumea, abia putem face samă de cîteva parale pentru o vilegiatură, ca să

nu rămînem de rîsul altora. Dar ei, și alții ca ei, care au depozite de zeci, ori poate de sute de mii ?!

ALBU (*c-un fel de tristeță*) : Și, totuși, ei nu se simt atinși de articolele acestea, ca mine și ca tine. Nici nu le cetesc, și dacă-i faci atenții... se mulțămesc să zîmbească.

PASCU : Nu-î de mirare ! Ei sînt puternici, lor nu le pasă !

ALBU (*nepricepînd*) : Cum ?

PASCU : Epiderma bogăției îi face invulnerabili.

(*Au zvîntat amîndoi al treilea rînd de halbe.*)

ALBU (*iritat*) : Da' bine, asta e o... o...

PASCU : Poți s-o califici cum vrei, oricît de urît. Adevărul rămîne adevăr. Vezi deci că au și redactorii ăștia puțină dreptate ? Eu m-am gîndit că n-ar strica să dăm cît de cît ajutor acestor oameni vrednici. Să facem noi începutul.

ALBU (*uimit*) : Ce început ?

PASCU : Să ne obligăm, eu, și tu, și alții ca noi, la o dare culturală. Poate ne-ar succede să vîrîm ghimpi în epiderma vecinilor.

ALBU (*nemulțumit*) : Da' spui prăpăstii, frate ! De unde să mai dăm ? Pe lîngă dările culturale de-acum, nu sîntem molestați zi de zi de atîtea colecte ? Nu vezi tu că-i o rușine pentru noi faptul că vrem să trăim, ca neam, din colecte, din binefaceri ? Eu mi-am împărțit venitul în cincizeci și șase de părți. Da, te asigur ! Nu rîde, eu port socoată, cincizeci și șase, precis ! Nici zece coroane nu mai pot da !

PASCU (*zîmbind*) : Cred că te-nșăli. Poți da și o sută, și două, numa trăbă să te gîndești puțin. Cine se

gîndește nimerește. Eu m-am gîndit și mi se pare că am aflat mijlocul potrivit.

(Sorb din al patrulea rînd de halbe.)

ALBU : Sînt foarte curios.

PASCU : Ei bine, pentru cine ni se cere să jertfim ?

ALBU : Pentru popor, se-nțalege !

PASCU : Și cei mai mulți clienți ai noștri sînt recrutați din ?...

ALBU : Din țărani, vezi bine !

PASCU : Deci dezlegarea e ușoară. E, într-adevăr, înjositor ca un popor să vrea să trăiască tot numa din jertfele altora. Însă și nația trăbă să jertfească pentru școala ei, pentru cultura ei. Ea nu pricepe, vezi bine, și stă cu mîinile în sîn. Nu trăbă să stăm tot așa și noi, care pricepem. Deci, la fiecare proces eu voi lua cu atîtea procente mai mult, în scopul dării culturale. La sfîrșitul anului pot aduna o sută, două de coroane, ori mai mult. În chipul acesta, fără a ne scărița veniturile noastre, care și așa abia ne ajung, vom putea face un bine școalei populare, și, fără să știe, poporul va jertfi însuși pentru interesele sale. Apoi mai este ceva : Gîndește-te ce nume, ce clientelă am putea dobîndi procedînd așa !

ALBU : Și ce ghimpi am pune în coastele lui Marele ș-acelor de tagma lui ! Am face noi începutul !

PASCU : Îți place ?

ALBU : Încă azi o să le dau de știre candidaților din cancelarie. Știi, de multe ori eu nu-s acasă și primesc ei onorariul. Trăbă să-i avizez cu cît să ieie mai mult pentru fondul cultural.

(Cei doi advocați se despart tîrziu, nu se știe la a cîta rundă de bere.)

II

Sala de ședințe a unei bănci. E răcoare și bine, și totuși membrii consiliului de administrație se mișcă neliștiți pe scaune și șoptesc. Așteaptă ca în toată clipa să între Directorul, care e totodată și prezidentul consiliului. După statute, ședințele consiliului de administrație trebuie să se ție la 1 și 15 ale fiecărei luni. Azi e 7 ale lunii, deci o ședință extraordinară. Nici unul dintre membri nu poate ghici de ce a fost convocată. Cu criza asta ticăloasă, de mult n-au mai votat împrumuturi, și ședințele s-au ținut chiar numai de formă, ca să nu devie iluzorie marca de prezență statornicită de adunarea generală.

După o îndelungată așteptare, membrii prezenți, — și sînt toți prezenți, — se ridică. Întră grav Directorul.

DIRECTORUL: Domnilor (începe el îndată, ocupîndu-și locul), domnilor, trăim vremuri grele! Poporul nostru e surpat din toate părțile de cei puternici, ba chiar aș putea zice că așa strînși cu ușa ca acum n-am fost niciodată. Școala națională, domnilor, educația națională, care e temelia popoarelor, e în primejdie, domnilor! S-a suflat alarma de cei chemați, și nu puteau să nu se gîndească și la băncile romînești cei ce vreau mîntuirea nației prin școli! Da, domnilor! În presă se insistă mereu asupra ajutorului pe care banca romînească îl poate întinde școalei romînești. Și cu toată dreptatea! Fiind noi înainte de toate institute naționale, trăbă s-auzim glasul de durere al națiunii, al poporului care pierе fără de școale.

Ați cetit și dumneavoastră, desigur, propunerile cîte s-au făcut prin gazete chiar de bărbații financiari, domnilor. Nu cred însă să fi cetit o singură știre prin gazete că vro bancă de-a noastră ar fi hotărît să puie

în practică acele propuneri, fie vorba de venitul curat, fie de dividende.

Cinstea de-a face începutul ne-a fost rezervată nouă, domnilor membri. Cred că vorbesc din inima tuturor când propun ca banca noastră să puie în practică ceea ce s-a scris în gazete. (*Vie mișcare între membri.*) Da, din inima tuturor, căci tuturora vă zace la inimă și prosperarea acestui institut. Ei bine, domnilor, institutul nostru nu va suferi nimic, dimpotrivă, va câștiga în urma proiectului cultural pe care l-am pregătit după calcule îndelungate. Să credeți că e lucrul cel mai ușor din lume.

VOCI : Ehei, însă dividende de 5% ?

DIRECTORUL : Nu trăbă să vă speriați ; totul se reduce la urcarea intereselor. Deci propun : cu ziua de azi interesele de împrumut ori de cont curent cresc cu 3%, de la împrumuturi ipotecare cu 4%, și de la cele cambiale cu 5%. Laolaltă ar fi, domnilor, 12% la an, ceea ce am putut jertfi cu dragă inimă pentru mîntuirea școalelor noastre. Acesta ar fi așa-numitul extra-profit net, sau cotizația culturală a băncii.

VOCI : Da, da, însă...

DIRECTORUL : Nici un însă ! Dumneavoastră trăbă să pricepeți că starea de fapt rămîne, și cu privire la dividende, și la profitul curat.

O VOCE SINGURATECA : Dacă-i așa, să trăiți !

MAI MULTE VOCI : Bravo ! Asta e singura dezlegare posibilă.

DIRECTORUL : Da, da ! Astfel vom obișnui și pe țăranul îndărătnic să jertfească pentru cultura lui, și pe intelectualul fără ideal să devie idealist. Pe de altă parte, banca nu va pierde nici un filer.

VOCI : Bravo ! Vivat directorul !

DIRECTORUL : Așadar, se primește ?

TOȚI MEMBRII : Vivat ! Vivat !

DIRECTORUL (*care face și pe notarul, înseamnă pe o foaie de hîrtie, cu litere rare, silabisind*) : Primit cu unanimitate.

(Începutul acesta i-a însufleșit atît de mult pe domnii membri ai consiliului, încît pleacă să deșerte un butoi de bere, pe socoteala institutului.)

1 9 1 3

CĂLĂTORII ÎN... AFACERI NAȚIONALE

PERSONAJE

DOMNUL ION PĂUN, avocat

DOAMNA VIRGINIA PĂUN, soția avocatului Ion Păun

CANDIDATUL I

CANDIDATUL II

DOMNUL VASILE MUNTEAN

UN ȚĂRAN

I

Domnul avocat Ion Păun e omul cel mai harnic și mai crușător din lume. De dimineață pînă la prînz, de la două pînă sara e într-o continuă activitate : în birou, la judecătorie, la tribunal. Cele

doi fete ale lui sînt considerate ca niște partii strălucite ; domnul avocat are o avere respectabilă, care, din an în an, crește mereu. E membru în «Comitetul Național», e membru onorar la deosebite societăți, — pretutindenea e recunoscut ca om cu greutate, deși n-are vreme să se intereseze decît de afacerile sale. E cunoscut în cercuri largi, deși nu iese din orașelul său decît de patru-cinci ori în același timp al anului : în lunile ianuar și mart. Nici atunci nu s-ar îndura să-și părăsească afacerile, dacă nu l-ar sili «chestiuni însemnate, de interes național, obștesc», cum spune dumnealui. Pe candidații de avocat care muncesc în biroul său îi ține-n frîu, nu glumă ; îi obișnuiește cu munca necurmată, pe care el a slăvit-o toată viața. Tinerii, însă, nu se prea pot împăca cu această lege de fier, și nici unul nu rămîne în cancelaria lui mai mult de o jumătate de an. Ei i-au scos nume slab între candidații de avocat, dar totuși se află destui care nu se sperie pînă ce nu cunosc din experiență pe domnul Ion Păun.

În prezent sînt doi candidați în cancelaria dumnealui. Din septembrie tot așteaptă o zi liberă, în care să mai poată răsufla. Dar șeful n-a lipsit o singură zi pînă acum din birou. Ei nu-și puteau închipui ca un om atît de avut să nu-și permită plăcerea unei vilegiaturi, a unei călătorii cel puțin. Deci, nimeni nu se va mira dacă, în dimineața aceasta de 10 martie, în cancelaria domnului avocat Ion Păun se petrece următoarea scenă.

CANDIDATUL I (înrînd ca o furtună) : Vestе mare, frate !

CANDIDATUL II (oprindu-se din scris) : Bună ?

CANDIDATUL I : Foarte bună, dar aproape de necrezut.

CANDIDATUL II : Ei, s-o auzim ! Nu-mi prea vine să cred.

CANDIDATUL I : Nu-ți spun pînă ce nu gîcești.

CANDIDATUL II : Se poate gîci o veste pe care chiar tu o declari de necrezut ?

CANDIDATUL I : Totuși încearcă.

CANDIDATUL II : Poate, de-asăară, ți-ai luat censura.

CANDIDATUL I : Asta n-ar fi ceva de necrezut !

CANDIDATUL II : Să sperăm.

CANDIDATUL I : Altceva !

CANDIDATUL II : Ne-a invitat Păun la prînz ?

CANDIDATUL I : *(clatină din cap)*.

CANDIDATUL II : Te-ai plimbat asară cu domnișoarele Păun ?

CANDIDATUL I : *(același gest)*.

CANDIDATUL II : Ei, atunci să-mi dai pace ! N-am chef de glume ! Uite ce vraf de acte am de rezolvat ! *(Izbește cu palma vraful de acte de pe masă.)* Și te sfătuiesc să-ți ocupi locul la masă. *(Se uită la ceas.)* Peste două minute întră șeful și...

CANDIDATUL I *(radios, se-nvîrte într-un călcîi)* : N-are să între ! Chiar asta-i ! Nu va intra !

CANDIDATUL II *(sare de pe scaun)* : Ce, e bolnav ?

CANDIDATUL I : Nu.

CANDIDATUL II *(îngrozit)* : A murit ?

CANDIDATUL I : Ferească Dumnezeu ! A călătorit !

CANDIDATUL II *(în culmea uimirii)* : Peste puțință ! Mai degrabă cred c-a murit ! De multe ori m-am gîndit : așa greu cum e, plin de sînge gros, poate să fie atacat în toată clipa.

CANDIDATUL I : Te-asigur că nu-i bolnav. L-am văzut cînd a luat trenul.

CANDIDATUL II *(îl îmbrățișează pe întîiul, apoi, repede, își ia paltonul)* : Facem o plimbare ? Pînă-n Curmătura drumul ține o jumăta' de ceas.

CANDIDATUL I : Se-nțălege că facem ! Ba, după părerea mea, cred că azi nici să nu mai punem piciorul în birou. E o zi de primăvară dulce ca ochii domnișoarei Geni Păun !

CANDIDATUL II (*luîndu-și pălăria*) : Bine, frate, da' cui să datorim minunea asta ?

CANDIDATUL I (*scoate un bilet din buzunar*) : Când am intrat mai nainte pe porțiță, doamna Păun mi-a trimis prin servitoare biletul ăsta. (*Citește.*) «Domnul Păun a fost silit să plece repede, în afaceri naționale. Asară târziu a primit o telegramă. Astfel, pe dumneavoastră nu v-a putut aviza. Dar, prin mine, vă roagă să-l supliniți în tot ce se va arăta a fi de lipsă.»

CANDIDATUL II : Se vede că-i lucru mare la Pesta, la ședința Comitetului Național.

CANDIDATUL I : Crezi că a călătorit la Pesta ?

CANDIDATUL II : Se-nțălege ! Unde l-ar putea chema într-alt loc, prin telegramă, în afaceri naționale ?

(*Ies amîndoi pe stradă.*)

CANDIDATUL I : Ești rămas de lume, iubite ! Ședințele Comitetului s-au ținut înaintea c-o lună. A fost invitat atunci, da' nu s-a dus.

CANDIDATUL I : Atunci nu pricep unde s-a putut călători !

CANDIDATUL I : Hm ! Eu cam îmi dau cu socoata ! Da' nu mă interesează defel. Îmi pare bine că putem răsufla și noi o zi.

(*Trec în culise.*)

II

La ușa cancelariei domnului avocat Ion Păun ciocănește un țăran, cu degetele lui osoase și mari. Bîta și-a răzimat-o de zid, căciula și-a pus-o pe o treaptă. El ciocănește și ascultă, apoi bate din nou. Nici un răspuns. Vrea să deschidă, dar ușa e încuiată. «Mare comédie!» exclamă, apoi se uită prin ferestre. Doamna Virginia Păun, din locuința vecină, de la etaj, îl vede și iese la fereastră.

DOAMNA VIRGINIA PĂUN : De ce nu întri, bade ?

ȚĂRANUL (*întorcîndu-se*) : E încuiat. Domnul avocat nu-i acasă ?

DOAMNA VIRGINIA PĂUN : Dumnealui nu, da' domnișorii sînt aici.

ȚĂRANUL : Nu-i nime ! Nu se vede nime ! Da' se poate să nu fie acasă domnul avocat ? De cîte ori am venit, l-am aflat aici. Ș-acum am venit pentru a cinci-sprezecea oară !

DOAMNA VIRGINIA PĂUN : A călătorit, nu e acasă !

ȚĂRANUL (*uimit*) : Chiar astăzi ? ! Da' pe azi e procesul meu ! Dumneata glumești, de bună samă, doamnă. Știu eu că dumnealui totdeauna e-acasă !

DOAMNA VIRGINIA PĂUN : E așa cum îți spun !

ȚĂRANUL : Atunci e foarte rău ! Atunci înșamnă c-a fugit, să nu mă apere !

DOAMNA VIRGINIA PĂUN (*nervoasă*) : Prea-i ascuțită limba dumitale, bade ! Să nu te apere ? ! Da' știi dumneata că s-a dus să apere cauza poporului întreg, că a fost chemat prin telegramă ? Ce pricepi dumneata !

ȚĂRANUL : Pricep că procesul meu e pierdut !

DOAMNA VIRGINIA PĂUN : Spui prostii ! Aici sînt domnișorii. Dacă n-au venit încă, au să sosească numai-decît. Mai așteaptă.

ȚĂRANUL (*iși ia căciula și bîta*) : Eu n-am nimic cu domnișorii ! Eu am vorbit cu domnul Păun ! Dumnealui i-am plătit, cu dumnealui m-am înțales. Ce știi domnișorii ?!

(Țăranul iese. În casa din față se aud ușile izbindu-se. Doamna Virginia Păun și două slujnicuțe coboară repede pe scări și vin la birou. După ce se convinge că-i încuiat, doamna trimite pe cele două slujnicuțe după candidați, să-i afle din fundul pămîntului.)

III

În vremea asta, domnul avocat Ion Păun călătorește într-un vagon de clasa a doua a acceleratului. Dumnealui pare foarte agitat. Cum e singur într-un compartiment, se mută de pe o canapea pe alta ; desface niște tipărituri pline de cifre, le frunzărește repede și le pune, nervos, în buzunar, ca să le reia peste cîteva minute. Privește pe fereastră, dar se pare că primăvara ce surîde afară nu-i face nici o plăcere, căci se retrage repede. În răstimpuri desface o hîrtie cocoloșită, — pesemne telegrama, — și se uită la ea c-un fel de spaimă ; mai despătură și vreo trei scrisori, din care totdeauna citește numai anumite șire. La o gară, un călător nou intră în compartimentul domnului Ion Păun. E domnul Vasile Muntean. Un răstimp domnul Vasile Muntean îl privește cu stăruință pe domnul Ion Păun, apoi deodată bate-n palme.

DOMNUL VASILE MUNTEAN : Iacătă-l pe fratele Păun ! Aproape să nu te mai cunosc !

DOMNUL ION PĂUN (*tresare uimit, căci dumnealui nici n-a băgat de samă venirea străinului; privește la străin și-l recunoaște numaidecât*): Servus, dragă! Tu erai! Ce surpriză!

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Într-adevăr! Cine se gîndea ca Păun să călătorească?! Desigur vro afacere urgentă?

DOMNUL ION PĂUN: Da.

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Tot în chestia tratativelor de împăcare?

DOMNUL ION PĂUN (*cu taină*): Ai gîcit!

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Da' mi se pare că afacerea asta e terminată! S-a dat publicității rezoluțiunea noastră, a Comitetului Național!

DOMNUL ION PĂUN (*cu taină și mai mare*): Da, însă asta n-are nimic a face. Tratativerle se urmează.

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Nu mă-nnebuni!

DOMNUL ION PĂUN: Mă-ncred în tine, d-aia-ți spun.

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Ce păcat că n-am de făcut un drum mai lung! Aș vrea să te-ntreb multe lucruri. Da' la gara X trăbă să mă cobor.

DOMNUL ION PĂUN (*cu groază*): Vro afacere urgentă?

DOMNUL VASILE MUNTEAN: Da, închipuie-ți! Am fost luat pîn-acum de trei ori în combinație, pentru a fi ales membru în consiliul de administrație al băncii... Totdeauna am căzut! Anul ăsta, cum știi, expiră mandatul ălor trei membri. Am fost asigurat din toate părțile că de data asta voi reuși. Asară capăt însă vești slabe! Vai, m-ai îndatora foarte mult dac-ai pune o vorbă bună pentru mine!

DOMNUL ION PĂUN : Desigur c-am s-o fac ! Îmi întrerup drumul pe douăsprezece ceasuri.

DOMNUL VASILE MUNTEAN : Ar fi sămnnul celei mai desăvârșite pretinii. Dă-mi voie să-ți mulțănesc din inimă ! *(Îi strânge mâna cu căldură.)*

DOMNUL ION PĂUN : N-ai pentru ce, Muntene ! Trăbă s-avem la bancă oameni de ispravă ! Am să vorbesc cu directorul chiar azi. Mandatul meu încă expiră, da', se-nțălege, eu sînt asigurat.

DOMNUL VASILE MUNTEAN : S-ar putea altfel ? Nici nu m-am gîndit vrodată să ocup locul tău ! Acela nime nu-l poate umplea mai bine ca tine.

(Domnul Ion Păun se scuză, iese în coridor și mai citește o dată una din cele trei epistole. Nu se mai putea înșela : contracandidatul cu mari șanse de reușită, de care-i scria directorul, era chiar acest Muntean ! El mai ieșise pe coridor și pentru alt motiv : se apropia de gara X, și pe linia asta era obiceiul să se culeagă biletele celor ce se coborau la cutare stație încă în cursul drumului, îndată ce trenul pornea din stația antecedentă. Iar biletul lui nu era pentru Pesta, ci pentru gara X...)

IV

Patru zile n-a mai dat pe acasă domnul Ion Păun ! Cele dintîi două fură foarte grele pentru doamna Virginia Păun, dar în a treia începu să primească telegrame. Acestea o înseninară cu totul și o făcură să fie chiar binevoitoare față de cei doi candidați, pe care-i certase, ba chiar îi ocărîse că n-au grijă de cancelarie. Ce-i drept, mai mult de cîteva ceasuri nu petreceau pe zi în birou

cei doi tineri. Dar acum ea însăși le dăduse liber, ba chiar mai mult, îi invitasă și la ojină. Nu răbdase să nu le spuie de succesele șefului lor: «Intr-adevăr călătoria lui a fost de cea mai mare însemnătate. C-o lovitură a nimerit în cap trei cuie deodată.»

Candidații n-au prea înțeles ce-a vrut să spuie doamna Păun prin cuvintele acestea. Cel mai bătrîn bănuia ceva, cel mai tînăr nu era de-acord cu bănuielile celui mai bătrîn, și astfel, în birou, în ziua a patra, ajunseră chiar la ceartă. Dar gazeta ce o primiră în după-amiaza zilei de-a patra îl împacă din nou : nici unul nu avusese dreptate. Advocatul Ion Păun fusese și pînă acum membru în trei consilii de administrație, și anul acesta îi expirase mandatul la toate trei băncile. Și a fost reales cu mare majoritate în toate trei posturile avute. La banca X a fost ales chiar față de un candidat care se numea Muntean...

CUM NE ÎNŞELĂM

PERSONAJE

MATILDA

OCTAVIA

BĂRBATUL MATILDEI

BĂRBATUL OCTAVIEI

PUŞCĂREASA, o femeie frumoasă, îmbrăcată cochet

I

Scena se petrece într-un salonaş, la Matilda. Prietena ei cea mai bună, Octavia, e în vizită. Amîndouă femeile sînt la fereastră şi privesc foarte stăruitor în stradă. În salonaş e o linişte.

de s-ar putea auzi musca, dacă ar fi, dar, spre cinstea Matildei, nu e nici una. Prietenele se apleacă acum pe fereastră : se vede că pe cine urmăresc a trecut în sus pe stradă. Stau așa, aplecate, un răstimp, apoi părăsesc fereastra. Fără voie, amîndouă oftează ușor. Nu se privesc în ochi : fiecare simte cît e de agitată, cît trebuie să fie de palidă. Ochii lor par, într-adevăr, uscați și rigizi. Șed.

MATILDA (făcînd o sforțare, privind spre ușă) : Ai văzut-o ?

OCTAVIA (se uită în laturi) : Am văzut-o !

(Un răstimp vorbesc fără să-și caute în ochi.)

MATILDA : Culmea nerușinării ! Să se îmbrace așa !

OCTAVIA : Culmea nerușinării-i să iasă pe stradă cu toalete cîștigate pe prețul cu care le-a cîștigat !

MATILDA : Ce-i pasă lumii de felul în care o femeie își cîștigă toaletele ?! Dacă sînt frumoase, bărbații o admiră. Ai văzut cum o urmăreau cu ochii ?

OCTAVIA : Un lucru e sfînt : moda în orașul nostru ea o face.

MATILDA : Pentru mine, nu ! (Cu demnitate.) Pentru mine, ca și cînd n-ar exista toaletele, ghetele și pălăriile ei !

OCTAVIA : Și pentru mine ! Se-nțălege, noi două sîntem dintre femeile culte, care avem gusturile noastre. Da' celelalte ! Toate se iau după Pușcăreasa !

MATILDA : Cu atît mai rău pentru ele și pentru bărbații lor ! Sînt, cu toatele, te-asigur, niște maimuțe foarte costisitoare.

OCTAVIA : În sfîrșit, dacă s-ar îmbrăca bine numa cine poate ! Da' toate vreau să fie întîile. Închipuie-ți ce satisfacție am avut ieri ! Eram într-un magazin de

pălării, cînd, întrînd, o doamnă, pe care o știu calică, ceru una din pălăriile cele mai frumoase. «Sînt pentru dame cu bani mulți, regret că nu vă pot servi, doamnă», i-a zis proprietarul. Și calica s-a dus ca din pușcă ! Strașnic proprietar ! Toată lumea spune că-î un dobitoc, și am avut și eu, pînă ieri, părerea asta, da' de ieri îl stimez foarte mult. S-avem numa mulți bărbați așa de hotărîți, care să spuie calicelor adevărul în față, n-aș mai vedea, ca acum, că pălăria mea, cumpărată azi, mîne o mai poartă trei-patru.

MATILDA : Pușcăreasa știu că nu-și cruță bărbatul ! Nu-i mirare că-i veșnic așa de rău dispus, sărmanul om ! Și-i bărbat de elită ! Ce suflet nobil !

OCTAVIA : Dacă i-ar lua numa paralele, ar fi puțin ! Da' mi se pare că-și bate joc de el, de cinstea lui.

MATILDA : Pe gura lumii nu poți da mult, dragă. Dar, într-adevăr, văzînd-o mereu în toalete noi și scumpe, îți vine să bănuiești.

OCTAVIA : Tu ești prea bună, Matildo. Toată lumea ia ca sigure relațiile Pușcăresei cu...

MATILDA : Las', că știu pe cine vrei să spui. Zvonuri sînt. Și aici e lucrul vrednic de mirare : femeile iau moda de la Pușcăreasa asta. Nu se gîndesc că, îmbrăcîndu-se ca ea, se agață și de ele ceva din numele slab al Pușcăresei. Nu se gîndesc că, cheltuind cît cheltuiește ea, și neavînd venitele ei eventuale, duc la ruină pe bărbații lor.

OCTAVIA : Mulțămită lui Dumnezeu, eu n-am ajuns urma acestora ! Eu îmi ador bărbatul și nu-i fac greutăți de unde nu-s.

MATILDA : Da, dragă Octavio, noi sîntem dintre femeile culte, care pricepem că nu haina e întîia cerință a unei femei, ci sufletul, moralul, nobleța inimii.

(*Se privesc în ochi, și restul vizitei îl petrec în conversație intimă : e vorba de-o căsătorie în prag, pe care o sprijină amîndouă.*)

II

Scena se petrece în același salonaș, între Matilda și bărbatul ei. Octavia s-a dus.

BĂRBATUL : Cum ? Din nou aceeași durere de cap ?
Ți-am spus că trăbă să chemăm medicul.

MATILDA (*plînge*) : Sînt foarte nenorocită, Jean !
Simt că veșnic o să rămîn cea din urmă între femeile din societatea noastră.

BĂRBATUL : Asta-i acum ! Cum să rămîi cea din urmă ?

MATILDA : Da, tu nu pricepi, tu nu te ocupi cu nimicurile care ne nenorocesc pe noi, femeile ! Tu niciodată nu te gîndești să-mi dai bani destui ca să-mi pot face o toaletă cumsecade, să-mi pot cumpăra o pălărie ca lumea.

BĂRBATUL : Da' pentru Dumnezeu, n-a trecut o săptămînă de cînd ți-ai luat pălărie nouă !

MATILDA : Dar urîță ! N-o mai pun în cap !

BĂRBATUL : Încă la prînz îmi spuneai că e frumoasă !

MATILDA : Da, Jean, spuneam ! Dar azi după masă am văzut una într-adevăr frumoasă. Trăbă s-o am,

scumpule ! Trăbă să-mi dai bani, să-mi pot cumpăra una la fel. Trăbă să mă cunoşti, dragă ; eu nu pot fi mulţămită cu orice, ca pretina mea Octavia. Nu mă judeca după ea. Ea are un gust prost, Jean. Eu sînt mai fină, mai delicată, şi dacă pînă acum m-am arătat mulţămită, fiind îmbrăcată la fel cu Octavia, e pentru că n-am cutezat să-ţi spun cîţi bani îmi trebuiesc ca să mă pot îmbrăca după gustul meu. Trăbă să fii mîndru, Jean, că ai o femeie dotată cu gust artistic !

BĂRBATUL : M-ai face fericit să-ţi uiţi de gustul ăsta...

MATILDA (*izbucnind în plîns*) : Aşa ţii tu la mine ?! Oh, Doamne ! (*Vorbeşte tot mai agitată, pînă ce, -n urmă, după ce priveşte fix în bagdadie, se prăbuşeşte în braţele bărbatului. A leşinat. Înspăimîntat, bărbatul îşi blastămă zilele, aleargă la medic. După o jumătate de ceas, cei doi soţi se sărută : el i-a promis pălăria pe care a văzut-o Matilda la Puşcăreasa...*)

III

La Octavia acasă.

BĂRBATUL : Ce te iai după Puşcăreasa aia ? E o excentrică şi jumătate ! S-ar fi potrivit să fie actriţă !

OCTAVIA : Ca să vă poată plăcea şi mai mult vouă, bărbaţilor ! Te cred ! Dar acum odată să ştii că nu mă dau bătută ! Am aflat adresa croitoresei ei din Viena şi mi-am şi comandat o toaletă. Iacă, să ştii ; va veni cu ramburs şi va trebui s-o plăteşti ! (*Îi bate-n pumni.*)

BĂRBATUL : Doar nu vei fi făcut prostia asta ?!

OCTAVIA : Proştie ?! Să porţi o toaletă splendidă, să te admire lumea e o proştie ?! Să te învidieze lumea că ai o femeie atît de şarmantă e o proştie ?! Nu bagi tu de samă că ce-am făcut e spre lauda şi ferîcirea ta ?

BĂRBATUL : Ai înnebunit, pesămne ! Nu ştii tu că o toaletă lucrată în Viena, o toaletă de-a Puşcăresei, costă cel puţin trei-patru sute de coroane ?

OCTAVIA : Chiar pentru asta mă bucur ! E mai mult Puşcăreasa decît mine ?! Crezi tu că-s făcută să trăiesc şi să mă îmbrac ca femeile de duzină, ca pretina Matilda, de pildă ? Ea e mulţămită cu orişice, ea nu pricepe ce-i eleganţa, ce-i şicul, pentru că n-are nici un gust pentru îmbrăcămintе. Eu însă am un simţ foarte profund pentru eleganţă.

BĂRBATUL : N-am să primesc pachetul !

OCTAVIA : Vrei să mă faci de rîs ?

BĂRBATUL : Nu-mi pasă ! Nu mă pot lua după toate prostiile tale !

OCTAVIA (*izbucnînd în hohote*) : Am ştiut eu că nu ţii la mine, că nu mă iubeşti ! Te-am ameninţat de multe ori că te părăsesc ! Acum, iată, mă ţin de cuvînt ! (*Se ridică.*) Ce să fac în casă c-un străin, căruia nu-i pasă de ruşinea ce mi-o aduce pe cap ? (*Pare foarte îndurerată şi foarte hotărîtă.*) Adio ! (*Iese.*)

BĂRBATUL (*din uşă*) : Octavio, Octavio, nu face prostii, vină înapoi !

(*Trec vreo cinci minute. Bărbatul, de la fereastră, o vede pe Octavia dispărînd la colţul străzii. Îşi ia repede pălăria, din trei salturi coboară scările, aleargă pe drum, coteşte şi el pe aceeaşi uliţă. După vreo zece minute se întorc la braţ, fericiţi ; i-a promis că va scoate pachetul de la poştă...*)

IV

În ziua următoare, bărbații celor două prietene, prieteni buni și ei, se plimbă pe stradă și admiră pe Pușcăreasa.

BĂRBATUL OCTAVIEI : Frumoasă și elegantă femeie !

BĂRBATUL MATILDEI : Foarte elegantă !

(După ce Pușcăreasa a trecut departe înaintea lor, cei doi prieteni rămân tăcuți. Din când în când oftează.)

BĂRBATUL MATILDEI : Elegantă, da' primejdioasă !
Ce fericit ești că tu nu pricepi ce voi să spun cu asta !

BĂRBATUL OCTAVIEI : Dacă e vorba de primejdia ce-o aduce Pușcăreasa, dă-mi voie să-ți spun că tu ești cel mai fericit !

INTERPRETARE AUTENTICĂ

PERSONAJE

DOMNUL MICU

DOAMNA LAURA, soția lui

DOAMNA AURORA

DOAMNA MĂRIOARA

DOAMNA GENI

DOAMNE și DOMNI, participanți la un congres

I

Domnul Micu îniră foarte abătut, în mână cu gazeta despăturată. Doamna Laura, soția sa, îl spionează cu privirea. Bărbatul pune gazeta pe masă, oftează, își pocnește degetele și privește abătut prin casă.

LAURA : Ei bine, dragă, ce ai ? Tot supărat ? Îmi vine să cred că-ți pare rău de ce-ai făcut.

MICU : Desigur, îmi pare foarte rău.

LAURA (*izbucnind*) : Așa ești tu, îmi promiți, mă asculți, îmi dai ce-ți cer, și pe urmă îți pare rău !

MICU : Dacă sînt motive !

LAURA : Ce motive ?

MICU (*despăturînd gazeta și punînd degetul pe anunțul întîi de la noutăți*) : Ți-am spus să mai așteptăm. Ți-am spus că va veni vro îndrumare prin gazetă. N-ai voit să crezi !

LAURA : Ei bine, și ce rău e într-asta ?

MICU : Am aruncat în vînt cîteva sute ! Ascultă, te rog. (*Citește.*) « Damele se vor prezenta în toaletă simplă, una singură. Pălăria nu va putea fi decorată decît cu cel mult două pene. »

LAURA (*izbucnind în rîs nestăpînit*) : Ah ! adecă pentru asta ești supărat ?

MICU : Am zvîrlit cîteva sute ! Ți-am spus : « Să așteptăm, Lauro ; se va publica desigur un aviz în gazetă ! » Eram sigur de asta ! Toți bărbații erau convinși că se va publica avizul ! Da' tu nu m-ai crezut și ai stăruit. Acum spune-mi, rogu-te, ce să facem ?

LAURA (*rîzînd cu lacrimi*) : Ce propui tu ?

MICU : Propun ca toaletele ce nu-s încă în lucru să se sisteze. Cele trei terminate, n-am încotro, va trebui să le plătesc. Dar să scap cel puțin de celelalte două !

LAURA : Asta nu se poate !

MICU : Cum ? Nu pricepi ? O singură toaletă...

LAURA : Da, dar sînt gata și celelalte două ! Mi le-a adus azi croitoreasa.

MICU : Atunci dezastrul e complet. (*Oftează.*) Vei pune deci în dulap patru.

LAURA (*rîzînd*) : Ba, defel !

MICU : Dar bine, ce vei face cu ele ?

LAURA : Le duc cu mine pe toate cinci.

MICU : Şi ce vei folosi ?

LAURA : Ce mai întrebare ! Le voi îmbrăca, pe rînd, pe toate, în cele trei zile ale congresului.

MICU : Ai înnebunit ?

LAURA : Nu cred !

MICU : Să te-arate lumea cu degetul ?

LAURA : Aş !

MICU : Să rîdă de tine ?

LAURA (*îi sare de gît*) : Să m-admire, dragă ! Ce stai să spui prostii ?!

MICU : Într-adevăr c-ai înnebunit !

LAURA : O, o !

MICU : Păi bine, nu-i pus aici în aviz că doamnele vor purta o singură toaletă, simplă, în toate zilele congresului ? Nu pricepi ? Şi o pălărie care va fi decorată cu cel mult două pene ? Acuma, ce-i mai prost, va trebui ca o toaletă s-o modifice. După cîte ştiu, nici una nu e simplă.

LAURA : Adevărat !

MICU : Şi pălăria ta are trei pene. Una va trebui s-o dai jos.

LAURA : Ba, dimpotrivă, chiar voiam să te rog să-mi mai cumperi o pană.

MICU (*nervos*) : Ți-am spus eu că nu ești în toate mințile ! (*Îi mai citește o dată avizul din gazetă.*) Nu pricepi nici acum ?

LAURA : Ba pricep foarte bine, dar...

MICU (*repede*) : Ce dar ?...

LAURA : Dar tu nu pricepi !

MICU : Să-mi dai voie ! Vine conducerea centrală și dă ordinul ; ce urmează de-aici ? Că trăbă să fie ascultat de toate femeile care vor participa la congres. Ăsta-i un ordin înțelept, mi-am zis, un ordin care va da o deosebită seriozitate și însemnătate congresului. Un ordin...

LAURA (*întrerupându-l*) : Un ordin căruia noi ne-am acomodat foarte bine.

MICU : Noi ?

LAURA : Adecă eu și tu. Ne-am îngrijit să-l pricepem și să-l executăm chiar înainte de a-l cunoaște. De altfel, cred că nu-l va călca nici o doamnă care se va prezenta la congres.

MICU : Nu mai pricep nimic !

LAURA : Deși e foarte ușor de priceput, dragul meu. Ordinul ăsta însemnă că fiecare damă va trebui să aibă mai multe toalete, și, pe pălărie, mai mult decât două pene.

MICU (*zîmbind amar*) : Să-mi dai voie, așa vor voi să interpreteze femeile care sînt ca tine.

LAURA (*cu profunditate*) : Toate femeile sînt ca mine.

MICU (*cu regret adînc*) : Te-nșăli grozav ! Iată, de pildă, chiar doamna Geni, pretina ta, nu-ți samănă. A așteptat avizul, și mi-a spus că se va duce la congres cu o singură toaletă. Sînt și femei cuminți !

LAURA : Intrigante da, cuminți nu sînt !

MICU : Să-mi dai voie ! Cele ce au publicat avizul sînt într-adevăr, au dat probă de-o foarte adîncă cumințenie !

LAURA : Se poate, dar n-au dat probă c-ar cunoaște pe femei.

MICU : Da, știu că-ți place să calomniezi !

LAURA : Ba defel, dar eu cunosc femeile. Ca să-ți dau o probă, iată că-ți spun că pretina mea Geni are pînă acum trei toalete.

MICU : Nu... Nu ! Nu se poate ! Am vorbit cu ea numai acum. Am vorbit chiar cu bărbatu-său. Nici el nu știe de multe toalete.

LAURA : Adecă n-a voit să-ți spuie ție.

MICU : Pentru ce nu ?

LAURA (*confidențial*) : Tu ai spus vrunui pretin de-al tău cît te costă participarea mea la congres ? (*Micu tace și pleacă ochii.*) Ei, vezi ? N-ai spus nici tu. Dar te-asigur că n-ai pentru ce te rușina. Toți bărbații fac la fel. Și, iarăși, n-ai pentru ce fi supărat. Toate doamnele vor avea mai multe toalete.

MICU (*oftînd*) : Ai făcut tu o greșală, și ții morțiș s-o fi făcut și altele. De altfel, vom vedea !

LAURA : Da, vom vedea. Te asigur, însă, că n-are să-ți pară rău.

II

În sala de ședință a congresului. E ziua a doua. Lumea vine mereu.

MICU (*la urechea Laurei*) : Pe cine-ai salutat acum ?

LAURA (*uimită*) : Cum se poate ?! N-o cunoști ?!

MICU : N-am mai văzut-o !

LAURA : Ce memorie slabă ai, Dumnezeule ! Ieri am făcut cunoștință, e doamna Aurora...

MICU : A ! Dar era într-altă toaletă ieri !

LAURA (*flegmatică*) : Se-nțalege ! (*Înclină din cap spre cucoana ce s-a așezat pe scaunul al patrulea de la ea, în același șir.*)

MICU : Pe cine saluți ?

LAURA : Pe doamna Mărioara...

MICU : Care-i ? Unde-i ?

LAURA : Păi bine, frate, ești așa de miop ? ! Scaunul al patrulea de la noi !

MICU (*privind, i se întîlnesc privirile cu ale doamnei Mărioara ; o salută și el, roșind pînă în vîrful urechilor ; către Laura*) : Dar e altfel îmbrăcată decît ieri !

LAURA (*flegmatic*) : Se-nțalege. (*Salută c-un surîs și cu-o adiere a mînei pe o doamnă înaltă, zveltă, care chiar atunci intră.*)

MICU (*la urechea Laurei*) : Dar asta cine-i ?

LAURA (*cu mînie*) : Tu mă desperi ! Păi bine, nici pe Geni n-o mai cunoști ? Geni, pretina noastră ! Atunci pun rămașag că nu mai cunoști pe nimeni din sală, deși, de două zile, am făcut o grămadă de cunoștințe.

MICU (*privește rătăcit prin sală*) : Ai dreptate, nu mai văd nici o cunoștință ! (*Se uită la toaletele noi, strălucitoare ; numără penele de la pălării. C-un oftat adînc.*) Și trăbă să mă dau bătut ! Voi, femeile, aveți o pricepere și-un simț deosebit pentru a interpreta ordinele ce vi se dau. Judecînd după interpretarea unanimă ce i-ați dat-o, îmi vine să cred că asta e cea adevărată, nu cea dată de mine.

CUPRINS

[illegible]

166		În casă de om sărac
173		O scrisoare
180		O zi însemnată
189		O întâlnire
195		Dor de ducă
202		Un moralist
212		O necredincioasă
220		Șarlatanul
231		Moartea clopotarului
241		O crimă
250	. . Florile lui Gheorghiuș Bogdănel...	
258		Părinte și fiu
269		Distanța în societate
276		Criteriul aprecierii
281		Morala publică
288		O întârziere
297		Tată
309		Acasă...
318		Două scrisori
324		Împăcare
331		Într-o grădină
338		Stăruințe primejdioase
343		O casă de oameni
349		Proerocul
355		În tren
360		Darul lui Moș Miron
365		Dura lex
374		Așa de singur !
382		Prea curînd
388		Doi morți
393		Imponderabilul
398		Anonim
403		Declin
411		Ispita
421		Pentru un discurs
430		Locuri vacante
445		Suflet de artist

459		Povestea unei cooperative
472		Cum înțelege...
480		Călătorii în... afaceri naționale
489		Cum ne înșelăm
496		Interpretare autentică

Redactor responsabil : Pienescu Gheorghe
Tehnoredactor : Cantemir Mina

*Dat la cules 05.07.1962. Bun de tipar 27.11.1962. Apărut 1952.
Tiraj 12.195 ex. 1/1 legate. Hîrtie velină mată de 65 g/m².
Format 540×840/16. Coli editoriale 19,24. Coli tipar 31,75.
A. nr. 0269/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R. C.Z.
pentru bibliotecile mici 8R—O.*

Tiparul executat sub comanda nr. 20.732 la Combinatul
Poligrafic „Casa Scintei”, Piața Scintei nr. 1, Bucu-
rești — R.P.R.

